

I H M I N E N , H U O N E J A Y R T T I T A R H A

• *Tutkielma suojan olemuksesta*

Diplomityö

Oulun yliopisto
Teknillinen tiedekunta
Arkkitehtuurin yksikkö
Tekijä Marketta Saukkonen
Pääohjaaja Aulikki Herneoja

Oulussa 2020

I H M I N E N , H U O N E J A Y R T T I T A R H A

. *Tutkielma suojan olemuksesta*

Marketta Saukkonen Title of Thesis Man, room and the herbl garden - A study of the essence
of protection 28.3.2020 Degree Programme Master of Science Architecture
Major Subject Architectural Design Type of Thesis Master's Thesis Number of Pages 266
Thesis Supervisor University Lecturer Aulikki Herneoja

Marketta Saukkonen Työn nimi Ihminen, huone ja yrttitarha - Tutkielma suojan olemuksesta
28.3.2020 Koulutusohjelma Arkkitehtuuri Opintosuunta Architectural Design
Työn laji Diplomityö Sivuja 266 Työn pääohjaaja yliopistonlehtori Aulikki Herneoja

TIIVISTELMÄ

Diplomityöni on esseemuotoinen tutkielma, jossa tarkastelen olemisen ja mielihyvän kokemusta arkkitehtuurin viitekehyksessä. Lähestyn näitä kysymyksiä erityisesti suojan ja tuttuuden teemojen kautta. Tutkielman perustana on fenomenologinen, kokemusta ja aistihavaintoja korostava ote, jota täydentää hermeneuttisen analyysin tulkinnallinen ulottuvuus.

Poetiikka ja narratiivisuus liittyivät luontevasti suojan olemuksen tutkimiseeni ja saavat merkittävän roolin työn viitoittajana. Erityisesti olen etsinyt näiden itselleni läheisten ilmaisumuotojen antia ja arvoa arkkitehtuurille. Kaunokirjallisuuden ja runouden kuvausten käyttämisellä tilat saavat inhimillisiä piirteitä ja tulevat nähdäiksi kokonaisempina. Fenomenologis-hermeneuttisen lähestymistavan avulla tavoittelen ihmisen toiminnan, kulttuurin, taiteen ja tekstien merkitysten syvällistä inhimillistä ymmärtämistä.

Työssäni etsin aistimellisuuden ja kokemuksellisuuden kautta myös arkkitehtuurin sisäistä kieltä ja tuon esille kokijan roolia tilan syntyisessä. Tiloja tarkastelen asuttuina, elettyinä ja koettuina. Tilan ja paikan käsitteitä tutkin erityisesti muistojen merkitysten ja paikkaan syntyneen suhteen kautta.

Tämän työn kantavana filosofisena teemana on kysymys kodista, nimenomaan talo ja koti sanojen dialektiikassa. Vaikka kauniina läpikulkevana nauhana näkyy onnellisten tilojen kuvat, olen antanut koko elämäkirjon väreineen ja rosoineen puhua.

Fenomenologinen analyysi perustuu avoimuuteen, välittömiin havaintoihin sekä oman kokemusmaailman pohdintaan ja reflektointiin. Diplomityöni rakentuukin lähdeteosten herättämien ajatusten lisäksi oman itseni, omien kokemusteni ja ymmärrysprosessien tarkastelusta. Lähestymällä työn teemoja hermeneuttisen kehän tulkintojen tekemisen prosessilla, olen yksityiskohtien tulkinnan kautta muodostanut kokonaisuuksien tulkintaa. Myös työn edetessä tapahtunut uudelleen tulkitseminen on tuottanut ihmisen olemisesta ja mielihyvän kokemisesta yhä laajempaa ymmärrystä.

ABSTRACT

My Master's thesis is an essay-based study, where I explore experience of being and pleasure within the framework of architecture. In particular, I approach these aspects through themes of protection and familiarity. The thesis is based on a phenomenological approach emphasizing experience and sensory perception, complemented by an interpretive dimension of hermeneutic analysis.

Poetics and narrative were inherent in my exploration of the nature of protection, playing also a significant role in the whole process of my thesis. In particular, I have been seeking their forms of expression and value for architecture. Through the use of fiction and poetry descriptions, spaces acquire human features and will be seen more complete. Through a phenomenological hermeneutical approach, I seek a profound human understanding of the meanings of human activities, culture, art and texts.

In the process of searching for the inner language of architecture through my sensuality and experience I highlight the role of the experiencer in the creation of space. I consider the spaces inhabited, lived and experienced. Therefore, the concepts of space and place are studied particularly through the meanings of memories and through the relationship created by the place.

The underlying philosophical theme of this work is the question of home, specifically the dialectics of the words house and home. However, the approach is to show the atmospheres of the lived happy places, I have also let the whole spectrum of life to be present.

Phenomenological analysis is based on openness, immediate observations and reflection of my own experiences. In addition to the ideas evoked by the source literature, my thesis is built upon examining and understanding my own experiences. By approaching the themes of my thesis through interpretation processes of hermeneutic circles, I have constructed interpretation of entities through the interpretation of details. Furthermore, as the thesis progressed it led to a growing understanding of being human and experiencing pleasure.

Tiivistelmä			Kulkija, polku	
Suojakerroksia		16	Merkityksiä	
			Nostalgiaa	
1	Aluksi	20	3.2 Moniaistinen visuaalisuus	103
	1.1 Nostoja	27	Ruumiillista	
			Toimintaa ja rajoituksia	
2	Suojassa	33	3.3 Talo, kiintymys	110
	2.1 Poetiikka	34	Aika	
	Hoitavat, leikkivät, yhdistävät sanat		Lapsuus	
	Poettinen kuva		Syntymäkoti	
	Uneksinta		Kotiintulo	
	Ajallisuus		Yksinolon tila	
	Opettajana		Vahvistava tila	
	2.2 Olemisen koti	44	Muisti, mielikuvitus	
	Tila		Muistava ruumis	
	Paikantuneisuus		3.4 Metsä, puu	130
	Aistiarkkitehtuuri		Metsän poetiikkaa	
	Iho, kosketus		Japani	
	Toiminta		Kolmiyhteydestä	
	Kieli, elämykset		Luonto, puutarha	
	Talo, nurkka		Luonnon poetiikkaa	
	Pesä, käpertyminen		3.5 Elähdyttävä taide	145
	Kohtu ja vuori		Platonilainen runouskäsitte	
	Turvapaikka		Sattumalta	
			4 Tänä	155
3	Tuttuus	91	4.1 Digiajassa	156
	3.1 Koti	92	Havaitsemisesta	
	Kiinnekohtana		Visuaalisuudesta, kuvallisuudesta, jakamisesta	
	Käsitteinä		4.2 Käyttötaidetta	162
			Pintaa	
			Pienuus, suuruus	
			Materiaa	

	Painoton Muotoja	
	4.2 Kodittomana Ennen, nyt	172
	4.3 Zumthor	178
5	Peilauksia	187
	5.1 Virtaan	188
	Tehtävä	
	Eheänä	
	Aistikertymiä	
	Sisältä	
	Jännitteitä	
	Keho	
	Leijun	
	5.2 Aalto. (aaltoja)	209
	Tulkintoja	
	Sauna	
	Porraskiveltä	
	Raollaan	
	Kiireettä	
	5.3 Ihmisenä ihmiselle	230
	Katolta juurille	
	Some	
	Häpeää ja empatiaa	
6	Lopuksi	241
	Kiitos	249
	Henkilögalleria	251
	Lähteet	255

Diplomityön *kursivoidut* tekstit ovat käsiteltävän teeman kannalta olennaisiksi nostamiani ajatuksia ja samalla mainitusta lähdeteoksesta sellaisenaan lainattuja. Myös otteet tekijän omista muistiinpanoista on *kursivoitu*.

S U O J A K E R R O K S I A

Ihmisen suoja muodostuu kerroksista. Iho toimii fysikaalisena ja kemiallisena suojana elimistölle. Se suojaa ulkopuoliselta maailmalta ja pitää yllä kehon lämpötilaa. Iho voi olla puhtaaksi pesty, pehmeäksi rasvattu tai ehostettu. Iho on ihmiselle intiimi ja läheinen; siitä pidetään huolta, sitä hoivataan ja hellitään. Joskus ihminen tarvitsee kosmetiikan tuomaa suojaa tunteakseen olonsa turvatuksi ja varmaksi. Hiukset suojaavat päätä pieniltä kolhuilta ja auringon säteilyltä, ne myös estävät lämmön haihtumista. Myös hiuksilla tai hiuksettomuudella voi olla tärkeä merkityksensä osana identiteettiä. Ihon jälkeen seuraavan suojakerroksen kehon ympärille luo vaate. Kylmässä ilmassa selviämiseen puetaan monia kerroksia, kangasta, täytettä ja ilmaa. Syvä huppu tai huivi voi peittää pään, estää lämpöä haihtumasta kehosta ja pitää kylmän ilmavirran poissa kasvoilta. Joskus puhutaan turvavaatteesta. Sellainen tuntuu hyvältä, helpolta ja voimaa antavalta. Lämmön lisäksi vaate luo henkistä suojaa ja turvan tunnetta. Se myös kertoo kantajastaan; vaatteilla ilmaistaan omaa elämäntapaa, makua ja mieltymyksiä. Vaate suojaa kehoa ja mieltä. Vaatteesta seuraava kerros on kehoa ympäröivä tila. Se voi olla huonekalun tai muiden elementtien rajaama. Työtuoli tai nurkka, jossa istuskella tai auton kori istuimineen. Riippumatto tulee lähelle ihoa. Se luo suojaisen, yhden ihmisen tilan. Se on nojatuolin ja sohvan tavoin käpertymiseen ihanteellinen ja sopiva tila. Jos nämä tilat jakaa toisen ihmisen kanssa, syntyy intiimiä läheisyyttä. Sohva tosin voi olla niin suuri, että siinä istuvat ihmiset saavat omat tilansa. Keinuvan tuolin liikkeellä on rauhoittava voima. Soppi tai huone ovat ihmisen elämisen ja toimintojen kokoisia tiloja. Sellaisessa kehon ääriviivat

löytävät kaipaamiensa kosketus- ja heijastuspintoja. Seinät luovat intiimiyttä ja rajaavat olemisen ulkomaailmasta. Huoneessa on tila muutaman ihmisen olla olemisensa ja toimintojensa kanssa. Kun tila avartuu, väistyy kotoisuuden tunne ja antaa sijaa muille. Avaruus on vaikuttavaa - toisella tavalla, toisin merkityksin. Ihminen aistii, tuntee ja elää kerrosten, suojakerrosten, keskellä.

Tekijän muistiinpanoista 19.8.2019

Suojassa,

pesässä

käpertyneenä

Diplomityöni *Ihminen, huone ja yrttitarha — Tutkielma suojan olemuksesta* on esseemuotoinen tutkielma, jossa tarkastelen olemisen ja mielihyvän kokemusta arkkitehtuurin viitekehysessä neljän pääluvun, *Suojassa, Tuttuus, Tänään ja Peilauksia*, puitteissa. Tutkielman perusta, fenomenologinen analyysi, perustuu avoimuuteen, välittömiin havaintoihin sekä oman kokemusmaailman pohdintaan ja reflektointiin. Seuraavassa esittelen diplomityöni menetelmälliset ja käsitteelliset lähtökohdat sekä niihin liittyvät keskeiset lähteet.

Tämän tutkielman fenomenologinen perusta tarkoittaa erityisesti havaintojen ja kokemusten tarkastelua ihmisen maailmassaolon tavasta ja läsnäolosta käsin, koska ne liittyvät läheisesti asumisen ja aistimellisen kokemisen tematiikkaan. Arkkitehtuurin viitekehys rakentuu ensisijaisesti elämyksen tarkastelusta; olemuksen katselu onnistuu tuomaan esiin arkkitehtuurin kokemisen ytimen. Fenomenologian holistisessa eli kokonaisvaltaisen ihmiskäsityksen tarkastelussa tukeudun Päivi Granön (2013, 71) tulkintaan Edmund Husserlin käsityksestä, jossa ihmisen havaintoa tai kokemusta ei voi irrottaa hänen tavastaan olla maailmassa. Granön mukaan myös Martin Heidegger lähtee ajatuksesta, että ihmisen oleminen on perustaltaan situationaalista. *Ihminen on aina jossakin, tietyssä ajassa ja paikassa.* (Granö 2013,

71-72) Fenomenologisen lähestymistavan osaksi liitän myös Miika Luodon (2006, 320) Heideggerin ajatuksia tulkitsevia alkuperän pohdintoja. Hän on osoittanut *alkuperäisen ja alkuperän* olevan Heideggerin usein ja moninaisissa merkityksissä käyttämiä ilmaisuja; myös hänen ajattelunsa on jatkuvaa alkuperän pohtimista. Heideggerin fenomenologista ajattelua voi tarkastella läsnäolon fenomenologiana, koska siinä on keskeisenä sisältönä läsnäolon alkuperä. Alkuperä itse ei ole mitään läsnäolevaa vaan se on läsnäolevaksi tulemisen tapahtuma. Jotta voimme kohdata sen mitä on, on meidän ymmärrettävä oleva olemisessaan. (Backman ja Luoto 2006, 320-321) Arkkitehtuurin fenomenologiaa peilaan Juhani Pallasmaan (1993, 78) käsityksen pohjalta. Hän toteaa fenomenologian tarkoittavan tajunnallisen ilmiön tarkastelua sen omassa tajunnallisessa ulottuvuudessa, ilmiön puhdasta katselua sellaisenaan. Arkkitehtuurin fenomenologiana voisi siis pitää arkkitehtuurin tarkastelua arkkitehtuurielämyksestä käsin. Se eroaa rakennuksen fyysisten mittasuhteiden ja ominaisuuksien tai tyylihistoriallisen viitekehyksen erittelystä ei-tiedollisena tarkastelutapana. Arkkitehtuurin fenomenologia etsii rakentamisen sisäistä kieltä. (Pallasmaa 1993, 78)

Täydennän fenomenologista analyysia hermeneuttisen kehän tulkinnan tekemisen prosessilla, jonka avulla olen yksityiskohtien tulkinnan kautta pyrkinyt muodostamaan kokonaisuuksien tulkintaa. Hermeneutiikalla tarkoitan tässä tutkielmassa yleisesti teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta (Laine 2010). Hermeneutiikan keskeisiin käsitteisiin kuuluvat Sirkka Niskasen (2006) mukaan *ymmärtäminen, tulkinta, esiymmärrys ja hermeneuttinen kehä*. Ajattelen hermeneuttista kehää spiraalimaisena eteenpäin pääsemisen mahdollisuuden vuoksi; tutkielmassani hermeneuttisessa kehässä oleminen tarkoittaakin spiraalimaista lähenevää ja loittonevaa liikettä kolmen menetelmällisen askeleen, alustava ymmärtäminen, analyysin ja kokonaisuuden käsittämisen välillä. Ensimmäinen liittyy tiedonmuodostamisen tapahtumasarjaan ja tulee esiin siten, että tiedonmuodostuksella ei

voi olla mitään varsinaista alkua. Kaiken uuden ymmärtämisen taustalla on aina esiymmärrys, joka muuttuu ja korjautuu ymmärtämisen ja tulkinnan edetessä. Se ei kuitenkaan muutu täysin, vaan säilyttää kosketuksen aikaisempaan. Toinen hermeneuttisen kehän merkitys on ymmärtää se osien ja kokonaisuuden tulkinnan kautta. Esimerkiksi tekstiä tulkittaessani en voi ymmärtää sen osia ilman kokonaisuutta, mutta osien tulkinta vaikuttaa kokonaisuuden tulkintaan. Kehä etenee osien ja kokonaisuuden välisenä dialektisena suhteena, jossa kokonaisuus määrittää osia ja osat puolestaan kokonaisuutta. Kolmas merkitys liittyy läheisesti kahteen edelliseen ja viittaa tulkintojen ja käsitteenmäärittelyn keskeneräisyyteen. Pirjo Peltomäki (2014, 28) toteaa fenomenologis-hermeneuttista tutkimusta kutsuttavan myös tulkinnalliseksi tutkimukseksi, koska sen ymmärtävä ulottuvuus syntyy tulkinnan tarpeesta. Fenomenologis-hermeneuttisen perinteen mukaan minkä tahansa kokemuksen merkitys on ihmiselle tunnettua ja tämä tunnettuus ilmaistaan toiminnan, kertomusten ja pohdiskelun kautta. Reflektio eli pohdiskelu on myös yksi hermeneuttisen tutkimuksen tärkeistä käsitteistä ja fenomenologia hermeneutiikan edellytys. (Peltomäki 2014, 28-29) Tutkimuksen edetessä pyrin kyseenalaistamaan ja korjaamaan myös omia ennakkokäsityksiäni. Diplomityöni rakentuukin läheteosten herättämien ajatusten lisäksi oman itseni, omien kokemusteni ja ymmärrysprosessien tarkastelusta.

Tulkinnan ja ymmärryksen välineinä käytän poetiikkaa ja narratiivisuutta, jotka liittyvät luontevasti suojan olemuksen tutkimiseeni ja saavat merkittävän roolin työn viitoittajana. Etsin työssäni näiden itselleni läheisten ilmaisumuotojen antia ja arvoa arkkitehtuurille. Runoudessa on monikerroksisuutta ja -merkityksellisyyttä, monien maailmojen sisällyttämistä mielen kieleen. Näen runouteen tutustumisen hyvänä keinona kehittää valmiuttaan kuunnella toisen kielen vivahteita sensitiivisesti, myötätuntoisesti, myötaintohimoisesti ja vieraanvaraisesti. Kaunokirjallisuuden ja runouden kuvausten käyttämisellä tilat saavat inhimillisiä piirteitä ja tu-

levat nähdyiksi kokonaisempina ja moniulotteisina. Fenomenologis-hermeneuttisen menetelmän avulla tavoittelen ihmisen toiminnan, kulttuurin, taiteen ja tekstien merkitysten syvällistä inhimillistä ymmärtämistä. Gaston Bachelardin *Tilan poetiikka* (2003) teos innoitti ja inspiroi, avasi uuden maailman, jonka olemassaolon olin kyllä aistunut, mutta jonne en ollut vielä päässyt astumaan. Bachelard on viime vuosisadan johtava ranskalainen ajattelija ja hänen teoksensa käsittelee yksityisen tilan kokemusta. Se selvittää sitä, kuinka asunnot ja muut suojat vaikuttavat ajatuksiin, muistoihin ja uniin. Bachelard on kuvannut itseään fenomenologina, joka elää alkuperästä. Itse koen tilat voimakkaasti — tiedän heti missä tilassa viihdyn ja missä en. Useinkaan en ole osannut selittää itselleni mistä tunne on johtunut, mutta Bachelardin teos auttoi näiden selitysten jäljille. Tämä teos lähestyy tilojen psykologiaa runouden, filosofian ja kaunokirjallisuuden avulla ja sen filosofista katselukulmaa määrittää Bachelardille tyypillinen todellisuuden kokeminen kuvallisena.

Sanoilla on voimaa mielikuvien luojana, ja liitänkin työhöni sekä runoja että kaunokirjallisia kuvauksia. Muutaman sanan luoma sisältö voi olla sanoinkuvaamattoman rikas ja kertova. Tuttu toteamus sanoo kuvan kertovan enemmän kuin tuhat sanaa, mutta nykyisten tauottomien kuvavirtojen äärellä kuvan merkitys on muuttunut; some on moninkertaistanut ihmisen kohtaaman kuvien määrän ja aiheuttanut niiden merkitysisältöjen ohenemista. Työssäni perehdyn valokuvien rooliin maailmankuvassamme ja pohdin, kuinka suhtautua siihen, että todellisuus näyttää yhä enemmän siltä mitä meille näytetään kameran läpi. Visuaalista kulttuuria ja paikkaa tarkastellessani Päivi Granön (2013) toimittama teos *Visuaalisen kokemus — johdatus moniaistisuuteen* on yksi keskeisistä lähteistäni. Tarkastelen sen pohjalta visuaalisuutta eri muodoissaan sekä erilaisina muihin aisteihin liittyvinä yhdistelminä, moniaistisuutena ja moniulotteisuutena. Visuaalisuuden ja kuvallisuuden tarkastelussa tavoitteeni on hahmottaa, miten muuttunut kulttuuri vaikuttaa arkkitehtuurin kontekstissa ja millaista huomiointia sekä uusia katselemisen tapoja tarvitaan. Tähän tarkasteluun

nostan myös teknologian roolin ja sen mahdollisuudet moniaistillisen kokemuksellisuuden vahvistamisessa.

Bachelardin ajatukset siirtävät huomioni yhä enemmän rakennuksesta aineelliseen objektina sen kohtaamisen välittämiin mentaaliin kuviin. Hänen tarkastelunsa kohteena ovat runolliset mielikuvat; rationaalisen kausaalisuuden sijaan hän tutkii mielikuvituksen, päiväunien ja unelmien todellisuutta. Näitä runollisia lähestymistapoja hyödynnän syventäessäni ymmärrystäni siitä, kuinka rakennukset ja niiden osat luovat tunteilla ladattuja mielikuvia, jotka itse asiassa ovat mielen- ja sielutiloja. Tila ja paikka ovat arkkitehtuurille keskeisiä käsitteitä. Tila määrittää monin eri tavoin riippuen näkökulmasta, josta sitä tarkastellaan. Työni tilakäsitys perustuu Anne Stenrosin (1992, 85) jakoon, jossa hän määrittelee tilan *absoluuttisena, rajattuna tai eksistentiaalisena tilana ja ympäristönä*. Koska selvitan erityisesti ihmisen olemassaolon ilmenemistä suhteessa tilaan, tarkastelen sitä ensisijaisesti eksistentiaalisena. Nostan diplomityössäni paikkakiintymyksen ja paikan merkityssuhteet erityisen tarkastelun alle ja kytken näitä ajatuksia arkkitehdin työn eli kokemuksellisen tilan suunnitteluun. Paikkakiintymyksen ja lapsuuskodin merkityksen tarkastelussa hyödynnän Jenni Väisäsen yhteiskuntaantieteen Pro Gradu-tutkielmaa (2016). Koti liitetään usein vahvasti paikkakiintymykseen; se nähdään alkuna ja kuulumisena jonnekin ja lapsuuden vaiheissa se on usein eräänlainen kasvun ja turvan kehto. Elämämme aikana meillä voi olla monia koteja, mutta koti on erityismerkityksessä se paikka, jossa vartuimme. (Väisänen 2016, 28) Tutkin lapsuuskotia ja muita koteja niin poeettisten kuvien, identiteetin, muistojen, mielikuvituksen kuin juurtumisen kautta.

Työn kantavana filosofisena teemana on kysymys kodista, nimenomaan talo ja koti sanojen dialektiikassa. Vaikka kauniina läpikulkevana nauhana näkyy onnellisten tilojen kuvat, olen antanut koko elämänkirjon väreineen ja rosoineen näkyä.

Poettisessa tarkastelussa olen syventynyt talon, kodin, turvapaikan, pesän, nurkan, ulko- ja sisäpuolen kuviin. Koti näyttäytyy työssä inhimillisiä arvoja sisältävänä turvapaikkana, mutta olen tuntenut tarpeelliseksi pohtia myös sitä, miksi koti ei aina tunnu kodilta. Vaikka kodin luomiseen ja virheettömän lopputuloksen saavuttamiseen käytettäisiin paljon aikaa, energiaa, rahaa ja vaivaa, voi jotain tuntua puuttuvan. Olen halunnut selvittää, mikä tekee talosta kodin ja millaisista tekijöistä kodin tuntu syntyy. Nykyelämästä ja elämäntavasta on vaikea luoda kuvaa, joka onnistuisi avaamaan sen sitä kokemattomalle. On niin paljon elementtejä, elämänarvoja, suuntauksia, moninaista ja loputonta asioiden, sanojen, kuvien ja tiedon virtaa sekä nopeuden ja tehokkuuden ihannoitua. Tämä kaikki näkyy elämäntavassa ja heijastuu myös arkkitehtuuriin. Olen työssäni pohtinut keinoja auttaa ihmistä palautumaan ja vahvistumaan maailmassa, jossa tapahtuu koko ajan. Pekka Passinmäki on tutkinut kodittomuutta, joka ei liity asunnon puuttumiseen, vaan sen laatuun. Hän puhuu eksistentiaalisesta kodittomuudesta ja pohtii poetiikan ja teknologian suhdetta arkkitehtuurissa. Passinmäen teoksissa *Kaupunki ja ihmisen kodittomuus* (2002) sekä *Arkkitehtuurin uusi poetiikka* (2016) esitettyjen pohdintojen kautta olen pyrkinyt hahmottamaan nykyelämässä näkyvän aistillisten, elämyksellisten ja mielellisten sisältöjen ohenemisen haastetta ja löytämään näkökulmia laadukkaan, suojan ja turvan kokemuksia mahdollistavan asumisen toteuttamiseen.

Suoja selitetään *Suomisanakirjassa* ("Suoja" 2020) turvana; se on jokin, joka suoja, varjelee tai turvaa. Se voi olla suojaava rakennelma tai tunne suojatusta, turvallisuudesta olotilasta ja suojattuna olemisesta. Se merkitsee myös rakennusta tai tilaa, jossa pidetään tai voi tehdä jotakin suojattuna. ("Suoja" 2020) Suojan olemuksen tarkasteluni liikkuu suojaavasta rakennelmasta, tilasta tai rakennuksesta suojan tunteisiin sekä suojattuna olemisen ja turvallisuuden olotiloihin. Bachelard etsiytyy olemassaolon ytimeen runokuvien kautta. Hänen kirjoituksensa avasivat pohdinnoilleni tason, joka elää mielikuvista ja merkityksistä. Konkretiaan ja geometrisiin

objekteihin perustuvan suojan tutkimisen sijaan tarkasteluni keskittyy kokijaan ja hänen mieleensä, kokemuksen tapahtumaan sekä tiloihin kätkeytyneisiin merkityksiin. Talo näyttäytyykin seinien, katon ja oven sijasta tiivistyneinä merkityksinä; turvana, läheisyytenä ja sisätilan kotoisuutena. Bachelardin (2003, 18) mukaan antautuessaan poettisessa uneksinnassa tapahtuvalle kuvittelulle ihminen pääsee palaamaan juurilleen ja asumaan maailmaa onnellisena. Hänen kirjoituksensa vievät lähemmäksi arkkitehdin tehtävän syvintä perustaa ja suojan olemuksen ymmärrystä. *Tilan poetiikan* (2003) ja muiden lähdeteosten herättämistä ajatuksista haen suuntaviivoja sille, kuinka luoda ja varjella uneksinnan mahdollistavia tiloja, toisin sanoen, kuinka suunnitella ihmiselle talo, joka on hyvä elää kotina. Työni edetessä tulen lähestyneeksi suojan olemusta monista katselukulmista ja -tasoista; ihmisen olemiselle suoja synnyttävän kodin ja eksistentiaalisen kokemusmaailman kautta, pesän, käpertymisen ja monien poettisten kuvien, muistojen ja tarinallisuuden kautta sekä arkkitehtuurin sisäisen kielen, aistien, aistimellisuuden ja ruumiillisuuden kautta.

Perehtyessäni lapsuusmuistojen merkitykseen tätä työtä tehdessäni, olen Juhani Pallasmaan (1993, 78) tavoin havainnut varhaisten muistojen olevan jopa arkkitehtuurin fenomenologisen erittelyn merkittävintä sisältöä. Niille ei useinkaan lapsen naiivin ajattelun ja epätäsmällisen muistin tuotteina tule antaneeksi kovinkaan suurta painoarvoa, mutta muistoihin sisältyvä pikkutarkkuus, tunnistettavuus ja tunnevoimaisuus ovat vankkoja todisteita niiden arvosta ja aitoudesta. (Pallasmaa, 1993, 78) Tämän koen todeksi omia, lapsuusmuistojani ja niistä nousevia vahvoja ja hämmästyttäväinkin tarkkoja mielikuvia ajatelllessani. Jenni Väisäsen (2016, 23) paikkakiintymyksen tutkimuksessa huomioni kiinnittyy hänen toteamukseensa siitä, kuinka kaiken kiintymyksen takana on tarina. Bachelard (2003, 77) ilmaisee saman huomion niin, että todellisella hyvällä ololla on menneisyys. Olen työlläni halunnut antaa tilaa muistojen ja menneisyyden kokemusten roolille tilojen koke-

misessa. Laajennan ajatusta myös luontokokemuksiin sekä kulttuurista nousevaan tilanjäsennystapaan.

1.1 NOSTOJA

Työssäni etsin aistimellisuuden ja kokemuksellisuuden kautta arkkitehtuurin sisäistä kieltä ja tuon esille kokijan roolia tilan syntymisessä. Tiloja tarkastelen nimenomaan asuttuina, elettyinä ja koettuina. Latinaan palautuva *taktiisuus* ja kreikan kieleen palautuva *haptisuus* ovat tunto- ja kosketusaistiin viittaavia käsitteitä, joiden avulla pohditaan fenomenologiaa, kokemukseen liittyviä kysymyksiä. *Suomisanakirja* ("Haptinen", "Taktiilinen" 2020) selittää ne kosketusaistiin, kosketukseen tai tuntoaistiin perustuviksi ja toteaa niiden tarkoittavan suunnilleen tai täysin samaa. Juhani Pallasmaa kirjoittaa arkkitehtuurin inhimillisen kokemuksen fenomenologisten ulottuvuuksien puolesta; aistiarkkitehtuurista, aistimellisuudesta ja näköaistin hallitsevasta asemasta. Nämä kirjoitukset ja hänen kriittinen otteensa herättävät paljon ajatuksia ja pohdin näitä teemoja monin paikoin *Ihon silmät — arkkitehtuuri ja aistit* (2016) kirjan pohjalta. Selvitän, millaista voisi olla elämää vahvistava arkkitehtuuri ja millaisin keinoin voisin edistää myönteisten aistikokemusten kerryttämistä arkkitehtuurissa. Tarkastelen myös arkkitehtuuriin sisältyvää toimintaa ja niitä peruselämyksiä, joista arkkitehtuurin sisäinen kieli syntyy. Aisteista nostan erityiseen käsittelyyn niitä, joille haluan entistä enemmän arkkitehtuurin tekemisessä antaa huomiota.

Minulle arkkitehtuurin tekeminen näyttäytyy paljon taiteen tekemisen kaltaisena; arkkitehtuuri on tilan taidetta. Intuition luottaminen ja intuitiivinen suunnittelu ovat olleet läsnä kaikessa tekemisessäni. Voin äkkiä nähdä mielessäni tilan, joka on kiinnostava tai syleilevä, ja olen varma ajatuksestani vaikken osaa sitä tiedolla pe-

rustella. Huomaan vaikuttavani erityisellä tavalla arkiarkkitehtuurista ja asumisen arkkitehtuurista; tiloista, jotka näyttävät ihmisen elämää ja elämäntapaa ja joihin liittyy geometrisen objektin lisäksi paljon elementtejä, elämän toimintoja, tunteita, kokemuksia, mielentiloja ja sattumia. Väri- ja elämänkyläiset kaupunginosat ovat olleet lomamatkojeni parasta antia. Heräävä kaupunki ja siellä ihminen omassa arki-ammussaan, hetkessään. Ihmisen luonnolliseen asuin- ja elinympäristöön pääseminen on liikuttanut syvimpiä mieleni tunteja. Rinnastan tämän kaiken taidekokemukseen. Diplomityössäni vertaankin taiteiden harjoittamista — taiteen tekemistä, taidekokemuksen vastaanottamista, sen tapahtumaa ja tulkintoja — arkkitehtuurin tekemiseen ja kokemukseen. Vuokko Häggin ja Maria Lindqvistin toimittaman teoksen *Psykoanalyysi ja taide* (2014) myötä olen perehtynyt taiteiden harjoittamisen terapeutiseen tehtävään ja sen arkkitehtuuriin soveltamiseen. Koen taiteen luonnollisena terapiana, joka mahdollistaa keskustelun myös vaikeista asioista. Taiteen kokijana voin havaita toisen luomuksissa omia ongelmiani ja teoksen äärellä tulla hetkeksi onnelliseksi ja ehjäksi. Kirjan kirjoitukset avaavat kuvataiteen ja psykoanalyysin yhteisiä piirteitä, joista selvin lienee on elävyyden ja kannattelevan elinvoiman tavoittelu. Kiinnostava havainto on se, että kaikissa taidelajeissa, musiikista runouteen, kuvataiteeseen ja arkkitehtuuriin, elämäntuntuja tapaillaan samanlaisin elementein mutta erilaisin välinein.

Maailmankokemuksemme on aina jollakin tapaa arkkitehtuurin kehystämä tai ohjaillema, ja samalla arkkitehtuuri heijastelee aina omaa aikaansa. Ajattomuus ja ajallisuus ovat teemoja, joiden uskon vaikuttavan maailmankokemukseeni voimakkaammin kuin tiedostan. Haen työssäni vastauksia kysymyksille, joita olen toisinaan pohtinut; miksi ajan patina tuntuu hyvältä ja vanha rakennus rauhoittavalta, miksi uusi ja kaunis rakennus jää etäiseksi ja hengettömäksi. Pysin tutkimaan nykyaikaa ja sen ilmiöitä myönteisessä ja mahdollisuuksia etsivässä hengessä ja pohdin

suhtautumistani uusiin innovaatioihin ja teknologiaan. Tiedostan nykyelämän nopean rytmin ja sen monet vaikutukset olemassaoloon, elämisen tapoihin ja arkkitehtuurin tekemiseen, mutta pysähdyin työssäni vielä lähemmin tutkimaan sen välitömiä ja epäsuoria vaikutuksia. Opiskelujen edetessä olen kuullut arkkitehtuurin tehtävästä paljon ajatuksia ja oppeja. Työni avulla haluan laajentaa, syventää ja tarvittaessa muuttaa omia käsityksiäni siitä, mikä takana seison ja mikä on tärkeää. Olen tarttunut kirjoihin, joista löydän ajatuksia hitaamman elämänrytmin aikakaudelta ja todennut monia ajatuksia ajattomiksi ja yhä paikkansa pitäviksi. Vanhoissa rakentamisen tavoissa näen luonnollisuutta, joka näyttää kasvavan vahvasta luonto- ja paikkayhteydestä. Näiden piirteiden vahvistamiseen haluan työni myötä löytää luonnollisia, tähän aikaan sopivia tapoja.

Annan intuition lisäksi paljon arvoa sattumanvaraisuudelle ja rosoisuudelle. Nämä ovat minulle myönteisiä elementtejä, jotka luovat mielenkiintoa ja antavat elämään elämänmakua. Näen heittäytymisen, rosoisuuden, epätäydellisyyden ja heikkouden näyttämisen rohkeutena ja toivon näkeväni näitä niin toiminnassa kuin toimintaympäristöissäkin. Työni myötä olen tutkinut Alvar Aallon ajattelua ja kirjoituksia — tätä ennen olin tutustunut lähinnä hänen töihinsä. Kirjoituksensa ja tallennetut puheensa laajensivat ymmärrystäni hänen tarkkanäköisestä kotikulttuurin ihannekuvaan. Aallon paneutuminen ja intohimo, hänen ajatuksensa luonnollisuudesta ja pakottomuudesta, sattumasta ja epätäydellisyydestä, resonoiivat sisimmässäni. Pyrin löytämään ajatuksia hänen töidensä takaa ja tarkastelemaan, miten hänen käsityksenä aineen ja ruumiillisen kokemisen kuvista, materiaaleista ja niiden mielikuvista, maisemaan ja ympäristöön sopeuttamisesta, arkkitehtuurin laadusta, tarkoituksesta ja tehtävästä soveltuisivat tähän aikaan. Villa Mairea on yksittäisistä kokemistani rakennuksista sellainen, joka jätti hämmästyttävän voimakkaita tunnejälkiä huolimatta siellä asuvien ihmisten puuttumisesta. Siellä vierailtuani olen tuntenut halua selvittää ja eritellä syitä teoksen arkkitehtuurin vaikuttavuuteen. Työssäni olen tätä

tehnyt ja löytänyt monia avoimia ja mielenkiintoisia kirjoituksia etenkin Göran Schildtin toimittamasta *Näin puhui Alvar Aalto* (1997) teoksesta. Muista arkkitehteistä nostan tarkasteluun Peter Zumthorin ja hänen hiljaisen, läsnäolevan arkkitehtuurinsa sekä Tadao Andon japanilaisen modernin arkkitehtuurin ja luontoabstrahoinnin esimerkkeinä.

Ihmisyys on keskeisessä osassa diplomityötäni. Sitä tarkastelen etenkin suhteessa asumiseen, sillä se sitoo yhteen ihmisen, rakentamisen ja arkkitehtuurin. Tähän tarkasteluun otin avukseni teoksen, jossa näiden monisyisten teemojen pohdinta on yksinkertaistettu keskeisiksi havainnoiksi. Heini Korpelaisen, Hille Kaukosen ja Jaana Räsänen *Arkkitehtuurin abc -löytöretki rakennettuun ympäristöön* (2014) selittää arkkitehtuurin perusajatuksia niin, että huomio pysyy olennaisessa; ihminen tarvitsee suojan asumiseen, tilan josta luoda oma paikkansa, kotinsa. Kun suojautumisen perustarve on tyydytetty, löytyy arkkitehtuurille myös muita merkityksiä. Ihminen tarvitsee merkityksellisen paikan, johon pysähtyä ja jonka kokea turvallisesti omakseen. (Korpelainen, Kaukosen ja Räsänen 2014, 29) Haluan diplomityölläni osoittaa, että myös arkkitehtuurissa on pohjimmiltaan kyse ihmisyydestä ja yhteydestä. Arkkitehti auttaa ihmistä asettumaan maailmaan. Arkkitehtina olen palveluammattissa ja siirrän työhöni aineksia omasta eksistentiaalisesta kokemusmaailmastani. Vahva ihmistuntemus, persoonan ja mielentilojen aistiminen ovat ominaisuuksia, jotka houkuttavat itseäni lisää ihmismielen tutkimisen pariin. Koen onnistuvani siirtymään ketterästi toisen ihmisen maailmaan ja katselukulmaan. Haluan työlläni etsiä ja näyttää niitä tapoja, joilla ammattitaitoaan ja valmiuksiaan voi edelleen kehittää niin, että suunnitteluprosessissa ihminen aidosti kohtaa ihmisen ja syntyy side, joka luo ymmärrystä, myötätuntoa, mielekkyyttä sekä lopulta hyvää laatua. Työni loppupuolella pohdin runsauden ja yltäkylläisyyden teemoja sekä integriteetin, vastuullisuuden ja kestävän ajattelun vahvistumisen näkyjä. Nostan esille myös seikkoja, jotka edellä mainittua yhteyttä ovat haastamassa; somen ja jaet-

tuja kokemuksia pursuvan elämäntavan vaikutukset ovat synnyttäneet ilmiöitä, joita arkkitehtinä haluan tiedostaa. Myös näiden ilmiöiden tarkastelu, kuten monet työni myötä syntyneet ajatuskehät päätyvän saman teeman, *yhteyden*, läheisyyteen.

Runoudella on voima tehdä maailmasta ihmiselle koti.

Tarja Roinila

(Bachelard 2003, 18)

2.1 POETIIKKA

Runous voi osuessaan herättää voimakkaita tunnetiloja ja ottaa lukijan tai kuulijan kokonaan valtaansa. Poeettiset kokemukseni ovat tähän saakka liittyneet runojen lukemiseen ja kuuntelemiseen, joiden kautta olen päässyt kokemaan runouden otteen ja sisintä ravistelevan alkukantaisen voiman. Poetiikan merkitys arkkitehtuurin ja tilojen psykologian yhteydessä on ollut itselleni uusi ulottuvuus ja tutkimusmatka. Gaston Bachelardin teos *Tilan poetiikka (2003)* käsittelee yksityisen tilan kokemusta ja asuntojen sekä muiden suojien vaikutuksia ihmisen ajatuksiin, muistoihin ja uniin. Koin tämän teoksen hyvin elähdyttävänä ja sain uudenlaisia näkökulmia tilojen psykologiaan, jota Bachelard lähestyy runouden, filosofian ja kaunokirjallisuuden avulla. Todellisuuden kokeminen kuvallisena määrittää teoksen filosofista katselukulmaa. Bachelard katselee ja havainnoi siinä erilaisia, samaa teemaa muuntelevia runokuvia.

Teoksessaan Bachelard onnistuu perustelemaan poeettisten kuvien voimallisuutta ja merkityksiä tilojen kokemisen kannalta; ajatus runokuvista kuin tiloina, jotka herättävät henkiin alkuperäisen suhteemme maailmaan, ei tunnu lainkaan liioitel-

lulta. Jokainen intohimoinen runonlukija voi tunnistaa vaikutelman, jonka runon lukeminen ja sen omaksi saaminen, *kajahtelu*, niinkuin Bachelard lumoutumista ja haltioitumista kutsuu, saa aikaan. Saamme kuin ikiomaksi kuvan, jonka runon lukeminen tarjoaa ja tämä kuva juurtuu meihin (Bachelard 2003, 42-43).

Hoitavat, leikkivät, yhdistävät sanat

Juhani Ihanus on tutkinut sanojen terapeuttisia ulottuvuuksia sekä tarinan mahdollisuuksia ihmisen eheytyemisessä ja paranemisessa. Tarinoiden, tarinallisuuden ja muiden narratiivisten menetelmien ohessa ne nostavat esille muistamisen ja muistelemisen voimaannuttavia vaikutuksia. Tiina Hakalahti nostaa esille Seija Viitaniemen artikkelin *Koskettavat tarinat* (2002) teoksesta, joka selittää välittömien muistojen olevan kuin sensuroimattomia elokuvanpätkiä, kun taas muistelemisessa muistaja siirtyy pohtijaksi, joka selittelee ja tekee johtopäätöksiä sen sijaan, että olisi täysin läsnä alkuperäisessä muistossa. Viitaniemi muistuttaa runon mahdollista ja ikuisesta preesensistä: runossa muisto usein ilmaistaan puhtaasti ja ilman selittelyä. (Hakalahti, 2003)

Ihanus (1989, 11-12) kirjoittaa varhaisissa kulttuureissa luotetun lausutun ja laulettun sanan hoitavaan vaikutukseen. Myös Platonin kirjoituksissa on viitteitä siitä, että kaunis sana *logos kalos* merkitsi hänelle keskeistä keinoa *Sophrosynen*, sielun elämän harmonian, luomiseksi. Kreikkalaisista filosofiista Gorgias ja Antippos olivat myös tietoisia sanojen ja puheen sekä eheyttävistä että hajottavista ominaisuuksista. Länsimaisessa hyvinvointiajattelussa kansanparantajilla ja ikaikaisilla uskomuksilla on nykyään vain marginaalinen asema. Maailmanlaajuinen kommunikaatio on voittanut sanojen kuuntelun ja nopeiden viestien syke runojen pulssin. (Ihanus 1989, 11-12)

Hakalahti (2003) myötäilee Heli Mertasen ajatuksia runoterapiasta ja poeettisesta kielestä: Mertanen käyttää käsitettä *vapaat mielikuvat*, joilla hän tarkoittaa ihmisen sisältä, ruumiis-

ta nousevia aistimuksia, tunteita ja tunnelmia, joita voi verrata unen näkemiseen, mutta myös juuri runoon, sen lukemiseen tai kirjoittamiseen. Hän myös korostaa poeettisen kielen käsitteen laajentamista ruumiilliseen suuntaan runoterapiassa. Tunteet ovat ruumiillista alkuperää, eikä tunteiden verbalisointi tee ihmistä tietoiseksi niistä. Hakalahti yhtyy Mertasen näkemykseen poeettisen kielen tärkeydestä: metaforis-poeettinen kieli ei ole sivupolku tai kognitiiviseen nähden primitiivisempi kieli, vaan pikemminkin keino monimutkaisten asioiden ilmaisemiseen. (Hakalahti, 2003)

Lasten maailmaa seurattessani näen, kuinka he luonnostaan leikkivät sanoilla. Sana-leikeissään heidän kokemuksellisen todellisuutensa siirtyy leikin ulottuvuuteen, jossa mieltä askarruttavia asioita läpieletään ja kuin uudelleen muokkaamalla saadaan mielen hallintaan. Kieleen ja omaan tahtomiseensa kurkotteleva lapsi leikkii kielellä ja kokeilee mihin kaikkeen se muuntuu. Ihanuksen (1989, 19-20) mukaan runojen sepittäminen on hyvä keino edistää lapsen kehitystä, koska se avaa kielen leikkiulottuvuuden. Tällainen kokemus saa lapsen suhtautumaan optimistisesti siihen mitä hän voi tehdä sanojen kanssa ja epäsuorasti myös siihen, mitä he yleensä voivat maailmassa tehdä. Aikuisessa ja vanhuksessa elävä lapsi on rohkaistava yhä uudelleen leikkimään sanoilla koko elämänkaaren pituudelta. *Leikkittelässä* voi uneksia, muistaa ja aavistella, koetella liikkeen mahdollisuuksia ja rajoja. Inhimillisessä psyykkisessä työssä fantasiat, muistot ja aavistukset kietoutuvat monin säikein toisiinsa. (Ihanus 1989, 19-20)

Runo ei kuvaa sinällään tapahtumaa eikä myöskään välitä yksiviivaisesti kokemusta, jonka laukaisemana se lähti syntymään. Runo kantaa aina enemmän esille, siihen kasaantuu kokemuselementtejä poikkileikkauksena koko elämän ajalta. Runossa kolkutellaan ovia, törmätään sekä itsen että maailman rajoihin, kapinoiden edetään kohti vääjäämättömiä myönnytyksiä. Siloitetaan niitä kuiluja, joita yhä uudestaan repeilee sisäisen ja ulkoisen todellisuuden välille. Tehdään jonkinlaista utteraa surutyötä, aina jonkin puuttumisen, vaille jäämisen, tyhjän paikan ääressä, joka on virittynyt avoimeksi odottamaan, kerjää täyttymistä — puuttuvasta kootaan itseä.

Juhani Ihanus

(1989, 24)

Ihanus (1989, 20) kuvailee poettista kokemusta yhteyksien etsimisestä, muistojen ja kaipausten, odotusten ja pettymysten luotaamisena, sanojen kuunteluna ja sanasiltojen rakentamisena. Poetiikan kautta voi lähteä etsimään halun kieltä, sitä, mitä ei osaa tai rohkene kuvitellakaan: halun kyllästävästä todellisuudesta, jossa yllättävät löydöt välähtävät tietoisuuteen odottamattomasti ja sovitusta normitodellisuudesta liiaksi piittaamatta. (Ihanus 1989, 20) Näen hänen kanssaan samalla tavoin sen, että sanoissa itsessään irrallisina ja ulkopuolisina elementteinä ei ole parantavaa voimaa, mutta ne voivat olla osallisena itseymmärryksen laajenemisessa. Itseymmärrys on minusta yksi onnekkaan ja mielekkään elämän avaintekijä. Sitä voi laajentaa tutustumalla itseensä ja elämänsä merkityksiin. Ihminen luo elämänsä merkityksen omalla kielellään ja toiminnallaan, lukee ja kirjoittaa omassa elämändraamassa itseään ja maailmaa. Jaettujen sanakokemusten äärellä monet todellisuudet kohtaavat ja syntyy ainutlaatuinen sanojen, puheiden ja hiljaisuuksien verkosto, joka ei sanele yhtä totuutta, vaan jättää sen avoimeksi ja jokaisen yhä uudelleen luettavaksi ja kirjoitettavaksi.

Ihanus (1989, 13) on käyttänyt hoitavan kirjoittamisen käsitettä, mutta nähnyt nykykulttuurin myös haastavana toimintakenttänä sen toteuttamiseen; kulttuurissa, jossa aitous on usein toistoa ja joka siekailematta monistaa omintakeisen voi olla vaikeaa kirjoittaa hoitavasti itselleen tai toisille. *Kokemuksen kirjoittamista voi kuitenkin yrittää, olkoonkin, että tuloksena on kirjoittamisen kokemus, likiarvo, kompromissi; yksi mahdollinen elämän kuva.* (Ihanus 1989, 13)

Kuvallisuus ja sen merkitys nykypäivänä on kokemuksellisuuden rinnalla kiinnostava teema, johon tuonnempana palaan. Sähköinen viestintä, kirjan sähköistyminen ja elämysten kuvallistuminen asettavat kirjallisuudelle omat haasteensa; ei ole itsestäänselvää, että se enää puhuttelisi, lohduttaisi tai tukisi. Kuva puolestaan puhuu ja koskettaa nykyihmistä; sen kohtaukset vaihtuvat nopearytmisesti ja elämänrytmimme sykkeeseen mukautuen.

Uneksinnassa talo on aina suuri kehto.

Gaston Bachelard

(2003, 80)

Poeettinen kuva

Kun Bachelard puhuu poeettisesta kuvasta, hoksauttaa hän kuvallisuuden mieltämisestä helposti vain sen hetken ja aiempien kokemusten, todellisuuden meissä ja mielissämme herättämäksi. Hän haluaakin laajentaa ajatuksen perustavammaksi; poeettinen kuva avautuu kahteen suuntaan, se on aina uusi ja kuitenkin samalla arkkityyppinen (Bachelard 2003, 14). Bachelardin ajattelussa poetiikan fenomenologinen perustapahtuma on se hetki, jossa odottamaton poeettinen kuva tulee yksilölliseen tietoisuuteen. Poeettinen kuva on yksilöllinen, ja merkittävää on kokijan tärkeä rooli myös sen tekijänä. *Poeettisten kuvien vastaanottaminen on niiden elämistä, hän toteaa.* (Bachelard 2003, 15-17)

Kun Bachelard etsii olemassaolon kysymyksen ytimeen runokuvan pohdinnan kautta, löytää hän runoista myös tyhjentävän vastauksen; olemassaolo asuu kodissa (tai talossa, ransk. *maison*, joka merkitsee sekä taloa että kotia) (Bachelard 2003, 22). Ilman taloa ihminen on hajanainen. Talo pitää ihmisen pystyssä elämän myrskyissä. Talo on ruumis, sielu ja ihmisen ensimmäinen maailma. Talo on turvaa, läheisyyttä ja sisätilan kotoisuutta. Se on kaikkeus. Iso osa Bachelardin teoksesta on talossa kuljeksimista ja talossa uneksintaa; se alkaa tuntumaan jopa poeettisen kuvittelun ehdolta. Huone ja talo mahdollistavat runoilijan kuvittelun, uneksinnan ja todellisuuden avautumisen. Tämä herättää itsessäni myös vastareaktion, joka kysyy missä muualla kuin talossa voimme päästä uneksinnan ja poeettisen kuvittelun piiriin. Muistojen sopukoista voin löytää niitä kuvia, joissa tällainen tapahtuu.

Miellän poeettisen kuvan melko laajaan merkitykseen ja tässä kohtaa otankin hie-
man etäisyyttä Bachelardin tiukkaan runoissa pitäytyvään otteeseen; näen poeet-
tisten kuvien vastaanottamista ja elämistä tapahtuvan myös muualla kuin runokir-
jojen sivuilla. Vaikka poetiikalla tarkoitetaan erityisesti runouden teoriaa on se

myös muuta kirjallisuutta koskevaa, ja siksi on mielestäni perusteltua laajentaa poeettisen kuvan kokemisen mahdollisuus myös muunlaisiin teksteihin. Ajattelussani vastaavia kuvia kohdataan niin luettuina kuin kuultuina monenlaisissa sanamuodostelmissa. Runo-, proosa- ja draamakuvissa on toki omat eroavaisuutensa, mutta uskon, että lukiessamme mitä tahansa kaunokirjallisuutta, kuvauksia tiloista, niiden kohtaamisista, mielikuvista ja aistituntemuksista, kosketamme aivan samoja elementtejä. Oikeastaan uskon, että kaikkialla missä sanoja käytetään on mahdollisuus tulla poeettisen kuvan yllättämäksi. Uneksinnan kaltaisessa tilassa oikeanlainen sanapari, ehkä sattumalta siihen hetkeen tuleva lausahdus tai taiteeseen sisällytetty sanojen joukko voi avata oven poeettiselle kuvittelulle, josta pohjimmiltaan on kyse.

Uneksinta

Uneksinta on yksi Bachelardin teoksen keskeinen käsite. Kodin eli talon pohdinnassa keskeistä on poeettinen kuvittelu, joka tapahtuu uneksinnassa. Hän ei anna uneksinnan käsitteelle kovinkaan tiukkaa määritelmää ja haluaa mieluummin selittää sitä erottamalla uneksinnan sekä yöllisestä unesta, mutta myös uneliaasta haaveilusta. Uneksintaa hän kuvaa pikemminkin sieluntilana, jossa ihminen on levossa mutta hänen tietoisuutensa on valpas. Hän korostaa uneksinnan luonnollisuutta ja sitä, että uneksinta on hyvää oloa. Esimerkiksi runojen lukemista hän kuvaa olemukseltaan uneksintana. (Bachelard 2003, 19) Uneksinta käsitteenä uhkasi jäädä ensin etäiseksi ja sisäistämättä, koska se on minulle sanana vieras ja harvoin käytetty. Bachelardin määritelmä tuo sen lähelle Ihanuksen (1989, 20) käyttämää leikkitilaa, jossa voi uneksia, muistaa ja aavistella, samoin Mertasen vapaiden mielikuvien käsitettä, mutta löydän paljon uneksinnassa elementtejä nykyaikaisesta ja omaan käsitemaailmaani kuuluvasta *tietoisesta läsnäolosta*. Tällä tarkoitetaan hetkeä, jossa ihminen on täysin läsnä sekä tietoinen aisteistaan, ajatuksistaan ja tunteistaan. Voisin kuvitella, että tämänkaltaista, ja erityisesti hyvää oloa ja levollisuutta

korostavaa tilaa on Bachelard tavoitellut uneksinnan käsitteellään. Kun ihminen on täysin läsnä hetkessä ja tilanteessa, ympäristön hienovaraisetkaan ilmiöt tai tapahtumat eivät mene ohi. Tällainen tarkkaavaisuus auttaa olemaan yhteydessä oman kehon, tunteiden, ajatusten ja henkisyyden kanssa. Tässä työssä ajattelen uneksinnan edellämainitun tietoisien läsnäolon kaltaisena myönteisenä ja levollisena tunnetilana, ja käytän sitä tarkastellessani kotia tai kodinomaista tilaa uneksinnalle otollisena paikkana.

Ajallisuus

Poeettisen kuvittelun pohdintaan ajallisuuden vaikutus ja merkitys on ilmeisen selvä. Bachelardin (2003) ajatus ajallisuudesta on kaksijakoinen; hän ei teoksessaan juurikaan käsittele sitä fokuksen pysytellessä tiukasti tilassa, ja perustelee tätä valintaa fenomenologian perusasennoitumisella. Bachelard tuo useaan otteeseen esiin uskonsa ihmisen kykyyn irrottautua jo tapahtuneesta riippumattomaksi ja vain asioihin sinänsä keskittyväksi kokijaksi ja näkee, että kuva voitaisiin ottaa vastaan ja kokea sellaisenaan, ilman merkityksenannon ja kokemuksellisuuden välttämätöntä historiallista ehdollistumista. Toisaalta hänen ajattelunsa pohjavire on juuri ajallisuudessa ja hän korostaa menneisyyttä hyvinolontunteiden lähteenä, kun ihminen uneksinnan kautta palaa juuri menneisyyden kokemuksiin ja löytää esivaiheessa koettua onnellisuutta.

Minun oli tärkeä tehdä ajatustyötä ja selvittää ristiriitaa, jota asetelma herättää. Bachelard kokee, että juuri poeettisen kuvan vastaanottamisen hetkeä tulee tarkastella irrallisena, taustastaan irrotettuna. On oltava läsnä kuvalle kuvan hetkellä. Jos on olemassa runouden filosofia, tämän on synnyttävä — ja synnyttävä yhä uudelleen — hallitsevan säkeen myötä ja kiinnityttävä täysin yksittäiseen kuvaan

ja aivan täsmälleen kuvan uutuuden synnyttämässä ekstaasissa (Bachelard 2003, 31). Runouden filosofian perustaksi ei kelpaa mikään yleistys tai järjestys. Periaatteet tai perustat eivät sovi sille, koska ne lukitsevat runon olemuksellisen psyykkisen uutuden. Poeettisella teolla ei ole menneisyyttä. Uusi runokuva herättää tiedostamattoman syvyyksissä uinuvaan arkkityypin, mutta näiden suhde ei ole kausaalinen. (Bachelard 2003, 32) Kun poeettinen kuva on uusi ja aktiivinen, voin selvittää sen ongelmaa kuvittelun fenomenologian kautta; ilmiönä, jossa kuva puhkeaa tämänhetkisyydessään ymmärretyn ihmisen tietoisuuteen, sydämen, sielun ja olemisen välittömänä ilmentymänä. Yksinkertaistan ajatuksen sellaiseksi, että poeettisen kuvan ilmestymisen hetkessä myös menneisyyden tausta ilmestyy paikalleen ja näistä syntyy runokuvan anti, jossa aina on uutuutensa. Tämän työn kannalta on hyvä tiedostaa Bachelardilta lainattujen ajatusten pohjautuvan tällaiseen irrottautuneeseen hetkeen. Arkkitehtuurikokemuksen kannalta koen yleisesti luontevaksi ja mielekkääksi tarkastella poeettisia kuvia korostaen menneisyyden ja ajallisuuden taustaa.

Opettajana

Bachelard ei esitä erityisiä argumentteja teeseilleen vaan perustelee ne lähes poikkeuksetta runositaateilla. Hän antaa runoudelle niin suuren merkityksen, että pitää sitä tärkeimpänä filosofian opettajanaan. Hän näkee runokuvan ainutkertaisuuden ja hetkellisuuden myötä aukeavan mahdollisuuden työstää todellisuus uudeksi, jolloin runous on myös avain todellisuuteen ja uusiin sisääntulokulmiin. Autonomisuus ja poeettisessa merkityksessä pitäytyminen eivät merkitse poeettisen irtaantumista maailmasta, sillä myös, ja ennen kaikkea, onnellinen ihminen syntyy poeettisen kuvittelun kautta. Bachelard ehdottaakin kuvittelua pidettäväksi yhtenä ihmisluonnon tärkeimmistä voimista, sillä elävillä toimillaan kuvittelu irrottaa meidät sekä menneisyydestä että todellisuudesta ja avautuu kohti tulevaa (Bachelard 2003, 63). Jotenkin tekee mieli

tässä kohtaa heittäytyä Bachelardin kyytiin, saman riemullisen, kaiken selittävän ja kaiken pesevän poeettisen virran vietäväksi. Olkoonkin niin, että on pidettävä varansa ettei ajaudu epäolennaisuuksiin. Joka tapauksessa tämän työn myötä poetiikan ja tarinallisuuden voimat pääsevät näyttämään mitä niillä on arkkitehdille annettavanaan.

Poetiikan yhteys arkkitehtuuritutkimuksen tai arkkitehtuurin tekemiseen on tunnut etäiseltä ja opintojen keskittyessä konkreettisempiin lähestymistapoihin on poetiikka jäänyt sivulauseisiin. Pysähtyessäni ajatukseen arkkitehtuurin ja poetiikan suhteesta havahduin huomaamaan poeettisten kuvien elävän voimakkaasti taustalla kaikessa luovassa tekemisessä. Tilakokemukset ja niiden muistelu nousevat usein juuri poeettisista kuvista ja niiden elävöittäminä. Kenties paljon useammin kuin tiedostamme, on poetiikan kieli luovuutemme lähteenä. Kirjojen ja lukukokemusten parissa viihtyvänä elän poetiikan ja narratiivisuuden kautta todeksi tätä maailmaa. Tosin huomaan somemaailman loputtomien kuvavirtojen syövä aikaa juuri poeettisilta elämyksiltä.

2.2 OLEMISEN KOTI

Bachelard keskittyy tutkimaan ennen kaikkea onnellisen tilan kuvia, kuvia jotka *kantavat uuden olemisen merkkiä* (Bachelard 2003, 55). Poeettisen kielen uudistava voima uudistaa myös ihmistä: se laajentaa hänen elämänsä ja rakentaa luottamus-suhdetta maailmankaikkeuteen. Bachelard uskoo vakaasti, että ihmisen saadessa takaisin kuvittelunsa, se auttaa häntä palaamaan juurilleen ja asumaan maailmaa onnellisena. (Bachelard 2003, 18) Tästä lähtökohdasta arkkitehdin tehtävä saakin uuden katselukulman ja tuntuu hetken yksinkertaiselta ja selkeältä. Meidän

tehtävämme on tehdä ihminen onnelliseksi eli saada hänet uneksinnan kautta kuvittelemaan. Luoda ja varjella tiloja, jotka kehottavat tietoiseen läsnäoloon. Suojata näitä herkkiä hetkiä, joissa tämä toteutuu. Tehdä ihmisen olemiselle eli asumiselle koti.

Teoksen suomennetussa käännöksessä keskeinen termi *intimité* on käännetty *kotoisuudeksi* ja tälle käännökselle suomentaja Tarja Roinila (2003, 28) on esipuheessaan antanut huomiota ja myös vaihtoehtoja. Suora käännös olisi *intiimisyys*, jota termiä sovittelen kotoisuuden termin tilalle. Bachelardin käyttämä *intimité* luonnehtii sellaista maailmassa olemista, jossa ihminen on osa maailmaa ja osallinen siihen, ilman sisäisen ja ulkoisen välistä rajapintaa (Bachelard 2003, 28). Läpi teoksen kotoisuus on läsnä ja merkityksellinen niin lähtökohtana kuin lopputuloksenakin. Se on neutraalimpi ilmaus kuin intiimisyys tai kodikkuus ja siksi lienee kelvollisin tähän pohdintaan; se ei johdattele liikaa, mutta vie kuitenkin ajatuksen koti-sanana kajahtelun taajuuksille ja kodin tunnun lähetyville.

Tilan poetiikassa (2003) tila ei ole millään tavalla neutraalia tilaa, joka voitaisiin tavoittaa geometrisen kuvauksen keinoin vaan se on asuttua ja elettyä tilaa, joka suojaa ja antaa turvaa. Tässä tarkastelussa pyrin katsomaan tiloja juurikin elettyinä, mutta samalla antaen tilaa koko elämäkirjolle, myös niille kuville ja mielentiloille, jotka eivät onnistu luomaan suojan ja turvan tunteita. Tiloja katsellaan kaikenlaisten elämäkokemusten ja mielikuvien valossa, rehellisesti ja pyrkien löytämään niitä ituja ja alkuperiä, joista tilan kokeminen kasvaa. Katse kohdistetaan kokijaan ja hänessä syntyviin mentaaliin kuviin. Talo ja tila geometrisina objekteina saavat jäädä sivurooliin.

Jenni Väisänen (2016) on tutkinut paikkakokemuksia ja kiintymystä narratiivisesta näkökulmasta. Tutkielman tarkoituksena on ollut selvittää, kuinka paikan ja kodin merkitykset rakentuvat eletyssä ja koetussa elämässä. Väisänen (2016, 23) mukaan paikan ja kodin merkitykset ovat muuttuvia ja ne näyttäytyvät eri tavoin elämän eri vaiheissa, niin tietoisesti ja tiedostamattomasti kuin muisteltuna ja haaveiltuna. Mielestäni

näkökulma tukee poeettisen kielen merkitystä ja antaa yhä laajempaa taustaa ymmärtää tilojen psykologiaa.

Näiden äärellä jään pohtimaan, kuinka poeettista ja narratiivista lähestymistapaa voitaisiin tuoda lähemmäksi arkkitehdin käytännön suunnittelutyötä, kuinka ottaa Bachelardin oppeja käyttöön ja tuoda filosofinen pohdinta utuiselta pilvenreunukselta maantasolle ja konkretiaan. Vaaditaan hiukan idealististakin ajattelua näyttämään mahdollisuuksia siinä, että ajatusmaailmat voisivat saavuttaa tehokkuuden ohjailemaa käytännön työkenttää. Toisaalta näen lähestymistavat sellaisina, että tilasuunnittelua tekevä joka tapauksessa ammentaa näistä, tietämättään ja tiedostaen. Poetiikan ja narratiivisuuden hyödyntämistä voin ensisijaisesti vahvistaa saattaessani itseäni uneksinnan tiloihin, hakeutumalla poeettisten kuvien vaikuttamaksi ja kuvittelun äärelle; tulla yhä uudestaan hyvän olon äärelle ja havainnoida millaisissa tiloissa oma tietoinen läsnäoloni toteutuu parhaiten. Arkkitehtuurin tekemisessä tärkeintä on tiedostaa ja avata ajattelua; tiedostaa millaiseen tehtävään haluan olla vastaamassa tai kuinka edistän erilaisissa tehtävissäni näiden näkökulmien toteutumista. Suunnittelijana voin tuoda yhä enemmän esille sitä, mitä ihminen onnellisuuteensa tarvitsee. Uskon sen tapahtuvan luontevimmin ohjatessani huomiota ulkoisesta objektista suunnittelun sisältöön, arkkitehtuurin mieleen. Kyse on myös tilojen psykologian ja sen keskeisyyden ymmärtämisestä niin, että tämän ympärille kiteytyy jokainen luonnos ja viiva, jokainen kuva ja suunnitelma. Ymmärtämällä tilakokemusten syntymekanismeja, voin sitä kautta tiedostaa sekä vastuuni että vapauteni; ymmärtää mihin seikkoihin voin suunnittelijana vaikuttaa ja mitkä taas jäävät sattuman määräämiksi. Oivaltaessani aiempien kokemusten ja muistojen vaikutuksen ihmisen elämään, osaan myös hakeutua tällaisen sisällön äärelle. Tämän päivän kuvavirtojen ja korostuneen kuvallisuuden keskellä eläessäni voin tietoisesti irrottautua niiden ääreltä ja antaa tilaa sanakokemuksille, niiden voimalle ja vaikutuksille.

Bachelardin ajattelun jäljillä tunnen tehtäväkseni luoda niitä tiloja, joissa poeettinen kuvittelu ja paluu hyvän olon alkulähteille mahdollistuu. Samalla kysynkin jo itseltäni, voinko päästä niin pitkälle, että arkkitehdin tehtävässä loisin otollisia tiloja tällaiselle. Yhtäältä tunnen sen olevan mahdollista, mutta samanaikaisesti näen sen mahdottomuuden; mikä määrä lankoja pitäisi olla käsissäni ja oikein pideltynä, jotta tämä toteutuisi. Mitä enemmän tehtävää ja sen luonnetta pohdin, sitä selvemmäksi käy se ajatus, että voin vapauttaa ja päästää itseni irti ajatuksesta, että seinän paikka olisi niin perin tärkeä. Seinän paikan sijaan sen materiaali voikin olla paljon oleellisempi. Tai jokin muu elementti, joka kokijalleen avaa uneksinnan ovia. Tämän tietääkseni minun tarvitsee kuunnella ja kuulostella, kokea paikkaa yhteisesti, tutkia kaikkea sitä sisältöä, joka vaikuttaa merkityksellisesti, löytää luottamus joka avaa ikkunoita mielen uumeniin ja selvittää, millaisissa tiloissa ajattelun suuruus avautuu.

Voin pitää poetiikkaa kuin luotettavana ystävänä, neuvonantajana ja suunnannäyttäjänä. Se on kuin viitta sinne, mistä voin löytää voimallisia näkymiä ja vastauksia. Voin antautua tämän tietoisuuden johdateltavaksi ja ottaa niin taide-elämykset kuin kaikki mieltäni liikuttavat kokemukset opettajikseni. Runous ei ole vastaus kaikkeen, niinkuin Bachelard poeettisessa innostuksessaan tuntuu ajattelevan, mutta toimiessani sekä taiteentekijänä että asiakaspalvelijana voin tilan kätkeytyä merkityksiä poetiikan kielellä vaistotessani kyetä luomaan rakennuksia, jotka antavat olemassaololle merkitystä. Poetiikan kautta on mahdollista hakeutua niin intuition kuin asiakkaan maailmaan. *Arkkityypit* luovat siltoja mielten väliin, ne vievät samojen alkulähteiden äärelle. Kun koen elämyksiä ja niistä syntyviä liikituksen tunteita yhteisesti, jonkun vierellä, syntyy erityinen yhteys vaikka kokemukset ovatkin omamme. Nämä sillat auttavat eläytymään ja asettumaan myötätuntoisesti toisen ihmisen kokemusmaailman rinnalle. Tällöin yhteistyö on vastavuoroista, ja yhteisen tavoitteen edessä olemme avoimina antamaan, mutta myös avautuneina saamaan, jakamaan. Ihmissuhdetaidot sekä ihmismielen ja ihmisenä olemisen ymmärtäminen ovat ammattitaitoisien arkkitehdin avuja. Tuntuu hyvältä ja kauniilta ajatella syvimmäksi ammatilliseksi tehtäväkseen auttaa ihmistä asumaan maailmaa onnellisena.

Tila

Kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta ihmiset järjestävät itseänsä ja maailmaansa tilallisesti, toteaa Riitta Laitinen (2004, 1). Tilallinen rakentuminen ja rakentaminen määrittelee niin ihmisten välisiä suhteita kuin ihmisten ja heidän ympäristönsä välisiä suhteita. Maailmassa olemisemme tavassa kaikki ihmisten tai asioiden kohtaaminen tapahtuu jossain tilassa tai paikassa. Myös kulttuuriset normit, tavat ja käsitykset ilmenevät siksi aina tilallisissa käytännöissä. (Laitinen 2004, 1) Laitinen (2004, 2) jatkaa, että tilan kokemisen tutkimisen voisi määritellä laajasti ihmisen maailmassa olemisen tutkimiseksi. Päivittäinen olemassaolo liikkeeseen ja tapoineen sijoittuu tilaan, muovautuu tilassa ja tilasta, mutta vastavuoroisesti myös tila muotoutuu käyttäjilleen, asukkailleen, näissä liikkeissä ja tavoissa. Ihminen ei kohtaa tilassa hajanaista tiedon ja aistimusten sekamelskaa vaan paikkojen maailman, jossa kulttuurinen merkitysjärjestelmä selittää kohdattuja ilmiöitä. Ihmisruumis on kulttuurinen, koska aistimukset, kokemukset ja tunteet ovat kulttuurisidonnaisia. Emme kohtaa elämässämme mitään tilaa ilman, että kulttuurinen merkitys- ja käsitevarastomme ovat kohtamisessa läsnä. (Laitinen 2004, 2)

Edellisen ajatuksen pohjalta Laitinen (2004, 3) päätyy siihen, että vaikka kokemus on aina yksilöllinen, on yhden subjektin kokemuksen tutkiminen kannattavaa koko kulttuurin tutkimisen kannalta, koska kaikki kokeminen on kulttuurista, kulttuurisesti rakentunutta ja siten jaettavaa. Kaikkien kokemusten kautta on mahdollisuus päästä käsiksi kulttuurien syvärakenteisiin. Ihmisen henkilökohtaisen kokemuksen voi siis nähdä sekä kulttuurisesti rakentuneena että historiallisesti muuttuvana. Kokemus koostuu kulttuurisista merkityksistä, mutta on aina oikea kokemus kiinnittyessään todelliseen maailmaan. Kokemisen näkökulmaa korostamalla painottuu jokapäiväisen elämän ruumiillinen ja aisteihin pohjautuva kulttuurinen perusluonne. (Laitinen 2004, 3)

Tila on aina tehnyt minut hiljaiseksi.

Jules Vallès

(Bachelard 2003, 395)

Laitinen (2004, 1) kirjoittaa fyysisen, mentaalisen ja sosiaalisen tilan olevan toisistaan erottamattomat ihmisen kokemismaailmassa. *Ihmisen tilan eri puolet ovat aina läsnä. Ne ovat osa toisiaan.* Ihmisen kokemismaailma on aina sidoksissa tilaan ja paikkoihin: Jokaisella meistä on ruumis, joka on sidottu aineelliseen maailmaan. Tietoisuutemme on sidottu ruumiiseen, sen orientaatioon ja siksi myös suhteeseen ympäristömme kanssa. (Laitinen 2004, 1-2)

Tila voidaan määritellä monin eri tavoin riippuen näkökulmasta, josta sitä tarkastellaan. Anne Stenrosin (1992) tilakäsityksen jako on selkeä. *Absoluuttinen tila* on matemaattisesti määriteltävä tila ja *rajattu tila* sellainen, jossa tarkastellaan kolmiulotteista arkkitehtonista tilaa. Kun selvitetään ihmisen olemassaolon ilmenemistä suhteessa tilaan, voidaan käyttää määritelmänä *eksistentiaalista tilaa* ja kun tarkastellaan ihmisen ja rakennetun- ja/tai luonnonympäristön suhdetta, puhutaan *ympäristöstä*. (Stenros 1992, 85)

Stenros (1992, 85-87) mukailee Christian Norberg-Schulzia, joka tarkastelee sekä rakennettua ympäristöä että luonnonympäristöä eksistentiaalisina tiloina. Hän korostaa tilan tarkastelussa konkretiaa sekä ihmisen ja ympäristön välisen perussuhteen huomioimista. Keskeistä on orientaatio ja identifikaatio; tilan perusominaisuuden muodostaa horisontaalisen (maa) ja vertikaalin (taivas) erottaminen toisistaan, ja siitä edelleen tapa jolla ihminen tulkitsee olemassaoloaan ja asumistaan näiden välissä. (Stenros 1992, 85-87) Tässä työssä tarkastelen tilaa erityisesti eksistentiaalisena ja joissakin tilanteissa rajattuna tilana. Pohdinnassa toki sivuan absoluuttista tilaa lähinnä vertailullisena määritelmänä ja kokemuksellisuuden sekä tilan elämisen merkitysten avaamisen kannalta.

Jokainen asuttu tila kantaa itsessään talon käsitteen olemusta. Kuvittelu alkaa työskennellä heti kun oleminen on löytänyt pienenkin suojan: kuvittelu rakentaa ”seiniä” varjoista jotka eivät ole käsin kosketeltavia ja saa suojan illuusioista.

Gaston Bachelard

(2003, 76-77)

Kaunokirjallisuuden ja runouden kuvausten käyttämisellä haluan antaa tiloille *inhimillisiä piirteitä*. Niissä kuvaukset eivät rajoitu geometrisen objektin tasolle vaan tuntuvat kokonaisemmilta sisältäessään elämisen ja asumisen, saapumiset, kohtaamiset, toiminnan, ihmisen, tunteet ja mielenliikkeet. Pysähdytettyjen *gestalt*-kuvien rinnalla kirjalliset kuvaukset korostavat kokemiselle ja aistimellisuudelle kuuluvaa roolia, ja tämä saa rakennuksen näyttäytymään kohdattuna, elettyinä ja asuttuna.

Kaikki keskeiset tilan ominaisuudet ilmenevät tarkasteltaessa *paikkaa*. Stenros (1992, 315) kuvaa mielestäni hyvin ja tämän työn lähestymistapoja tukevalla ilmaisuilla paikan ja tilan eroavaisuutta: *Paikka on kuin runo, se on tila tiivistetyssä, pelkistetyssä muodossa - ja siksi se on myös tilaa vaikeammin avautuva*. Romaani maalaa kuvaa laveasti ja runsaalla paletilla, kun runo sensijaan on kuin kapea, terävä kiila todellisuuteen. Se on kuin hetkellinen välähdys, jossa on kaikki. Näin ollen tila on horisontaali jatkumo, joka käsittää tilojen moninaisuuden reunasta reunaan; paikka puolestaan on vertikaali jatkumo, joka läpäisee syvyys suunnassa kaikki tilarakenteen tasot ulottuen tilan perusolemukseen saakka. (Stenros 1992, 315)

Runous on symboliikaltaan yksinäistä diskurssia, yhden ihmisen puhetta. Kun siihen otetaan toinen ääni tai näkökulma mukaan, runollinen taso särkyy ja symboli siirtyy proosan tasolle, joka sisältää usean ihmisen äänen. Vastaavasti tila sisältää samanaikaisesti monen ihmisen käsityksen tilan luonteesta ja on yhteisesti jaettu kokemus tilaympäristöstä. Paikka sitä vastoin on henkilökohtainen kokemus, johon sisältyy vain yhden ihmisen näkemys tilasta kerrallaan. (Stenros 1992, 315)

Tila- ja paikkakokemusta voi vielä kuvata kohdistamalla huomion niiden syntyyn. Stenrosin (1992, 315) mukaan olennainen ero on siinä, että tilakokemus perustuu havainnointiin, kun paikkakokemus runokuvan tavoin syntyy mielikuvan pohjalta.

Tällöin havaitseminen on ulkoinen puoli ympäristökokemuksesta ja mielikuva sisäinen vastine sille. (Stenros 1992, 315)

Bachelard viittaa usein teksteissään Carl Gustav Jungin syvyyopsykologiaan ja jakaa Jungin kanssa ajatuksen siitä, että todellisuus on transsubjektiivista eli teoria ylittää yksittäisen ihmisen kokemukset. Bachelardin (2003, 12) todellisyyskäsityksessä lähestymistapa on perustavanlaatuisesti fenomenologinen; hän tarkastelee todellisuutta sellaisena ja siten kuin se meille ilmenee. Kun Stenrosin kauniin runouteen ja proosaan peilattua tila-paikkamääritelmän valossa katselen Bachelardin ajatuksia, voin nähdä hänen käsittelevän yhteisiä, kaikille tuttuja proosallisia mielikuvia, mutta tavoittelevan poetiikan avaamana syviä henkilökohtaisia, mielikuvien valaisemia kokemuksia. Mielestäni Bachelardin ajattelu yhdistää proosallista ja runollista tasoa. Hänen poeettisesti ja narratiivisesti virittynyt eletyn tilan tarkastelunsa sisältää aivan syvimmille tilarakenteen tasolle yltävää ainesta; poeettisen kuvan vastaanottaessaan ihmiselle aukenee railoja noihin syvimpiin tasoihin. Tällöin sisäisen vastineensa kokemusmaailmassaan löytävä ihminen voi nähdä silmiensä edessä paikan, selkeästi piirtyvänä ja tunnistettavana. Paikan, joka on kuin runo ja vaatinut enemmän avautuakseen, jossa on kaikki.

Paikantuneisuus

Arkkitehtuurin väitöskirjassaan *Experiencing and evaluating digital augmentation of public urban places* (2016) Anna Luusua on tuonut arkkitehtuuritutkimukseen sosiaalitieteistä tutun ruumiillistumisella täydennetyin kehokeskeisen näkökulman. Luusua on ottanut käyttöön David Howesin ja Sarah Pinkin kehittämän *emplacement* käsitteen ja suomentanut sen *paikantuneisuudeksi*.

Paikantuneisuuden käsite perustuu ruumiillistumisteoriaan, jonka tunnetuin puolustaja on Heideggerin jalanjäljissä jatkanut Maurice Merleau-Ponty. Howes ja Pink eh-

dottivat uutta termiä täydentämään ruumiillistumisen näkökulmaa. Howes näki paikantuneisuuden käsitteen tuovan esiin kehon ja mielen ympäristön aistillisia suhteita ja selittää termin liittyvän myönteiseen kotona olemisen tunteeseen. Lisäksi hän käyttää sitä kuvatessaan alansa nykytutkimusta, joka hänen mukaansa korostaa ruumiillistuneen mielen ja sen ympäristön välistä suhdetta. Myös Pink otti käyttöönsä saman käsitteen, mutta ei käytä sitä pelkästään adjektiivina kuvaamaan tunnetta, vaan teoreettisena linssinä, jonka kautta tuottaa analyysi tutkimusaineistosta. Luusua on väitöskirjassaan käyttänyt käsitettä edellä kuvatulla tavalla, tutkinut sitä arkkitehtuurin näkökulmasta ja todennut sen tuovan kiinnostavan lähestymistavan arkkitehtuuriin. (Luusua 2016, 90)

Pink on todennut ruumiillistumisen käsitteen ansion erityisesti sosiaalitieteille olleen kehon ja mielen kaksinaisuuden hävittämisessä. Luusua toteaa, että yritettäessä ymmärtää ja soveltaa ruumiillistumisen teoriaa täydellisesti, ei ruumiillistunutta mieltä voi erottaa paikasta. Tämä voidaan osoittaa yksinkertaisesti suuntaamalla katse maailmassa olemisen käsitteeseen, joka on perustavanlaatuinen ja fenomenologiselle perinteelle itsestäänselvä kuuluva piirre. Looginen jatkumo on, että paikassa olemisen on ehdottoman välttämätön myös ruumiillistumisen käsitteelle. (Luusua 2016, 90)

Paikantuneisuus ja ruumiillisuus viittaavat hyvin läheisesti samaan ilmiöön vaikka ruumiillisuus on käsitteenä paljon vanhempi. Käsitteinä ne ovat kuin kolikon vastakkaiset puolet; ihmisen kokemus toimii niin, että ei ole paikkaa ilman ruumista eikä ruumista ilman paikkaa. Aistit ja aistiminen sijaitsevat kehossa, mutta aistiminen ei toimi ellei ole mitään aistittavaa. Käsitteitä voi käyttää rinnakkain ja päällekkäinkin, mutta korostamaan erilaisia näkökulmia maailmassa olemiseen. (Luusua, 2019)

Myös itselleni on opintojen edetessä käynyt hyvin selväksi, että niin arkkitehtuuritutkimuksessa kuin -käytännössäkkin paikkaperusteinen ajattelu on hyvin yleistä pyrittäessä ymmärtämään sekä yksilöllisiä että intersubjektiviisiä kokemuksia ja elämisen maailmoita. Arkkitehtuurikeskusteluissa puhutaan usein *genius locista*, paikan hengestä, jollaisen jokaisella paikalla katsotaan olevan. Luusua toteaa, että arkkitehtuurin pohjimmainen ajattelulähde aina paikasta ja sijainnista. Koska paikantuneisuuden käsite kiinnittää huomioimme ruumiillistuneen mielen ja paikan väliseen suhteeseen, Luusua näkee sen käyttämisessä mahdollisuuden yhä voimakkaammin pyrkiä lähestymään elettyä todellisuutta ja oivaltaa, että paikat ja paikantuneet kehot ovat luonnostaan kiinnittyneitä toisiinsa. Paikantuneisuuden kokemusten aistienvälisyydelle on myös syytä antaa oma huomionsa. Sen merkitys on osoitettu useita kertoja väitöskirjassa esitetyissä tapaus- tutkimuksissa. Käsite ohjaa tietoisuuteen ajallisuudesta ja henkilökohtaisesta historiasta tärkeinä paikantuneisuuden näkökulmina, koska yksilöllä on erilainen tausta ja edeltävä elämänkaari. Luusua kokee paikantuneisuuden tuoneen eväitä arkkitehdin käytännön työhön ja antaneen keinoja käsittää ja ymmärtää paremmin asemaa ja arvoja arkkitehtina. (Luusua 2016, 91)

Myös paikantuneisuuden käsitteen näkökulmasta yksinkertaiset geometriasta nousevat tilan määritelmät jäävät vajajiksi. Eletty todellisuus ja paikat yhdessä paikantuneiden kehojen kanssa sekä moniaistiset kokemukset yhdessä ajallisuuden ja henkilökohtaisen historian kanssa ovat tekijöitä, jotka vasta lopullisesti synnyttävät tilaan yhdistyvän mielentilan eli paikkakokemuksen.

Talo on yksi suurimmista ihmisen ajatuksesta, muistoja ja unia yhteen kokoavista voimista.

Gaston Bachelard

(2003, 79)

Aistiarkkitehtuuri

Myös Juhani Pallasmaa on ammentanut paljon Bachelardin ajatuksista. Hän on kirjoittanut siitä, kuinka rakentamisen taiteen jouduttua käytännöllisyyden painolastin alistamaksi, on Bachelardin fenomenologinen *olemuksen katselu* onnistunut tuomaan esiin arkkitehtuurin kokemisen ydintä (Pallasmaa 1993, 103).

Pallasmaa (2016, 11) on puhunut *elämää vahvistavasta arkkitehtuurista* teoksessaan *Ihon silmät* — arkkitehtuuri ja aistit ja kuvailut sellaista kaikkiin aisteihin samanaikaisesti suuntautuvana arkkitehtuurina. Hän toteaa rakennuksen mentaaliseksi eli henkiseksi tehtäväksi ihmisen asuttamisen ja integroimisen maailmaan, mutta kaikkiin aisteihin suuntautuva arkkitehtuuri voi parhaimmillaan auttaa minuudentunteemme yhdistämisessä maailman kokemukseen. (Pallasmaa 2016, 11)

Rakennus heijastaa inhimilliset mittamme ja järjestyksen tunteemme luonnolliseen tilaan, jolla ei vielä ole mittoja ja merkityksiä, toteaa Pallasmaa (2016, 12) Hänen ajatuksiaan myötäillen pidän arkkitehtuurin syvällisenä tehtävänä artikuloida kokemuksiamme maailmassaolemisesta ja vahvistaa sekä todellisuuden tajuamme että minuudentunnettamme. Tämä tehtävä saattaa jäädä tiedostamattomaksi arkkitehtuurin kokijalta, joskus sen suunnittelijaltakin. Tilojen kokemiseen vaikuttaa paljon sattuman varaan jääviä tekijöitä ja se tosiasia, että tila syntyy vasta toiminnasta eli sen elämisestä. Joskus voidaan jonkun rakennuksen kohdalla havaita tehtävän onnistuneen, mutta siitä huolimatta voi olla vaikea eritellä, miksi rakennus puhuttelee tai liikuttaa, onnistuu vastaamaan tähän tehtävään. Ammattitaidon kannalta yritys eritellä kokemuksen synnyttäviä tekijöitä voi kuitenkin olla hyödyllistä.

Pysähdyn hetkeksi tarkastelemaan, millaista oikeastaan on arkkitehtuuri, joka suuntautuu samanaikaisesti kaikkiin aisteihin. Sitä pohtiessani käänän katseeni aisteihimme; viiteen perusaistiin, näkö-, haju-, maku-, kuulo- ja tuntoaistiin sekä näiden lisäksi tasapaino- ja asentoaistiin, jotka kertovat kehon sijainnista ympäristössään.

Katja Burakoff (2018) kirjoittaa ihmisen saavan monenlaisia aistikokemuksia jo ennen syntymäänsä, minkä jälkeen aistit kehittyvät kypsymisen ja vuorovaikutuksen seurauksena. Vastasyntynyt vauva on suuntautunut aistimaan asioita, jotka ovat vuorovaikutuksen kannalta olennaisia. Aikuinen puolestaan vastaa, usein tiedostamattaan, hänen viesteihinsä juuri niiden aistien avulla, jotka toimivat tehokkaimmin. Sylissä pitäminen, keinuttelu, läheisyys ja tutut, turvalliset äänet ovat sitä, mitä pieni lapsi tarvitsee kehityksensä varhaisvaiheessa. Toiminnaltaan yksinkertaisimmat aistit, tunto-, maku- ja hajuaisti toimivat kehittyneesti heti alusta alkaen. Toiminnaltaan monimutkaisin ja eniten tiedonkäsittelyä vaativa näköaisti taas kehittyy täyteen kypsyyteensä aisteista viimeisenä. Ensimmäisten elinkuukausien aikana aistit kehittyvät erillisinä; lapsi vastaanottaa erilaisia aistimuksia analysoimatta niitä sen tarkemmin. Kun pieni lapsi tuntee äidin kosketuksen ihollaan, hän kokee sen vain miellyttävänä tuntemuksena. Lapsen kokemat aistielämykset ovatkin alkuun kokonaisvaltaisia ja tunneperäisiä. Vuorovaikutuksessa saatujen kokemusten myötä aistien käyttö tarkentuu ja muuttuu yhä hienovaraisemmaksi. Erilliset aistialueet alkavat toimia yhä enemmän yhteistyössä toistensa kanssa ja kehityksen edetessä myös lapsen oman aktiivisen toiminnan merkitys lisääntyy. Hän ei enää vain vastaanota ympäristönsä tarjoamia aistimuksia vaan alkaa myös itse etsiä ja tuottaa niitä. (Burakoff, 2018)

Burakoffin (2018) mukaan ihminen elää jatkuvassa aistitulvassa ja saa aistikokemuksia samanaikaisesti usean eri aistin välityksellä. Kuitenkin suuri osa aistimuksista on turhia ja epäolennaisia suhteessa tilanteeseen, jossa toimitaan. Toisin sanoen ihminen näkee, kuulee, haistaa ja maistaa paljon enemmän kuin hän pystyy havaitsemaan. Tämän

vuoksi ihmisen tiedonkäsittely tarvitsee mekanismin, joka suodattaa ylimääräistä tietoa pois ja mahdollistaa keskittymisen tilanteen kannalta olennaiseen tietoon. Tätä mekanismia kutsutaan tarkkaavuudeksi. (Burakoff, 2018) Liitän tarkkaavuuden myös tietoisien läsnäolon tilaan.

Makuja

Jokainen ihminen aistii ympäröivän maailman eri tavoin ja kokee aistimansa asiat omalla yksilöllisellä tavallaan, kirjoittaa Burakoff (2018). Toinen pitää voimakasta mauista, rytmikkästä musiikista ja värikkästä ympäristöstä, kun taas toiselle kyseiset asiat aiheuttavat epämiellyttäviä tuntemuksia. Aistimukseen reagoiminen ja aistihavaintojen muodostuminen *riippuvat ihmisen kokemusmaailmasta* eli siitä, millaisia aistikokemuksia hän on elämänsä aikana saanut. (Burakoff, 2018)

Edellisestä voin johtaa ajatuksen, että mieltymykselliset seikat, joista puhumme usein makuasioina, ovat siis aiempien aistikokemusten pohjalta syntyneitä. Vaikka olisi olemassa universaaleja kauneusihanteita, täytyisi kodissaan voida kokea henkilökohtaisiin mieltymyksiin perustuvia aistiärsykeitä. Koti on oikea paikka päästä kaikkein lähimmäksi niitä elementtejä, joista alkukantaiset hyvinolon ja onnellisuuden tunteet heräävät. Toisaalta kodissaan ihmisen olisi hyvä saada tila olla mahdollisimman kaukana ja turvassa niistä elementeistä, jotka taas synnyttävät epämiellyttäviä tuntemuksia.

Nostaisin arkkitehtuurin kokemisessa näkö-, haju- ja tuntoaistit erityisen tarkastelun kohteiksi. Ihmissilmä on monimutkainen ja ihmeellinen elin saadessaan ihmisen näkemään. Näköaistille onkin nykyajassa paljon käyttöä ja se saa runsaasti huomiota; kauneus ja monenlaiset kauneusarvoihin liittyvät mieltymykset korostuvat ja esteettisiin kokemuksiin panostetaan. Esteettisyyden arvostaminen näkyy selkeästi myös ihmisten laittaessa itseään ja kotiaan. Uskon, että kauneuden

kokemukset voivat luoda myönteisiä tunnetiloja ja tuoda paljon hyvää oloa. Ihmiset tunnistavat *oman näköisensä* asiat ja luovat tiloihin oman näköistään visuaalista maailmaa — näin teen itsekin. Nykyarkkitehtuuri on saanut osakseen kritiikkiä siitä, että se korostaa liikaa visuaalisuutta muiden aistien kustannuksella. Mielestäni visuaalisuuden ja näköaistin huomioimista ei kuitenkaan tulisi pitää muiden aistien huomioimisen vastavoimana. Visuaalisuus toimii parhaimmillaan yhteistyössä niin tunto- ja haju- kuin muidenkin aistien kanssa. Ne yhdessä luovat kokemukselle syvimmän mahdollisen vaikutuksen; aistien välinen tasapaino ja jännitteisyys voivatkin olla määrällisiä seikkoja merkittävämpiä tekijöitä kokemuksen synnyssä.

Valoa

Myös valosta on tullut harmillisen usein määrällisenä mitattava seikka ja ikkunan merkitys välittävänä tekijänä kahden maailman, *suljetun* ja *avoimen*, *sisäisen* ja *ulkoisen*, *yksityisen* ja *julkisen*, *varjon* ja *valon*, välillä on hämärtynyt. Näin kirjoittaa Pallasmaa (2016, 38) ja toteaa vielä lakonisesti ikkunan merkitsevän nykyään vain puuttuvaa seinää. Onko tämä mahdollisuuksien aika tuonut sittenkin arkkitehtuuriin jotain liikaa ja ylimäärää. Ihminen tarvitsee kodissaan suojaa ja paikan uneksinnalle sekä kuvittelulle. Rakennusten koon kasvaessa ja kuutioiden lisääntyessä voikin käydä niin, että huomio kääntyy epäolennaisuuksiin ja perustarpeet eivät tulekaan tyydytetyksi. Ajatusten suuruus ei avaudu, kun käpertymiselle luontaisia tiloja ei ole.

Pallasmaa (2016, 39) kirjoittaa himmeän ja vähemmän tasalaatuisesti jakautuvan valaistuksen synnyttävän kohdun mystisyyttä ja myyttisyyttä. Emotionaalisessa tilassa aistiärsykkeet vaihtuvat hienostuneemmista arkaaisempiin - näköaistista kuuloon, kosketukseen ja tuoksuun sekä valosta varjoon. Jatkuva kirkas valo ei jätä tilaa mentaalille vetäytymiselle tai yksityisyydelle. (Pallasmaa 2016, 39). Näen juuri mielessäni sumuisen peltomaiseman. Usva, pilvisuus ja pisarointi, hämäryys ja utuisuus herättävät kuvittelua tehdessään visuaalisista kuvista epäselviä ja moniselitteisiä. Jokaisella ih-

misolennolla on kyky kuvitella, ja mielen kyky muuttaa mielikuvitus todellisuudeksi on hämmästyttävän voimakas. Kuvittelulla on ilmeinen arvonsa myös luovan ajattelun lähteenä. Nykyisen valaistusteknologian, suurten tehojen ja loputtomien ominaisuuksien keskellä himmeälle, pehmeälle ja kuvittelua aktivoivalle valaistukselle on yhä sijansa. Ehkä yllättäenkin valaistuksella, tilan kirkkaudella tai hämäryydellä, voi olla merkittävä vaikutus, kun haluamme aktivoida, herätellä ja hyödyntää kuvittelun kykyämme luovan ajattelun lähteenä.

Vastikään erään julkisen rakennuksen sisustus- ja kalustusprojektissa tein hyvin mielenkiintoisia havaintoja. Käyttäjät ja tekniikan asiantuntijat toivoivat yleisesti tehokasta ja viileää valaistusta tiloihin. Salin valaistuksesta tulikin suositusten mukaan lasketuin valaisimin toteutettuna hyvin tehokas. Lopputulos vaikutti mielestäni tilan tunnelmaan heikentävästi; valon voimakkuus ja sen viileä väri ylivalottivat salin ja valittujen materiaalien kauniit värit ja niiden tuntu vääristyivät tai hävisivät. Sisutusryhmässä päätimmekin tehdä kokeiluja valaistusta säätämällä ja kuunnella käyttäjien palautetta. Jokaiseen tilaisuuteen vähennettiin himmentimen avulla kattovalojen tehoa hiukan aiemmasta niin, että lopulta tehosta oli käytössä enää 25 prosenttia. Useimmat käyttäjistä eivät huomanneet valotehojen muuttuneen mihinkään suuntaan, mutta tilan viihtyisyyden ja kotoisuuden lisääntymistä ihmeteltiin kovin. Tämä osoitti minusta selvästi sen, kuinka suuri merkitys valaistuksella on tilan tunnelmaan.

Tuoksuja

Vain minä, ei kukaan muu, voin toiselta vuosisadalta tulevissa muistoissani avata syvän kaapin, joka on vain minulle säilyttänyt ainutkertaisen tuoksunsa: puuritilän päällä kuivuvien viinirypäleiden tuoksun. Rypäleiden tuoksun! Se on rajatuoksu, sen aistiminen vaatii paljon kuvittelukykyä. (Bachelard 2003, 91-92)

Olen itse alkanut käyttää niitä [eteerisiä öljyjä] vasta viime vuosina ja esimerkiksi joka ilta sipaisen lasteni ranteeseen iltaöljyä, joka on rauhoittavien öljyjen sekoitus. Kun on tässä viime vuosina vaihdettu kotiosoitetta moneen otteeseen (tyttöni on 9-vuotias ja muuttanut 9 kertaa), olen halunnut luoda lapsilleni turvallisuuden ja tuttuuden tunnetta tuoksujen avulla. Uudessa paikassa tutut tuoksut rauhoittavat. Haluan myös luoda lapsille tuoksumuistoja, sillä ne ovat aikuisiässä poikkeuksellisen voimakkaita reittejä takaisin lapsuuteen ja ehkä he voivat muistaa minut, kotimme, arkemme tai tietyt tapahtumat tuoksujen kautta. Sitten kun minua ei ole, ehkä laventelin tuoksu muistuttaa heitä kodista, äidistä. Tai jos he muuttavat toiselle puolelle maapalloa, ehkä lapsuudenkotiin voi päästä hetkeksi tietyn tuoksun kautta.

Noora Shingler

Kemikaalicocktail -blogi 31.1.2020

Jokainen voi avata oman, uudelleen löytämänsä huoneen ainutkertaista kaappia ja nuuhkia sen ainutkertaista tuoksua, joka on hänelle kotoisuuden tunnusmerkki, kehottaa Bachelard (2003, 92). Hajuaisti on arkkitehtuurin kokemisessa saanut melko vähäisesti huomiota, vaikka tunteiden ja muistojen herättäjänä sen merkitys tilakokemuksissa on suurempi kuin yleisesti ajatellaan. Hajuaisti poikkeaa muista siten, että nenän hermot kulkevat suoraan aivojen osiin, joka käsittelee perustunteuksia, kuten pelkoa, sukupuoliviettä ja nälkää sekä muistia. Luultavasti siksi hajut herättävät muistoja ja voimakkaita tunteita herkemmin kuin muut aistiärsykkeet. Tilanteista, joihin on liittynyt vahva tunne ja toisen ihmisen läheisyys, jää erityisen voimakas tuoksumuisto. Siksi moni meistä erottaa väkijoukossakin edelleen mummin tai äidin parfyymien. Kestävin muisto tilasta onkin usein juuri sen tuoksu. Mummolastani, jonne kipaisin pihan yli, muistan hyvin ulko-oven ja kädensijan, muistan oven ja sen avaamiseen vaaditun koko pikkutyön vartalon voiman. Erityisen hyvin muistan kuitenkin tuoksun, joka tuli kasvoilleni heti oven auettua. Tuoksun muisto saa unohtuneitakin mielikuvia heräämään ja hajuaisti saa myös muut aistit muistamaan.

Usein tiloihin liittyvät tuoksukokemukset syntyvät ikään kuin puolivahingossa. Ne syntyvät käytetyistä materiaaleista, niiden keskinäisistä reaktioista tai tiloissa tapahtuvan toiminnan seurauksina. Kaupan alalla tuoksujen herättämiä voimakkaita tunteita on opittu hyödyntämään markkinointikeinona ja hajuaistille tuotetaan tar-

koituksellisia ärsykeitä. Asumisen arkkitehtuurissa tuoksumailma jää havaintoni mukaan lähes poikkeuksetta sen merkittävästä vaikutuksesta huolimatta suunnittelematta tai vain kielteiset hajukokemukset pyritään estämään. Ihmisillä kuitenkin usein on vahva näkemys siihen, mikä tuoksu on miellyttävä ja mikä ei. Mielestäni tuoksujen voimaa voitaisiin yhä tietoisemmin ja henkilökohtaisemmalla tasolla hyödyntää jo asumisen suunnittelussa ja materiaalien valinnassa. Materiaalien omat tuoksut ovat luonnollisia ja muuttavat usein muotoaan ajan kuluessa. Tuoreen puun tuoksu viestii minulle vastavalmistuneesta rakennuksesta tai sen osasta.

Tuntoja

Myös tuntoaisti on erityislaatuinen; se lähettää aivoille informaatiota kaikesta mikä on suoraan kosketuksissa kehoon, kuten paineesta, venytyksestä ja liikkeestä sekä lämpötilasta ja kivusta. Tuntoaisti ja materiaalien kokeminen sen kautta ovat myös jääneet arkkitehtuurin tekemisessä melko vähäiselle huomiolle. Nämä ovat sentyyppisiä piirteitä, jotka saattavat usein havainnekuviissa ja myyntimateriaaleissa jäädä sivuseikoiksi tai synnyttää vääränlaisia mielikuvia. Taidokkaasti tehty havainnekuva välittää mahdollisimman todellisen materiaalin tunnun ja sen luoman tilamaailman. Itse pyrin tarkasti tuomaan havainnekuviin sen tunnelman, mitä materiaalivalinnoilla on tarkoitus tilaan tavoitella. Koskettamisen ja materiaalin kautta syntyvän kokemuksen täydentää muut aistit. Kodin ja asunnon merkitys on niin suuri, että ihmiset tyypillisesti haluavat käydä kokemassa tilan ja aistimassa sen tuntua. Joskus käy niin, että asunto *tuntuu* heti kodilta. Tai päinvastoin: Se voi olla kaikinpuolin miellyttävä, mutta jostain syystä ei kuitenkaan tunnu omalta. Koti tuntuu kodilta. Väittäisin, että enemmän kuin moni muu yksittäinen tekijä, tuntuun vaikuttavat juurikin asunnon materiaalit. Pallasmaa (2016, 35) toteaa kosketuksen merkityksestä, johon tuonempana tarkemmin palaan, näin: *Näköaisti paljastaa sen minkä kosketus jo tietää.*

Kuultua

Kuuloaistimus syntyy, kun korvan karvasolut muuttavat ilman paineaallot ääniksi ja aivot tulkitsevat aaltojen voimakkuuden ja taajuuden erivahvaisiksi ja -korkuisiksi ääniksi ja selvittävät, mistä ääni tulee. Kuulo jäsentää tilan kokemista ja hahmottamista. Yleensä emme ole kovin tietoisia kuuloaistin merkityksestä tilan kokemuksesta. Tilaa hahmotetaan yllättävän paljon sen kaiun perusteella, mutta akustinen havainto jää usein alitajuiseksi. Eheyttävän äänimaiseman kokeminen tuntuu hyvältä ja tekee tilasta miellyttävän. On helppo kuvitella asumattoman ja kalustamattoman talon akustiikka; se on kaikuva ja kolkko. Asutussa kodissa ääni taittuu ja pehmenee monista henkilökohtaisen elämän esineiden pinnoista. Minimalistinen trendi korkeiden huonetilojen ja suurten ikkunapintojen kanssa yhdistettynä on tehnyt useista nykykodeista akustiikaltaan julkisen tai kalustamattoman tilan kaltaisia.

Jokaisella talolla ja tilalla on luonteenomainen intiimi tai monumentaalinen, kutsuva tai torjuva, vieraanvarainen tai vihamielinen olemuksensa. Nykyihmisellä on usein rahkeita suureen ja hienoon, välttämätöntä tarvetta suurempaan tilaan. Kodit voivat olla aiempaa tilavampia ja väljempiä. Saatamme huomaamattamme maksaa tästä yltäkylläisyydestä sellaista hintaa, että koti ei tunnukaan kodikkaalta, vaan suojan ja turvan tunne jäävät vajavaisiksi. Intiimin kokoisten tilojen puutteen lisäksi äänimaailma voi olla ratkaisevassa roolissa kodin kutsumattomassa olemuksessa. Kotoisa ja kutsuva koti on äänimaailmaltaan riittävän pehmeä. Silloin koti on levähdyspaikka myös kuuloaistille.

Hiljaisuudella on rauhoittava vaikutus. Vanhassa talossa voi parhaimmillaan tuntea kuin se kuljettaisi takaisin menneisyyden hitaaseen aikaan ja äänettömyyteen. Arkkitehtuurikokemus vaientaa ulkoisen melun ja keskittää huomion olemassaoloon. Nykyisessä kiihkeässä elämänmenossa aika kadottaa kestopensa ja ihmisen ymmärrys omasta historiallisuudestaan heikentyy. Arkkitehtuurikokemus voi va-

pauttaa nykyhetkestä ja luoda kokemuksen ajan hitaasta ja parantavasta kulusta. Vanha rakennus osoittaa historian etenemisen ja ottaa meidät osallisiksi yksilön elämän ylittäviin ajan sykleihin.

Taidokas kirjailija onnistuu rakentamaan sanoista kokonaisen kaupungin tai kokonaisen ihmiselämän väreineen ja vivahteineen. Myös merkityksellinen arkkitehtuuriteos voi synnyttää kokonaisen mielikuvan elämästä kätkiessään tiloihin ja muotoihin ihanteellisen elämän mielikuvia. Jokainen koskettava arkkitehtuurikokemus on moniaistinen ja synnyttää eheän vaikutelmien yhdistelmän. Arkkitehtuuria tehdessäni muistutan itseäni kokemuksen kokonaisvaltaisuudesta; rakennusta ei koeta visuaalisten kuvien kokoelmana vaan läsnäolossa, joka on yhdistelmä kehollista, materiaalista ja henkistä olemusta. Mittailen tilan ja mittakaavan ominaisuuksia koko aistisella kehollani; silmillä, korvilla, nenällä, kielellä, luustolla ja lihaksillakin. Parhaimmillaan teoksen vaikutus on elämäntunnetta vahvistava; kun koti tarjoaa riittävästi myönteisiä, toisiansa tukevia ja luonnollisia aistikokemuksia, tukee se myös fiktiivistä kuvaa siinä eletävästä hyvästä elämästä.

Iho, kosketus

Juhani Pallasmaa (2016, 11) siteeraa Ashley Montagunia, joka puhuu ihon merkityksestä vanhimpana ja herkipänä elimenämme, ensimmäisenä viestinnän välineenämme ja tehokkaimpana suojelijanamme. *Silmämme, korvamme, nenämme ja suumme ovat kosketuksen jälkeläisiä*. Kosketus on erikoistunut muiksi aisteiksi ja siksi siitä puhutaankin muiden aistien äitinä. (Pallasmaa 2016, 11) Kosketuksen eli tuntoaistin merkitystä ei korosteta kovin paljon, mutta siitä meillä on vahvin ja alkukantaisin muisto; jo ennen syntymää elämään valmistautuva ihmisen alku kelluu kuukausia kohdun lämpöisessä lapsivedessä. Syntymän hetkellä hänet useimmiten otetaan heti äidin lämpöön, ihokontaktiin ja vaat-

teen alle. Näitä kokemuksia vaalin tiedostamattani elämäni aikana. Moni kokee veden turvallisena ja rauhoittavana elementtinä. Joillekin vesielementtiin voi liittyä vastenmielisyyden tai pelon tunnetta, mikä sekin voi juontua syntymän hetkellä tai myöhemmin koetuista muistoista.

Kohtuelämän vasta jättäneelle vauvalle ihokontaktin lämpö ja korvan alla kuuluva tuttu syke mahdollistavat pehmeän laskun maailmaan. Ihokontaktissa hän on alastomana tai pelkässä vaipassa äidin tai isän paljaalla iholla ja niin, että vastasyntyneen ja vanhemman ihot koskettavat toisiaan. Turvallinen läheisyys auttaa vauvaa rentoutumaan ja voi jopa lievittää kipua. Ihokontakti tukee vauvan ja vanhemman välistä vuorovaikutusta; se auttaa lukemaan viestejä ja vastaamaan lapsen tarpeisiin. Vanhemman iho on vauvalle ihanin paikka maailmassa. Vanhemman lämpö pitää myös vauvan lämpimänä.

Tämä ensihetkien kosketus luo tärkeän pohjan kosketuksen merkitykselle ihmiselämässä. Pallasmaa (2016, 11) kuvaa kosketuksen merkityksen hyvin kokonaisvaltaiseksi: *Kosketus on aistimuoto, jossa kokemuksemme maailmasta ja itsestämme yhdistyy kokonaisuudeksi*. Myös visuaaliset havainnot sulautuvat tähän minuutemme haptiseen jatkumoon; ruumiini muistaa kuka olen ja miten sijaitsen maailmassa. Keho on maailman napa, ei keskeisperspektiivin katselupisteenä, vaan vertailukohteena, muistin, mielikuvituksen ja integraation varsinaisena sijaintipaikkana. Aistit ovat ihokudoksen erikoistumia ja kaikki aistikokemukset jollakin tapaa kosketuksen muotoja ja siten sukua taktiillisuudelle. *Kontaktimme maailmaan tapahtuu minuuden rajalla meitä ympäröivän kokemuksellisen kalvon ja sen erikoistuneiden osien kautta*. (Pallasmaa 2016, 11)

Iholla on ihmeellinen kyky tulkita materiaalin tekstuuria, painoa, tiheyttä ja lämpötilaa. Olen haltioitunut vanhan esineen sileäksi ja kiiltäväksi hioutunutta pin-

taa silittäessäni sekä sen tunnusta että tarinasta; mielikuvassani näen näppärät kädet veistämässä työkalua ja hänen jälkeensä esinettä käyttävät askareidensa parissa. Muistan aina sisäänkäyntejä suunnitellessani Alvar Aallon tavan korostaa kosketuksessa syntyvää kohtaamista rakennuksen kautta ja ajatella oven kahvaa kuin kättelemissä rakennukseen saapuvan ihmisen. Tämä ajatus näkyy detaljisuunnittelun tasossa ja nostaa kosketuksen merkityksen arkkitehtuurikokemuksessa sille kuuluvaan valoon. Pallasmaa (2016, 45) näkee kosketusaistin kyvyn kytkeä ihminen traditioon, jossa kosketuksella kättelemme lukemattomia menneitä sukupolvia. Aaltojen kiillottama kivi miellyttää kättä, ei vain muotonsa vuoksi, vaan myös ilmentäessään muotoutumisensa hidasta prosessia. *Kesto materialisoituu täydellisessä pikkukivessä kämmenellä; se on muodoksi muuttanutta aikaa.* (Pallasmaa 2016, 45)

Pallasmaa (2016, 45) kuvailee ihon kykyä aistia ympäröivän tilan lämpötila erehtymättömällä tarkkuudella; puun alla olevasta viileästä varjosta tai lumisessa maisemassa ladonvieren auringonpälvestä tuleekin tilan tai paikan kokemus. (Pallasmaa, 2016; 45) Lapsuudesta nousevasta mielikuvasta voin muistaa, kuinka seinän vierustalla auringon lämpö moninkertaistui ja sulatti lumen. Maaliskuisessa auringonpaisteessa tiesin, miltä puolelta kotitaloa tämä paikka löytyy; takin saattoi riisua ja ripustaa koivun oksaan. Seinän vieressä pieni läikkä paljasta maata ja siitä nouseva mullan tuoksu olivat merkki siitä, että kevät on alkanut.

Jalkapohjallani on ihmeellinen kyky mitata maanpinnan tiheyttä ja tekstuuria. Onnistun vaivattomasti herättämään mielikuvan ja melkein tuntemaan jalkapohjistani koko kehoon leviävän tunnun, kun askellan mökkihiphan vielä aamun viileällä nurmikolla. Viileys ja pehmeys tuntuvat joka askeleella vähän erilaisilta. Mäntyjen lähellä katson, ettei jalkani osuisi kävyn päälle, tiedän se nopean pistävän tuikkauksen, enkä nyt toivo sellaista. Nurmikolta siirryn harkiten ja varovasti, kuin itseäni keventäen, sorapolulle, jonka pienet pyöristyneet ja

osin kulmikkaat kivet rahisevat ja ruhjaisevat odottamattomiin kohtiin jalkapohjia. Se tuntuu samaan aikaan miellyttävältä ja epämiellyttävältä; koko keho on valppaana ja jännityksestä keveänä. Laiturin lähelle päästessäni jalkapohjat ovat tottuneet soraan ja nauttivat survaisuista. Veri tuntuu kiertävän koko kehossa, kun aamun ensimmäinen lämmittävä auringonsäde osuu laitureihin.

Tekijän muistiinpanoista 23.7.2019

Kokemukset, joissa ihminen kokee olevansa osa luonnon ikuista sykliä on todettu jopa parantaviksi, selittää Pallasmaa (2016, 45). Illalla auringonlaskun aikaan seison yhä paljasjaloin. Nyt allani on sileä kallio, johon päivän aikana varastoitunut auringon lämpö tuntuu jalkapohjissani. Tällaisessa hetkessä voin tuntea ihmeellistä rauhaa ja erityistä yhteyttä luontoon.

Myös paljaan ihon ja kodin tunteen välillä on merkittävä yhteys. *Kodin kokemus on pohjimmiltaan intiimin lämmön kokemusta* (Pallasmaa 2016, 45). Useilla meistä on kokemuksia tulisijaa ympäröivästä lämmön alueesta erityisenä intiimiyden ja hyvinvoinnin tilana. Tulisijan luoman ja ihon aistiman intiimin tilan voi tuntea kuin aineettomana lämpimänä soppena. Kotona ihminen voi olla paljaana, aistia erityisesti ihollaan. Koti on luonteva paikka olla toisen ihmisen läheisyydessä, antaa ja ottaa vastaan lämpöä. Kotona olen avoimena ja paljaimmillani, siksi koti on myös erityisen intiimiä ja herkkää aluetta. Kodin herkkyyteen liittyy myös haavoittuvuuden ulottuvuus. Kun ihminen kokee kotonaan vaaran tai loukatuksi tulemisen tunnetta, on se myös hyvin vahva ja eräällä tavalla vääränlainen, kodin kuvastoon kuulumaton ja vieras tunne. Tämä voi järkyttää kodin arvoa lämmön ja turvan paikkana. Joskus kipeät tapahtumat tai muistot voivat vahingoittaa kodin kuvastoa niin, että kodista pitää paeta ja näistä kuvista päästä etäämmälle. Avatessani ko-

tini oven vieraille ihmiselle, koen sen henkisenä lähelle päästämisen ja luottamuksen hetkenä sekä osoituksena. Kotiin sisältyy paljon kuvia, jotka nähdään arvokkaana ja suojeltavana pääomana. Päästän kotiini ihmisen, johon luotan.

Toiminta

Pallasmaa (2016, 48) korostaa estetiikan sijasta elämisen roolia arkkitehtuurissa. Hän puhuu usein toiminnasta ja nostaa sen nimenomaan mahdollisuudeksi erottaa arkkitehtuuri muista taidemuodoista. Ruumiillinen reaktio on erottamaton osa arkkitehtuurikokemusta sisältäessään viittaukseen toimintaan. (Pallasmaa 2016, 48)

Pallasmaan (2016, 49) mukaan kodin kokemus rakentuu tietyistä toimista — ruoanlaitosta, syömisestä, kanssakäymisestä, lukemisesta, varastoimisesta, nukkumisesta, intiimeistä akteista — jopa yllättävän vähän visuaalisista elementeistä. Rakennuksen kokemus on kohtaaminen: *Sitä lähestytään, sen kanssa ollaan kasvokkain, sitä suhteutetaan ruumiiseen, sen läpi liikutaan ja sitä käytetään ehtona muille asioille. Arkkitehtuuri synnyttää, suuntaa ja organisoii käyttäytymistä ja liikettä. Rakennus ei ole tarkoitus itsessään; se rajaa, artikuloi, jäsentää, merkityksellistää, suhteuttaa, erottaa ja yhdistää, mahdollistaa ja estää. Arkkitehtoninen tila on elettyä tilaa enemmän kuin fyysistä tilaa, ja ylittää aina geometrian ja mitattavuuden.* (Pallasmaa 2016, 49)

Kieli, elämykset

Kaikki käyttämämme ilmaiset kumpuavat aikaisempien kielenpuhujien maailmankatsomuksesta ja vaikuttavat olennaisesti siihen, miten hahmotamme maailmaa, kirjoittaa Mikaela Soldan (2019) artikkelissaan *Kieli on ikkuna maailmaan*. Hän haastattelee Janne Saarikiveä, joka sanoo kielen ja maailmankuvamme suhteesta näin: *Kieliyhteisön ohella myös kielen rakenne ja sanasto muokkaavat maailmankuvaamme; emme koskaan näe maailmaa sellaisena kuin se on, vaan sellaisena kuin itse olemme. Hän puhuu kielistä ikkunoina maailmaan. Uudet kielet avaavat näitä ikkunoita, ravistelevat käsityksiä ja laajentavat maailman rajoja. Kielen avulla ihminen voi ilmaista kokemuksiaan, ajatuksiaan ja tunteitaan. Kieli välittää uusia oivalluksia, havaintoja ja kokemukseen pohjautuvaa tietoa yksilöltä toiselle ja sukupolvelta toiselle. Sen lisäksi, että ihminen viestii lajitovereidensa kanssa kielen kautta, ihminen myös ajattelee, hahmottaa maailmaa, antaa esineille, ilmiöille ja tapahtumille nimiä ja merkityksiä kielen avulla.* (Soldan, 2019)

Niinkuin maailman ymmärtämisessäkin on hallittava ja ymmärrettävä sanoja ja sanastoa, voidaan myös ajatella että arkkitehtuurikokemusten perussanaston muodostavat tietyt peruselämykset. Näistä peruselämyksistä Pallasmaa kirjoittaa teoksessaan *Maailmassaolon taide* (1993). Tämän perussanaston kautta vaikuttamalla teos on nimenomaan arkkitehtuuria eikä suurimittakaavaista kuvanveistoa tai lavastustaidetta. *Arkkitehtuuri on ihmisen maailmassaolon välitön ilmaus. Välittömyydellä tarkoitetaan tässä sitä, että ilmaisu perustuu ensisijaisesti ruumiin kieleen, josta teoksen tekijä tai kokija eivät ole tietoisia.* (Pallasmaa, 1993; 81)

Pallasmaa (1993, 82) ehdottaa erilaisia elämyksiä, jotka voisivat olla muodostamassa arkkitehtuurin perussanastoa. *Talo* itsessään joko kulttuurin merkinä maisemassa tai ihmisen projektiona ja kiintopisteenä maailmassa on arkkiteh-

tuurin peruselämys. Seuraava voisi olla rakennuksen *lähestyminen* ja talon hahmossa ihmisen asumuksen tai jonkun instituution tunnistaminen. Peruselämyksiin kuuluu myös rakennuksen reviiiriin *astuminen*, rakennuksen *lähellä oleminen*, rakennuksen *katon alla* tai muussa *suojassa* tai *varjossa oleminen*. Taloon astumiseen liittyy useita erityyppisiä elämyksiä; ulko- ja sisätilan rajan ylittäminen, ehkä *kotiintulo*, talon sisätilaan astuminen tietyssä tarkoituksessa, *odotus* ja *täyttymys*, *vieraus* ja *tuttuus*.

Sisätilakokemus voi olla *huoneessaolo*, *turvassaolo*, *yhdessäolo* tai toisaalta eristettynä oleminen. Arkkitehtuurin perussanastoon liittyviä elämyksiä voidaan eritellä yhä lisää, kuten rakennuksen kokoavien keskusten, pöydän, vuoteen tai tulisijan vaikutuspiirissä oleminen, tilassa vallitsevan pimeyden tai valon kohtaaminen, valon tila sekä ikkunasta katsominen ja siihen kokemukseen liittyvä yhteys maisemaan. (Pallasmaa, 1993; 82)

Tämän perussanaston äärellä tunnen olevani arkkitehtuurin sisällön ytimen läheisyydessä. Kun ajattelen minuun voimakkaasti vaikuttaneita tilakokemuksia, voin yhdistää jokaisen niistä edellämainittuihin elämystyyppeihin. Hiljaisuuden ja valon kokemukset ovat niitä, joista on jäänyt vaikuttavimpia jälkiä muistoihini. Pallasmaa (1993, 82) toteaa voimakkaan arkkitehtuurikokemuksen saavan aina aikaan yksinäisyyden ja hiljaisuuden aistimuksen riippumatta ihmisten määrästä tai melusta. Tätä hän selittää teoksen ja kokijan välisellä yksityisellä vuoropuhelulla, joka sulkee pois muun vuorovai-
kutuksen. (Pallasmaa, 1993; 82)

Pallasmaa (1993, 80-81) analysoi Alvar Aallon kirjoitusta *Porraskiveltä arkihuoneeseen*, johon palaan tuonnempana uudelleen: Hän näkee siinä fenomenologisen ja herkkävai-
toisuudessaan puhuttelevan tutkielman eräästä arkkitehtuurin peruskokemuksesta. Kirjoituksensa kuvitukseksi Aalto on valinnut yhden Fra Angelicon monista *Marian ilmestys* -maalauksista, koska näkee sen miniatyyripiirteissä paljon tekstin yhteyteen kelpaavaa totuutta ja hienoutta sekä kuvan ihanteellisena esimerkkinä *huoneeseen käy-*

misestä. Huomattavaa on, että Aallon esiin tuoma elämys ei ole rakennuksen vi-
suaalinen tai tektoninen alkeisosa vaan verbimuotoinen tapahtuma. Hän tuo esiin myös arkkitehtuurin vertauskuvallisen olemuksen puhuessaan kodin kaksista kasvoista. (Pallasmaa, 1993; 80-81)

Tärkeimpänä ja kokonaisvaltaisimpana arkkitehtuurielämyksenä voidaan pitää tun-
netta ainutkertaisesta paikassa olemisesta ja intensiiviseen paikankokemukseen
liittyy usein pyhyyden vaikutelmaa (Pallasmaa 1993, 84). Tällaisen pyhyyden vai-
kutelman olen kokenut tilanteessa, jossa tunsin vahvasti sen hetken ainutkertai-
suuden. *Tuttuakin tutumpi talo. Sen hetken erityinen valo ja rikkumaton hiljaisuus. Niinkuin luontokin ikkunan takana olisi pidättänyt henkeään. Se oli talo, jossa olin tavannut käydä hyvin erilaisissa tilanteissa. Nyt olin siellä viimeistä kertaa ja katsoin tuota tutun pellavaisen verhon siivilöimää valoa, joka syksyisessä iltapäivässä tuntui kirkkaalta. Kaikki oli paikallaan, mutta samalla mikään ei ollut paikallaan. Kirjahylly ja valokuvat kehyksissä, pitsiliina ja puoliksi poltettu kynttilä archipelago kynttilänjalassa sohvapöydällä. Valo oli kirkkaudessaan lempeä ja tuntui viestivän, että sillä on voima laittaa kaikki järjestykseen, palauttaa elämä paikalleen. Hetki oli erityinen.*

Vaikka talo näyttäytyy hyötytarkoitukseen rakennetulta, on se Pallasmaan (1993, 84) mukaan syvimmältä olemukseltaan metafyyssinen väline ja myyttinen instru-
mentti, jolla yritämme tuoda ikuisuuden heijastuksia hetkelliseen olemassaoloom-
me. Vaikuttava arkkitehtuurielämys herkistää ruumiillisen ja tajunnallisen vas-
taanottokykymme. Elämyksen rakennetta voi olla vaikea tavoittaa ja jäsentää sen kokonaisvaltaisuuden ja moniaistisuuden vuoksi. Kokemuksessa yhdistyvät biolo-
ginen ja kulttuuriperäinen, kollektiivinen ja yksilöllinen, tietoinen ja tiedostuma-
ton, erittelevä ja tunteenomainen, mielellinen ja ruumiillinen kieli. Taiteen kielen vertauskuvat ja mielleyhtymät ovat niin monitulkintaisia. (Pallasmaa 1993, 84-85)

Kaj Nyman haluaa teoksellaan *Talojen kieli* (1998) osoittaa ja perustella sitä, kuinka talot ja ihmiset voisivat olla toisilleen läheisiä. Hän puhuu talojen kielen, jokaisen äidinkielen, löytämisestä ja selittää talojen olevan kirjoitusta, jota jokainen voi lukea vaikeuksitta aivan pienestä saakka. (Nyman 1998, 6) Teoksen luettuaan voi todeta talojen kielen koskettavan meistä jokaista: jokainen tuntee arkkitehtuurin muodot ruumiissaan, sen kuinka tila ottaa syliinsä, pilari seisoo tai seinä vastustaa painetta. Myös Nyman (1998, 9) korostaa kokemuksellisuutta ja muistojen merkitystä; hän toteaa ihmisen samaisuuden taloihin, jotka pysyvyydessään ovat jalansijamme maailmaan ja korvaamaton osa olemassaoloamme. Talojen lukeminen on intiimeimpiä tapojamme ja arkkitehtuurin kirjoitus arkipäivässämme jatkuvasti läsnä. Nyman pelkistää ajatuksensa näin:

Talossa ihmisyyys saa muodon. Talot ovat inhimillistettyä ainetta.

(1998, 9)

Nymanin (1998, 159) mukaan arkkitehti voi luoda kauniin ympäristön vain ilmaistessaan suunnittelullaan yleisinhimillistä ja vapauduttuaan liiallisesta yksilöllisyydestä. Kauneus ei ole olemassa jossakin arkkitehtuurin kielen ulkopuolella, valmiina ilmaistavaksi, vaan se syntyy kun taiteilija käyttää taitamaansa kieltä. Kauneus ei ole sellaista, jota voisi esittää vaan se näyttäytyy taiteessa. Ja kun se näyttäytyy, käyttäjä kokee sen aisteillaan, ruumiillaan, ja hänet täyttää ilo. (Nyman 1998, 159)

Yhdyn Nymanin ajatukseen, jonka näen luontevana jatkeena Bachelradin näyttämälle suunnalle: taiteilija taitamaansa kieltään käyttäen, tässä tapauksessa arkkitehti ilmaisuullaan, pyrkii auttamaan ihmisiä asumaan runollisesti. Hän tekee sen lähestyen kanssaihmistään, tietäen tämän tarpeet. Nymanin (1998, 115-117) mukaan tämä on taiteen ikivanha tapa yhdistää tekijä ja käyttäjä heille yhteisen ihmisyyden avulla. Rakennustai-

teen luomisen vapaus ei ole taiteilijan autonomiassa, vaan siinä, että maailma on yhteinen, ihmisyyys kaikissa sama. (Nyman 1998, 115-117)

Huomaan arkkitehtuurin pinnan alla suunnatonta merkitysten rikkautta, vaikka usein tyydytäänkin ulkonäön ilmeisiin merkityksiin; viimeistellyllä pinnalla viestittää moitteettomuutta, kalliilla materiaaleilla ja koolla statusta tai arvovaltaa, hätkähdyttävillä muodoilla ennakkoluulottomuutta, taiteellisuutta tai uskallusta. Arkkitehtuurin sisäinen kieli ja taiteilijan vapaus ja taito käyttää sitä, tuovat rakennustaiteeseen ihmisyyden tulkitsemää ja avaamaa erityistä merkityssisältöä.

Arkkitehtiminään tutustuessani olen huomannut vaikuttavani eritoten arkiarkkitehtuurista ja asumisen arkkitehtuurista; tiloista, jotka näyttävät ihmisen elämää ja elämäntapaa; tiloista, joihin liittyy paljon erilaisia elementtejä ja elämän toimintoja, tunteita, kokemuksia, mielentiloja ja sattumia. Olen vaikuttunut *Kap Verdellä* vaatimattomasta mutta värikkästä, elämää ja sen moninaisuutta huokuvasta katutilasta. Katu on kaupunkilaisten yhteinen koti ja näyttäytyy ulkopuolisen silmiin kodinomaisena turvapaikkana ja lämmön lähteenä. Siinä eletään yhteisesti; äidit kantavat lapsiaan, kuljettavat ruokakattiloita, jakavat, syöttävät, pyykkäävät, pesevät ja tekevät kauppaa kaftaaneista. Yhdessä istuskellaan ja rupertellaan isoäänisesti, lauletaan, tanssitaan ja soitetaan. Lähes kaikki elämän toiminnot voi nähdä siinä kadulla. Lapset kulkevat tai leikkivät keskenänsä ja ihmiset huolehtivat toisistaan yhdessä. Myös työn ja vapaa-ajan toiminnot sekoittuvat. Rannan, katutilan ja kauppojen ollessa kodinomaista tilaa, omaa intiimiä ja yksityistä tilaa on sitä vastoin hyvin vähäisesti.

Muistoissani on hyvin vahvana tunnelma hetkestä, kun pienessä kaupassa kaftaanin sovittelun ja kaupanteon keskellä saimme kutsun kurkistaa seinän takana sängyllä lepäävää äitiä vastasyntyneen vauvansa kanssa. Tämä kokemus oli hyvin vaikuttava ja piirsi yhä selkeämmin mieleeni sen, kuinka meillä yksityinen, julkinen (tai puolijulkinen) tila ovat tarkasti määritettyjä. Rajoja ei helposti ylitetä ja rajojen tulee näkyä. Tämä lienee selittää kokemuksen voimakkuutta ja myös sitä, miksi ihmisen luonnolliseen asuin- ja elinympäristöön pääseminen vieläpä noin erilaisessa kulttuurissa jätti näin merkittävän jäljen mieleeni. Kaikille aisteille oli paljon ärsykeitä tarjolla noissa mieleenpainuneissa hetkissä itselleni vieraassa kaupungissa. Ne tuntuivat kaikki olevan luonnollisessa sopusoinnussa ja toisiansa tukevia, kulttuurista ja elämäntavasta nousevia; ne kuin luonnostaan ja yhdessätuumin elävöittivät sitä samaa yhteistä hetkeä. Vaikka monumentaaliarkkitehtuurikin on saanut aikaan vahvoja elämyksiä, on minuun asumisen arkkitehtuuri jättänyt ne kaikkein liikuttavimmat kokemuskäljet.

Talo, nurkka

Talo on oikeastaan enemmän kuin kuva, kuvittelun keskus, niinkuin Bachelard (2003, 22) sitä kuvaa, koska sen olemuksen ympärille keskittyy niin paljon sekä hajanaisia kuvia että kuvien kokonaisuus. Asumisen tematiikka vie Bachelardin filosofian ytimeen ja samalla käsitykseen ihmisenä olemisesta. Hän toteaa ykskantaan ihmisen olemisen olevan asumista, ja vieläpä onnellista asumista. Toteamus laajentaa asumisen olemuksen ihmisenä olemisen mittakaavaan, mutta ajattelussani käsitteet menevät oikeaan järjestykseen ja mittasuhteeseen, kun Bachelard (2003, 22) kuvaa talon funktion, joka sekä on suuri ja kokonaisvaltainen: *Talo tekee maailmasta olemisen kodin.*

Bachelard (2003, 149) selittää talon houkuttelevan järkipäiseen analyysiin, koska se on ennen kaikkea voimakkaasti geometrinen objekti; talon todellisuus on näkyvä ja

käsin kosketeltava, se on rakennettu tarkasti leikatuista kiinteistä kappaleista tai huolellisesti yhteen liitetystä hirsistä, suorat linjat hallitsevat sitä. Tällaisen geometrisen objektin pitäisi suorastaan hylkiä metaforia joissa ihmisen ruumis ja sielu ovat mukana. *Mutta talon inhimillistyminen tapahtuu heti, kun se otetaan lohdun ja kotoisuuden tilana, tilana jonka tehtävä on tiivistää itseensä kotoisuutta ja puolustaa sitä.* (Bachelard 2003, 149-150)

Kirjallisuuden kuvauksissa talo tai huone saa usein *inhimillisiä piirteitä*. Näihin sisältyy eläminen ja asuminen, saapuminen, kohtaaminen, toiminta, ihminen, tunne ja mieli. Silloin kokeminen ja aistimellisuus saavat sille kuuluvaa roolia ja rakennus näyttäytyy kohdattuna, elettyinä ja asuttuna, perin inhimillisenä. Valon, äänien, lämmön ja kylmyyden piiristä on koottavissa valtava määrä kuvia. Bachelardin (2003, 436) mukaan tällaisilla kuvilla voidaan myös rakentaa hitaampaa ja perustellumpaa ontologiaa kuin se, joka rakentuu pelkkien geometrinen kuvien varaan.

Bachelard on nostanut esille kirjailijoiden kirjoittamia taloja ja huoneita, joista huokuu talon inhimillisuus ja jopa äidillisuus. *Malicroix*-romaanin katkelmassa (2003, 144) kuvataan, kuinka vaatimattoman ja heikon näköinen talo näyttää myrskyn keskellä inhimillisyytensä, rohkeutensa. Se on kuin ihmisen vastarinta ja ihmisen suuruus. *Talo taisteli urheasti. Ensin se valitti; pahimmat tuulenpuuskat hyökkäsivät sen kimppuun joka puolelta yhtaikaa.* (2003, 144) Toinen kuvaus (2003, 134) kertoo, kuinka valkoinen mökki *istua nökötti syvällä pienessä laaksossa joka puolestaan sulkeutui kyllin korkeiden vuorten sisään; mökki oli kuin pensasiin kapaloitu.*

Arkisen oloisissa kuvauksissa on monia sanoja, jotka kuuluvat levon kuvittelun piiriin. Kuvauksia lukiessani ja niille antautuessani voin tuntea kuin laskeutuvani taloon, turvaan, ja tulleeni kuin kapaloituksi talven peittoon. Samalla voin tuntea ihollani kuinka sisällä on lämmin koska ulkona on kylmä. Syvällä talven sisällä on tämä asumus, jossa on lämpö, suoja ja turva.

Arvelen, että meistä jokaisella on jäänyt lapsuudestaan kotiinpaluun suloinen muisto mieleen, itse kullekin omien tuttujen yksityiskohtien kuvittamana. Minulle sellainen on veljen kanssa kävellen taitettu paluumatka luistinretkeltä. Matkan lyhentämiseksi olemme tarponeet korkeassa hangessa ja saaneet lunta talvisaappaan varresta sisään. Varpaat ovat kylmästä kankeat ja kohmeiset, sormenpäät luistimien pitelemisestä tunnottomiksi menneet. Luistimet kopsahtelevat ikävästi jalkaa vasten ja tuntuvat kylmiltä, kovilta ja liian painavilta pienissä käsissä ja matka loputtoman pitkältä pimeydessä, joka on tullut nopeasti ja saanut tutun maiseman näyttämään vähän vieraalta. Jo ajatus siitä, että tuon mutkan takaa voin nähdä kodin valot, ehkä äidin tai isän hahmon kulke-
massa ikkunan takaa, herättää lämmön tunteen sisällä. Pian olen suojassa ja turvassa. Mieleen kohonnut muisto antaa voimia loppumatkasta suoriutumiseen. Kuinka ihanalta tun-
tuukaan avata tuttu ovi ja ylittää kynnyksen, olla taas lämmössä, kaiken tutun ja turvallisen keskellä. Kotona lepään ja palaudun, saan retken viemät voimani takaisin. Ravitsen itseni ja lämmitän kylmät jalkani ja käteni takkatulen vieressä nojatuolin syleilyssä. Isoäidin virkkaama torkkupeitto tuntuu hyvältä kuin lämmin ja hoitava sil-
itys.

Nurkka mielletään usein jollain tapaa halpa-arvoiseksi ja vähäpätöiseksi: nurkkaan vetäytyminen on ilmauksena jokseenkin köyhä ja kielteinen, mikä johtuneen sen taustalla olevista lukuisista, vanhoista ja psykologisesti alkukantaisista kuvista, se-
littää Bachelard (2003, 299). Hän on kuitenkin nostanut nurkan huomion arvoiseksi ja merkittäviä kotoisuuden arvoja sisältäväksi turvapaikaksi. Minun on helppo löytää muistikuvakokoelmastani nurkkiin liittyviä, lämpimiä ja vahvistavia mielikuvia, rauhan ja levon hetkiä.

Nurkka on turvapaikka, joka takaa meille yhden olemisen alkuperäisistä arvoista: liikkumattomuuden. Se on varma ja läheinen tila, jossa saan olla paikoillani. Nurkka on puolittain laatikko, se on puoliksi seinää ja puoliksi ovea. Bachelardin mukaan (2003, 299) jo tietoi-

suus siitä että saa olla rauhassa omassa nurkassaan levittää ympäristöön liikkumattomuutta, joka säteilee myös ulospäin. Kun ruumiimme vetäytyy nurkkaan ja uskoo olevansa siellä varmassa piilossa ja turvassa, sen ympärille rakentuu kuvitteellinen huone, jossa varjot riittävät seiniksi, huonekalu rajaksi ja seinävaate katoksi. Bachelard kuitenkin näkee näiden kuvien kuvittelevan liikaa ja vaatii tässäkin liikkumattomuuden tilaa luonnehdittavaksi olemisen tilana. *Nurkka on olemisen maja.* (Bachelard 2003, 299-300)

Pesä, käpertyminen

Hyvänolontunne tuo usein mieleen vertaukset eläimiin ja niiden turvapaikkoihin. Onnelliseen asumiseen liittyy vahvasti käpertyminen pieneen tilaan. Lämpimiä, raukeita ja vahvistavia levon kokemuksia kuvaillaan esimerkiksi käpertymisestä pehmeään peiton pesään, vetäytymisestä nojatuolin syleilyyn. Kotia tai vapaa-ajan asuntoa voidaan kutsua pesäkoloksi. Sohvia myydään nimeten niitä pesään tai käpertymiseen liittyvin kutsuin sanoin.

Bachelardin (2003, 221) siteeraama taidemaalari Vlamnick on kirjoittanut tuntemuksiaan rauhallisessa talossaan: *Hyvä olo, jota koen tulen äärellä rajuilman pauhateissa on tyystin eläimellinen tuntemus. Rotta tai kaniini kolossaan ja lehmä navetassaan lienevät samalla tavalla onnellisia.* Bachelardin mukaan tällainen hyvinolontunne antaa meille takaisin alkukantaisen kokemuksen turvapaikasta. Olento joka kokee tämän turvallisen tunteen sulkeutuu itseensä, vetäytyy, käpertyy, kätkeytyy, kääriytyy. (Bachelard 2003, 221)

Pesään ja simpukankuoreen liittyy paljon kuvia, jotka houkuttelevat esiin primitiivisyyttä. Jopa elottomien esineiden maailmassa pesän arvo on erityislaatuinen; se halutaan nähdä täydellisenä ja merkkienä erehtymättömästä vaistosta. Tuo vaisto herättää ihastusta ja näyttäytyy yhtenä eläinmaailman mykistyttävistä ihmeistä.

Bachelard (2003, 223-224) muistuttaa, että tosiasioihin nojattaessa pesän täydellisyyteen ja ihmeellisyyteen kohdistuva innostus voi laantua; lintukirjoista voi lukea, kuinka pesänrakennus jää usein puolitiehen tai se tehdään hutiloiden. Vaikka faktapohjalta pesän kuvaan liitetyt inhimilliset arvotukset ovat useinkin liioiteltuja, on eittämättä pesä linnulle lämmin ja pehmeä asumus. (Bachelard 2003, 223-224)

Eläinten pesänrakennustaito on suorastaan ylittämättömän oivallinen; ne jättävät varjoonsa niin muurarit, kirvesmiehet kuin rakennusmestaritkin. Ihmisistä yksikään ei osaa pystyttää sopivampaa rakennusta itselleen ja lapsilleen kuin pikkueläinten rakentamat pesät.

Ambroise Parè

(Bachelard 2003, 222-223)

Myös ihmisellä on luontainen tarve välillä sulkeutua, vetäytyä, kätkeytyä ja kääriytyä — löytää alkukantainen kokemus turvapaikasta. Tämän kokemuksen puuttuminen saa ihmisen levottomaksi, uupuneeksi ja rauhattomaksi. Ihminen, joka ei osaa rentoutua, ei osaa elää kuin ihminen. En erityisesti puolustele laiskottelua, mutta ihminen ei ole väsymätön kone, vaan sielun ja ruumiin kokonaisuus, joka tarvitsee toistuvaa uudistumista. Tarvitsemme sekä fyysistä että psyykkistä palautumista. Kehon tulee palautua työn fyysisestä rasituksesta, saada riittävä lepo ja uni sekä ravinto. Psyykinen palautuminen on kuormittuneisuuden ja väsymyksen vähenemistä ja mielen virkistymistä. Tämän palautumisen tulisi onnistua päivittäin. Koti on ensisijainen ja tärkein mahdollistaja tälle palautumiselle, mutta myös muualta kuin kotoa voimme löytää oman paikkamme, tilan uneksinnalle ja palautumiselle.

Se on elämän koti: se jatkaa munasta kuoriutuvan linnun hautomista, sanoo Bachelard (2003; 224). Munasta kuoriutuvalla linnulle pesä on kuin ulkoinen höyhenpeite, jonka tehtävä on suojella sitä ennen kuin alaston nahka saa oman ruumiillisen höyhenpeitteen (Bachelard 2003, 224). Linnulle pesä on kuin ihmislapselle äidin syli ja peite; pienen ihmisen pienen elämän koti ja turvapaikka. Poetiikan kielessä pesä yhdistyy usein yksinkertaisen talon kuvaan kuten muutkin levon ja rauhan kuvat.

Van Goghin olkikattoisissa majoissa olkia on ylen määrin. Paksut, karkeasti palmikoidut oljet valuvat seinien yli ja korostavat siten suojaamisen tahtoa. Katto on kaikkien suojaavien voimien tärkein todistaja. Seinät katon alla on muurattu maasta. Ikkuna- ja oviaukot ovat matalalla. Maja on laskettu maahan kuin pesä peltoon. (Bachelard 2003, 233)

Pesät ja simpukankuoret edustavat eläinkuntaan siirrettyä asumista, johon pehreydellä Bachelard (2003, 297) kehottaa tutkimaan kotoisuutta ja sen vaiku-

telmia. Ne voivat kyllä poiketa inhimilliseen elämään juurtuvista kotoisuuden vaikutelmista, jotka antautuvat helpommin psykologian tutkittavaksi. Näiden pohdintojen lähtökohtana on ajatus, jossa talon jokainen nurkka ja huoneen jokainen sopukka, jokainen suljettu tila johon on mukava vetäytyä ja jossa voi käpertyä itseensä, on kuvittelun kannalta yksinolon tila, kuin huoneen tai talon itu. (Bachelard 2003, 297-298) Näen pesissä ja simpukankuorissa kiehtovuutta, joka pysäyttää katselemaan ja tutkimaan. Niissä on jotain samaa suloisuutta ja houkuttelevuutta kuin nukkekodissa. Kuvittelu alkaa elää; pienuus ja pyöreys ovat oivallista lohduttavien kotoisuuden kuvien kasvualustaa.

Käpertyminen liittyy Bachelardin (2003, 69) mukaan kuviin, jotka eletyiksi tullakseen vaativat meitä tekeytymään aivan pieniksi, kuten pesien ja simpukankuorienkin kohdalla teemme. Löydämme taloistakin soppia ja nurkkauksia, joihin on ihana käpertyä. Käpertyminen on osa asua-verbin fenomenologiaa. *Vain se joka osaa käpertyä, voi asua väkevästi.* (Bachelard 2003, 69-70)

Jos näen sängyn päälle käpertyneen ihmisen, on mieleeni nouseva kuva kaksijakoinen. Näen siinä ihmisen, joka itkee lohduttomana, suruunsa hukkuneena, ja hakee kehonsa ääriiivoista lohtua. Hän ei näe muuta maailmaa, elämä on rikkinäinen, ja käpertyminen oikea tila selvitä siitä hetkestä eteenpäin. Sitten näen lapsen, pieneksi sykertyneen ja keinuvan. Hän käpertyneenä nautiskelee, menee kodin lämmön maailman kaikkein lämpöisimpään soppeen, oman kehonsa ympärille ja imee hetkestä lepoa, raukeutta, iloa ja voimaa. Käpärtymisessä on jotain hyvin lohdullista ja hoitavaa. Omaan kehoon keskittyneessä tilassa voi tuntea jättävänsä kaiken ulkopuolelle, avaavansa ajattelunsa suurimpaan laajuuteensa, löytää paikansa maailmankaikkeudessa.

Mustarastas teki pesän räystääni alle, vanhaan villiviiniin. Monta viikkoa pesä oli poikasten ainoa todellisuus ja turvapaikka. Viimeisenä aamuna viimeinen poikanen uskaltautui jättämään pesän vasta emon pitkän houkuttelun jälkeen. Pesä on lapsuuden paikan syvin metafora. Se on enemmän kuin koti; se on ajatuksen ja sydämen turvapaikka - ainoa kiintopiste taivaan ja maan välissä. Arkkitehdin tehtävänä on suojella tätä ihmisen pesää todellisuudessa.

Anne Stenros

(1992, 357)

Arkkitehdin tehtävä on suojella tätä ihmisen pesää todellisuudessa. Tämä ajatus pysäytti minut pitkäksi hetkeksi. Suojella on teon sana. Luonto on luonnonsuojelijalle jotain kouriintuntuvaa, aistittavaa, konkreettistakin, mutta sellaista jolla on valtaa ja voimaa. Mikä on tämä pesä todellisuudessa ja kuinka toimin arkkitehtina suojellakseni sitä. Suojeleminen on ihmisestä lähtevää; kunnioittamista, arvostamista, säilyttämistä. Se on aktiivista toimimista asian hyväksi. Voimme suojella aineettomia asioita, kuten tapoja ja tottumuksia, perinteitä ja instituutioita, metafysiikkaa tai fysiikkaa. Konkreettiset asiat ovat luonnonsuojelijalle kukkia, lintuja ja ilmakehää. Ihmisen pesän suojelijalle ne ovat tiloja, joissa uneksia, kehon, ajatusten ja sydämen turvapaikkoja ja kotoisuuden tiivistymiä.

Kohtu ja vuori

Pallasmaan (1993, 100) mukaan arkkitehtuurin mielellinen tehtävä on luoda uudelleen *kohtu* ja *vuori*, kohtu suljettuna, suojaavana sisätilana ja vuori eksteriöörinä, paikkana, joka näkyy ja josta näkyy etäälle. Tälle arkkitehtuurin peruspolariteetille on myös psykoanalyttinen selitys, jonka tulkitsen niin, että arkkitehtuurin mielellinen, sisäisestä halusta ja tarpeesta nouseva tehtävä, on luoda turvaa ulkomaailmalta. Toisaalta sen tehtävä on myös mahdollistaa näkemään uutta, näkemään pidemmälle. Nämä ovat mielen tehtävän, logiikan ja perustarpeen kanssa yhteensopivia ajatuksia.

Sisätilan alkeismuoto on neljän pilarin tai pylvään kannattama aedica-katos, japanilaisen arkkitehtuurin MA. Vuoren alkeismuoto taas on korotettu alusta, päähenkilön jalusta. Sisätilan, ”kohdun”, eräänlainen minimimuoto on pystytaso, kun taas julkisivun, ”vuoren”, äärimuoto on vaakataso. Katsojan tajunnassa pystypinta projisoituu sen eteen hahmottuvaksi sisätilaksi. Vaakapinta puolestaan tuottaa ”vuoren” projisoitumalla ylöspäin. (Pallasmaa 1993, 100)

Bachelard (2003, 90) kuvaa turvapaikan arvoja niin yksinkertaisina ja syvälle tiedostamattomaan juurtuneina, että ne on helpompi löytää kutsumalla niitä kuin pikutarkasti kuvailemalla. Kun runoilijan sana osuu oikeaan, järkyttää se olemisemme syviä kerroksia. Itselleen ei lapsuudenkotiaan tarvitse selittää juurikaan päästäkseen uneksinnalle otolliseen tilaan ja kuin lepäämään omassa menneisyydessään. Tätä kokemusta on kuitenkin lähes mahdotonta jakaa objektiivisesti toisille ihmisille. (Bachelard 2003, 90) Omien perheenjäsenten kanssa voin löytää yhteisiä ymmärryksen säikeitä, minkä arvelen voimakkaasti yhdistäväksi tekijäksi ihmisten välillä, mutta kokemukset voivat olla hyvin erilaisia samankin perheen jäsenillä.

Nautin saadessani kuvitella, että elimme metsän keskellä lämpimässä miilunpolttajien majassa: olisin halunnut kuulla susien teroittavan kynsiään kynnyksemme kulumatonta graniittipintaa vasten. Minulle talomme oli kuin maja. Tunsin olevani turvassa nälältä ja kylmältä. Jos värisinkin, ne olivat hyvän olon väristyksiä. Mukavasti tuoliini vajonneena sain kylpeä sinun (isänsä) voimasi aistimuksessa.

Henri Bachelin

(Bachelard 2003, 120)

Kaunokirjallisuudessa koti esitetään usein majana: kodin keskus nähdään kuin voimakeskukseksi ja järkkymättömänä turvan vyöhykkeenä. Edellisessä tekstissä Bachelard (2003, 121) tulkitsee kirjailijan vievän kuvan majaan loppuun asti; tällaisen unen tuntevat kaikki, jotka rakastavat kansantarujen kuvia alkukantaisista taloista. Majaan toivomme usein asuamme muualla, pakenemme ajatuksissa etsimään piilopaikkaa, jossa olla kaukana huolista. Bachelin löytää majaan juuret itse talosta. Hänen tarvitsee vain hiukan työstää perheen yhteisen huoneen näytelmää, kuulostella hiljaisessa iltahetkessä ritisevää uunia pohjoistuulen piirittämässä talossa tunteakseen, että talon keskuksessa, lampun valokehän alla hän saa elää tässä alkukantaisessa majaan. (Bachelard 2003, 121)

Saadakseen alkukantaisen turvapaikkakokemuksen, ihminen näyttää tarvitsevan sellaisen luonnollisen, oikeankokoisen tilan, joka heijastaa hänen inhimillisiä mittojaan. Pieni mittakaava on luonnollinen keino luomaan tällaisen olosuhteen. Ahtaus voi synnyttää kotoisuutta ja edistää luonnostaan tapahtuvaa käpertymistä. Tilassa on nurkka johon vetäytyä ja jotain johon kääriytyä. Käpertyminen vaatii tekeytymään pieneksi; isossa ja avarassa tilassa tarvitaan rajaavia, lämmittäviä elementtejä kotoisuuden luomiseen.

Matti Sanaksenaho (2019) puhuu myös siitä, kuinka ihminen hakee elämäkokemuksissaan paluuta kohdussa koettuun hyvinolontunteeseen. Siksi pieni, hämärä ja vaimeääninen tila rauhoittaa, niin myös kohdusta tuttu vesielementti. Hän toteaa suomalaisille läheisen saunakokemuksen vievän juuri tällaiseen olotilaan. Lapsuudessa ja nuoruudessa pienen ja hämärän tilan kaipuu näkyy majaan rakentamisena. Aikuisena luontevia tilaisuuksia kokea samantyyppisiä tiloja ei useinkaan niin helposti tule; vieraannumme vähitellen majaan rakentamisen tavasta, mutta haemme samantyyppisiä kokemuksia juuri saunakulttuurin parista. Sauna on paikka missä pääsemme rauhan ja levon piiriin. (Sanaksenaho, 2019)

Oleminen on heti jo arvo. Elämä alkaa hyvin, se alkaa suljetussa, suojatussa tilassa, talon lämpimässä sylissä.

Gaston Bachelard

(2003, 80)

Graniitinharmaan kivenlohkareen ja mustanpuhuvan kallion välissä oli tuulensuojainen pieni tila, josta avautui upea näkymä ulapalle. Kun halusin olla yksin, piilouduin tänne omaan auringon lämmittämään kolooni muiden etsiviltä katseilta. Kolo oli sekä suoja että ovi avaraan maailmaan. Aaltojen kohinassa unelmat saivat siivet.

Heini Korpelainen.

(Korpelainen, Kaukonen ja Räsänen 2014; 34)

Turvapaikka

Viereisen sivun kuvauksessa kokijan mielentila ja aiempi kokemus ikäänkuin leimaavat paikan; tänne palatessaan hän pystyy yhä uudestaan palauttamaan mielensä samaan tunnetilaan. Paikkakokemus on kuin runokuva; se syntyy pitkälti mielikuvan pohjalta. Tämä oman paikan kuvaus saa aistimaan, että kokija tuntee paikan kuin kodikseen. Se on hänelle kuin kohtu ja vuori. Hän puhuu tilasta kolonaan, omana ja yksityisenä paikkana, jossa voi sulkeutua suojaan ja palata kuin kohdun onnellisuuteen ja turvaan. Samalla siellä voi kokea olevansa kuin vuorella, josta voi nähdä ja katsoa kauas, mutta itse pysyä näkymättömänä. Aaltojen kohina herkistää tietoisien läsnäolon tilaan, jossa myös unelmat tuntuvat saavutettavilta. Tuuli on siinä silmien edessä, mutta ei yllä näiden luonnon muovaamien seinien, kivenlohkareen ja kallion, sisään. Kokija on yhtäaikaan luonnon keskellä ja myös suojassa siltä. Auringon lämpö tuntuu iholla ja kehossa, sen valo antaa voimaa. Kaikki aistit saavat luonnollisia, toisiansa tukevia ja hyvää tekeviä ärsykeitä. Avautuvasta näkymästä on tullut kokijalleen läheinen. Kuvattu paikkakokemus kertoo kauniilla tavalla sekä oman paikan merkityksestä että luonnon hoitavasta vaikutuksesta. Tässä paikassa ei ole mitään ihmisen rakentamaa, mutta turvapaikkana se on täydellinen.

Isän kuolemasta tulee kohta neljä vuotta. Sekin vaikuttaa. Luonto muistuttaa kaikin tavoin, että tämä on sitä surullisinta ja epätoivoisinta aikaa. Matkustan pääni sisällä usein lempipaikkaani, joka on isovanhempieni rakentama kesämökki Saimaan saarella. Paras ja rakkain paikka koskaan, missään, ikinä. Me asutaan Helsingin Punavuorella eikä täällä ole mäntymetsää, mustikkavarvikkoa, jäkäläisiä kallioita, lepänlehtien havinaa eikä järvenselkää, josta hakea mielenrauhaa, vahvistusta, turvaa ja tukea. Merenranta sen sijaan on ihan lähellä. Oonkin yrittänyt tuijotella ulapalle ja löytää sieltä sielunmaise-

mani, mutta se tuntuu aina ihan väärältä: hajottavalta, pelottavalta ja loputtoman yksinäiseltä. Tarvitsen kontaktin, suojan, itseäni vakaampia puita ja vastarannan, eikä aava meri sellaisia tarjoa.

Maria Veitola Instagramissa 15.2.2020

Luonnon geometriasta voin oppia paljon. Muiden tilamaailmoiden tavoin myös luonnon tiloissa kokemus syntyy geometrian lisäksi aina elettyinä ja kokijan taustojen sävyttämänä. Olen kokenut luonnossa liikuttavimmat hetkeni ja upeimmat taide-elämykset, mutta myös syvimät kodintunnon vaikutelmat. Luonnon keskellä voin kokea täydellisyyttä, jollaista ihmisen rakentamaan ympäristöön on lähes mahdoton saavuttaa. Pohtiessani luonnon vaikuttavuutta voin löytää kiintoisia yhtäläisyyksiä muiden vaikuttavien elämysten kanssa; niinkuin musiikkielämyksestä tai vaikuttavasta arkkitehtuurista, myös luonnosta löydän rytmin, soinnut, sävyt, materiaalien kirjon sekä moninaiset tila- ja äänimaailmat. Luonnosta ne löytyvät täydellisimmillään. Sopivassa hetkessä voi luonto parhaimmillaan tarjota paikkoja uneksinnalle ja yhä uudestaan onnistua herkistämään aistit vastaanottamaan kauneutta, rauhaa, elämyksiä, inspiraatiota ja oppia. Tutkimalla luonnon muotoja ja yksityiskohtia voin oppia myös yllättäviä piirteitä rakenteellisuudesta, vedenohjauksesta ja kantavuudesta. Luonnon systeemi on ihmeellisen viisas ja sen anti moniulotteinen, kun avaan aistini sille. Myös poetiikan kieli avaa sellaisia luontokuvia, joiden äärellä voin päästä luonnon luomien tilojen sisäiseen maailmaan, oppia hahmottamaan elämää näiden kuvien kautta. Kaikessa moninaisuudessaan ei luonnon geometria ole toistettavissa sellaisenaan, mutta abstrahoitujen tilamaailmojen avulla voin palata elämyksiin, saada niistä kaikuja ja elää niitä uudelleen.

3.1 KOTI

Suomen kielen sana *koti* on monimerkityksellinen ja kokoaa erilaiset asumukset yhden käsitteen piiriin. Näitä koti-asumuksia yhdistää erityinen ominaisuus, joka antaa tilalle arvon *turvapaikkana*. Koti-sana sisältää jo itsessään ajatuksen siitä, että talo on inhimillistä arvoa. Kodilla tarkoitetaan rakennusta, joka eletään ja koetaan kodiksi. Kotia voi ajatella myös laajemmassa merkityksessä, jossa se yhdistetään yleisemmin elämän kokemuksiin. Se voi olla yksilöllinen mielenmaisema tai idealistinen ja kuviteltu kohde, joka muuttuu. Koti voi olla se talo, jossa kasvetaan, mutta se voi olla myös koko naapurusto, jossa leikitään tai kaupunki, jossa työskennellään. Diplomityössäni koti on paljon esillä; tarkastelen sitä eri laajuuksissa ja eri kulumista, mutta pääasiallisesti kodiksi elettyä ja koettua rakennusta. Koti joka tapauksessa määrittää pitkälle sitä, kuka minä olen ja sen vuoksi juurtuu syvästi ihmisen muistoihin.

Vuoden 1967 *Nykysuomen sanakirja* (Sadeniemi ym 1967, 510) määrittää kodin yhden tai useamman henkilön, tavallisesti perheen, vakituiseksi asunnoksi huonekaluineen ja tavaroineen. Näin määriteltynä koti tarkoittaisi samaa kuin kalustettu asunto tai talo. Aina kotiin kuitenkin kuuluu siellä asuva ihminen tai ihmiset. Koti ei siis ole vain paikka, jossa asutaan, sillä asunto muuttuu kodiksi vasta sen asukkaiden oman subjektiivisen kokemuksen kautta. *Koti — kaiho, paikka, muutos* kokoomateoksen johdannossa Granö ym (2004, 9) toteavat kotiin liittyvän aina emotionaalisesti värittyneitä tunteita, joista tärkeimpiin kuuluvat ihmisen perustarpeita tyydyttävä turvallisuuden, inhimillisen lämmön ja yhteisöllisyyden tunne. Subjektiivinen kokemus syntyy myös toiminnan kautta. Koti syntyy ajassa, tekojen ja toiminnan kautta; rakentamalla, kunnostamalla, kalustamalla, valitsemalla värejä ja esineitä, jotka kullekin asujalle luovat henkilökohtaisesti viihtyisyyttä, kodin tuntua. (Granö ym 2004, 9)

Granö ym (2004, 7-8) mainitsevat *Suomen kielen etymologisesta sanakirjan* vuodelta 1978 viittaavan *kodin* kohdalla suomensukuisille kansoille yhteiseen *kotaan*. Alkuaan kodilla on tarkoitettu keilamuotoista asumusta, ihmisen suojaa ja turvaa ulkomaailmaa vastaan. Eräissä suomalaisugrilaisissa kielissä kota on sama kuin äidin kohtu, turvallisin paikka ihmisen olla. *Nykysuomen etymologinen sanakirja* vuodelta 2004 (Granö ym, 7-8) lisää edellisiin huomion, että koti on alkuaan itämurteiden sana ja se on ensimmäisen kerran esiintynyt kirjakielessä vuoden 1570 tienoilla.

Kiinnekohtana

Sallisen (2004, 86) mukaan koti symboloi usein ihmiselle kiinnekohtaa, tietynlaista turvallisuutta ja järjestystä. Kodissa nähdään pysyvyyttä ja järkkymättömyyttä, joita ihminen kaipaa kun elämä itsessään on jatkuvaa muutosta ja liikettä eteenpäin. Kysymyksellä *Mistä olet kotoisin?* on jonkinlainen perimmäiseen identiteettiin kuuluva, muuttumaton ja järkähtämätön kaiku. Se on varsin tärkeä ja säännöllinen kysymys ihmisen tutustuessa toiseen. Sallinen toteaa kodin kiinnekohtana symbolisoivan ihmiselle turvallisuuden ja järjestyksen lisäksi myös elämänhallintaa, asetelmaa, johon hän pyrkii aina uudelleen sen menetettyään. Hän siteeraa kirjoituksessaan Taina Rajannin sanoja: *Oleminen kotoisin jostakin on lähtemistä ja paluuta, kiertävän ja kulkevan tarinan lähtökohta. Oleminen kotoisin jostain on jonkun kanssa jaettava intimiteettiä.* (Sallinen 2004, 86)

Granö ym (2004, 9-10) kertovat kodin merkityksen korostuvan, kun ihminen on joko vastoin tahtoaan tai omasta halustaan poissa kotoaan. Tunne kotoa poissa olemisesta ilmaistaan *koti-ikävä*nä, kaipuuna kaikkiin niihin asioihin, jotka henkilölle ovat emotionaalisesti tärkeitä. Jos ihminen on esimerkiksi pakolaisuuden seurauksena menettänyt paikan, jonka hän mieltää ainoaksi oikeaksi kodikseen, voi tämä koti ja siihen liittyvä kotiseutu säilyä tämän mielessä koko elämän idealistisena ja symbolisena paikkana. (Granö ym 2004, 9-10)

Kodin merkitysten ymmärtämiseksi nostan lähempään tarkasteluun muistisairaana ihmisen kokemukset. Tähän tarkasteluun sain silmiä avaavan lukukokemuksen Taina Semin ja Tuija Salmen teoksesta *Yötaivaan toivo* (2016), joka käsittelee muistiystävällistä ympäristöä ja painopisteen siirtymistä tilasta kokemukseen. Teos avaa tasoja, joille tyypillinen muistojen ja kokemusten tarkastelu eivät ylety.

Semi ja Salmi (2016, 39) ovat lähestyneet kodin käsitettä eri laajuuksien lisäksi myös kahdella keskeisellä tasolla; *paikkaan pohjaavana*, liittyen fyysiseen ympäristöön ja *symbolisena*, edustamaan perhettä, yhteenkuuluvuutta, turvallisuutta ja henkilökohtaista identiteettiä. Jälkimmäisellä tasolla voidaan puhua *kodin tunnusta*, mikä on riippumaton oikeasta rakennuksesta ja kehittyy ihmisiin vähitellen. Tämä tason on todettu liittyvän vahvasti ihmisen itsetuntoon. (Semi ja Salmi 2016, 39)

Käsitteinä

Semi ja Salmi (2016, 39) tarkastelevat kotiin liittyviä sisältöjä William J. Brummettin kuuden käsiteparin avulla: *itsen heijastaminen / itsen symboli, liittymättömyys / yhteenkuuluminen, muistojen malja / hengen malja, oma rauha / elinpiiri, hallinta / itsenäisyys sekä valinta / mahdollisuus*. Nämä kaikki ovat käsitteitä, jotka myös heijastelevat ihmisen identiteettiä ja olemassaoloa. (Semi ja Salmi 2016, 39) Semi ja Salmi eivät ole avanneet käsiteparien merkitystä tarkemmin, mutta teen niistä omat tulkintani. Kun mainittujen käsitteiden arvo toteutuu kodissa ainakin jossain määrin, miellän kodin hyväksi. Ihmisen persoonallisuus näyttää määrittävän sitä, missä suhteessa tarpeet ovat toisiinsa nähden. Seuraavassa avaan käsitteitä niin, kuinka ne minulle näyttäytyvät.

Ensimmäinen käsitteistä on *itsen heijastaminen / itsen symboli*. Tämä liittyy mielessäni edellä mainittuun itsetuntoon ja itsetuntemukseen. Koti heijastaa persoonaa ja asujansa arvoja. Se sisältää ja kantaa juuri niitä elementtejä, joita asujansa sinne tuo. Tämä ei tarkoita vain tilojen laittamista tietyn näköiseksi, vaan oman elinympäristön järjestämistä sellaiseksi, että se tukee ja edistää itselle tärkeitä asioita. Kotia ei oikeastaan ole ilman kodin tuntua. Olen huomannut, että kodin tuntua voi luoda myös paikkaan, joka ei ole koti. On huojentavaakin ymmärtää, että kodin tuntu ei ole riippuvainen tietystä tai juuri oikeasta rakennuksesta, vaan se kehittyy ihmisessä itsessään pikkuhiljaa. Itseensä tyytyväinen ihminen heijastaa kauniita kuvajaisia myös kotiinsa. Koti itsen symbolina tarkoittaa minulle myös sellaista kunnonilmoituksen ilmapiiriä, joka epää ulkopuoliselta oikeutuksen puuttua tai edes juuri ilmaista mieltymyksiään toisen ihmisen kodin suhteen. Se on täysin omaa, intiimiä ja herkkää aluetta ja siksi myös koskemattomuus kuuluu sen käsitteistöön. Luvaton kotiin kajoaminen tuntuu erityisen pahalta. Voin kuvitella sen tuntuvan kuin ihmiseen itseensä kajoamiselta.

Toinen käsitepari on *liittymättömyys / yhteenkuuluminen*. Tämä käsitepari edustaa kahta voimakasta, samalla hyvin erilaista, mutta yhtäaikaan toisiansa tukevaa kokemusta, jollaisen koti usein tarjoaa. Koti on luonteeltaan emotionaalisesti ja yhteisöllisesti tärkeä toimintaympäristö. Yhtäältä voin kodissa kokea ainutlaatuisia intiimiyttä, yksityisyyttä ja oman tilan rauhaa, toisaalta se on paikka, jossa lujimmin koen kuulumisen yhteisöön, perheeseen. Liittymättömyyden ja yhteenkuulumisen käsitteet tuntuvat voimakkaasti ihmisen identiteettiä määrittäviltä käsitteiltä.

Seuraava käsitepari on *muistojen malja / hengen malja*. Koti on tyypillinen paikka vaalia muistoja, pitää niistä kiinni ja hellii niitä. Muistoihin voi palata uneksinnassa, mutta usein kodissa myös konkreettiset muistot saavat arvoisensa paikan. Nämä muistot kantavat mennyttä elämää mukanaan. Hengen maljan käsite on vaikeammin selitettävissä; ollaan tekemisissä asioiden kanssa, jotka ovat erityisen tärkeitä, mutta usein näkymättömiä. Kodin henki syn-

tyy paljon myös aineettomista elementeistä. Mielestäni se liittyy mielialoihin ja tunneilmapiiriin, mutta myös henkisyiden ja henkisen tason asioihin. Hengen malja kuvaa myös kodin mahdollistamaa oman sisimmän äärellä olemista. Itsetuntemus auttaa ihmistä näkemään, että hän kantaa sisällään kaikkea sitä, jota kodin synty-miseen tarvitaan.

Oma rauha / elinpiiri tuo mieleeni ihmiselle luontaista omaa tilaa, jota ei kodissaan pitäisi joutua erityisesti puolustamaan. Elinpiiri sisältää eri merkityksiä; toisaalta mieleeni nousee erilaisten toimintojen vaatima tila, mutta sitäkin enemmän miellän tämän ihmisen tai perheen tarvitsemaksi omaksi tilaksi, joka kuuluu läheisesti kodin tuntuun. Oma tila on minulle sekä fyysistä että psyykkistä ja sen määrällinen ja laadullinen tarve tuntuvat olevan yksilöllisesti määrittäviä. Omassa kodissani monen perheenjäsenen keskellä oman tilan merkitys on erityisen tärkeä. Pidämme kiinni siitä, että jokaisella on ainakin pieni oma reviiirinsä, joka kuuluu vain ja pelkästään hänelle. Oman rauhan hetket on myös hyvä järjestää tarpeen mukaisesti, muuten koti ei tunnu kodilta. Pienessä asunnossa tällainen oma reviiiri voi olla vaikkapa sänky. Ajattelen, että pienikin täysin omiin tarpeisiin pyhitetty tila voi merkitykseltään olla tavattoman suuri. Psykkinen oma elinpiiri merkitsee minulle tilaa ja hyväksyntää ajatuksille, tunteille, kokemuksille ja mielipiteille.

Kotiin liittyvä käsitepari *hallinta / itsenäisyys* on kenties minuutta ja identiteettiä vahvistavana merkittävin. Kodin yhteydessä ne tarkoittavat päätäntävaltaa; tutun sanonnan mukaan oma tupa merkitsee omaa lupaa. Kodin haltijana voin päättää, millä tavoin kotiani käytän ja ketä sinne kutsun. Koti yhdistyy mielessäni myös elämänhallintaan. Nuorelle ihmiselle omilleen muutto symboloi usein oman elämän aloittamista. Muistan selvästi omasta nuoruudestani sen tunteen, joka syntyi muut- taessani ensimmäiseen omaan asuntoon lapsuskodista; olin ylpeä ja tunsin pär-

jääväni — tässä on asuntoni, tässä on uusi elämäni! Ruokaostostenkin teko tuntui erityisen juhlalliselta siinä uudessa elämässä.

Kodin käsitteistöä leimaa myös *valinta / mahdollisuus*. Kodin hankkiminen on yksi elämän erityisistä valintatapahtumista ja siihen käytetään usein paljon resursseja. Myös kodin valinta näyttäytyy oman itsen symbolina. Se kantaa samalla tavoin viestiä kuin vaate kantajastaan. Olen saanut nähdä vierestä, kun läheiseni on hieman yllättäen löytänyt kodin itselleen. Oli vaikuttavaa olla näkemässä tunnereaktio, jonka oman kodin löytyminen syytti. Siinä hetkessä ei ollut epävarmuutta eikä esteitä vaan hyvin varma tunne, että ihminen löysi kotinsa ja koti ihmisensä.

Kulkija, polku

Olen ihminen, joka usein ikävöi kotiin. Vaikka rakastan nähdä maailmaa ja sen eri kolkkia, kurkistella ihmisten omiin nurkkiin ja turvapaikkoihin, olen reissuilla aina kuin koditon ja kaipaan omaani. Huomaan, että kaikilla ihmisillä ei tällaista kaipuuta ole. Heillä tuntuu olevan missä tahansa ollessaan katto päänsä päällä ja koti mukanaan. Bachelard (2003, 86-87) puhuu näistä kulkijoista tiedostamattomina ihmisinä. Tiedostamaton ei ole koditon, vaan sillä on aina katto päänsä päällä. Tiedostamattomalla on hyvä ja onnellinen koti. Se asuu onnellisuudessaan, osaa olla kotonaan kaikkialla. Myös kävelevä ihminen uneksii. *Kulkija uneksii tien päällä* (2003, 87). Tällainen tuntuu minusta erityiseltä ja kadepittavalta ominaisuudelta. Sen omistaessaan ihminen aivan kuin asuu onnellisuudessaan ja osaa olla kotonaan kaikkialla.

Joudun pureksimaan tiedostamattomuuden ihannetta, koska päähäni toistuvasti nousee joka puolella näkyvä ja kuuluva ajatus tietoisien läsnäolon tarpeellisuudesta. Yritän löytää Bachelardin (2003, 87) tiedostamattoman kulkijan olemusta ja tuoda sitä samalla tähän

päivään. Edellistä lukiessani ajattelen tiedostamattomuuden tässä tapauksessa vaikuttavan uneksinnalta; ikään kuin Bachelard olisi vain halunnut erottaa sen turvapaikkaan kuuluvasta uneksinnasta. Hän toteaa kulkijan uneksivan tien päällä; tämä kykenee siihen ilman paikkaa, joka auttaisi häntä. Toisaalta näen hänen tiedostamattomuudella tarkoittavan huomion siirtämistä pois puuttuvista elementeistä. Kuulen Bachelardin kehoituksen suunnata huomio oman itsensä, olemisensä, muistojensa ja onnellisuutensa kehään. Haluaisin kyllä osata tämän taidon ja asua onnellisuudessa; kunpa yhä vahvemmin näkisin mukana kulkevan onnellisuuden ja kokisin tervehdyttävää riippumattomuutta. Olen kyllä havainnut elämäkokemuksen mukanaan tuomaa varmuutta; tuttuihin paikkoihin ja ihmisiin nojaavan kodin tunnun sijaan voin tuntea myös paikasta riippumattonta kotoisuutta. Henkinen yhteys tärkeisiin ihmisiin riittää ja kokiessani tämän yhteyden vahvana voin tuntea kodin tunnun myös maailmalla.

Merkityksiä

Jenni Väisänen (2016, 2) toteaa, että paikka ja koti ovat subjektiivisia kokemuksia, jotka rakentuvat yhä mutkikkaammin muiden paikkojen ja verkostojen kautta. Koti voi olla kokemus yksityisyydestä tai kulttuuriin ja yhteiskuntaan kuulumisesta. Voimme tuntea vahvaa kuulumista jonnekin ja samalla kokea olevamme ulkopuolisia jossain. Paikan merkitykset voivat olla irrallaan sijainnistaan ja ajastaan, jonkinlaisia *tarinoita elämästämme*. Paikka voi olla myös elämän kiintopiste, joka on vahva osa identiteettiä ja jonne lopulta palataan. Paikka ja koti ovat dialektisia prosesseja, jotka muotoutuvat elämämme muutosten mukana aina uudelleen merkitykselliseksi paikoiksi. (Väisänen 2016, 2) Elämämme kulkevat omia polkujaan ja merkitykselliset paikat ovat läsnä tavalla tai toisella, joko kiinteästi sijaintiinsa sidottuina, paikasta irrallaan olevana minuutena tai tasapainoisesti molempina.

Väisänen (2016, 4-5) korostaa paikkaa ja kotia liikkuvina, alati muuttuvina ja ajallisen ulottuvuuden omaavina käsitteinä, joissa elämän kululla on herkeämätön vaikutuksensa. Ihmisen ja paikan välinen suhde voi olla yhteen hetkeen rakentuva tai pitkä vuosien saatossa muodostunut side. Kokemiseen ja merkityksiin sitoutuu paljon sekä tietoisia että tiedostamattomia prosesseja. Arjen rutiinien täyttämät merkitykselliset paikat rakentuvat kuin tiedostamattomasti koetun ja eletyn elämän varjossa, mutta spatiaalinen tietoisuus herää usein silloin, kun arjessa tapahtuu suuria muutoksia. Silloin koti ja siihen liitetyt merkitykset korostuvat. (Väisänen 2016, 4-5)

Muistisairauden riisuttua mielen ja muistin aineksesta valtaosan pois, jää jäljelle mielen syvimpiin sopukoihin lujimmin kiinnittyneet muistijäljet, joihin sairauskaan ei pääse käsiksi. Tällainen kokemus toimii linssinä, joka paljastaa syvimät kerrokset, niiden sisällön ja erityislaatuiset merkitykset. Mielestäni tämä linssi paljastaa myös jotain hyvin keskeistä kodin olemuksesta.

Semi ja Salmi (2016, 28) kirjoittavat elämäkerrallisten teorioiden viittaavat siihen, että narratiivi, elämänhistoria ja sen ilmaiseminen tarinan kerronnan kautta on ensisijaisen tärkeää itsen kehittymisen ja säilymisen kannalta. He toteavat (2016, 48-49) muistisairaana ihmisen aistisilla kokemuksilla olevan keskeisen roolin tiloja suunniteltaessa. Tiedon kerääminen hänen henkilökohtaisesta asumisen historiastaan voi auttaa ymmärtämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan. Tällöin voi oppia hänen asumisensa arvoistaan ja merkityksistä tärkeiden esineiden taustalla. Sikarilaatikko saattaa olla pelkkä sikarilaatikko siihen saakka, kun saa kuulla sen kulkeneen hänen mukanaan lapsuudesta asti ja olleen kummisedältä saatu lahja tärkeiden aarteiden säilyttämiseen. Kun ihmisen paikan muistot hälvenevät nykyhetkessä, saavat aistit yhä tärkeämmän roolin elettyjen paikkojen kokemuksesta. (Semi ja Salmi 2016, 48-49) Lapsuuden huone, tuoksu tai tuntu sieltä, voivat olla kirkkaimpia ja selkeimpiä muistikuvia; ajan kulumisen ei ole pyyhkinyt eikä edes himmentänyt niitä.

*Muistan saaristomökin puun, joka tuoksui mereltä.
Muistan puun karhean pinnan, kuinka sitä oli lämmin koskettaa.
Muistan valonsäteet puulattian pinnalla, ja harhailemassa pitkin hirsiseiniä.
Muistan hevosen tuoksun ja turvan pärskähdykset.
Kuulen sinkkisangon kylkeen suihkuavan maidon äänen.
Muistan kuurankukat ulkokuistin ikkunoissa.
Muistan isältä saamani sikarilaatikon, jonne kätkin aarteita.
Muistan vanhempieni vaimeat äänet viereisestä huoneesta.
Muistan, miltä tuntui laittaa kieli vasten rautaa pakkassäällä.
Muistan raidallisen patjakankaan.
Muistan pumpulitäytteen satiinitäkin.*

Koottuja ensimmäisiä muistoja lapsuuden huoneista.

(Semi ja Salmi 2016, 50)

Edellisiä muistoja lukiessani huomaan, että muistin syvimpiin sopukoihin on tallentunut kokemuksista piirteitä, jotka ovat liittyneet vahvoihin aistikokemuksiin ja ovat silmin, korvin, haistellen ja kosketellen syntyneitä. Näitä lukiessa voi itsekin siirtyä mielikuvassa samantyyppisen väkevän muiston piiriin. Uskon erilaisen, muistojen palauttamien kuvien voimaannuttavaan ja parantavaankin vaikutukseen. Muistisairaana kohdalla tuntuu erityisen merkitykselliseltä nostaa jalustalle

kaikki se mitä on jäljellä; kuunnella, hyväksyä, kunnioittaa, luoda turvallinen ympäristö, jota hän ymmärtää. Auttaa itseyden ja osallisuuden säilymistä vahvistamalla ajallisesti kaukaisten muistojen varassa kirjoittautuvaa, ohutta mutta aistimuistoista täyteläistä, narratiivia.

Anne Stenros (1992, 315) on väitöskirjassaan *Kesto ja järjestys* tuonut esille Kevin Lynchin tutkimuksista, joissa todetaan pintatekstuuri, kasvillisuus, tilat ja topografia lapsuudenpaikan mieliinpainuvimmiksi ja tärkeimmiksi ympäristöelementeiksi. Näiden avulla lapsuudenmaise- ma myös muistetaan ja tunnistetaan. (Stenros 1992, 315) Lapsuuden tapahtumiin palates- sani muistan heti aivan tarkan kuvan lapsuushuoneeni lattian kuvioinnista; kirjoituspöydän nurkalta parantelin ajankulukseni puunsyyn kuviota lyijykynällä. Pehmeäpintaisen, valkoisen seinätapetin kohokuvioista oli hyvä nyppäistä paloja, kun läksynteko tuntui tylsältä. Kotipi- hasta ja sen läheisyydestä mieleeni palaa monet yksityiskohdat; kivet, joita pidimme hevosi- na, puunjuuret, joita väistimme leikkipaikalle juostessa, kukkulan, jonka rinnettä nämä juuret kiemurtelivat ja kahden rakennuksen väliin jäävän varjoisan välikön, jossa kesäpäivänä tuntui viileältä. Tuskin mistään muusta paikasta on näin paljon ja näin selkeitä muistikuvia. Nämä ovat myös sellaisia, että ne eivät haalene tai häivy mielestä; niihin pääsee aina palaamaan. Ne tuntuvat aarteilta, joita ei tarvitse vaivautua suojelemaan tai pitämään silmällä. Niitä ei kukaan eikä mikään vie.

Stenros (1992, 237) selittää paikkaan liittyvien mielikuvien perustuvan tunne-elämyksiin, joissa sekoittuvat ympäristön fyysiset ominaisuudet siinä tapahtuviin toimintoihin ja niihin liittyviin ihmisiin. Mitä voimakkaampi elämys on, sitä voimakkaampi mielikuva siitä syntyy. Näin ollen fyysisen ympäristön kautta arkkitehtuuri vaikuttaa ihmisen sisäisten elämysten ja mielikuvien syntyyn, laatuun ja voimakkuuteen. (Stenros 1992, 237) Edellä kerrottuihin muistoihin liittyinkin lähes poikkeuksetta toimintoja ja ihmisiä, joiden kanssa olen noissa hetkissä ollut. Muistan millaisia leikkejä ja pihapelejä leikimme ja millaisia tunnelmia nois- sa lapsuuden hetkissä koin. Voin muistelemalla palauttaa kehooni saman jännityksen, joka tuntui vatsassa piileskellessäni iltapimeässä naapurin rakennustyömaalla leikkimme rosvena.

Nostalgiaa

Nostalgisiin muistoihin sisältyy usein myönteisesti latautuneita tunteita ja Sallisen (2004, 87) mukaan muistelussa näitä yritetään virittää uudelleen tuottamaan mie- lihyvää ja nautintoa. Koetut kielteiset tunteet suljetaan nostalgian ulkopuolelle joko tietoisesti unohtamalla tai varaamalla niille oma muistilokeronsa, joka pitäytyy etäämpänä nostalgisesta muistelusta. Muistelulla on funktio luonnollisena raken- nusaineena ihmisen elämäntarinan kehittämiseksi sekä siinä ilmentyvälle hajanais- ten osien eheyttämiseksi. Yksilön identiteetin luomisprosessissa henkilökohtainen menneisyys luo pohjan nykyiselle olemukselle; vaikka ihminen todellisuudessa elää aina vain nykyhetkessä, tarkistaa hän aika ajoin muistelunsa kautta, miten hän on kehittynyt nykyhetken suuntaan. (Sallinen 2004, 87, 92)

Lapsuudesta tutut paikat virittävät usein mieleni muistelemaan ja nostalgi- soimaan. Muutoinkin palaan mielelläni ja usein vanhoja tapahtumien pariin, kerron niistä lapsilleni ja käyn mieheni kanssa tunteita herättäviä muisteluretkiä yhteisiin alkuaikeihimme. Tärkeimpiä muistoja käyn mielessäni läpi siksin, että kuva var- masti säilyisi eikä unohtuisi. Joskus olen harmistunut havaitessani jonkin muisti- jäljen himmentyneen niin, että en saakaan synnytettyä elävää ja tarkasti piirtyvää kuvaa mieleeni.

En pidä itseäni keräilijänä, joka haalii ja tallentaa esineitä ja todistusaineistoa eri elämäntilanteista; minimalismi sisälläni pitää tärkeämpänä hallittua tavaramäärää kuin yletöntä talletettujen esineiden kokoelmaa. Näen kyllä toisenlaisiakin tapoja; joku tallentaa esineisiin tilanteiden ja hetkien muistot, ottaa talteen simpukoita ja oksanpalasia, kiviä, lippuja ja kutsuja. Perhejuhlassa hän asettuu perheensä ja vieraidensa kanssa valokuvaan, johon tallentuu kustakin juhlasta samantyyppinen jälki. Noita kuvia on kyllä hauska katsella, mutta eniten rakastan valokuvia, joihin

on tallentunut jotain erityislaatuista tilanteesta tai hetken tunnelmasta; aitoja ilmeitä ja kehon kieltä, tunnetta tai toimintaa. Tilannekuvien kautta palaudun helposti muistoihin ja tunnelmiin, tunnen tuoksut tai muistan maut.

Hellimmin vaalin pääni ja kehoni sisältämiä tunnemuistoja, joita pidän kaikkein arvokkaimpina. Vasta tämän työn myötä olen ymmärtänyt muistelemisen merkityksen ja todellisen tehtävän; muistelemisen kautta oma elämäntarinani eheytyy ja kirkastuu. Jälkikäteen ajateltuna huomaan muistelussani vahvistaneeni ja korostaneeni niitä muistoja, joissa on voimaa ja lempeyttä, joitakin muistoja olen huomaamattani jättänyt sivummalle, kuin taka-alalle. Mieleni kirjoittaa siinä elämäntarinaani ja pyrkii tuottamaan eheän, kauniin kokonaisuuden. Toivon omassa elämäntarinassani näkeväni jatkumista, haluan nähdä itseni sekä pää- että sivurooleissa, loppujen lopuksi osana suurempaa kiertokulkua.

Muistojen maailma on utuinen, mutta juuri muistikuvien epävarmuus avaa tarinoille uusia reittejä ja mahdollisuuksia. (Modiano 2019, takakansi)

Näin kirjoittaa Patrick Modiano, jonka romaaneja yhdistäviä teemoja ovat muistin häilyvyys ja menneisyyden vaikutus identiteettiin. Voin laittaa muistoja järjestykseen, järjestellä kuin palapelin palasia ja nähdä niistä monien puuttuvan. Kun onnistun yhdistämään kolme tai neljä, olen jo jäljillä. Puuttuvat osat putkahtelevat satunnaisesti ja epäjärjestyksessä, mutta yhdistyttyään olemassaoleviin, muodostuu lauseita ja kappaleita, jotka jo kertovat paljon.

3.2 MONIAISTINEN VISUAALISUUS

Visuaalisuus eri muodoissaan ja erilaisina muihin aisteihin liittyvinä yhdistelminä on osa arkeamme. Sen moninaisuuden ja moniulotteisuuden sanallinen hahmottaminen on osoittautunut jokseenkin vaikeaksi. Päivi Granö on tutkinut muun muassa visuaalista kulttuuria ja paikkaa. Yhdessä Anne Keskitalon ja Suvi Ronkaisen kanssa toimittamansa *Visuaalisen kokemus — johdatus moniaistiseen analyysiin* (Granö ym 2013, 7) teoksen johdannossa todetaan kaikkien aistien liittyvän katsomistapahtumaan ja näkemisen merkityksellistämiseen. Kuvatutkimus ei juurikaan ole huomioinut tulkintaan vaikuttavia ruumiin kokemuksia; haju- ja makumuistoja, ihon kihelmöintiä tai tilan tuntua. Aistihavainnoilla on kuitenkin ilmeinen roolinsa osana teoksen tekemistä, kokemista ja analyysiä. Tällöin havaintokaan ei ole ensisijainen tapahtuma, vaan se on yhdistelmä aistimuksia ja aikaisempia kokemuksia. (Granö ym 2013, 7)

Granö ym (2013, 7) pohtivat myös aistimisen ja tietämisen suhdetta; miten paljon ympäristön aistiminen tarkoittaa sen tietämistä. *Aistitieto* on määritetty teoksessa tunne-, toiminta-, taito-, käsite- ja mielikuvatietoon linkittyneeksi sisäiseksi ja keholliseksi oivaltamiseksi, joka syntyy sekä teosta tehtäessä että sitä havainnoitaessa ja analysoitaessa. Aistitieto koskee taiteen lisäksi myös muunlaista visuaalisuutta; kulkemista kaduilla tai lapsuuden leikkipaikoilla, mutta myös tilanteita, joissa vahvimpana aistikokemuksena on jokin muu kuin visuaalisuus. Esimerkiksi äänen kuuleminen tai tekstuurin tunteminen voivat olla vahvasti yhteydessä visuaalisuuteen. *Moniaistinen kokemus etenee varsin assosiativisesti, aistimuksesta, muistista, tietämisestä ja merkitysten kohtaamisesta toiseen.* (Granö ym 2013, 7)

Yksinkertaistetusti ilmaistuna aistimuksen ja havainnon toisistaan erottava osatekijä voisi olla se, että havainto sisältää opittuja merkityksiä ja täydentämistä. Pallasmaa (1993, 11) siteeraa Rudolf Arnheimia, joka korostaa visuaalisuuden merkitystä ajattelun ulottuvuutena: Visuaalinen ajattelu on nimenomaan ajattelemista; se edellyttää hyvinkin laajaa perustietämystä ja päättelykykyä. Näkemistä ei Pallasmaan mukaan pidä jättää vain verbaalisia ja käsitteellisiä merkityksiä tukevaan asemaan, vaan sen kognitiivinen voima on käytettävä hyödyksi.

Myös Granö (2013, 72) on artikkelissaan tuonut esille Maurice Merleau-Pontyn olennaisina pitämät aistisen ja ruumiillisen kokemisen: yhteys ympäristöön syntyy suuntautumalla maailmaan aistisesti ja suhde ympäristöön on vuorovaikutteista myös havaintotilanteissa. Tällöin havainto liittyy myös ihmisen toimintaan ja havaitseminen on mielekkäässä yhteydessä ihmisen kulloiseenkin tilanteeseen. (Granö 2013, 72)

Maisema on kokonaan sisälläni ja maisema on kokonaan ulkopuolellani.

Maurice Merleau-Ponty

(Granö 2013, 72)

Teoksen ajatuksia herättävä huomio on tilan aistimisen, toiminnan ja tunteiden välisen yhteyden merkitys ihmisten kokemukselle *itsestään ja toisistaan*. Tuon merkityksen miellän ihmisen kokemukseksi jostakin itsensä ulkopuolisesta, mutta minusta keskeinen oivallus on

siinä, kuinka se vaikuttaa ihmisen kokemukseen itsestään ja toisista ihmisistä. Myös Granö ym (2013, 7) toteamus siitä, että visuaalisuus ja moniaistisuus ovat keskeisiä tilojen ja paikkojen piirteitä, antaa huomiota ruumiillisen olemisen arvolle pohjana merkitysten muodostumisessa ja siten myös visuaalisuuden merkityksissä.

Ruumiillista

Kaikissa tiloissa ja paikoissa olemme läsnä ruumiillisina ihmisinä. Ruumiillisuuden ymmärrän sellaisena kehollisena kokemuksena, joka kattaa myös kulttuurisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. *Kielitoimiston sanakirja* vuodelta 2006 (Grönros ym 2006b, 722) selittää ruumiillisuuden ruumista koskevana ja fyysisenä eli henkisen vastakohtana. Ruumis on ihmisen tai eläimen koko elimistö, elävänä kehona tai kuolleena kalmona. Keho on määritelty (Grönros ym 2006a, 486) elävän ihmisen tai eläimen ruumiiksi ja kehosta puhuttaessa tarkoitetaan elävää tai toimivaa kehoa. Diplomityössäni käytän sekä ruumiillisuuden että kehollisuuden käsitteitä, jotka määrittelyiltään painottavat eri piirteitä. Ruumiillisuutta käytän korostaessani käsitettä henkisyiden vastakohtana ja kehollisuutta painottaessani kokonaiskokemusta, aistimellisuutta ja kehon elävyyttä. Visuaalisuuden merkitysten yhteydessä kehollisuus tuo kuvaan kaikki oleelliset katselukulmat, visuaalisen pinnan ja toimivan ruumiin mutta myös elävän ja aistivan kehon.

Jaana-Mirjam Mustavuori (2007, 32) *Elämän juurilla — Ruumiillisuus ja läsnäolo* kirjassaan siteeraa Jaana Parviaista, joka Martin Heideggerin ajatusten jäljissä näkee maailmassa olevan ihmisen ensisijaisesti kehollisena ja ruumiin inhimillisen ymmärryksen olemassaolon perustana. Kehollisena, lihallisena olentona olemme sidottuja maailmaan sekä ajallisesti että avaruudellisesti; keho on olemisemme ja kokemustemme tausta — me olemme kehomme. Olemista ei ole muualla kuin

ruumiissa, eikä meitä ole olemassa ilman kehoamme. (Mustavuori 2007, 32) *Elämän juuret ovat arkipäivässä. Kehotietoisuus on tavallisen elämän täyteyttä ja runsautta, elämän syvyyslottuvuuden hidasta avautumista. (...) Mitä tietoisemmin olen läsnä omassa kokemuksessani, ruumiissani, ja yhteydessä omaan ytimeeni, sitä aidompaa ja antoisampaa on elämä, myös rehevämpää ja rehellisempää.* (Mustavuori 2007, 125) Yritän päästä kehon olemuksen sisään ja ilmaista sen kokonaisvaltaisuutta olemisessamme. Ehkä sitä voisi parhaiten kuvata tilanne, jossa olen kokenut tunteeni erityisen voimallisena kehossa; joskus olen kaivannut minulle tärkeää ihmistä niin, että se on sattunut — sydän on tuntunut kuin pakahtuvan ikävästä. Silloin olemiseni on ollut pelkkä ja koko kehollinen ikävä.

Toimintaa ja rajauksia

Tunteiden ja visuaalisen yhteys vaatii lisäksi toiminnan tullakseen *ymmärretyksi* (Granö ym 2013, 8). Ihmisen fysiologinen, aistimellinen kapasiteetti, mahdollistaa tuntemisen, mutta tunteet ovat niin kulttuurista kuin sosiaalista, mutta myös toiminnassa hankittua taitoa. Opimme tietynlaiset tuntemisen säännöt toiminnassa ja osana ihmisten välisiä moniaistisia kohtaamisia, joihin joudumme syntymästämme lähtien. Granö ym (2013, 8-9) korostavat myös myös visuaalisen tulkintaa opittuna taitona. Tätä taitoa kuvittajat ja graafikot käyttävät hyväkseen luodessaan vaikutteita; he koodaavat kuviin semioottisia viestejä tuntemisen kautta avautuviksi. Visuaalinen kulttuuri tarjoaa minuuksille kiinnittymiskohteita, esittää lupauksia ja emotionaalisia vetoamuksia. Siksi visuaalisuus on yksi merkittävä osa suuressa tarinassa siitä, kuinka minusta tuli minä ja meistä me. (Granö ym 2013, 8-9)

Miten kuvailisin paikkaa, jossa nyt kirjoitan? Voin esittää valokuvan, jossa näkyy ikkunani rajama maisema. Etualalla on harmaantunut puinen terassi, joka rajautuu pensasaitaan. Muutaman kymmenen metrin päässä näkyy omenapuun, juhannusruusun ja perennapenkkiä takaa keltai-

nen puutalo. Näkymä on runsaan vihreä ja loppukesäisen rehevä. Työskentelen piharakennuksen työhuoneessa ja näen osan puutarhaa ja kotiani. Samalla kuuntelen jazzia, lintu livertelee lähellä, lyhyt sadekuuro ropisee peltikatolla ja puiden lehvästössä. Ovi on auki ja haistan lämpimän kostean ilman, joka tuoksuu ruoholle. Tiedän miltä tuntuu kävellä pihan poikki paljain jaloin. Nämä kirjatut aistimukset ja näkymät eivät kerro mitään siitä, mitä paikka minulle merkitsee ja miten suhde paikkaan on muodostunut. Epäilemättä kuvat voisivat saavuttaa jotain merkityksestä, ainakin katsoja voisi tulkita kuvia ja pohtia paikan merkitystä asukkaille. Ehkä tulkintaa auttaisi, jos voisin esittää kuvasarjan tai videotallenteet kahdenkymmenen vuoden ajalta. Tarina kertoo miten taloa remontoidaan, piha kaivetaan auki useammankin kerran, vauvan pyykki kuivuu puiden välissä, pienet tytöt istuvat hiekkalaatikossa. Koivun alla hymyilee ystäväperhe syntymäpäiväkutsuilla. Kuvat eivät kerro, miten remontit raastoivat hermoja tai mitä siitä seurasi, kun kaksivuotias pisteli poskeensa kompostissa kasvaneet tuntemattomat sienet. Katson kuvaa nykyhetken silmin eikä onnellisen päivän huolettomuuteen voi katsomiskokemuksessaan palata. Kuvista puuttuvat myös viittaukset kaupunkiin, jossa talo on. Ymmärtääkseen yksittäisen puutarhan merkityksen, olisi myös tiedettävä mitä kotipiha tai puutarha tarkoittaa Suomessa tai miten puutarhan käyttö ja merkitys ovat muuttuneet vuosikymmenien aikana.

Päivi Granö

(2013, 67)

Granön (2013, 67) kuvaama puutarha ja sitä koskeva tieto ei ole hänelle vain visuaalista. Se on voimakkaan moniaistista kokemustietoa, joka on syntynyt enimmäkseen toiminnan kautta ja pitkällä aikavälillä. Kuvaus kertoo paljon myös

valokuvan luonteesta; se ei oikeastaan ole vain viaton esitys kohteestaan, vaan kuvan rajaa-
ma ikkuna maailmaan on aina jollain tapaa valikoitu. On hämmästyttävää huomata, kuinka
rajatun osan synnyttämästä olettamuksesta voi piirtyä täysin epätodellinen kokonaiskuva.
Katsojan mielikuvitus täydentää kuvan esittämien vihjeiden perusteella kokonaisuuden
haluamukseen. Olen nähnyt sosiaalisessa mediassa hämmästyttäviä esimerkkejä tätä ilmiötä
havainnollistamaan. Kuvaan rajattu olohuoneen nurkkaus näyttää täydelliseltä ja viihtyisältä
ja luo samassa mielikuvan kauttaaltaan upeasta ja virheettömästi sisustetusta asunnosta.
Seuraavassa kuvassa on rajausta laajennettu niin, että siinä näkyy epätäydellinen todellisuus,
levällään olevat tavarat, tiskit ja muut asumisen jäljet. Ensimmäisestä kuvasta syntynyt mie-
likuva ja sen poikkeavuus toisesta saa hämmästyttämään.

Joskus kuulen kuvailtavan jonkun kodin olevan *kuin sisustuslehdessä*. Minusta tämä on epä-
selvä ilmaus. Sisustuslehtien kodit ovat enimmäkseen oikeita koteja, jotka on puunattu ja
viimeistely kuvauksia varten. Niihin on usein tuotu kalusteita ja esineitä juuri kuvaushetkeä
varten tai karsittu niitä niin, että kaikki se mitä lehdessä näkyy, olisi mahdollisimman vaikut-
tavaa. Täydellisiksi rajatuilla kuvilla halutaan ilahduttaa ja inspiroida lukijoita. Kuvat kerto-
vat paljon, mutta valikoidusti ja rajatusti; myös näiden kuvien takana oleva tai näyttämättä
jätetty osa voi olla hyvin toisenlainen kuin kuvien luoma mielikuva. Minun ihannekotini ei
näytä sisustuslehden kodilta, josta elämä ja sen jäljet on siivottu pois. Minun ihannekotini
on elämänmakuinen, persoonallinen ja asujaansa heijastava, tarinoita kertova. Silloin kun
sisustuslehtiä luen, luen ennenkaikkea kodeista ja asukkaistaan kertovan tarinan; haluan
tietää näistä ihmisistä, heidän elämästään, mieltymyksistään, merkityksistään, onnellisena
olemisestaan, intohimoistaan ja omituisista tavoistaan. Haluan nähdä ihmisen asumassaan
kodissa. Ilman ihmistä ja hänen tarinaansa ovat kuvat kuin pelkkiä kulisseyä ja taustoja.

3.3 TALO, KIINTYMYS

Sisätilan kotoisuuteen liittyviä arvoja tutkittaessa on talolla Bachelardin (2003,
74) mukaan itsestäänselvä erityisasema. Kun talon olemuksen ympärille keskittyy
valtava määrä kuvia, hän pohtii olisiko tunnistettavissa intiimi ja konkreettinen
olemus, joka läpäisee meille turvaa antaneiden talojen muistot ja ja kattaa myös
ne talot joissa olemme uneksineet asuvasseemme. Tällainen olemus selittäisi ainutker-
taisen arvon, joka luonnehtii kaikkia suojatun kotoisuuden kuviamme. (Bachelard
2003, 74)

*Talojen kirjoitus on runoutta, intuitiivisesti käsitettyjä kuvia, jotka hahmottavat ihmisen
olemista maailmassa.* Minusta Kaj Nymanin (1998, 11) ajatus on kaunis. Talo on
kuin runo ihmismielen tapahtumista; se ei aina ole korkealentoista vaan ilmaisee
asumisen askareita ja arkisuutta, inhimillisiä tilanteita ja turvallista pysyvyyttä. Kun
rakennettu ilmaisu liikuttaa tunteitani, koen maailmani kokonaisempaan.

Olen sivunnut aiemmassa ongelmia paikkojen tarkastelemisessa pelkän geometri-
an valossa, mutta yllättäen Bachelard (2003,74-75) kehottaa olemaan varovainen
myös kuvailussa. Hänestä taloa ei tulisi tarkastella objektina kuvailemalla sitä tai
erittelemällä syitä sen viihtyisyyteen. Tällainen tarkastelu ja kuvailu aiheuttavat
ongelmia, jotka saattavat estää näkemästä olennaisinta. Kun emme pyri kuvailemaan
tai erittelemään liiaksi syitä talon ainutlaatuisuudelle, voimme kuvailun ongelmat
ohittaessamme tehdä oikeutta niille alkuperäisille voimille, joissa paljastuu *syn-
nynäinen kiinnittyminen alkuperäiseen asumiseen*. Kiintymystä tutkivan fenome-
nologian tavoitteena voisikin olla löytää kaiken monimuotoisuuden alta keskeisen,
varman ja välittömän onnen siemen. Jos paikkaa kohtaan tunnettu kiintymys halu-
taan määrittää pienimpiä vivahteita ja syvintä olemusta myöten, on kiinnitettävä

huomio siihen, miten asua omaa elintilaansa sopusoinnussa kaikkien elämän dialektiikkojen kanssa juurtuen päivä päivältä lujemmin johonkin *maailman kolkkaan*. (Bachelard 2003, 74-75) Minusta edellisessä kehotuksessa on syytä osoittaa kohtaa, *miten* asua omaa elintilaansa sopusoinnussa. Arvo ei ole siinä, missä asutaan, vaan siinä miten asutaan. Ja tähän asumisen tapaan huomiota kiinnittämällä tapahtuu juurtumista ja kiintymystä — syntyy koti, oma kaikkeutemme.

Talo on meidän maailmankolkkamme. Se on ensimmäinen kaikkeutemme. Se on kosmos sanan täydessä merkityksessä. (Bachelard 2003, 75)

Vaatimattominkin asumus on kaunis, kun se nähdään kotina. Matalasta majasta puhuttaessa viitataan usein juuri tähän tilan poetiikan elementtiin. Kodin tuntu tai kiintymys voivat syntyä asumukseen, jota ei ensinäkemältä kuvittelisi omaksi kodikseen. Kokemusmaailman vahva rooli pienentää ulkoisten puitteiden merkitystä, mutta juurtuminen kysyy aikaa ja tunne-elämyksiä paikassa.

Jokaisessa turvapaikassa kaikuu konkreettisten merkitysten rinnalla myös paljon unimerkityksiä, joita Bachelard (2003, 77-78) mieluusti avaa. Taloa ei eletä vain parhaillaan tapahtuvana vaan *todellisella hyvällä ololla on menneisyys*. Muistin ja kuvittelun avulla rakentuu muiston ja kuvan yhteisyys; uneksinnan kautta elämämme erilaiset asumukset asettuvat sisäkkäin ja varjelevat menneisyyden aarteita. Kun entisten asumusten muistot heräävät eloon uudessa asumuksessa, voimme kokea tulevamme liikkumattoman lapsuuden maahan; koemme fiksaatioita, onnellisia takertumisia. Turvan muistojen uudelleen eläminen rohkaisee ja vahvistaa. (Bachelard 2003, 77-78)

Aika

Muistot saavat turvapaikkoja, joihin palaamme uneksimalla koko elämämme ajan. Näin toteaa Bachelard (2003, 82) ja kehottaa kiinnittämään huomiota siihen, miten muistot paikantuvat ja tekemään kotoisen elämän paikkojen systemaattista psykologista tarkastelua. Ihminen uskoo joskus tuntevansa itsensä ajassa, vaikka oikeammin hänellä on vain peräkkäisiä kokemuksia kiinnittymisestä olemisen pysyvyyden tiloihin. *Tila varastoi tiivistynyttä aikaa tuhansiin hunajakennoihinsa*. Se on Bachelardin mukaan tilan tehtävä. (Bachelard 2003, 82-83) Tilan ja ajan suhde on kiintoisa. Liitän usein muisteluihin ajankulun huomioita. Muistojen kiinnittäminen kronologisesti kiertyvään kerään tuntuu tärkeältä. Kun otan tarkasteluun yksittäisen kokemuksen, huomaan helposti, että ajallisuus onkin tavoittamattomissa tai sille on kirjoittunut muistikuva, joka ei vastaa faktatietoa. Pienen hetken kestänyt kokemus on voinut kasvaa niin, että se on ajallisuudessaan ylittänyt kehyksensä; kokemuksen vaikuttavuus on aiheuttanut kuin tiivistyneen ajan varastoitumista. Tällaisia kokemuksia olen kohdannut kuunnellessani lasteni kertomuksia omista lapsuusmuistoistaan. *Silloin menimme aina puistoon, jossa oli se vaijerikeinu ja karuselli!* Minun muistikuvani kertoo, että kävimme puistossa yhden kerran, korkeintaan kaksi. Mukavat muistot ovat voimistuneet ja kirjoittuneet lapsen mieleen suurin kirjaimin.

Tila on kaikki, koska aika ei elä muistissa. Bachelardin (2003, 84) mukaan muisti ei tallenna tapahtumien konkreettista kestoja, mutta tilasta ja tilan kautta on mahdollista löytää kauniita keston fossiileja, joista pitkät oleskelut ovat tehneet käsin kosketeltavia. *Muistot ovat liikkumattomia ja sitä vankempia mitä paremmin ne ovat juurtuneet tilaan*. (Bachelard 2003, 84) Kotoisuuden tutkimiseksi ja ymmärtämiseksi onkin tärkeämpää paikantaa muistot tilallisesti kuin määritellä niille tarkkoja ajankohtia.

Ajallisessa todellisuudessa elämää ei ole lineaarinen. Lineaarinen jana on vain rationaalisen mielen luomus, eräänlainen järkeilyllä koottu abstraktio, kirjoittaa Maaretta Tukiainen (2019, 15). Aika ei myöskään ole viiva, joka jatkuu samanlaisena kahteen suuntaan. Se on nuoli, jonka ääripäät ovat erilaiset. Tukiainen muistuttaa, kuinka luonnossa aika on kehä: Siemen putoaa, itää, nousee taimeksi ja kasvaa. Ensin pienestä suuremmaksi ja vähitellen lopulliseen mittaansa. Tulee myös hetki, jolloin kasvu loppuu. (Tukiainen 2019, 15-16) Luonnon sykliys opettaa minulle, ettei aikaan voi tarttua, mutta muistoihin voi. Se opettaa, että ajan kuluminen on aina luopumista ja sen ymmärtämistä, että se mikä joskus oli mahdollista, ei välttämättä enää ole, ainakaan samalla tavalla.

Lapsuuskoti

Lapsuuskodin paikkamuisto on erityinen. Päivi Granön (2013, 68) siteeraaman Michel de Certeau mukaan ihmisen mielessä paikka sisältää toisen paikan ja paikat kytkeytyvät yhteen sekä ajallisesti että tilallisesti. Paikassa on aina muisto jostakin toisesta. Samoin jokainen kertomus on kuin matkakertomus; paikkaan liittyy mahdollisuus lähteä ja tulla. Tilallisia teemoja tarkastellessa kerronnallisuus on keskeistä. (Granö 2013, 68) Koti liitetään usein vahvasti paikkakiintymykseen; se nähdään alkuna ja kuulumisena jonnekin ja lapsuuden vaiheissa se on usein eräänlainen kasvun ja turvan kehto, toteaa Jenni Väisänen (2016, 28) Hän jatkaa, että elämämme aikana meillä voi olla monia koteja, mutta koti on erityismerkityksessä se paikka, jossa vartuimme. Tällöin muilta kodeilta puuttuu erityinen merkityssuhde, joka on pitkä nivoutuma identiteettiä, muistoja, juurtumista ja lapsuuden mielikuvitusta. (Väisänen 2016, 28)

Väisänen (2016, 29) on Doreen Maseyn pohdintoihin perustuen kirjoittanut kotiin liitettyjen muuttumattomuuden ja vakauden kuvien liittyvän äidin kaipuuseen. Tämän yhdistän mielessäni Bachelardin ydinajatukseseen eli kaipuuseen alkuperäistä kohdusta koetua, alkukantaista onnellisuutta kohtaan. Bachelardin (2003, 81) mukaan ihminen uneksies-

saan syntymäkodistaan pääsee osalliseksi tuosta ensimmäisestä lämmöstä, jonka ilmapiirissä hän voi kokea suojelevien olentojen elävän. Runokuvien ilmaistuna *talo pitää liikkumatonta lapsuutta syleilyssään* (Bachelard 2003, 81). Muuttumattomuus ja vakaus eivät näytä olevan nykyelämässä yleisesti tavoiteltuja piirteitä, päinvastoin haetaan seikkailuja ja uusia kokemuksia. Tämä mielestäni perustelee yhä enemmän kodin merkitystä ja tehtävää rauhan ja palautumisen paikkana, turvallisena pesänä.

Hän istui silmät kiinni, aurinko lämmitti kasvoja. Hän kuuli tuttua linnun laulua. Sama lintu laulaa kuin ennen, kun olin pieni poika, hän mielti. Miksi en minäkin ole sama pieni poika kuin ennen. Miksi lintu laulaa samalla lailla kuin silloin. Ja miksi lorisee ojan tumma vesi.

Antti Hyry romaanissaan Uuni

(2009, 20-21)

Muistan, kun olin täällä koulussa, kuinka minulla oli ikävä kotia. Saattaisi olla vielä nytkin, jos olisi se sama paikka olemassa, ja vielä enemmänkin. (Hyry 2009, 6)

Bachelard (2003, 234) toteaa ettei kuva pesä-talosta oikeastaan koskaan ole nuori. Se on asumisen funktion luonnollinen paikka ja sinne palataan tai sinne palaamisesta uneksitaan. Pesän ja talon kuviin liittyy lähes aina uskollisuus. (Bachelard 2003, 234) Tunnistan tämän tyypillisesti lapsuuskotiin liittyvän uskollisuuden; vaikka sinne ei koskaan muuttaisi pysyvästi asumaan, on sinne usein mieluista palata. Siellä voin kääriytyä muistojen lämpimään vilttiin ja palata aina uudestaan lapsuuden hyvien hetkien hellyyteen, niiden hoidettavaksi ja voimaannuttamaksi. Keski-ikää lähestyessäni olen havainnut oman ikäluokkani kohdalla tahtuneen paljon omille lapsuuspaikkakunnille tai -kaupunkeihin paluuta. Etenkin lasten synnyttyä vanhemmat saattavat tuntea halua tarjota omasta lapsuudestaan tuttuja kokemuksia ja palaavat siksi näihin paikkoihin omien lastensa kanssa.

*Lämmin, rauhaisa pesä
jossa lintu laulaa
...
tuo mieleen vanhan talon lumon,
sen laulut,
sen puhtaan kynnyksen.*

Jean Caubère

(Bachelard 2003, 235)

Syntymäkoti koetaan asuttuna talona. Bachelard (2003, 93) toteaa kotoisuuden arvojen hajaantuvan pitkin taloa, ne eivät asetu paikoilleen noin vain, vaan ovat erilaisten dialektiikkojen alla. *Muistojen tuolla puolen syntymäkoti on ruumiillisesti kirjoittunut meihin.* Tämän voin ymmärtää helposti ajattelemalla Bachelardin (2003, 93-94) kuvailua siitä, kuinka ensimmäisen portaikon refleksit palaavat kuin itsekseseen vielä vuosikymmenten jälkeen, vaikka olisimme askeltaneet lukuisia portaikkoja elämän aikana. Omassa syntymäkodissani osaan ulkomuistista astua kompastumatta askelman, joka on epätavallisen korkuinen. Tällaiset kehoon kirjoittautuneet elimelliset tottumukset avaavat talon kokonaisen olemisen; koen lujaa ja vankkumatonta uskollisuutta. Työnnän narisevan oven auki tutulla liikkeellä ja löydän tien perimmäiseen huoneeseen ilman valoa. Pie- nimmänkin ovenrivan tuntuma pysyy lähtemättömästi käsissäni.

Koti on niin tuttu, että liikun sulavasti saarekkeen, ruokapöydän ja tiskitason väliä tietäen montako askelta minnekin on ja missä kohdassa kraanasta tulee oikean lämpöistä vettä taikinaisten käsien pesemistä varten. Leipoessani tiedän, miltä aterinlaatikon vedin tuntuu kädessäni kun nykäisen ja miten laatikko kalahtaa vetäessäni sen auki niin pitkälle kuin mahdollista.

Ellen Mäkelän kirjoituksista, 2019

Usein ihmettelen sitä, kuinka täsmällisinä ja tunnevoimaisina lapsuuden muistot pysyvät ja sitä, miksi en pysty tuoreempia muistoja näkemään yhtä tarkasti. Bachelard (2003, 94) selittää syntymäkotia täsmällisten muistojen alueena, jota tavanomai- nen psykologia pystyy hyvin tutkimaan: muistot säilyvät vaivattomas-

ti, sillä syntymäkodissa eläneiden esineiden ja ihmisten nimet pitävät niitä tallessa. Koen, että Bachelard onnistuu avaamaan selityksiä kokemuksille, joita olen tunnistanut ja niiden olemassaolon jollakin etäisellä tasolla tiedostanut osaamatta niitä kuitenkaan sen syvemmin selittää. Monet havaintoni ja tuntemukseni saavat sekä selityksiä että perusteluja. Poetiikan kielellä on kyky avata tilojen kokeminen niin syvällisesti ja merkityksellisesti, että tämän ymmärtäminen saa hämmästyttävää ja nöyryyttävää. Saan kaikissa taloissa ja olemisen paikoissa vaalia lapsuuteni ja erityisen ensimmäisen lämmön muistoa, joka elää, vahvistaa ja valaisee.

Väisänen (2016, 8) mukaan eletty paikka on aistillinen kokemus; aistit vaikuttavat muistojen rakentumiseen ja muistot antavat paikalle perspektiiviä. Paikan merkitykset voivat pohjautua maisemaan, rutiineihin, toisiin ihmisiin, yksilöllisiin kokemuksiin ja suhteisiin toisista paikoista. Siten yksilön paikan merkitykset voivat avautua ulkopuolisille subjektiivisten kokemusten, arvojen, tunteiden, muistojen ja toiveiden pohjalta. Tutuus nostaa syntymäkodin arvon mittaamattomaksi. Kaikissa myöhemmin asumissamme kodeissa tai suunnitelmassa peilaamme ajatuksiamme syntymäkodin kuvista. (Väisänen 2016, 8) Arvelen näiden kuvien näkyvän yllättävän selvästi tuttuuden ja kotoisuuden vaikutelmien taustalla. Kohdatessani lapsuuskodista tuttuja elementtejä uusissa ympäristöissä, tunnen hämmästyttävää kodin lämpöä.

Väisänen (2016, 23) ajatus kaiken kiintymyksen takaa löytyvästä tarinasta lisää uskoani tarinoiden voimaan ja potentiaaliin. Narratiivinen lähestymistapa lisää mahdollisuuksia tarkastella yksilöä aktiivisena ja merkityksiä antavana toimijana. (Väisänen 2016, 23) Arkkitehtisuunnittelussa olen tämän hyödyntämiseen ja tiedostamisen kautta tapahtuvaan aktivoimiseen vasta diplomityöni myötä heräämässä. Asiakassuhteen näen parhaimmillaan keskinäiseen vuorovaikutukseen perustuvana ja interaktiivisena; asiakas jakaa tarinoissaan merkityksiä, jotka luovatkin pohjan koko suunnitteluprosessille. Näen tarinallisen lähestymistavan hyvänä ja kokeilemisen arvoisena työskentelymetodinä, jonka toteuttaminen vaatii

ajallista resurssointia. Uskon, että merkityksiä tuovan vuorovaikutuksen muodostamiseen löytyy melko hyvin ammattitaitoa ja osaamista. Paneutuminen ihmisen elämäntarinaansa ja sen tärkeisiin merkityksiin luo epäilemättä molemminpuolista mielekkyyttä; näen sen vahvistavan omaa suhdettani suunnittelutyöhön kuin myös tarinaansa kertovan ihmisen itsetuntoa.

Kotiintulo

Pallasmaa (2016, 46) on kirjoituksellaan herättänyt muistamaan voimakkaita kotiintulon kokemuksia. Hän kuvaa, kuinka muistoissa voi palata hyvinkin tarkasti näihin hetkiin ja tuntee yhä uudestaan samanlaisen saapumiseen ja tutun kodin kohtaamiseen liittyvän hyvinolontunteen. Kotiintulon kokemus voi olla vahvimmillaan kun illan hämärässä näkee valon lapsuudenkotinsa ikkunassa keskellä lumen peittämää maisemaa. Palelevia jäseniä lämmittää jo muisto sisätilan lämmöstä. Koti ja ihon mielihyvä sulautuvat yhdeksi tuntemukseksi. (Pallasmaa 2016, 46) Pitkän poissaolon jälkeisessä kotiintulossa olen kokenut jälleennäkemisen järjestyttävää riemua, toisinaan saapumiseen on liittynyt matkasta väsyneen helpottunut huokaus; nyt voin laskea kantamukseni ja antautua mieli ja keho avautuneena ottamaan vastaan kodin hoivaa ja lämpöä. *Kodin, lohdun ja turvan tuntemuksemme ovat juurtuneet lukemattomien sukupolvien alkukantaisiin kokemuksiin.* (Pallasmaa 2016, 47)

Arkipäiväinen kotiinpaluuni on niin tuttu, että sitä ajatellessani mieleeni piiryy vaihteita ja askelluksia, joita yhtäaikaan tutussa ja muuttuvassa äänien, tuoksujen, näkyjen ja tuntujen maisemassa olen lukuisia kertoja läpikäynyt. Vielä viime viikolla reitti oli jäinen, kiersin liukkaimmat kohdat. Nyt astelen betonilla, joka on märkä mutta pitävä ja näyttää keväältä. Ohitan talven rikkoman ruukun ja kukan joka joskus oli kaunis ja näen ovi-ikkunassa vilahdavan liikkeen. Tiedän miltä ulko-

oven painike kädessäni tuntuu ja mitä kuuluu, kun sitä painan. Tiedän myös liikkeen, jolla ovi suosiollisimmin avautuu, kyynärpäälläni autan, jotta pääsen kantamuksineni ylittämään kynnyksen. Tiedän kodin tuoksun ja näen näyn, jonka ovelta katsahtaessani kohtaan — koululaiselta on jäänyt kengät kulkureitille, väistän ne ja astun jättämään takkini henkariin. *Äitii!* Nopeat askeleet, halaus ja toinen ja kysymyskin jostain kauempaa. Olen odotettu. *Kyllä, kävin!* Raahaan ruokakassin keittiöön ja lasken alas. Vielä vien koululaukun tuolin selkämykseen odottamaan ja pesen käteni ennen kuin kiepautan satoja kertoja toistetulla käden liikkeellä kahvikoneen kahvan irti.

Kotiintulo on yksi Pallasmaan (1993, 82) mainitsemista arkkitehtuurikokemusten perus-sanastoa muodostavista peruselämyksistä. Noinkin arkisessa tilanteessa, joka edelle on kuvattu, koen monia näistä elämyksistä; lähestyn rakennusta ja tunnistan talon hahmossa tutun ja minulle merkityksellisten ihmisten asumuksen, olen sen läheisyydessä ja ilmapiirissä jo ennen taloon astumista, johon vielä liittyvät voimakkaat ulko- ja sisätilan rajan ylittämisen sekä kotiin saapumisen elämykset.

Muistojen merkitystä ja niiden sitoutumista rakennuksiin on kuvattu kauniisti viereisessä otteessa Leo Tolstoin kirjasta *Lapsuus, poikaikä, nuoruus* (1983). Kirjoitus kotiinpaluusta näyttää todeksi sen, kuinka ihmeellinen tutun paikan lumous voi olla. Tuttuus tuntuu kuin hyväilynä ja sylinä, joka pystyy hoitamaan, vahvistamaan, palauttamaan ja parantamaan. Edellisessä kuvauksessa lumous onnistuu hetkessä pyyhkimään pitkän matkan aiheuttaman väsymyksen, mutta myös muut elämän vaivat tuntuvat kevenevän talon syleilyssä. Tuntuu, kuin taloon ja sen osiin sitoutuneet muistot merkityksineen häivyttäisivät katon ja seinien geometrian, peittäisivät sen pintakäsittelyllään, joka tekee talon eläväksi ja inhimilliseksi. Joskus voin liittää tuttuuden mielikuvia myös uuteen rakennukseen. Silloin pääsen kuin lukemaan rakennuksesta suunnittelijan mielen maailmasta välittyvän autenttisen kokemuksen. Rakennuksen sisällön rikkaus avautuu ja voin tuntea tilassa ja sen materiassa välittyvän viestin, kuin runon, kirjan tai maalauksen äärellä.

Saavuimme Petrovskoeen yöllä, ja minä nukuin niin sikeästi, etten nähnyt taloa enkä koivukujaa enkä ketään kotiväestä, joka oli jo ajat sitten mennyt nukkumaan. Kumara Foka-ukko tuli paljain jaloin, jokin vaimonsa nuttu päällä ja kynttilä kädessä päästämään oven haasta. Nähdessään meidät hän alkoi täristä ilosta, suuteli meitä olkapäähän, pani kiireesti huopansa pois ja alkoi pukeutua. Kuistin poikki ja portaat kuljin vielä kunnolla heräämättä, mutta eteisessä oven lukko, salpa, vino lattialankku, laari, vanha kynttilänjalka, entiseen tapaan talin tuhrima, juuri sytytetyn vinon kylmän talikynttilän heittämät varjot, ikuisesti pölyinen kaksoisikkuna, jota ei milloinkaan avattu ja jonka takana muistin pihlajan kasvavan — kaikki se oli niin tuttua, niin muistorikasta, niin keskenään sopuisaa, aivan kuin saman ajatuksen yhdistämää, että äkkiä tunsin tämän rakkaan vanhan talon hyväilyn itsessäni. Tahtomattakin mieleeni kohosi kysymys: kuinka me — minä ja talo — olimme näin kauan tulleet toimeen ilman toisiamme? Ja minulle tuli kiire juosta katsomaan, olivatko muut huoneet yhä entisellään. Kaikki oli samanlaista, kaikki vain oli käynyt pienemmäksi, painavammaksi, karkeammaksi. Mutta silti talo sulki minut — sellaisena kuin olin — riemukkaasti syleilynsä ja lattian jokaisella lankulla, jokaisella ikkunalla, portaiden joka askelmalla ja jokaisella äänellä herätti minussa suunnattomasti kuvia, tuntemuksia, tapahtumia ainiaksi kaikonneesta onnellisesta menneisyydestä.

Leo Tolstoi

Olemisen sisällä, sisällä olemisessa lämpö ottaa ihmisolennon vastaan ja kietoo hänet sisäänsä. (Bachelard 2003, 81) Bachelardin (2003, 79) mukaan talon kallisarvoisin anti on sen uneksinnalle antama turvapaikka; talo suojaa uneksijaa ja antaa mahdollisuuden uneksia rauhassa. Inhimillisiä arvoja eivät vahvasta ainoastaan ajatukset ja kokemukset, vaan myös uneksinta, joka antaa arvoa myös itselleen. Koska muistot entisistä asumuksista voidaan elää uudelleen uneksinnassa, elävät menneisyyden asumukset meissä katoamattomina. (Bachelard 2003, 79) Minun muistoissani vain lapsuuskoti ja nykyinen kotini elävät katoamattomana ja mielikuvien kokonaisina säilyttäminä. Konkreettisesti lapsuuskotini muistuttaa olemassaolostaan päivittäin; katsoessani nykyisen kotini keittiön ikkunasta ulos, näen pihan takana tuttuakin tutumman lapsuuskodin. Siinä se seisoo niinkuin aina. En halua edes ajatella, millaista olisi katsella ikkunasta näkymää ilman sitä.

Muista kodeistani muistan yksittäisiä kuvia, tilanteita ja hetkiä; erityisesti mieleeni nousevat niissä asuneet ihmiset ja voimakkaita tunnekokemuksia sisältäneet hetket, ja itse asunnoista on vain joitakin yksityiskohtia asettunut mieleeni. Jokaiseen asumaani kotiin liittyy myös jonkinlainen mielikuva tunnelmasta, joka siinä kodissa muistini mukaan useimmiten vallitsi. Näin jälkeempäin ajateltuna huomaan tunnelman kasvaneen erityisesti asuintoverini olemuksesta ja persoonasta sekä suhteemme luonteesta. Nuoruuden aikaani väritti monenlaiset jännittävät tapahtumat, lyhyet yöunet sekä vahvat tunteet ilosta ja onnesta riemuun ja pettymykseen. Myös perheen perustamisen vaiheet sisälsivät vahvoja tunnekuvia. Kaikki nämä tulevat kuvina muistoihini menneisyyden asumuksista. Kuin yllättäen löydän nykyisestä kodistani sellaisia elementtejä, joita voin yhdistää edellisiin asumuksiin. Ne eivät niinkään ole ulkoisia tai fyysisiä asioita, vaan erilaisia hyviltä tuntuneita tapoja, jotka yhä elävät kodissani.

Yksinolon tila

Myös yksinolon tiloihin liittyy perustavanlaatuisia elämäntarinan rakenteita. Ne jäävät syntymäkodin tavoin elämään meihin hyvin voimakkaina ja poispyyhkimättöminä. Jokainen ihminen voi palata tilaan, jossa on kokenut yksinäisyyden moninaisia tunteita. Bachelard (2003, 85) kirjoittaa: *Kaikki menneet yksinolon tilat ovat meissä lähtemättömästi: ne joissa olemme kärsineet yksinäisyydestä, nauttineet yksinäisyydestä, toivoneet yksinäisyyttä tai pettäneet yksinäisyyden.* Ihminen ei haluaakaan pyyhkiä niitä pois, koska tietää vaistonvaraisesti, että hänen yksinolonsa tilat ovat rakenteellinen osa häntä. (Bachelard 2003, 85) Minusta yksinäisyys ja yksinolo on voimakkaasti sekä myönteistä että kielteistä. Kokemus yksinolosta on hyvin henkilökohtainen ja koen se liittyvän kodin käsitteistön *liittymättömyyden ja yhteyden* tarpeisiin.

Huomaan, että yksinäisyyttä voi kokea myös ihmisten kesellä, toisaalta ihminen, joka on paljon yksin ei välttämättä koe yksinäisyyttä juuri lainkaan. Olen opetellut muuntamaan oman kokemukseni yksinäisyydestä myönteiseksi yksin olemisen tilaksi. Huomaan sen tapahtuvan, kun osaan levätä itsessäni. Silloin en ole riippuvainen muiden huomiosta vaan avaankin itseni muille. Oma sisäinen maailmani vahvistuu ja koen oman elämäni arvokkaaksi sellaisena kuin se on ilman ulkopuolista vahvistusta. Kun käsitys itsestä perustuu syvään itsetuntemukseen, on omaa maailmaa myös mahdollista avata muille ilman hylätyksi tulemisen pelkoa tai naamiota taakse kätkeytymistä. Uskon aidon ihmisyyden parhaaksi vastalääkkeeksi myös yksinäisyydelle. Sen takana on oivallus siitä, että me kaikki elämme täällä sekä yksilöinä että toisistamme riippuvaisina.

Vahvistava tila

Vaikka ullakkoa ei enää olisi, vaikka ullakkohuone olisi menetetty, vaikka nuo tilat olisi ikuisiksi ajoiksi pyyhitty nykyhetkestä eikä tulevaisuus sisältäisi lupauksia niiden jälleennäkemisestä, se että on joskus rakastanut tiettyä ullakkoa tai asunnut ullakkohuoneessa, ei katoa koskaan. Yöllissä unissaan ihminen palaa ullakkonhuoneeseen. Tällaisilla sopukoilla on simpukankuoren arvo. (Bachelard 2003, 85)

Bachelard (2003, 85-86) kuvaa sitä, kuinka ihminen nukkuessaan koskettaa syvän unen alueita ja saa joskus kokea siinä esi-inhimillistä rauhaa. Toisinaan jopa päiväuneksinnassa muisto ahtaasta, yksinkertaisesta, käpertyneestä yksinolosta voi olla kokemus vahvistavasta tilasta, joka ei halua laajeta vaan tulla uudelleen omistetuksi. Ei haittaa, vaikka ullakkohuone olisi tuntunut liian ahtaalta, liian kylmältä tai liian kuumalta: muistoissa johon uneksinta avaa tien tapahtuu merkittävää sekoittumista, jonka tuloksena ullakkohuone on samalla kertaa pieni ja suuri, lämmin ja viileä, lakkaamatta lohduttava. (Bachelard 2003, 85-86)

Itselleni muisto ullakkohuoneesta ei näyttäydä lohduttavana tai miellyttävänä — päinvastoin kuvassa ullakkohuoneesta on jotain ahdistavaa ja luotaantyöntävää. Mielikuvaa tutkiesani löydän tälle tunteelle selityksiä. Oman syntymäkotini kuvastoon ei liity kuvia ullakosta; se on yhdessä kerroksessa ja maantasolla. Siksi ullakkohuone on minulle melko vieras ja etäinen, jopa kolikko tila. Erääseen ullakkohuoneeseen jäimme lapsina serkkupoikien ulkopuolelta lukitsemiksi. Muistan sydämen takana tuntuneen pienen hätäännyksen piston, vaikka tilanne liittyi leikkiin ja oli samalla seikkailullista mieltä ruokkiva ja kiehtova. Kaiken aikaa tiesin, että ovi kyllä avataan, mutta vieraan kodin ullakkohuone tuntui sillä hetkellä ikävältä, pieneltä ja hiukan lohduttomalta. Luulen tämän muiston selittävän ullakkotiloihin liittyvää epämukavaa oloani. Pienissä, ahtaissa ullakkotiloissa käytyäni henkäisen huojennuksesta laskeutuessani alas, maantasolle.

Löydän kuitenkin myös Bachelardin kuvaaman lohduttavan, käpertyneen yksinolon ja ahtaan tilan muiston; minun mielestäni se kuva liittyy majamaiseen, hämärään tilaan. Se tila oli olemassa kerrossängyn alaosassa, tuttuakin tutummassa huoneessa, jonka jokaisen kuutiosenttimetrin tunsin ja tiesin, omistin yhdessä siskojeni kanssa. Toisinaan halusin rajata sängyn luoman tilan huoneesta erilleen; hämäräksi, tunnelmalliseksi ja aivan omaksi majaksi. Rajaamiseen sopi suuri päiväpeitto, jonka ripustin yläsängyn kaiteeseen. Silloin sain täysin oman soppeni, rauhallisen simpukankuoreni. Ihmeellistä on, että tähän lohduttavaan tilaan saattoi todella liittyä ahtauden tai liiallisen kuumuuden kokemuksia, mutta nämä eivät onnistuneet poistamaan tilan lohduttavaa ja vahvistavaa vaikutusta.

Muisti, mielikuvitus

Juhani Pallasmaa (2016, 52) on perehtynyt ihmisen luontaiseen kykyyn muistaa ja kuvitella paikkoja. Havainto, muisti ja mielikuvitus ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa, jossa nykyisyys sulautuu muistin ja fantasian kuviin. Kirjallisuuden ja elokuvan kyky lumota perustuu kykyymme astua sisään muistettuun tai kuviteltuun paikkaan. Taiteessa kohtaamme itsemme; taideteoksen esiin houkuttelemat tilat ja paikat ovat todellisia vasta täydessä kokemuksellisessa merkityksessä. (Pallasmaa 2016, 52) Miellän hyvän arkkitehtuurin sellaiseksi, joka onnistuu houkuttelemaan esiin tunteita ja mielentiloja. Arkkitehdin oma kokemusmaailma on tällöin merkityksellinen; tarvitaan rohkeutta avata ja ammentaa sieltä.

Suurten maalausten kaupungit jatkuvat kadunkulmien taakse ja kehyksen reunojen yli, näkymättömiin ja yhtä monisyisinä kuin elämä. (Pallasmaa 2016, 32)

Alvar Aallon artikkeli *Kukkulakaupunki* (Schildt 1997, 49) on ylistys Italian pienten kukkulakaupunkien kauneudesta ja sisältää myös kiinnostavan viittauksen ihmisruumiin ja arkkitehtuurin keskinäisestä suhteesta. *Kukkulakaupunki on minulle tullut arvokkaaksi vielä toisessakin mielessä. Se on kaupunkitaiteessa puhtain, yksilöllisin ja luonnollisin muoto. Se on luonnollista kauneutta siinä mielessä että sen kauneus on suurin ihmisen kannalta katsoen, maan pinnalta katsoen. Näky jonka ihmisen havaintoelimet saavat ehjänä ja kokonaisena, joka sopii hänen kokoonsa ja aistimusrajoituksiinsa.*

Pallasmaa (1993, 80) puhuu myös muistin arkkitehtuurista, joka rakentuu elämysten ja muistikuvien pohjalta esiin tulevana mielen sisäisenä arkkitehtuurina. Voin tunnistaa tämän asettuessani lapsuusmuistoihini ja huomattessani etten välttämättä muistakaan ikkunoita ja ovia sinänsä, muistoissani pystyn kuitenkin katselemaan sitä rehottavaa pihamaata, joka nyt on asfaltin peittämä tai tunnistamaan ovien takaa aukenevien huoneiden kutsuvan lämmön ja ominaisuuksun.

Vaikka pinnistelin kuinka, en pysty muistamaan kaikkia yksityiskohtia lapsuuteni tutuista rakennuksista. Moni piirre on hentoisen muistikuvan varassa. Kattomuoto oli loiva harja tai tasakatto. Väritys jotain kellertävää ja lämmintä, murrettua. Itse asuinrakennus oli punainen. Se näkyi jo kaukaa. Tuttu mutka ja sen jälkeen näkymä, joka kertoi perille saapumisesta. Sitten taaempänä tämä leikkimökki, johon menimme juoksujalkaa. Oven kahvaa piti ensin vähän nostaa ja sitten nykäistä terävästi. Mökin sisätila tuntui juuri sopivalta leikkeihin. Se oli tilavampi kuin oman pihan leikkimökki, mutta suloisen soppimainen ja ihanasti laitettu. Tuttu, haaleansävyinen ruutukangas ikkunaverhona. Kesälämpimään poutapäivään tippui ensin pari varovaista pisaraa ja melkein heti suuria, painavia pisaroita kaiken kastelevana tasaisena jylinänä. Me halusimme pysytellä leikkimökissä, koska tuntui jännittävältä kun sade oli heti päämme päällä matalan katon yläpuolella. Se huuhtoi myös leikkimökin ikkunaa. Voi kuinka hyvin muistan sen ihollani tuntuneen mielihyvän, joka nousi kuunnellessamme katon suojassa sateen tasaista kohinaa.

Pallasmaa (1993,80) on alla kuvannut oman lapsuusmuistonsa, jossa jo ulko-muodoltaan unohduksiin päässeen huonekalun vaikutus on ollut niin vahva, että sille on syntynyt hyvin erityistä vertauskuvallista arvoa.

En enää pysty palauttamaan tarkkaa kuvaa vaarini tuvan lankkupöydästä, mutta voin vieläkin kuvitella istuvani sen äärellä ja tunnen yhä uudelleen tämän maalaistalon keskipisteen perhepiiriämme ja satunnaisia vieraitamme yhdistäneen voiman. Lapsuuteni maailmassa pöytä oli instituutio, turvallisuuden, elämän säännönmukaisuuden ja perheen vieraanvaraisuuden vertauskuva. Jouluksi tämän arkipäivien keskus sai juhlallisen tehtävän: sille levitettiin pitkä ja kapea vahakangasliina, johon oli painettu värikkäitä kuvia mielikuvitustani kiehtovista lumeen hautautuneista taloista.

Pöydän ympärille tiivistyy monenlaisia kuvia. Sillä on usein kokoava voima ja sen ympärille tavataan kokoontua tärkeitä päätöksiä tekemään. Kodissani suuri ruokapöytä on kuin johtokeskus, jonka ympärillä tapahtuu jatkuvasti; siinä syödään, taiteillaan, pelataan, leivotaan, tehdään läksyjä ja töitä, vaihdetaan ajatuksia ja keskitään vieraita. Joskus olen kuullut sanottavan, että työpöytä paljastaa käyttäjänsä luonteen. Vertauskuvallisia merkityksiä voi tiivistyä pöydän lisäksi moniin muihin esineisiin. Sellaisena tulee mieleen kynttilänjalka, joka itselleni on enemmän kuin kynttilänjalka. Olen perinyt se äidiltäni, joka peri sen omalta äidiltään, jonka kihlajaislahja kynttilänjalka on. Jalka muistuttaa sukupolvien ketjuun kuulumisesta ja vahvojen naisten elämäntarinoista.

Arkkitehtuurin ajaton tehtävä on luoda ruumiillistuneita eksistentiaalisia metaforia, jotka konkretisoivat ja jäsentävät ihmisen maailmassaolemista. Arkkitehtuuri heijastaa, materialisoi ja ikuistaa ideoita ja mielikuvia ihanteellisesta elämästä. Rakennukset ja kaupungit tekevät mahdolliseksi sen että voimme jäsentää, ymmärtää ja palauttaa

mieleen hahmottomana virtaavaa todellisuutta ja lopulta sen että tiedämme ja muistamme keitä olemme. Arkkitehtuuri mahdollistaa sen että voimme havaita ja ymmärtää pysyvyyden ja muutoksen välistä dialektiikkaa, asettua maailmaan ja asettaa itsemme kulttuurin ja ajan jatkumoon. (Pallasmaa 2016, 54)

Muistava ruumis

Kaikenlaiseen kokemiseen liittyy muistelemisen, muistamisen ja vertailemisen akteja, kirjoittaa Pallasmaa (2016, 55). Tilan ja paikan muistaminen perustuu keholliseen muistiin; siirrämme kehomme ruumiillistuneeseen muistiin kaikki vierailemamme kaupungit ja tunnustamamme paikat. Asuinpaikkamme integroituu itseidentiteettiimme ja siitä tulee osa ruumistamme ja olemassaoloamme. (Pallasmaa 2016, 55) Kehon ruumiillistuneen muistin avulla tiedän joskus mihin suuntaan tulisi mennä, vaikka tiedostamani muistijäljet eivät tätä ohjausta ymmärtäisikään. Tunnen kehooni kirjoittautuneen sellaista, jota en tunnista tai osaa selittää. Saatan kuvitella sen vaistona, mutta ruumiini muisti onkin arvaamattoman syvä ja laaja. Myös asuinpaikkani rytmi elää ruumiissani, siksi en ongelmitta integroidu pääkaupungin kiireiseen elämänrytmiin. Kehollinen muisti elää ja vertaa uutta paikkaa oman asuinpaikkani rytmiin, sen ilmapiireihin ja mielentiloihin, näkymiin ja maisemiin.

Ruumis tietää ja muistaa: Pallasmaa (2016, 47) toteaa arkkitehtuurin merkityksen polveutuvan ruumiin ja aistien muistamista arkaaisista vasteista ja reaktioista. Arkkitehtuurin on otettava huomioon geeniemme säilyttämät ja siirtämät alkukantaisen käyttäytymisen piirteet nykyisen kaupunkiasukkaan toiminnallisten ja tiedostettujen älyllisten ja sosiaalisten tarpeiden lisäksi; sen on muistettava myös ruumiiseemme piiloutuva primitiivinen metsästäjä ja viljelijä. (Pallasmaa 2016, 47)

Tässä on ilmeinen syy sille, miksi moni ihminen rentoutuu puutarhatöiden parissa ja miksi oman kasvimaan sadon korjaaminen tuntuu niin palkitsevalta. Nyky-yhteiskunnassa ei välttämättä tarvitse tuottaa itse ruokaa pärjätäkseen, mutta olen havainnut sellaisen tuovan paljon tyydytystä ja mielihyvää. Monille puutarhasa puuhastelu ja sitä kautta saatava sato ovat merkityksellisiä sekä oman käden jäljen näkymisen kannalta että kytköksinä elämän kiertokulun ja juurevien perusasioiden yhteyteen. Viljeleminen ja metsästys edistävät parhaimmillaan aitoa ja välitöntä yhteyttä luontoon.

*olen metsä, menen
metsään menemättä
siinä missä olen*

ajattelin tätä kauan sitten

se hetki jatkuu nyt

Rea Tirola-Tyni

(2019, 9)

3.4 METSÄ, PUU

Pallasmaa (1993, 144) on eri yhteyksissä tuonut esiin ihmisen tilanjäsennystavan voimakasta kulttuurisidonnaisuutta. Elinympäristöä hallitsevan geometrian on todettu vaikuttavan ihmisen tapaan hahmottaa näkyvää maailmaa. Pallasmaa on ehdottanut, että suomalaisten tilankäytön perustana voisi olla eräänlainen *metsän geometria*. (Pallasmaa 1993, 144)

Uskon metsän myyttisen ja vertauskuvallisen merkityksen olevan ainutlaatuista meille suomalaisille. Suomalainen runous, kirjallisuus ja kuvataide ovat paljon kuvanneet alkusuomalaiselle maailmankatsomukselle ominaista, syvää ja luontevaa yhteenkuuluvuutta luonnon kanssa. Metsien keskellä eläneelle kansalle se on tuttu ja monien merkitysten sävyttämä maailma. Ensimmäisenä metsä herättää minulle mielikuvan lämpimästä, voimaannuttavasta ja turvallisesta ympäristöstä, mutta äkkiä muistan myös saduista tutun, synkän, pelottavan ja vaarallisen metsän, jossa tapahtuu kamalia asioita. Käytämme metsästä puhuttaessa monenlaisia kielikuvia, joista tutuimpina mieleeni nousevat kuvat metsän sylistä tai sen syleilystä, metsän helmasta ja metsän uumenista; metsää on kuvattu kuin äidin tai isän kehona. Tällaisia runokuvia lukiessani tunnen ja muistan, kuinka äidin, isän tai metsän sylissä aistimusten kieli piristyy. Metsän poetiikkaan pysähtyessäni päätän käydä siihen kiinni bachelardmaisella otteella ja uppoutua sen yllättävänkin moninaiisiin poetisiin otoksiin.

Metsän poetiikkaa

Metsän elävyys, luonteikkaus ja aistimuksellisuus sekä toisistaan kaukanakin olevat kuvat tekevät siitä inhimillisen ja ihmisolentoa muistuttavan; tutun, hellän ja

hoivaavan äidillisyyden rinnalla näen vieraan, arvaamattoman ja raa’an metsäkuvan ja näiden välissä monta kuvaa, jotka vertautuvat mielessäni ihmisluontoon. Monissa kirjoitetuissa kuvissa metsä on kaunis, voimakas ja uhkuu rauhaa. Se on kuin turvan ja järkkymättömyyden symboli kuvien toistaessa metsän tuottamaa hyvinvointia, sen rajattomuutta ja loppumattomuutta. Metsä antaa hyvää ja uusiutuvaa rakennusainesta, puhdasta ja terveellistä ravintoa, eläimille kauneimman elinympäristön ja ihmiselle hiljaisuuden, inspiraation ja hyvän olon. Tuttu metsä on kuin koti, jonka polut, juuret ja mättäät ovat vanhoja tovereita, puut ystäviä ja linnunlaulu lempimusiikkia. Vieras metsä onkin arvaamattomampi ja sisältää enemmän kielteisiä kuvia, pelkoja ja raadollisuutta, vaikka nämäkään kuvat eivät liioin nojaa tosiasioihin, joissa metsäteollisuus hävittää luonnontilaisia erämaita, ihmisen toiminta järkyttää hienovaraista ekojärjestystä tai luonnon talouskäyttö syrjäyttää kasvien ja eläinten suojelua. Muuttuvan ilmaston ja luonnon haavoittuvuuteen heräämisen myötä on metsän poeettinen kuvasto aavistuksen uudistunut; se näyttää herkkyyden, haavoittuvuuden ja suojelun kuvia, joissa ihmisen ja metsän osat hoivaajana ja hoivattavana ovat vaihtuneet. Nämä kuvat ovat ihmisen oikeuksien ja velvollisuuksien dialektiikkaa ja sisältävät pistoja tuntemuksiin, joita voi kokea puolustaessaan sellaista, jonka arvoa ei voi mitata rahassa — tunteille, kokemuksille ja mielihyvälle ei ole määrätty hintaa.

*puista tiheä tie
oksat valoa
kuukkeli onnen lintu
lentää maailmojen välitse*

Rea Tirola-Tyni

(2019, 16)

Itselläni metsään ulkoistuu monenlaisia sisäisiä mielenliikkeitä; tunteita, pelkoja ja haluja. Vahvimmin siihen kytkeytyy mielikuva metsän suojaavasta luonteesta, ja ajattelen muiston metsän ja puun suojaavasta sylistä kätkeytyvän myös löyhemmän siteen metsään omaavan ihmisen mieleen. Arvelen, että juuri tämä muisto saa minut ja monen muun suomalaisen yhä uudestaan hakeutumaan metsään ja kesämökkien metsäläiselämään. Minussa metsä yhdistyy myös uskonnollisiin tunnetiloihin; pyhyiden ja henkisyiden kokemukset assosioituvat metsän lohduttavaan tilakokemukseen. Lähes jokaisella on muistossaan kuva lukemisesta puun alla; kokemuksen ainutlaatuisuus voi syntyä siitä, että tila on niin elävä. Valo muuttuu hitaasti kulkevan auringon säteilyn siivilöityessä liikkuvien tai paikallaan pysyvien oksien takaa. Puun alla voi tuntea olevansa yhtä aikaa suojassa ja kuitenkin valoisassa, elävässä tilassa.

Metsän geometriaa

Uskon Pallasmaan (1993, 144) näkemykseen suomalaisesta metsän geometriaan perustuvasta tilanjäsennystavasta. Kokemus metsän tila- ja muotorakenteen läsnäolosta näkyy mielestäni vahvana piirteenä suomalaisessa arkkitehtuurissa. Sen läsnäolon ainutlaatuisuus perustunee ennen kaikkea yksilöllisiin, jälkiä jättäneisiin metsäkokemuksiin mutta myös kansallisesta perinteestä sekä kulttuurista nouseviin metsän kuviin. Metsä on hieno esimerkki virtaavasta tilasta, joka on itselleni mieluinen ja usein suunnitelmissani näkyvä tilatyyppejä. Metsän tarjoamat luontokarakterit ovat niin monimuotoisia ja monitasoisia, että niistä abstrahoitujen ja rakennettujen tulkintojen mahdollisuudet ovat rajattomat.

Metsän geometriaa ajatellessani silmiäni eteen nousee ensimmäisenä Alvar Aallon suunnitteleman Villa Mairean portaikko, joka hyvin selvästi symboloi suomalaista

mielenmaisemaa. Muina ilmeisinä metsätulkintoina näen monin tavoin varioidut rimoitusaiheet, joiden rytmikka tuo helposti mieleen kuvan nuoresta hoikkarunkoisesta koivikosta, perinjuurin suomalaisesta maisemasta. Vahva, jyrkät pilari taas on kuin kuvajainen vankasta ja paikallaan lujana seisovasta männyn rungosta.

Minulle metsän geometria tilankäytön perustana edustaa metsän vahvistavaa ominaisuutta ja sen kykyä tarjota yhtäaikaista sekä suojaa että valoa. Metsä on elävä tila, joka vaikuttaa voimakkaasti moniaistisen kokemuksen. Kaikki metsäkokemusten merkitykset ovat läsnä kuvitellessani metsän kaltaista tilaa. Edellä mainittu kokemus lukemisesta puun alla on tilakokemuksena sellainen, että se voi hyvin toimia lähtökohtana tilan suunnittelussa. Niin luonnonympäristö kuin rakennettukin ympäristö toimivat merkityksellisten mielikuvien varastoina ja paikkoina, joissa miellyttävimmät suojaisuuden ja tuttuuden tunteet säilyvät. Arkkitehtina luon tiloja, joihin nämä muistot kiinnittyvät ja jotka vuorostaan vaikuttavat siihen, millaisia olemme.

Lauri Louekari (2006, 284) on arkkitehtuurin väitöskirjassaan *Metsän arkkitehtuuri* kirjoittanut merkityksen kiinnittymisestä aineeseen ja selittää sen tuntuvaan siltä kuin materia saisi henkisen ulottuvuuden. Hän jatkaa, että tunne aineen henkistymisestä syntyy herkkyydestä siirtää sielullisia kokemuksia näkyviksi arkkitehtuurin keinoin. Arkkitehtuurissa tällainen herkkyyttä edellyttää monien ammatillisesti opittavien taitojen lisäksi kykyä autonomiseen ilmaisuun. (Louekari 2006, 284)

Louekarin (2006, 301) mukaan suunnittelevalle arkkitehdille arkkitehtuuri hahmottuu myös ammatin traditioiden kautta. Perinne kertoo, kuinka rakennuksia ja kaupunkeja on suunniteltu eri aikoina ja erilaisissa olosuhteissa. Rakentamisen tekniikat muuttuvat ja myös kulttuuriset arvot heijastuvat aina lopputulokseen. Siksi rakennukset näyttävät aina jotain olennaista aikakaudesta, niin teknisestä kehitysvaiheesta kuin kulttuurisesta tasostakin.

Arkkitehdin tehtävänä on järjestää luonnosta saatu materia uudelleen niin, että se palvelee aikaisempaa paremmin inhimillistä tarkoitusta. Arkkitehti käyttää rakennustaitteen keinoja luodakseen ympäristöjä ja tiloja, joissa erilaiset inhimillisen elämän toiminnot voi toteutua, mutta samalla rakennukset ovat mentaalisia objekteja luodessaan ja heijastaessaan merkityksiä. Merkitysten luominen ja kyky lukea niitä on Louekarin mukaan rakennustaitteen keskeisintä aluetta. (2006, 301)

Itse suunnitteluprosessissa luonnosteluvaihe on olennainen luonnon muotojen ja niistä nousevien periaatteiden tutkimiseen. Olen opetellut hakemaan kynällä tai siveltimellä muotoja ja rytmejä, joissa paikan tilallinen ja muodollinen olemus pääsisi pelkistymään esiin. Havaintoni on, että tämä tapahtuu luonnostaan ja pakottomasti silloin, kun paikka, sen kasvillisuus, topografia ja maisemat ovat tuttuja. Ainutkertaisen, paikasta nousevan luonnostellun maailman muuttaminen toimivaksi rakennusmuodoksi on Louekarin (2006, 221) mukaan arkkitehdin ammatin luovinta osuutta. Siihen, niinkuin taiteen tekemiseen usein, liittyy hänen kuvailemansa arkkitehdin ammatin todellinen luova hyppäys, mysteerio, jonka olen ymmärtänyt kontrollista luopumisen ja vastaanottamiselle antautumisen hetkenä. Tähän hetkeen palaan vielä. Luovan työn takana on kuitenkin arkinen ja looginen rakentamisen tekniikan tuntemus. Minusta tässä yhdistelmässä on arkkitehdin työn kiehtovuuden ydin.

Japani

Luonnon kaunista abstrahointia olen nähnyt erityisesti japanilaisen modernin arkkitehtuurin teoksissa. Minna Eväsoja (2008, 28) selvittää *Bigaku* teoksessaan, että japanilaisessa traditiossa ihminen ja luonto käsitetään osaksi yhtä suurta universumia. Esteettiset piirteet ovat aina korostuneet japanilaisten suhteessa luontoon.

Shinton eli alkuperäiskultin mukaan metsä on jumalten temppeli eikä varhaisessa shintossa ollut erityisiä rakennuksia seremonioita varten. Koskematon luonto on jumalaista alkuperää ja kaunista sellaisenaan; jumaluuksia on kaikkialla, suurissa puissa ja erikoisen muotoisissa kivissä. Eväsojan (2008, 110) mukaan Japanissa arkkitehtuuria tarkoittava sana, *kenchiku*, otettiin käyttöön vasta 1950-luvulla — tätä ennen puhuttiin talojen rakenteesta tai rakennuttamisesta. Edes kuvataiteissa talojen arkkitehtuuria ei oltu kuvattu koskaan yksinään, vaan rakennukset esitettiin jatkumona ympäröivälle luonnolle. Ympäristöön sulauttamisesta kertoo myös se, että joitakin luonnonmuodostelmien ja temppelien muodostamia maisemia sanotaan vieläkin Japanin kauneimmiksi luonnonnähtävyyksiksi. (Eväsoja 2008, 110) Minusta vaikuttavimpia ovat japanilaisen arkkitehtuurin teokset, joiden arkkitehtonisessa otteessa voi nähdä viitteitä luonnon läsnäolon kokemuksesta silloinkin, kun muotokieli on puhtaasti geometrista. Näen japanilaisen arkkitehtuurin erityisen herkkien tulkintojen taustalla sen kulttuurissa jo ikiaikaisesti jatkuneen keskustelun luonnon roolista; ymmärrys luonnon tuomasta arvosta kulttuurille ja taiteelle on hyvin vahvana läsnä.

Modernin japanilaisen arkkitehtuurin ja luontoabstrahoinnin aiheiden kohdalla en voi ohittaa Tadao Andoa. Hänen töissään luonto ilmenee rakennuspaikasta kertovana ja aistittavana kaikuna, jota askeettinen ilmaisu vielä korostaa; muistan nykyarkkitehtuurin luennolta kuvan, jossa Andon rakennuksen suljettu elävään vesipintaan rajautuva betoniseinä ilmentää vuorensinämää. Kauniisti viimeistelyjen betoniseinien lisäksi hänen arkkitehtuurilleen luonteenomaisia piirteitä ovat massiivisen minimalistiset muodot ja yksinkertaiset, hiljaisen pohdiskelevat sisätilat. Ando käyttää valoa voimakkaan ekspressiivisesti. Hänen töissään voi nähdä perinteisen japanilaisen tilakäsityksen vaikutusta. Perinteisesti tilaa on Eväsojan (2008, 113) mukaan määritelty Japanissa *ma / ken* -käsitteen avulla. Se tarkoittaa välissä ja viittaa kahden pilarin väliseen tilaan. Tämä kuvaa hyvin miten tila on mielletty. Näen Andon teokset yhdistelminä geometrisista ja liikkuvista tiloista. Rakennusten pohjien geometria, jossa kaarevat seinät tai kulmat leikkaavat suorakulmaisten järjestelmien läpi, voi vaikuttaa abstraktilta ja satunnaiselta, mutta tilat on tinkimättömästi ja voimakkaan sisäisen vision

mukaan sovitettu vastaamaan ihmisen tarpeita. Andon arkkitehtuuri on kuin kollaasi herkästi muotoiltuja tilan ja muotojen yllätyksiä.

Kolmiyhteydestä

Alvar Aallon arkkitehtuurista puhutaan usein kolmiyhteytenä ihmisen, luonnon ja tekniikan välillä. En löydä rakennuksista aivan selkeitä metaforisia viitteitä luontoon tai tiettyyn paikkaan, vaan luonto tuntuu elävän niissä vapaana viivana ja vapaamuotoisuutena. Göran Schildt (1997, 11) on kirjoittanut hänen perineen jo kasvuympäristöstään suomalaista kulttuuria ja luonnonläheisyyttä kunnioittavan arvomaailman sekä näkemään luonnon ja kulttuurin toisiaan täydentävinä elementteinä. Maanmittausinsinööri-isän jalanjäljissä Aalto oppi huolehtimaan siitä, että ympäristöä hoidetaan ihmisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä ymmärtämään maaston mittauksen, kuvaamisen ja muokkaamisen merkityksen. (Schildt 1997, 11) Uskon, että kaikki tämä loi pohjaa Aallon erityislaatuiseksi taidolle sijoittaa, maisemoida ja sovittaa eheäksi kokonaisuudeksi niin yksittäiset rakennukset kuin rakennusryhmätkin. Läheinen side koskemattomaan suomalaiseen maaperään herkisti hänessä luonnonmuotojen, materiaalien ja tilan tajua.

Uskon emotionaaliseen arkkitehtuuriin. On hyvin tärkeitä ihmiskunnalle, että arkkitehtuuri liikuttaa meitä kauneudellaan. Mikäli ongelmaan on olemassa useampia yhtä päteviä teknisiä ratkaisuja, se vaihtoehto on arkkitehtuuria, joka tarjoaa käyttäjälleen viestin kauneudesta ja tunteesta.

Luis Barragan

(Pallasmaa 1993, 218)

Luonto, puutarha

Haluan yhä uudestaan puhua luonnosta, sen voimasta ja viisaudesta. Luonnosta puhuessani tarkoitan luonnontilaista tai ihmisen muovaamaa kasvillisuutta, vettä, maata, aurinkoa, taivasta, vuodenaikoja ja säätiloja, mutta tässä yhteydessä katselen luontoa ennen kaikkea sen antamien aistivirikkeden ja mielihyvän kannalta. Myös luonnollisuus on yksi lempiaiheeni; sen merkitys nousee luonnon merkityksistä ja sisältää mielessäni aitouden ja pakottomuuden elementtejä. Luonnolla on ihmeellinen kyky rentouttaa ja suunnata ajatuksia toisaalle, se mahdollistaa liikkeen ja liikkumisen, osallistumisen. Luonto antaa minulle monia merkityksiä ja tarkoitusta sekä vahvistaa ja kohottaa mielialaa.

*surupuut itkusammaleet
jokena jatkuva metsä*

koivun tuohi silittää minua

*aurinko on alhaalla
istun juurakolla ja sylissäni on aurinko
joka hengittää ja puhuu*

nauruoksa, kyynelpihka

Rea Tirola-Tyni

(2019; 14)

Nostan tähän yhteyteen Semin ja Salmen (2016, 69) kielikuvan ja ajatuksia sudanilaisesta puutarhafilosofiasta. Sudanilaisessa kielessä *puutarha*-sanan merkitys on *epämääräinen kokonaisuus*. Arabian termi *jinaina* tarkoittaa paratiisia pienoiskoossa, ja sen merkityssisältö on paljon värejä, tuoksuja ja joutenoloa sekä aisteille että mielelle. Sudanilaisessa kontekstissa tätä termiä käytetään löyhästi kuvailemaan vehreyttä, jossa on paljon rikkaita värisävyjä ja vilpoisuutta. (Semi ja Salmi 2016, 69)

Suomalainen puutarhafilosofia näyttäytyy minulle jäyhempänä; siihen liittyy mielikuvissa paljon työtä, vaivaa, trimmaamista, kuokkimista ja kitkemistä. Japanilainen puutarha poikkeaa Minna Eväsojan (2008, 29) mukaan koskemattoman luonnon luonnollisuudesta. Luonnollisuuskäsitteessä on luonnollisuus yhdessä keinotekoisuuden kanssa läsnä, harmonisena kokonaisuutena. Japanilaiset puutarhat eivät kuvasta luontoa sellaisena kuin se on, vaan puutarhamestarin, niwashin, näkemyksen kautta mielikuvia kauneudesta luontoon. (Eväsoja 2008, 30). Myös meillä puutarha näkyy toisinaan sitä onnistuneempaan, mitä paremmin luonnon rikkakasvillisuus on pystytty pitämään kurissa; kaiken pitää mielellään tapahtua hallitusti ja ohjautusti. Minusta luonto on usein kaunista myös koskemattomana tai muovautuessaan vapaammin. Näen luonnossa sellaisenaan japanilaisestakin luontokäsityksestä tuttua jumalallista kauneutta. Myös rikkakasvissa on ainutlaatuinen kauneus, jonka voi halutessaan nähdä ja jolle voi antaa arvon ja oman paikkansa. Suomalainen mielenlaatu ja kulttuuriperinne sekä luterilainen työetiikka ovat omiaan tekemään myös puutarhanhoidosta suorituksenomaista. Luonnonläheisyyden ja luonnollisuuden kokemista sellaisenaan voisi korostaa yhä enemmän kunnioitettavina, itsessään arvokkaana ja hyvinvointia lisäävänä elementtinä. Minusta luontoa tulisi katsoa sellaisenaan arvostaen ja muokata sitä mahdollisimman vähäisesti, vain siinä määrin kuin se on tarpeen ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Uskon tällaisen ajattelun korostuvan kuin itseksensä, jos arkkitehdillä on syntynyt side suunnittelupaikkaan,

sen luonnominisuuksiin, maaperään ja maastonmuotoihin. Aallon ja seuraavassa esille nostettavan Reima Pietilän perintönä voisimme antaa koskemattomalle maaperälle yhä enemmän tilaa ja antautua sen voimalle herkistää näkemään luonnonmuodot, materiaalit ja tilat syvemmin.

Luin innostuneena Louekarín (2006, 220) kuvausta Reima Pietilän erityisestä tavasta muuttaa luontokokemus rakennusmuodoksi. Se tapahtui luonnon muotokombinaatioiden ja paikallisten primäärien muoto- ja tilarakenteiden tarkastelun sekä nähtyä luontokuvaa abstrahomalla. Ympäristökuvan sisältämät viitteet geometrisoituivat vähitellen visuaalisesti hallittavaan muotoon ja muuntuivat hänen käsissään käyttökelpoisella tavalla varioituvaksi ja ekonomisten sekä teknisten mahdollisuuksien rajoissa toimivaksi rakennusmuodoksi. Erityisesti minua ilahdutti prosessin ensimmäisen vaiheen kuvaus, näkeminen, joka on sisältänyt paikan konkreettista hahmottamista monenlaisine tutustumisen toimintoinen: kartta- ja leikkauspiirustusten tutkimista, paikan valokuvausta ja piirtämistä sekä Pietilän tapauksessa myös mielen aktivoimista *kosketuksen* avulla. Hän on kertonut Dipolia suunnitellessaan kulkeneensa tontilla pimeässä ristiin rastiin muistaakseen jalkojensa tuntoaistin avulla paikan topografiset erityispiirteet. (Louekari 2006, 220) Tällaisen siteen luominen rakennuspaikkaan on minulle lähtökohta, jossa suunnitelma varmimmin saa paikasta nousevaa ja sitä kunnioittavaa sisältöä. Mieli aktivoituu, keho muistaa ja muistuttaa — auttaa huomioimaan aistimellisuutta ja valitsemaan elementtejä, jotka tukevat paikan henkeä.

Kaj Nymanilta (1998, 10) löysin Christian Norberg-Schulzin siteerauksen, joka kiteyttää Pietilän ajatuksen: *Etsimme konkreettisia kuvia, jotka voivat saada ihmisen luomat järjestykset tuntumaan samalla tavalla luonnollisilta kuin luonnon luomat ympäristöt: puut ja kalliot, harjut, laaksot ja järvet.*

*Saari on elävä, ajatteli isä.
Minun saareni on yhtä elävä kuin puut ja meri.
Kaikki on elävää.*

Tove Jansson

(2017, 157)

Luonnon poetiikkaa

Luonnon poetiikan tarkastelu vaatisi avautuakseen oman tutkimuksensa ja lukuisten kuvien tarkastelun — siitä huolimatta ja keskeneräisyyden hyväksyen teen pienen katselmuksen sen ympärillä. Luontopoetiikka ei juuri kuvaile hyötynäkökulmia, mutta on täynnä arkisia, pieniä huomioita, jotka sisältävät ihmeellistä pyhyttä ja suuruutta. Hämmästyttävän kuva on siemenessä, joka vasta kuoltuaan tekee uutta elämää. Pienen, vaatimattoman ja elottoman siemenen, helposti hukkaan heitettävän, sisällä on koko elämä ja sen täyteys. Luonnon vaikuttavat kuvat tulevat ihmeellisen luontevasti ympäröidyiksi sekä arkisuudella että henkisyydellä — kuinka paljon tutkittavaa noihin kuviin sisältyykään. Poeettisessa kuvassa luonto on usein kaunis, rehellinen ja rauhallinen, sen syvin olemus myönteisesti sävyttynyt. Kuten metsän poetiikassa, myös yleisemmin luontorunouden kuvauksissa näkyy ihmisyydestä muistuttava elävyys ja inhimillisyys sekä kasvu ja muutos.

Koillinen oli puhaltanut keuhkonsa tyhjiksi, mutta vesi pysyi yhä korkealla. Sataa tihuutti hiljalleen ja kallio oli samanvärinen kuin vesikin, hyvin suuren yksinäisyyden harmaa, nimetön maailma. (Jansson, 2017; 84)

Luonnon kuvat muistuttavat erehdyttävästi ihmisluonteen kuvauksia, mutta yhtä lailla ihmisen luonteen kuvailu saa usein vertauskuvia luonnon elementeistä tai ilmiöistä. Joku on *vakaa kuin kallio, niinkuin tuulispää tai myrskyn merkki*. Koski on *villi ja puro pirteä, kettu viekas ja karhu kuin kuningas*. Runokuvissa luonto on täynnä eläviä olentoja, joilla on oma persoonallisuutensa, kasvunpiirteensä, liikkumisen, elämisen ja asumisen tapansa. Lasten runot pursuavat näitä uskomattomia olentoja, jotka usein elävät miniatyyrimaailmoissaan. Tove Janssonin kirjassa *Muumipappa ja meri* (2017) kuvataan upeasti se, miten meri on elävä olento jolla on oma luonne, tahto ja mieliala. *Isä ryntäsi kalliolle ja lähti juoksemaan. Hän nauroi juostessaan. Meri oli pyytänyt anteeksi, se tahtoi heidän jäävän.* (Jansson, 2017; 160)

Minua kiehtovat runokuvat, jotka kauniisti, mutta myös raa’asti paljastavat muutoksen ja kierron, jossa luonto alati on. Ne ovat kuvia uuden syntymisestä, kasvusta, lakastumisesta ja kuolemasta. Luonnon kiertokulku vertautuu mielessäni ihmiselämään. Inger-Mari Aikion runomusiikkiteoksessa *Beaivváš čuošká gaba / Aurinko juo kermaa* (2015) haikurunot ja niiden luontokuvat virtaavat moninaisin viittein vuodenkierron mukaan; kun aurinko polttaa kaamoksen jäännöksiä, kuten runoilija sanoo, ollaankin jo lähellä kevättä, sen heräämisen iloa ja ihmettä. Tekstin tuttuus ja samanaikainen outous sekä ilahduttaa että hämmästyttää.

*gáiskkit badjánit
loktejit giehtalagaid
čuolmmaideaset beaivvážii*

*kási kädessä
saniaiset nostavat
solmunsa auringolle*

(2015, 151)

*duháhat čuoikkat
dain dal bieggá firoda
suhkkes soadjasuohkada*

*sääsket kiehuvat
kesäpadassa tuuli
vispaa siipipuuroa*

(2015, 18)

Luonnon kaikkinaisuus tulee esiin ihastuttavin, koskettavin, joskus jopa karmivin runokuvin, niinkuin tämä syyskuva, joka huokuu kuolemaa niin, että matala sammalkin vetäytyy siitä syrjään.

*dearri nájasta
boares liikái gatnjaliid
sámilge geahččá eret*

*terä aukaisee
ryppyisen ihon itkuun
edes sammal ei katso*

(2015, 61)

Minulle luonnonympäristöjen lohduttavien tilakokemusten maailmassa ja sen herkkyydessä on paljon ammennettavaa. Japanilaisesta kulttuurista haluan oppia siinä näkyvää luonnon kunnioittamista sekä mielentilaa, joka herkistää kyvyllä nähdä ja etsiä kauneutta kaikkialla ja kaikista olemisen tiloista. Ihailen sen vihjailevaisuutta ja symbolisuutta, joka arvostaa pientä ja herkkää ja jopa nahistuneen lakastunutta kauneutta.

Arkkitehdillä tulisi olla tarkkoja mielikuvia luonnon ilmiöistä ja herkkyyttä tajuta sen aineellisia ja tilallisia ilmenemismuotoja.

Reima Pietilä

(Louekari 2006, 219)

Arkkitehtina voin hahmottaa suhdettani luontoon monin eri tavoin; ilmeisimpänä näen aistimellisen yhteyden, mutta hyvin merkityksellisenä myös geometrisen muodon kautta syntyvän yhteyden, joka vetoaa ymmärrykseen ja haluaa nähdä kokonaisuuden, järjestyksen ja muodon yhtenäisyyttä. Hyvä arkkitehtuuri näyttää muodostuvan molempien kaltaisista sisällöistä.

Valo oli nyt sammutettu, ja heti saari tuli lähemmäksi. Hän tunsi sen niemestä niemeen, se oli kuutamossa liikkumaton ja hyvin läheinen. Hän ei pelännyt ollenkaan, hän vain kuunteli. (Jansson 2017, 67)

3.5 ELÄHDYTTÄVÄ TAIDE

Bachelardin (2003, 45) psykoanalyttikon tausta heijastuu hänen ajattelustaan; kun hän kritisoi aiemmin puolustamaansa psykoanalyysia, toi hän erityisesti esiin sen kykenemättömyyttä samaan mihin kuvitteleva fenomenologiamme pystyy. Psykoanalyysille jokainen kuva on myös kuva jostain muusta, symboli, kun taas Bachelardin fenomenologia ottaa kuvat kuvina, sellaisenaan hetkellisyydessään ja ainutkertaisuudessaan. Hän ei usko, että psykologian opit voisivat ymmärtää poeettisen ilmiön ontologiaa, koska poeettista kuvaa ei valmistele mikään, ei kulttuuri eikä havainto (Bachelard 2003, 45).

Minusta psykoanalyysin tiedostamattomien kokemusten tarkasteluun nojaavaa tapaa ei kannata sivuuttaa silloin, kun haluamme hyödyntää taiteen keinoja mielen eheyttämisessä. Myös poetiikan ja narratiivisuuden hyödyntämisessä tarvitaan menneiden kokemusten, muistojen ja niiden merkitysten aineksia. Petri Räihä (2020) näkee tarinallisuuden voiman psykoterapiassa hyvin merkittävänä; se on hyvä keino päästä tutkimaan asiakkaan elämää hänen itsestään kertomien tarinoiden kautta. *Narratiivit* voivat mahdollistaa myönteisemmät tarinat ja uskomukset itsestä, jolloin tapahtuu voimaantumista ja eheytymistä. Erityisesti hän korostaa eteenpäin katsovan narratiivin voimaa: oman tulevaisuuden tarinan kirjoittaminen auttaa suuntautumaan kohti tavoitteita, näkemaan olemassaolon tarkoitusta, mutta luo myös elähdyttävää toiveikuutta. Se auttaa ihmistä asettautumaan tahtotilaan, jossa myönteinen uskomus ja kyvykkyys rakentaa elämää mielekkääksi vahvistuvat. Oman kerronnan kuvat eivät toki aina toteudu toivotunlaisesti, mutta omien arvojen ja toivekuvien juurruttaminen jo itsessään tuo elämään hyvinvointia elämäntapahtumista riippumatta. (Räihä, 2020)

Vuokko Hägg ja Maria Lindqvist selvittävät toimittamansa *Psykoanalyysi ja taide* (2014, 13) teoksen johdannossa varhaisen aistimuksellisen vuorovaikutuksen liittyvän sekä aistimuksellisesti eriytymättömiin että vahvojen ruumiillisten tuntoaistimusten täyttämiin kokemustiloihin, jotka ulottavat vaikutuksensa kielellisiin ja narratiivisiin minuuksiin saak-

ka. Nämä kokemustilat ovat ruumiillisen ja symbolisen muistin välityksellä läsnä psykoterapeuttisissa tilanteissa ja taiteen avaruudessa, niiden minuutta ja toiseutta virittävässä, puhuttelevissa ja muuntavissa prosesseissa, varhaisen rakkauden ja pelottavienkin tunteiden yhteisointuina terapian ja taiteen puheissa, kuvissa, kirjoituksissa, sävelissä ja liikkeissä. (Hägg ja Lindqvist 2014, 13) Tämä vahvistaa käsitystäni kielellisen minuuden roolista välittämässä kokemustiloja ruumiillisen ja symbolisen muistin kautta ja samalla luomassa mahdollisuuksia niin monenlaisten taide-elämysten kuin arkkitehtuurielämysten parantavalle voimalle.

Seuraavassa irrottaudun taas poeettisesta kuvasta kauemmaksi ja tarkastelen yleisemmällä tasolla taiteen olemusta ja sen yhtäläisyyksiä psykoanalyysin kanssa. Psykoanalyysin sijaan laajennan ajatuksen yleisempään psykoterapeuttiseen, mieltä hoitavaan ja eheyttävään voimauttamiseen. Hägg ja Lindqvist (2014, 17) toteavat, että kuvataiteelle ja psykoanalyysille lienee yhteistä elävyyden ja kannattelevan elinvoiman tavoittelu. Kun psykoanalyysissa elämän tuntuja tapaillaan usein sanallistamisen avulla, ovat kuvataiteessa välineinä värit ja muodot (Hägg ja Lindqvist 2014, 7). Tarja Pitkänen-Walter (2014, 56) kirjoittaa samantyyppisten elementtien toistuvan molemmissa; niin psykoanalyysin sanallistamisessa kuin kuvataiteen kuvallistamisessakin olennaista ovat *rytmit*, *intensiteetit*, *painotukset*, *sävyt*; kaikki henkilökohtaiset kehollismielelliset tunnut ja tulkinnat, joilla asiat ilmaistaan. (Pitkänen-Walter 2014, 56)

Rytmit, intensiteetit, painotukset ja sävyt ovat tuttua sanastoa myös Peter Zumthorin (2006a, 19) ajattelusta, johon tuonnempana vielä palaan; hän siirtää tämän kaiken arkkitehtuurin kokemiseen ja tekemiseen. Zumthor käyttää mielellään vertauskohteena hänelle läheisen taidelajin, musiikin, elämyksiä ja sen tekemistä. Samantyyppisistä elementeistä ja niiden välisistä suhteista näyttää rakentuvan niin kaikki sanoista syntyvä, poeettinen ja narratiivinen, kuin kuvallinen taide sekä

musiikin ja arkkitehtuurin teokset. Näissä kaikissa elämäntuntuja tapaillaan samanlaisin elementein mutta erilaisin välinein. Arkkitehtuurissa dialektiikka syntyy useiden erilaisten vastaparien välille: *massa ja tyhjä tila, valo ja varjo, sisä- ja ulkopuoli, liike ja pysähtyminen*.

Olen havainnut kokemuksen ja elinvoimaisuuden olevan usein mielen näköaloista kiinni. Suurelta osin *hallitsemattomasti* syntyvä oivallus onkin taiteen tekemisen ydintä. Tästä voin edelleen päätyä ajatukseen, että mielen ruokkiminen ja huoltaminen, sen elävyydestä huolehtiminen on keskeinen voima taiteen syntymiselle. Elävä mieli synnyttää oivallukset ja oivallukset synnyttävät taidetta. Tutummin tämän voi ilmaista *inspiroitumisena*. Joskus kiireisen ajanjakson keskellä saadessani mahdollisuuden viettää aikaa taidemuseoissa ja näyttelyissä, voin oikein tuntea kuinka sielu saa ravintoa. Tunnen innostuksen kuin uutena energiana kehossani, ajatusten ja mielen kirkastumisena; on kuin luovuuden raaka-ainetarasto täytyisi kaikenlaisesta tuoreesta. Ajattelen, että pysähtyminen taiteen äärelle, taiteellisille ja kulttuurisille elämyksille aistiensa altistaminen, on välttämätöntä luovan työkyvyn ylläpitoa.

Palatakseni tutkimaan poetiikan mahdollisuuksia, nostan esiin Juhani Ihanuksen (2014, 17) artikkelin, jossa hän on täydentänyt Marshall Edisonin ajatuksia runouden hyödyistä mielen eheytykselle. Ihanus toteaa runouden antavan esimerkkejä kielen resurssien intensiivisestä ja keskittyneestä hyödyntämisestä. Runoudessa on monikerroksisuutta ja -merkityksellisyyttä, monien maailmojen sisällyttämistä mielen kieleen. Runollisella kielellä on vastineita niin psykoterapeuttisessa tilanteessa kuin muissa kohtaamisissa; tutustumalla ja perehtymällä runouteen voi kehittää valmiuksiaan kuunnella toisen kielen vivahteita sensitiivisesti, myötätuntoisesti, myötäintoimoisesti ja vieraanvaraisesti. (Ihanus 2014, 17)

Runous elää mielen syntysanojen äärellä ja läheisyydessä ja sisältää siksi paljon samankaltaista ainesta kuin unet. Mielen syntysanojen äärellä oleminen ja uneksinta vie ajatukseni takaisin Bachelardin oppeihin ja muistuttaa siitä, kuinka runouden kieli voi todella ohjata mieleni erilaisiin maailmoihin ja erityisesti mahdollisuuteen kokea syvää, vahvistavaa ja voimistavaa

onnellisuutta. Mutta runous ei anna vain itselleni vaan avaa myös maailman, jossa voin vahvistua kyvyssäni kuunnella ja kohdata toisen ihmisen herkkyydellä ja myötätunnolla. Koen runouden kuin lahjana, joka kasvattaa yhteyttä ja ymmärrystä ihmisten välillä.

Platonilainen runouskäsitelmä

Koen tärkeäksi tuntea elämässäni tällaisen sisäisesti merkityksellisen maailman läsnäoloa. Se antaa syvyyttä ja tarkoituksia sekä perustelee olemassaoloani. Rationaalisen ajattelun ohjaamana voi sisäisen maailman merkitys hämärtyä; ohjauksen helposti myös omassa elämässäni yhteiskunnassa vallitsevan tehokkuuden, järkevyyden, taloudellisuuden ja kaikenlaisen laskettavissa olevan menestyksen sanelemien suuntaviivojen mukaiseen elämäntapaan, josta pehmeät arvot kuin huomaamatta rajautuvat pois. Olen useita kertoja palannut antiikin *platonilaiseen runouskäsitelmän* (Ihanus 2014, 17-18) äärelle. Minusta se onnistuu selittämään hyvin rationaalisen ja irrationaalisen suhdetta ja luomaan kuvan taiteen ja tekniikan merkityksistä.

Platonilaisen runouskäsitelmän (Ihanus 2014, 17-18) mukaan runous (*poiesis*) on irrationaalinen tie totuuteen, kauneuteen ja hyvyyteen, vaihtoehto rationaalille filosofialle. *Poiesis* tarkoittaa tekemistä (*poiein*), jolla on jokin päämäärä. Se kutsuu esiin sisäisesti merkityksellistä maailmaa ja antaa olemassaolon sille, mitä ei aiemmin ollut. Tämä merkitysten maailma tulee näkyväksi taiteen ja taidon (*tekhnen*) avulla ja ennen kaikkea *runollisen hulluuden* (*enthusiasmos*) välityksellä.

Oikeastaan ajatus on hyvin selkeä; kun haluan nähdä selvästi merkitysten maailmaa, pysyä totuuden, kauneuden ja hyvyyden tiellä, tapahtuu se taiteen, taidon ja

runollisuuden välityksellä. Minusta on kyse elämäntavasta eikä niinkään erilaisista suoritettavista toimista. Taiteen kokemiseksi ei tarvitse mennä taidenäyttelyyn, sillä taidetta on joka paikassa ympärillämme; katsomisen ja kokemisen tapani synnyttää sitä. Kun hidastan, kiinnitän huomiota asioihin ympärilläni, katselen, nuuhkin ja käytän aistejani, on taide jatkuvasti läsnä elämässäni. Taide ja taito yhteisenä terminä, *tekhnen*, avaakin aivan uuden katselemisen kulman; avatakseni taidon merkitystä, joudun hieman ravistelemaan ajatteluani. Nykyinen teknologian asema on minusta digitalisoitunut tekniikka-sanana. Huomaan mieltäväni tekniikan merkityksen kapeaksi, enkä digiajan kasvattina tavoita heti sen laaja-alaisempaa merkitystä; tarkoitetaanhan sillä kuitenkin kaikkia niitä menetelmiä, joilla ihminen vaikuttaa ympäristöönsä ja käyttää sitä hyväkseen. Aineellisten tuotteiden valmistuksen ja käytön, menetelmien, tekotapojen ja -taitojen rinnalla se on yleisesti luonnon mahdollisuuksien hyödyntämistä. Katseeni on niin tiukasti tekniikan tuotoksissa, digi- ja älylaitteissa sekä automatiikassa, että unohdan tekniikan yksinkertaisimmillaan olevan juuri taitoa tehdä asioita. Ihminen on luonut niin mullistavia laitteita, ettei pienten taitojen, omista käsistä syntyvän ja itsetehdyn ihastelu ole kovinkaan arvostettua tai näkyvää. Minusta kaikenlaisten taitojen näkeminen ja korostaminen tuo myönteisyyttä ja inhimillisyyttä kovaksi ja sydämettömäksi mieltävään tekniseen maailmaan.

Runollisuuden (*poiesis*) näen kaikkien maailmassani esiintyvien sanojen ja niiden sisältämien merkitysten kosmoksena. Se on kieltä, joka selittää elämää, muistoja ja kokemuksia, taitoja ja tapahtumia. Mutta taas joudun taipumaan ulos kaavastani; se onkin tekemistä ja toimintaa, jolla on jokin päämäärä. Runous ei synny ilman elämistä tai tapahtumaa. Se ei ole muuttumattomissa objekteissa, vaan elämänmenossa. Se on elävää ja muihin taiteenlajeihin sekoittuvaa. Se on kieli, jota puhun ja ymmärrän, ikkuna josta maailmaa katselen. Se on musiikkikappaleiden sanoituksia ja lauseita toisillemme. Runoudella ja tarinallisuudella eheyttän menneen ja tulevaisuuden näkyvän kokonaiseksi kertomukseksi ja tämä kertomus toimii myös päämäärän tavoin. Näiden runouskäsitteiden keskinäisestä tasapainosta syntyy rikasta sisäisten merkitysten maailmaa.

Johannes Myyrä (2014, 40) avaa taiteen merkitystä itsehoidon välineenä. Hän tuo esiin taiteen kykyä antaa pelkkää tietoa laajemman kuvan ihmisyydestä ja maailmasta. Kaiken taiteellisen ilmaisukyvyn keskiössä on mielikuvien leikki. Tällöin kuvallisen ilmaisun kautta voidaan tavoittaa ja saada symbolisaation piiriin myös ohitettuja ja tiedostamattomaan torjuttuja muistoja. Kuvallisen työskentelyn kautta avautuu joskus hämmästyttäviäkin näkymiä siihen, mikä juuri sillä hetkellä on olennaista; tähän voi sisältyä toiveita, ajatuksia ja tunteita, joita ihminen ei ehkä olisi kyennyt verbalisoimaan. Taiteen äärelle tuleminen auttaa saamaan kosketusta tunteisiin ja muistoihin. Parhaimmillaan teokseen saattaa tiivistyä jotain hyvin moniulotteista ja syvää elämään ja ihmisenä olemiseen keskeisesti liittyvää. (Myyrä 2014, 40) Kun onnistun auttamaan ihmistä saamaan kosketusta tunteisiin ja muistoihinsa suunnittelemissani tiloissa ja taloissa, tiivistämään niihin moniulotteista ja -tasoista sisältöä ihmisenä olemisesta, olen tehnyt tehtäväni oikein. Muu tarinanosaksi kirjoittautuu kokijan ja sattumien, vaihtuvien ja hallitsemattomien tekijöiden mukaan.

*Koko luonto on vain taidetta,
sattuma aina ohjausta,
jota ei voi nähdä,
epäsointu harmoniaa,
jota ei ymmärretä:
kaikki osittainen paha
universaalista hyvää.*

Aleksander Pompen mietelmä Lahja Koivusen luonnoslehdellä.

(Ingalsuo-Laaksonen 2018, 8)

Sattumalta

Ajattelen usein sattuman luonnetta ja sattuman merkitystä. Pohdin myös sattuman ja intuition suhdetta; mikä on tapahtumassa sattuman ja mikä intuition osuutta. Olen mielessäni päätenyt ajatukseen, että sattuma ja intuitio ovat lähellä toisiaan — sekä sattumilla että intuitiivisilla tapahtumilla on oltava menneisyys. Ehkä niiden taustavoima on tiedostamattomana syvällä muistojeni aarteissa ja lähden kuin automaattiohjattuna hakeutumaan niitä kuvia kohden.

Intuitio on minulle kykyä kokea asioiden todellinen laita ilman, että kykenisin kokemustani selittämään tai perustelemaan. Tunnen kuin kutsun ja rohkaisun — tämä on oikein ja tämä on hyvä. Tietoni on silloin kuin rauhallisen katselevaa ja järkeilystä riippumatonta. Olen huomannut, että intuitiolla on tapansa tehdä itsensä näkyväksi. Viisas sisäinen ääni tuntuu toistavan viestiään ja vahvistavan sitä myös kehon kautta. Vaikka valintaan saattaisi liittyä pelkoa tai omien rajojen ylittämistä, on pohjavireenä rauhallisuus ja tunne siitä, että näin on oikein. Olen pitänyt useita valintoja ja tapahtumia sen hetken eteeni tuomina sattumuksina, mutta nyt näen taustalla kenties piilevän tiedostamattoman uneksinnan sekä muistojen kerrostumista syntyneen viisauden, joka on kuljettanut minua herkeämättä näitä hetkiä kohden.

Uskon myös, että intuitiivisella, sisäisellä tietämisellä, on paljon käyttämätöntä potentiaalia. Siksi haluan selvittää, olisiko intuitiolla mahdollisuus avata reittejä uusiin oivalluksiin tai olla osana ratkaisemassa yhä vaikeampia ongelmia, joita kohtaamme maailman monimutkaistuessa. Asta Raami on tutkinut intuitiota ja päätenyt sen äärelle luovuuden kautta; tutkittuaan luovaa prosessia monenlaisista näkökulmista, hän viimein löysi luovuuden ytimeksi intuition. *Älykäs intuitio* teoksessa (2016)

Raami käsittelee intuitiivisen tiedon eri muotoja. Intuitio ei ole vain sattumanvarainen oivallus: intuitiokykyä on mahdollista kehittää ja intuitiivisen tiedon vastaanottamiseen voi tietoisesti virittäytyä. Intuition luotettavuutta on mahdollista arvioida ja intuitiivisia taitoja voi jokainen kehittää — oleellista on erottelukyvyn ja havainnointikyvyn kehittäminen. Yhdessä ne muodostavat intuition tunnistamisen ja kehittämisen ytimen. (Raami 2016, 11-12)

Raamin (2016, 12) mukaan tarvitsemme älykstä intuitiota nyt ehkä enemmän kuin koskaan. Ympäriämme on valtavasti ongelmia, joiden ratkaisemiseen päättelevä äly ei riitä. Tarvitaan päättelyn rajallisuuden ylittävää ajattelua, sillä täysin uuden keksimisessä ei olemassaolevan tiedon tai asioiden uudelleen yhdistely riitä. Ihmisen ajattelu koostuu karkeasti kahdesta päätyypistä: tietoisesta päättelystä ja intuitiosta. Raami toteaa intuitiivisen ajattelun olevan ihmisen sisäisen tietämisen hyödyntämistä ja rajallisen älyn ylittämistä. Älykkään intuition käyttöön ei tarvitse olla lahjakas tai tietynlainen. Se on kykyä olla samanaikaisesti sekä avoin että erottelukykyinen riittävällä tarkkuudella (Raami 2016, 9-12)

Intuitio auttaa nopeutta vaativassa päätöksenteossa, monimutkaisessa ongelmanratkaisussa ja saa visioimaan sellaista, mihin looginen ajattelu ei yllä. (Raami 2016, 9)

Vaikka yksilöllisiin intuitiokertomuksiin ei Raamin (2016, 10) mukaan voi suhtautua tieteellisenä totuutena, niistä välittyy kerroksellista tietämistä. Ne välittävät jotain, mitä kokija itse tai kukaan ulkopuolinen ei osaa kaikilta osin selittää. Raami avaa sitä, kuinka ne puhuttelevat, luovat siltoja omiin kokemuksiimme ja niistä versoo uudenlaista ymmärrystä. Niiden tarkoituksena on rikastuttaa ja ravisuttaa omaa ajattelua, intuitio kun ei toimi tietoisien päättelyn lineaarisessa maailmassa vaan moniulotteisessa tietotodellisuudessa. (Raami 2016, 10)

Huomaan intuition kerroksellisen tietämisen olevan tiukasti yhteydessä tarinallisuuteen; tarinoiden kautta voin havainnoida omia kokemuksiani uusista näkökulmista, herkemmin ja

avoimemmin. Tämän oivaltaminen auttaa palasia lokahtamaan paikoilleen. Näen nyt selkeämmin, mistä sisäisen, tiedostamattomaksi ajatellun tietämisen ainekset koostuvat. Uskoakseni se on pikkuhiljaa elämäni aikana sieluun kätkeytynyttä, hiljaista, muistoista jalostunutta, monikerroksista ja syvää viisautta, jota tulee kutsua ja hiljentyä kuuntelemaan. Tässä on vielä yksi hyvä syy antaa runoudelle ja tarinallisuudelle tilaa elämässä: sen avulla voin edelleen kehittää intuitiivisia taitojani.

Ihminen on nerokas kokonaisuus. Teknologisen kehityksen keskellä saattaa unohtua, että meillä on sisäänrakennettuna oikeastaan kaikki mitä tarvitsemme ollaksemme kekseliäitä, luovia, terveitä ja onnellisia. (Raami 2016, 13)

Raami (2016, 12) korostaa, että jokaisella ihmisellä on valtava kapasiteetti tietämisen voimavaroja. Potentiaali on hämmästyttävä. Nobelistien, tiedemiesten ja keksijöiden radikaalin visionäärisyyden keskiössä on henkilökohtaiset ja monimuotoiset sisäisen tietämisen tavat. (Raami 2016, 12) Tämän potentiaalini käyttämiseksi aion vielä enemmän pysähtyä kuuntelemaan omaa sisäistä ääntäni ja antautua luottamaan sen ääneen. Sen sijaan, että kurkkisin koko ajan itseni ympärille ja itsestäni ulospäin, voin kääntyä katselemaan sisintäni ja kuulemaan vastauksia, joista en ole tiennyt mitään.

4.1 DIGIAJASSA

Elämme kiihtyvästi kehittyvän teknologian keskellä. Teknologia on muuttanut olennaisesti arkkitehdin työtä ja riippumatta kunkin yksilön suhtautumisesta siihen, se on hyvin näkyvä ja jokaisen arkkitehdin työnkuvaa muokkaava ilmiö. Se myös haastaa kehittämään taitoja ja pysyttämään ajan tasalla tarjoillessaan jatkuvasti uusia mahdollisuuksia suunnittelun ja rakentamisen tekniikoihin. Viimeisen vuosikymmenen aikana tietomallintaminen näyttää tulleen pääasialliseksi työskentelytavaksi ja käsin piirtäminen sen sijaan jääneen marginaaliseen rooliin. Näen teknologian helpottaneen ja tehostaneen monilta osin suunnittelijan työtä, mutta koen tärkeäksi tiedostaa sen syvempiä vaikutuksia sekä työskentelyprosessin että lopputuloksen kannalta.

Teknologiaan suhtautumisessa on mielestäni pohjimmiltaan kyse siitä, kuinka osaamme ottaa sen tarjoaman hyödyn ja tiedostamme sen mukanaan tuomat haasteet ja kielteiset vaikutukset. Siksi nykytekniikan ja tietomallintamisen vaikutuksia suunnitteluun on syytä tutkia eri kulmista. Usein hämmästelen teknologian uusimpia innovaatioita ja saatan niitä käytettyäni ihmetellä, kuinka olenkaan pärjännyt ilman näitä välineitä. Koen uudenlaisten ohjelmien ja laitteiden helpottavan suunnittelutyötä, sen havainnollistamista ja yhteistyötä eri tahojen kesken. Tämän todettuani muistutan kuitenkin itseäni huomioimaan myös näkökulmia, joissa suunnitteluprosessin muuttuminen vaikuttaa prosessiin ja kuvittelun kykyymme. Hämmästyttävät moniaistisesti ja samanaikaisesti toimivat kuvittelun kykyimme menettävät ketteryytään, kun suunnitteluprosessi muuttuu passiiviseksi visuaaliseksi manipulaatioksi, verkkokalvon turismiksi, on Juhani Palasmaa (2016, 13) ilmiötä kuvannut. Teknologia voi kasvattaa tekijän ja kohteen välistä etäisyyttä, kun taas käsin piirtäminen ja pienoismallien avulla työskentely

Kädet haluavat nähdä, silmät hyväillä.

Johann Wolfgang von Goethe

(Pallasmaa 2016, 15)

asettaa suunnittelijan haptiseen kontaktiin tilan tai kohteen kanssa. Luova työ edellyttää ruumiillista ja mielellistä samaistumista, empatiaa ja myötäelämistä. (Pallasmaa 2016, 13)

Tämän olen todennut myös omassa työssäni. Kartta-aineisto tulee tietokoneen ruudulle digitaalisena ja itse suunnitteluprosessi on valtaosin saman ruudun äärellä istumista — viivojen, kuvien ja kolmiulotteisena näyttöruudulla pyöriteltävän mallin kanssa työskentelyä. Suhde tilaan, kohteeseen tai paikkaan on jäänyt löyhäksi ja passiiviseksi, ja itse suunnitelma on perustunut liiaksi kauniiden pysäytettyjen kuvien varaan. Tällöin havainnekuvan rooli on kasvanut suurelliseksi; sen tehtävä yhtäältä on kertoa paljon, mutta toisaalta kuvan vaikuttavuuden nimissä jättää paljon kertomatta ja siksi olen valikoinut siihen näkymään juuri oikeat, silmää miellyttävät asiat. Huomaan kuvan ohjanneen tiedostamattomasti koko suunnitteluprosessiani.

Pallasmaa (2016, 10) jakaa vielä huoltaan näköaistin hallitsevasta asemasta arkkitehtuurin opetuksessa, kritiikissä ja tekemisessä sekä muiden aistien alisteisuudesta ja aistillisten ominaisuuksien katoamisesta arkkitehtuurista. Hän on perehtynyt ihmisen kehollisuuden filosofiaan ja neurologiseen tutkimukseen ja sitä kautta saanut vahvistusta käsityksilleen. Mielestäni Juhani Pallasmaan ajatukset nykyajan kulutuskeskeisen ja meluisan elämäntavan vaikutuksista ovat kärkevyydestään huolimatta sellaisia, että niihin on syytä paneutua. Suurin harppauksin kehittyvä digitekniikka yhdessä nykyisen elämäntavan kanssa hajauttavat reflektointikykyämme niin, että *olemuksemme syvyys jää vajavaiseksi*, kuten hän asian ilmaisee.

Havaitsemisesta

Aiemmin tarkastelin aistien toimintaa ja niiden roolia arkkitehtuurin kokemisessa, mutta palaan tässä yhteydessä vielä aistialueiden yhteistoimintaan ja näköaistin olemukseen. Myös perifeerisen ääreisnäkemisen ja epätarkan näkemisen rooli eletyssä maailmankokemuksessa ja sisätilojen kokemisessa on ollut Pallasmaan (2016, 13) kiinnostuksen kohteena. Tarkan näön tietoinen tukahdutus on merkittävässä roolissa ympäröivän tilallisuuden, sisäisyyden ja haptisuuden kokemuksessa. Eletty kokemus on perusolemuksestaan juuri tiedostamattomien haptisten mielikuvien ja epätarkan ääreisnäön muovaama. (Pallasmaa 2016, 13)

Pallasmaa (2016, 13) puhuu useissa yhteyksissä gestalt-kuvista, joilla hän arkkitehtuurin yhteydessä kuvaa keskitettyjä, tarkennettuja ja pysäytettyjä kuvia. Arkki- tehtuurin todellisuuden laatu on hänen mielestään yllättävän paljon riippuvainen perifeerisestä näkemisestä, jossa subjekti on kuin kääriytyneenä tilaan. Metsäkonteksti samoin kuin rikkaasti muotoillut arkkitehtoniset tilat tuottavat *ääreisnäölle ärsykerunsauden, ja tällaiset miljööt tuovatkin meidät tilan keskiöön*. Eksistentiaaliselta kannalta tarkan näkökentän ulkopuolella tapahtuva esitietoinen havaitseminen vaikuttaa fokuoitetuuta tärkeämmältä. Lääketieteen tutkimusten perusteella perifeerisellä näöllä on mentaalisisissä järjestelmissämme ja havaintojärjestelmissämme korkeampi prioriteetti. Ihmisillä on hämmästyttävä kyky hahmottaa monimutkaisia ympäristöllisiä kokonaisuuksia ja atmosfäärejä tiedostamattomasti näkökentän reuna-alueilla. Pystymme tajuamaan tilojen ja paikkojen atmosfäärin luonteen ennen kuin teemme yksityiskohtaisia tietoisia havaintoja. Neurologiset tutkimukset ovat osoittaneet, että havaitsemisen ja kognition prosessit etenevät kokonaisuuden välittömästä tajuamisesta kohti yksityiskohtia, eivät yksityiskohdista kokonaisuuteen. (Pallasmaa 2016, 13-14)

Pallasmaa (2016, 13) päätyy edellisten huomioiden pohjalta ajatukseen, että perifeerisen havaitsemisen köyhtyminen on yksi selitys sille miksi nykyarkkitehtuuri ja nykykaupungit saavat meidät tuntemaan itsemme ulkopuolisiksi. Hän on todennut tämän selittävän myös

vanhojen miljöiden ja luontoympäristöjen vahvan tunneperäisen *osallistamisen* kokemuksen. (Pallasmaa, 2016, 13)

Pallasmaan huomiot ovat samansuuntaisia kuin Päivi Granön (2013, 72), joka korostaa havaintotilanteessa näköaistin lisäksi kaikkien aistien yhteisvaikutusta ja vuorovaikutteisuutta. Kuten aiemmin toin esille, Granö ei pidä havaintoa itsessään ensisijaisena tapahtumana vaan yhdistelmää aistimuksista ja aikaisemmista kokemuksista. Osallistamisen kokemuksen tai sen puuttumisen voin todeta yllättävän selvästi ajatteleamalla näyttävää arkkitehtuurikohdetta, sellaista jota kuvailisin wow-arkkitehtuurina. Tällainen teos keskittää havainnon selkeästi rakennukseen tai siinä olevaan silmän kiinnittävään yksityiskohtaan. Ympäristöön luonnollisesti sulautuva rakennus ei vaikuta näin, vaan havaintotapahtuma jakautuu tasaisemmin tarkan ja epätarkan ääreisnäön sekä muiden aistien yhteisesti tuottamaksi. Samalla rekisteröin runsaamman määrän ärsykeitä. Uskon edellä kuvailtujen havaintotilanteiden merkittävimmän eron olevan siinä, että wow-elämyksessä miljöökokemuksen sijaan syntyy tarkemmin rajautunut tilakokemus. Miljöökokemus ottaa ihmisen kuin sisäänsä eikä jätä häntä ulkopuolisen tarkkailijan rooliin.

Visuaalisuudesta, kuvallisuudesta, jakamisesta

Leena-Maija Rossin ja Anita Sepän toimittama *Tarkemmin katsoen — visuaalisen kulttuurin lukukirja* (2007) avaa visuaalisuuden ja kuvallisuuden merkitystä elektronisen ja digitaalisen median aikakaudella. Teos kuvaa sitä, kuinka elämme kuvien ja visuaalisten järjestysten keskellä, katsomme ympäristöämme, itseämme ja toisiamme näkemisen muovaamalla ymmärryksellä. Länsimaisia nykykulttuureja luonnehditaan Sepän (2007, 14) mukaan usein kuvallisina tai visuaalisina. Määritelmien

taustalla on ajatus globalisoituneesta mediateknologiasta ja sen synnyttämästä massamittaisesta kulttuurin kuvallistumisesta. Televisio uutiskuvineen, visuaalinen propaganda, mainokset, elokuvat, videot, valokuvat ja muut visuaalisen kulttuurin tuotteet ympäröivät meitä kaikkialla, jopa visuaaliseen ähkyyntä asti. Monet tutkijat ovat päätyneet esittämään, että informaation jakelussa on siirrytty viime vuosikymmenien aikana typografian aikakaudesta visuaalisuuden ja kuvallisuuden aikakauteen. Kuvat ovat saaneet teknologisen kehityksen myötä kulttuurissamme niin hallitsevan aseman, että raja reaalityodellisuuden ja kuvien välillä on hämärtyntä, ja todellisuus latistunut *esitykseksi todellisesta*. (Seppä 2007, 14-15)

Vaikka näkeminen on näennäisesti korostunut tietämisen muotona, viime vuosikymmeninä näkemisen ja tietämisen suhde on murtunut ja muuttunut monimutkaisemmaksi. Päivi Granö (2013, 69) allekirjoittaa välittömän ympäristön näkemisen sekoittuvan kuvien näkemiseen. Ihminen uskoo edelleen, ja oikeastaan aiempaa enemmän, mielikuviin ja vaikutelmiin, jonkun tekemiin rajauksiin ja leikkauksiin, visuaalisiin esityksiin. Voimme nähdä kotimme netin karttaohjelmassa, matkakohteemme etukäteen nettikamerassa ja vaikkapa sisäelmemme kolmiulotteisena esityksenä. Lähes kuka tahansa voi myös digitaalisesti muokata näitä esityksiä. Ilmastomuutoksen visuaaliset mallinnukset elävät samassa kuvamaailmassa kuin luonnontuhoista inspiraationsa saavat elokuvat. Näiden kuvien katsominen on siten kokemuksena etäinen verrattuna aistimukseemme ympäristöstä. Kesämyrskystä kertoneet suomalaiset kuvailivat näyn olleen *kuin elokuvasta*. Voidaan kysyä, aiheuttaako visuaalisointi sen, että tiedämme ympäristömme vasta kun näemme sen kuvassa esitettynä. Yksin koettu aistikokemus tuulesta ja tuoksusta on vähemmän olemassa ja siten myös vähemmän todeksi koettua kuin yhteinen tai mediassa jaettu katsomiskokemus. (Granö 2013, 69)

Voin omasta kokemuksestani todeta, että Granön edellä kuvaama, usein automatisoitunutkin käyttäytymismalli voi leimata huomiota herättävän paljon sekä yksin koettuja kuin yhteisiä sosiaalisia tilanteita; hetken tallentaminen puhelimen kameraan ja sen jakaminen sosiaaliseen mediaan ottavat usein huomiota itse kokemuksesta nauttimiselta. Aistikokemus voi

todella tuntua vähemmän olemassaolevana, jos se ei tule jaetuksi. Uskon, että tällainen vahva ja laajasti näkyvä ilmiö muuttaa ja monimutkaistaa merkittävästi näkemisen ja katsomisen tapoja, mutta myös näkemisen ja tietämisen suhdetta. Emme ehkä kykene vielä ymmärtämään täysin sen seurauksia, mutta omassa elämässäni olen todennut sillä jakamisen ja näkyväksi tulemisen ilon lisäksi myös kielteisiä vaikutuksia ja siksi pyrkinyt rajaamaan kuvavirtojen valtaamaa tilaa elämässäni pienemmäksi. Jättäessäni toisinaan alati mukana kulkevan kameran tarkoituksellisesti pois, huomaan keskittyväni kokemuksesta nauttimiseen kokonaisvaltaisemmin ja kaikin aistein. Tällainen aistiminen synnyttää mieleen kestäviä ja elämäntarinaa luonnollisesti täydentäviä muistoja ja auttaa niitä säilymään.

Myös Pallasmaa (2016, 27) kiinnittää huomiotaan valokuvien rooliin ja siteeraa Susan Sontagia, joka on tutkinut valokuvien roolia maailmankuvassamme. Myös Sontagin mielestä todellisuus alkaa enenevässä määrin näyttää siltä mitä meille näytetään kameran läpi. Kaikkialle levittäytyvä valokuva vaikuttaa eettiseen herkkyyteemme arvaamattomalla tavalla. (Pallasmaa 2016, 27) Voin nähdä ihmisten elämän täyttäneen, tauottoman ja mielivaltaisen sosiaalisen median kuvatulvan johtaneen myös kuvien sisällön ohenemiseen; kuvista on tullut kyllästymistä torjuvaa kulutustavaraa ja kuvan käyttäjä saattaa niistä saamisen sijaan kuluttaa myös itseään.

4.2 KÄYTTÖTAIDETTA

Nähdäkseni teknologian ja kuvien täyttämän elämäntavan seuraukset näkyvät myös rakennuksissa. Pallasmaan (2016, 27) ilmausta käyttäen ne menettävät plastisuuttaan ja yhteyttään ruumiin kieleen ja sen viisauteen. Pallasmaa pitää taktiillisuuden häviämistä sekä ihmiskehölle, erityisesti kädelle muovattujen mittojen ja yksi-

tyiskohtien katoamista syynä arkkitehtuurin torjuvalle, yksiulotteiselle, teräväsärmäiselle ja epätodelliselle ilmenemiselle. Hän toteaa rakentamisen etäännyessä materiaalien ja tekemisen taitojen todellisuudesta arkkitehtuurin muuttuvan sen myötä lavastemaiseksi näyttämötaiteeksi, josta puuttuu aineen ja rakentamisen autenttisuus. (Pallasmaa 2016, 27) Nähdäkseni muutos liittyy usein isoihin muotoihin ja kappalemaisiin rakennusmassoihin, joissa huomio on erityisesti suurissa linjoissa. Tällaisissa rakennuksissa kädelle muovatut mitat ja pienet yksityiskohdat saattavat jäädä vähälle huomiolle tai suunnittelematta. Jos käsin kosketeltavat elementit tai pinnat jäävät hengettömiksi, on rakennuksen tervehdys kokijaansa kohtaan etäinen eikä materiaaliin liioin synny yhteyttä. Laajentaisin ajatuksen vielä yksityiskohtien suunnittelusta toiminnallisuuden ja käyttökelpoisuuden varmistamiseen.

Kaj Nyman (1998, 41-43) korostaa arkkitehtuurin olevan ennen kaikkea on *käyttötaidetta*, mikä on vastakohtainen ajatus autonomisen taiteen käsitykselle ja tekee arkkitehtuurista käyttäjiensä asian, eikä niinkään heidän, jotka sitä suunnittelevat. Nymanin mielestä ihmisten mieltymykset on otettava vakavasti, koska arkkitehtuuri on ihmisille jokapäiväistä ympäristöä. Tavoitteena tulisi olla, että ihminen voi saada ympäristöstään aistillista mielihyvää, toisin sanoen viihtyy siinä. Arkkitehtuurin viihtyminen ei hänestä kuitenkaan ole viihteelle tyypillistä mielihyvää, vaan sen perusta on mielekkäässä käytössä eli toiminnassa. (Nyman 1998, 41-43)

Kun tunnen viihtyvänä rakennuksessa, on arkkitehtuurin tehtävä käyttötaiteena onnistunut. Kun taas koen rakennuksen torjuvana, huomaan kokemuksen usein liittyvän juuri siihen, että toiminnallisuudessa ja käyttökelpoisuudessa on puutteita. Mieleeni tulee opiskelupaikani, valtavan kokoinen ja itsessään monia hyvän arkkitehtuuriteoksen ominaisuuksia kantava kampus, joka kuitenkin mielessäni on leimautunut etäiseksi ja torjuvaksi. Syy tähän on parkkeeraamisen ongelmat, joiden vuoksi en tunne rakennusta käyttäessäni oloani terve-tulleeksi vaan ylimääräiseksi.

Myös kodin käytön perusta on viihtymisessä ja aistillisen mielihyvän kokemisessa. Rinnastan ajatuksen lempiesineeseen: Tietystä kahvikupista voi tulla kaikkia muita kahvikuppeja erityisempi, kun siinä yhdistyvät kauneus ja käyttökelpoisuus. Tämä yhdistelmä tekee lempiesineestä materiaansa arvokkaamman; siihen syntyy luja yhteys ja kiintymys, siitä ei halua luopua eikä sitä menettää. Haluaisin jokaisen kokevan oman kotinsa kuin tällaisena lempiesineenään.

Pintaa

Silmäkeskeisyys on ollut arkkitehtuurissa viimeisten vuosikymmenten aikana näkyvää; huomaan rakennuksille tavoiteltavan huomiota herättäviä ja helposti muistettavia visuaalisia mielikuvia. Myös itse olen tehnyt suunnitelmia sillä ajatuksella, että rakennus saisi aiheuttaa wow-efektejä ja jäädä ihmisten mieliin. Nyt kun olen diplomityöni myötä paneutunut silmäkeskeisyyden ongelmiin, olen katsellut omia töitani toisenlaisessa valossa ja tarkastellut näkykö niissä vilpittömyyttä ja eksistentiaalista syvyyttä vai vaikuttavatko ne pikemminkin mielikuvatuotteilta. Huomaan henkilökohtaisen innostuksen ja työhön, etenkin taustatyöhön, käytyyn ajan korreloivan selkeästi kokemuksellisuuden huomioimisen kanssa. Ilmi-selvän välittömän ja tehokkaan vaikutelman tavoittelun näen taas vaikuttaneen heikentävästi kokemuksellisen syvyyden löytymiseen.

Mielestäni nykykulttuurissa elävät monet ilmiöt tukevat ilmiänsä ja välitöntä vaikutusta korostavaa pinnallisuutta. Pallasmaan (2016, 26) esiinnostama David Harvey puhuu *pakotetusta pinnallisuudesta* kuvaillessaan nykykulttuuria ja sen takertumista ilmiäsuun, pinta- ja aikaa kestävämmään välittömään vaikutukseen. Muutos ei kuitenkaan koske vain korostunutta visuaalisuutta vaan arkkitehtuurista on yhä enemmän tullut kameran linssin vangitseman painokuvan taidetta situationaalisen,

kehollisen kohtaamisen sijaan. Sen sijaan että kokisimme maailmassaolemistemme, tarkastelemmekin sitä verkkokalvojemme pintaan heijastettujen kuvien ulkopuolisina katselijoina. (Pallasmaa 2016, 26) Itsestäni huomaan sen, että visuaalisuus on korostuneessa asemassa elämässäni ja se on myös olennainen osa persoonaaani. Koen tällaisen muutoksen pohtimisen hyvin aiheelliseksi; persoonallisuuteeni kuuluva visuaalinen aktiivisuus tulee uskoakseni olemaan aina iso osa minua, mutta siihen suhtautumistani voin armollisella kriittisyydellä tarkastella. Pidän kuitenkin arkkitehtuurikokemuksen syvyyttä, sisältöä ja kehollisen kohtaamisen vaikuttavuutta hyvin tärkeinä laadun mittareina myös oman työni kohdalla.

Aistimellisuuden suhteen koen nykykulttuurissa selittämätöntä ristiriitaa; samalla kun aisteille tarjottava ilo ja elämykset näkyvät päällimmäisenä niin katukuvassa kuin ihmisten elämän sisällöissä, näkyy aistimellinen taso jollakin tapaa pinnallisena, etäännyneenä ja viileänä. Hetkelliset ilot ja nautinnot näyttävät usein ajavan syvällisen mielihyvän kokemisen edelle. Hetkessä ohi kiitävät elämykset huokuvat keinotekoisuutta, joka ei onnistu synnyttämään kestäväää ja lämmintä aistimellista iloa. Syvällisen aistimellisen tason kato näkyy minusta kulttuurissa ylipäättään, mutta myös arkkitehtuurissa. Arvelen sen taustalla vaikuttavan nopean elämänrytmimme; kaiken halutaan tapahtuvan hetkessä. Aisteille syötetään elämyksiä niin, että niiden eläminen ja vastaanottaminen uhkaakin muuttua suorittamiseksi. Silmän nopeasti muuttuvien toiveiden ruokkiminen näkyy laadun heikkenemisenä. Hyvä arkkitehtuuri on minusta luonnollinen tapa lisätä elämään hidasta ja syvätasoista aistimellisuutta. Kun elämykset syntyvät ajan kanssa ja luonnollisista elementeistä, ovat myös niiden vaikuttamat myönteiset aistiärsykkeet parhaimmillaan kestäviä ja trendeistä riippumattomia.

Pienuus, suuruus

Nykyrakennuksissa nähdään paljon suuria, heijastavia lasipintoja ja näyttäviä avauksia, myös tilat ovat korkeita ja avaria. Jostain syystä olen mieltynyt haastamaan itseäni pienten tilojen

suunnitteluun. Useissa harjoitustöissä olen lisännyt reunaehtoja tilaohjelman suhteen ja pistänyt itseni miettimään, kuinka tilan jokainen kuutio tulisi hyödynnettyäsi parhaalla mahdollisella tavalla. Tunnen mielihyvää kun osaset palapelin palojen tavoin loksahavat paikoilleen ja ratkaisen haasteen niin, että lopputuloksena on mielenkiintoista, muunneltavaa ja monikäyttöistä tilamaailmaa.

Minussa Bachelardin (2003, 395) ajatus siitä, että suuruus on aktiivisimmillaan intiimissä tilassa, aiheutti oivalluksen. Sellaisen oivalluksen, josta ajattelen, että tämän lienee jokainen meistä kokenut, mutta kokemuksen selittäminen itselleen tai muille ei ole ehkä onnistunut. Ajatus avartuu, kun turvallinen ja intiimi tila vapauttaa ihmisen mielen. Tämä selittää hyvänolontunteita, joita intiimi tila meissä usein aiheuttaa ja päinvastoin. *Suuruus ei tule ulkoisesta näkymästä, vaan avarien ajatusten tutkimattomasta syvyydestä.* (Bachelard 2003, 395)

Bachelard (2003, 323) selittää merkitysten tiivistyvän ja rikastuvan miniatyyrisä. Platoninen suuren ja pienen dialektiikka ei riitä, jos halutaan oppia tuntemaan miniatyyrin dynaamisia voimia. Jos haluaa elää sen mikä pienessä on suurta, on mentävä logiikkaa pidemmälle. Kun kuvia tarkastelee hidastettuina ja oleskelee niissä niin kauan kuin on tarpeen, voi niissä kokea rajatonta arvojen yhteensulautumista; arvot uppoavat miniatyyrin syvyyksiin. Miniatyyri panee uneksimaan, sanoo Bachelard. (2003, 323, 326) Näitä lukiessani pääsin jäljille siitä, miksi mielelläni kuvittelen pieniä tiloja. Tunnen niissä samaa kiehtovuutta, kuin lapsuuden nukkekotileikkien äärellä. Tila täyttyy ja rikastuu merkityksistä, joiden energiasta pieni kasvaa suureksi. Ja kun vielä on kuvittelu, joka ei erehdy koskaan, olen ihmeellisen aarrearkun äärellä.

Inhimillinen kuvittelu ei uskoakseni ole keksinyt mitään, mikä ei olisi totta joko tässä maailmassa tai jossakin toisessa.

Gérard de Nerval

(Bachelard 2003, 327)

Materiaa

Toisinaan huomaan, että käytetyt materiaalit saattavat jäädä tunnistamattomiksi tai niiden alkuperä ei avaudu rakennuksen kohtaamisessa. Huoleni on, että materiaalien runsaus ja valinnanvara voivat olla heikentämässä materiaalisuuden tajua ja vaihtoehtojen loputon määrä latistamassa ilmaisuvoimaa. Luonnonmateriaalit kivi, tiili ja puu ovat luonteeltaan sellaisia, että katseella voi kuin tunkeutua pinnan alle ja viimeistään kosketuksella varmistua niiden aineellisesta rehellisyydestä. Taas huomaan ajattelevani sitä, luovummeko kodikkuudesta ja ihmisen olemiselle luontevista tiloista siksikin, koska vaatimattomuus ei useinkaan ohjaa tämän päivän valintoja. Luonnonmateriaalit ovat tyypillisesti keinotekoisiiin nähden hintavampia. Olen iloinnut tässä ajassa näkyvästä lisääntyneestä luonnonmateriaalien arvostuksesta ja paluusta aitoihin, kestäviin ja lähellä tuotettuihin materiaaleihin. *Luonnolliset materiaalit paljastavat ikänsä ja historiansa sekä alkuperänsä ja käyttönsä ihmisten palveluksessa* (Pallasmaa 2016, 27).

Pallasmaa (2016, 28) toteaa kaiken aineen olevan olemassa ajan jatkumossa; patina lisää materiaaliin rikastuttavan ajan kokemuksen. Teknologisen ajan rakennukset pyrkivät usein iättömään täydellisyyteen ja esittelevät silmälle läpitunkemattomia pintojaan kertomatta mitään aineellisesta olemuksestaan tai iästään. Ikääntymisen ja kulumisen jälkien pelko on lähtöisin tiedostamattomasta kuoleman pelostamme. (Pallasmaa 2016, 28) Kuoleman pelon liittyminen kulumisen jälkien pelkoon tuntui ensin kaukaa haetulta ajatukselta, mutta sitä hetken pureskeltuani voin varauksetta yhtyä ajatukseen. Mietin ihmistä, joka tekee paljon sen eteen, että näyttäisi nuorelta ja iättömältä eikä mielellään kuule ulkonäkönsä vanhentuneen. Nuorekkuutta, aktiivisuutta ja elämänvoimaa ihailaan ja korostetaan, ja ihmisen suhde ikääntymiseen sekä kuolemaan on edeltäviin sukupolviin nähden luonnottomampi. Uskon ihmisen suojelevan itseään ja läheisiään pysyttelemällä etäällä elämänsä kulun

ja sen loppumisen ajatuksesta. Tällaisen ajattelutavan näen myös tarttuneen itseeni, mutta elämäkokemuksen myötä olen pyrkinyt kääntämään tietoisesti ajatustani hyväksyväksi. Ajattelen luonnollisen ja myönteisen suhtautumisen niin ihmisen elämänsäkaareen kuin materiaalien ajallisuuteen vastaavan ihmisen syvälliseen tarpeeseen ajan kiertokulkuun kuulumisesta.

Kaipaan uusien materiaalien rinnalle myös materiaaleja, joissa näkyy ajan tuomaa patimaa. Etsin vanhoja, monien ihmisten ennen minua käyttämiä esineitä ja huonekaluja. Kosketan kunnioituksella pintoja, joiden tiedän syntyneen vuosikymmenten tai vuosisatojen kuluessa. Niiden äärellä tunnen erityistä ajan jatkumoon ja kiertokulkuun, suurempaan kokonaisuuteen, kuulumista. Oma olemiseni näyttää lohdullisen pienenä, mittasuhteet asettuvat uusiin uomiin. Myös hetki, jossa tämän oivallan on samalla suuri ja pieni.

Minusta Aallon (Schildt 1997, 267) kerronta materiaalien kunnioittamisesta ja suhteestaan niihin tuo hyvää näkökulmaa ja ajattelun aihetta teeman ympärille. Hänen mielestään arkkitehdille työskentely materiaalin ympärillä on ensiarvoisen tärkeää. Hän teki sitä luonnoksia piirrellessään tai niitä vesi- ja öljyvärein maalaillessaan, mutta myös konkreettisesti vaikkapa puun syrakenteeseen perehtyen ja sitä tutkaillen. Aalto kuvasi sanaa materia hänelle paljon merkitsevänä, sillä se jalostaa puhtaasti materiaalisesta toiminnasta myös henkiseksi prosessiksi. *Inhimillinen kulttuuri perustuu olennaisilta osin materiaan. Aine, materiaalien kohtaaminen, materia on se aines joka liittyy arkkitehtuuriin, maalaustaiteeseen ja kuvanveistoon toisiinsa. Taide on jatkuva prosessi jolla aineen käsittelyä jalostetaan — ei sen itsensä vuoksi, vaan inhimillisten vaatimusten täyttämiseksi.* (Schildt 1997, 267-268)

Aalto luotti luonnonmateriaaleihin, erityisesti puuhun ja kiveen. *Ne materiaalit, joita nuo kolme taiteenlajia käyttävät sanottavansa esille tuomiseen, ovat olleet olemassa jo vuosituhsia. (...) Sanalla, puhutulla tai kirjoitetulla sanalla, on välittömin vaikutus ihmiseen; aine sitä vastoin*

”puhuu” hitaammin. Se saattaa selittää, miksi meidän käyttämämme materiaalit ovat niin vanhoja. Ne tarvitsevat pitkän kehitysajan ennen kuin ne alkavat vaikuttaa inhimillisessä kulttuurissa. Ehkä materiaallinen taide nimenomaan on niin loputtoman hidas prosessi siksi, että se sopeuttaa luonnonmateriaalit palvelemaan ihmiskuntaa ja inhimillistä kulttuuria. (Schildt 1997, 268)

Aallon huomio materiaalin vaatimasta ajasta verrattuna puhutun tai kirjoitetun sanan vaatimaan aikaan on hyvin mielenkiintoinen; sana vaikuttaa nopeasti ja välittömästi, kun taas materiaali pääsee puhumaan ja vaikuttamaan vasta aikojen kuluessa. Materiaalia hän pitää juurevana ja voimallisena tekijänä, jonka kanssa tulee päästä tutuksi, ymmärtää sen olemusta ja oppia kuinka se valjastetaan inhimillisen kulttuuriin palvelemiseen. Ihmisen kokemusmaailma kaipaa nopeita, tuoreita ja ravistelevia vaikuttimia, mutta myös vastapainoksi niitä, jotka ovat tuttuja, ennakoitavia ja pysyviä. Näen tässä ajatuskokonaisuudessa myös jonkinlaista syvempää ihmisen perustarpeiden täyttämiseen liittyvää roolijakoa sekä kiintoisan selityksen ihmisen kaipuulle vanhojen, muuttumattomien tai hitaasti muuttuvien materiaalien pariin.

Moderni arkkitehtuuri ei tarkoita raakojen uusien materiaalien käyttöä; pääasia on materiaalien jalostaminen inhimilliseen suuntaan. (Schildt 1997, 269)

Heti näitä lukiessani nousi mieleeni ajatus, mitäköhän Aalto tuumaisi tämän hetken materiaalivalikoimasta. Ainakin minulla on vaikeuksia tässä nopeatempoisessa ja koko ajan uusia vaihtoehtoja tarjoavassa ajassa tutustua ja luoda läheistä suhdetta materiaalien kanssa. Nopean teknisen kehityksen ja kasvavien valikoimien äärellä en välttämättä ehdi näkemään materiaalien perimmäisen luonteen ydintä. Toisinaan tuntuu myös siltä, että materiaalilta jää puuttumaan vahva luonteisuus; uu-

det materiaalit vaikuttavat homogeenisilta, persoonattomilta ja näyttävät palvelevan liiaksi vain silmän tarpeita. Materiaalinen jalostaminen inhimilliseen suuntaan voi tuntua etäiseltä ajatukselta, jopa mahdottomalta.

Painoton

Tarkastellessani modernin taiteen ja arkkitehtuurin yleisiä piirteitä, huomaan läpinäkyvyyden ja painottomuuden niissä usein toistuvina aiheina. Taiteessa ja arkkitehtuurikokemuksissa leikitellään painovoimatuntemuksilla ja haetaan kellumisen kokemuksia. Nämä piirteet avavat reittejä arjesta nostavaan ulottuvuuteen. Eräässä taidenäyttelyssä sain kokea videokuvalla tuotetun kellumisen kokemuksen, mikä on jäänyt erityisen vaikuttavana mieleeni. Arkkitehtuuriteoksissa näkyy paljon myös heijastuksia, limitettyjä kerrostamisia ja rinnastuksia, joilla synnytetään hienovaraisia tilan, liikkeen ja valon muunnelmia. Näen tällaisen herkän otteen tuottavan vaikuttavaa arkkitehtuuria, jossa rakentamisen immateriaalisuus ja painottomuus muuttuvat myönteisiksi tilan, paikan ja merkityksen kokemuksiksi. Näen paljon onnistuneita esimerkkejä arkkitehtuurista, jossa edellä mainituin keinoin onkin onnistuttu luomaan hyvää tekevää ärsykerunsausta sekä herkkää ja aisteja miellyttävää tilamaailmaa.

Muotoja

Työni myötä olen monissa yhteyksissä jäänyt pohtimaan, onnistuvatko nykyrakennukset riittävästi auttamaan meitä mielekkyyden kokemisessa maailmassamme ja olemassaolossamme. Jos lähestyn rakennusta pelkkänä muotosommitelmana ilman vertauskuvallisuuden merkitystä, jää vertauskuvan ja merkitysten takainen syvempi todellisuus kokematta. Pallasmaa (1993, 74) on jopa herätellyt pohtimaan, synnyttävätkö muodot ja geometria itsessään arkkitehtonisia elämyksiä tai ovatko muodot sittenkään arkkitehtuurin varsinaisia alkeis-

osia; ovatko edes seinä, ikkuna tai ovi todellisia arkkitehtonisen vaikuttamisen yksiköitä. Jos lähestyn kysymystä taideteoksen tuottaman elämyksen kautta, voin todeta, ettei rakennuksessa tai taideteoksessa merkitys itsessään ole muodoissa, mutta kuitenkin olennaisesti muotojen välittämässä mielikuvissa ja niiden tunnelatauksissa. Siksi päädyn antamaan muodolle keskeisen roolin elämyksen synnyssä; ne ovat tärkeitä välineitä mielikuvien rakentumisessa. Se mikä tekee tulkinnoista niin ainutlaatuisia on Pallasmaalta (1993, 76) lainamani havainto, että muoto koskettaa tunteitamme pelkästään sen perusteella mitä se itse kullekin edustaa. *Arkkitehteina emme ensisijaisesti suunnittelekaan taloja fyysisinä esineinä vaan talois-samme asuvien mielikuvia ja tuntemuksia.* (Pallasmaa 1993, 76) Kun muistan myös rakennustaiteellisen sanoman välittyvän teoksen kohtaamisen tuottamien mielikuvien ja miellelyhtymien, muistikuvien ja ruumiin tuntemusten kautta, tulen ohjanneeksi työskentelyäni syvemmälle sisällölliselle tasolle.

4.2 KODITTOMANA

Vaikka tiedän raadollisen todellisuuden, ajattelen omaa kotia jokaisen ihmisen oikeutena. Sen oikeutus on kirkastunut silloin, kun kuulen ihmiseltä puuttuvan kodin. Kodin puuttumista kuvaavaan ilmaisuun *koditon* liittyy mielessäni väkevä emotionaalinen lataus; koditon ihminen ei voi olla onnellinen ihminen. Kodittomalta ihmiseltä puuttuu yksi merkittävin asia elämästään, oma paikka, oma reviiri, jota hallita.

Yleensä kodittomuus ymmärretään asuntopulana. Kun ihmisellä ei ole asuntoa, sanotaan heidän olevan asunnottomia eli kodittomia. Pekka Passinmäki (2002, 16) kirjoittaa erilaisesta kodittomuudesta, joka ei liity asuntojen määrään, vaan niiden laatuun. Tällöin ihmisellä on asunto, mutta hän tuntee sen vieraaksi. Tällai-

nen kodittomuus ei liity vain asuinrakennuksiin, vaan se saattaa leimata koko rakennettua ympäristöä. Arkkitehtuurikeskusteluissa on aika ajoin noussut huoli arkkitehtuurin merkityssällön ohenemisesta ja paikan merkityksen vähenemisestä rakentamisessa. Passinmäki (2002, 15-16) korostaa, että kodittomuuden ongelmaa pohdittaessa tarkastelun keskiössä ei voi olla pelkkä rakennus. Esimerkiksi historiallisten elementtien palauttaminen ei hänen mielestään ratkaise ongelmaa tai ole luonteva tapa tehdä arkkitehtuuria enemmän merkityksiä kantavaksi, koska arkkitehtuurin muotojen ja merkitysten on aina nouseva nykyhetken kokemuksista. (Passinmäki 2002, 15-16)

Myöhemmin tekemässään väitöstudiumuksessaan *Arkkitehtuurin uusi poetiikka* (2011) Passinmäki pohtii poetiikan ja teknologian suhdetta arkkitehtuurissa. Nykyajan arkkitehtuurin ongelmat ovat hyvin samantyyppisiä eri puolilla maailmaa ja Passinmäen (2011, 1) mukaan ei kyse ole niinkään arkkitehtuurin ongelmasta vaan rakentamisen ja asumisen ongelmista, jotka ovat osa perustavanlaatuisia länsimaisen ihmisen taiteissa, tieteissä, tekniikassa ja arkielämässä näkyvää kriisiä. Tämä juontuu nykyihmisen teknologisesta asenteesta luontoa kohtaan ja näkyy arkkitehtuurissa juuri kodittomuuden tunteena. Kyse on eksistentiaalisesta kodittomuudesta, joka syntyy ihmisen kokiessa aistillisen, elämyksellisen ja mielellisen sisällön puuttumista rakennetussa ympäristössään. (Passinmäki 2011, 1)

Ajankohtaisiksi arkkitehtuurin teknologisoitumisen ongelmat ovat Passinmäen (2011, 3) mukaan tulleet 1900-luvun jälkipuoliskolla, jolloin modernissa rakentamisessa oltiin unohtamassa ihmisen henkiset tarpeet. Ratkaisuja haettiin muun muassa arkkitehtuurin postmodernismista ja dekonstruktivismista sekä nykyisestä digitaalisesta arkkitehtuurista, mutta kaikkien suuntausten ongelmana on ollut se, ettei niissä ole kyetty ylittämään teknologista asennetta. (Passinmäki 2011, 3) Väitöskirjassaan Passinmäki pureutuu tämän ylittämisen mahdollisuuteen.

Passinmäen (2002, 9) mukaan Heidegger on monissa kirjoituksissaan valaissut tarkkanäköisesti modernin arkkitehtuurin ongelmia; hän erittelee ja kritisoi sitä, mutta samalla hänellä on esittää käsityksensä sen uudenlaiseen lähestymiseen. Heidegger tunsikin vastenmielisyyttä moderneja suurkaupunkeja kohtaan. Teknologisella aikakaudella tilaa ja aikaa ei hänestä ymmärretty enää sen mukaisesti, kuinka hän oli määritellyt aidon kotiseudun; paikkana, jossa ihmisten kohtalo voi toteutua tutussa luonnollisessa ympäristössään. (Passinmäki 2002, 9-10) Ajatus siitä, että ihmisen tulisi elää tai antaa kohtalonsa toteutua, niinkuin Heidegger on asian ilmaissut, kotiseudullaan ja tutussa ympäristössään, tuntuu tälle ajalle epätyypilliseltä. Minusta vaikuttaa siltä, että nykyaikana kotiseutuun on aiempaa löyhempi side ja uudet elinympäristöt uusine kokemuksineen houkuttelevat ihmisiä. Nykyään ei ole tavanomaista, että koko suku jäisi samoille asuinsijoille. Siksi uskon kyllä paikan merkitysten kadon olevan aiheuttamassa kodittomuuden tunnetta.

Kodittomuuden ongelmaan on Passinmäen (2002, 16) mukaan löydettävä jokaisena aikana omat ratkaisunsa. Mitä syvemmälle hän tarkastelussaan etenee, sen enemmän huomio kääntyy rakennuksesta kohti ihmistä. Kodittomuus sisältyy ihmisen olemassaoloon, sanoo Passinmäki (2002; 22). Heidegger on ilmaissut asian seuraavasti: *Todellinen asumisen ahdinko on siinä, että kuolevaiset ovat aina ja uudelleen etsineet asumisen olemusta, ja että heidän täytyy aina ensin oppia asumaan.* Olemassaoloon kuuluvan kodittomuuden myötä ihminen joutuu yhä uudelleen etsimään asumisen olemusta ja opettelemaan asumista. Eri aikakausina ja eri kulttuureissa ihminen vastaa omalla rakentamisen tavallaan tuohon olemassaolonsa kodittomuuteen. Tuolloin tarina kirjoittuu ihmisen maailmankäsityksestä ja sen konkretisotumisesta ajan rakentamiseen. (Passinmäki 2002, 22)

Huomio tarkastelun siirtämisestä rakennuksesta ihmiseen palauttaa ajatukseni Bachelardin (2003, 74) kehoitukseen, jossa asumisen paikkaa tärkeämpi on se miten ihminen elintilaansa asuu. Merkittäviksi tekijöiksi kodin tunnun kannalta näyttävät nousevan huomion kiinnittäminen asumisen tapaan ja juurtumisen vaatimaan aikaan. Vaikka arkkitehtina suunnittelien konkreettisia rakennuksia, on kuitenkin hyvä muistuttaa itseä siitä, että toimillani voin merkittävästi vaikuttaa asujan elämisen tapoihin. Voin ottaa aktiivisen roolin niin asiakkaalle merkittävien elämisen tapojen ymmärtämiseksi kuin myös niiden muuttamiseksi. Tämän täytyy tapahtua hienovaraisesti ja asiakkaan ehdoin ja perustua sellaiseen ihmistuntemukseen, jossa voin nähdä asiakkaan tarpeita jopa häntä itseään kirkkaammin.

Passinmäki (2002, 22-24) haluaa huomauttaa, että myös tiede ja tekniikka ovat tapoja vastata olemassaolon kodittomuuteen. Tekninen asennoituminen on ollut yksi ihmisen tapaa tulkita perustaansa, mutta ajan myötä tulkintatapa on käynyt yhä ongelmallisemmaksi sitä mukaa kun tekniset toiminnot ovat alkaneet irrota perustastaan muodostaen omia itseriitettöisiä systeemejään. Suunnittelun ja rakentamisen erottua toisistaan on suunnittelu alkanut yhä enemmän olla *omalakista* toimintaa, jossa ratkaisut tehdään piirustuspöydällä, enemmän järkeen ja mielikuvitukseen kuin kokemukseen luottaen. Kun rakennukset rakennetaan virtuaalitodellisuuteen, voi Passinmäen (2002, 22-26) mielestä merkittävä arkkitehdin työn perusta unohtua. Elämisemme perustan unohtamisen myötä menetämme perimmäisen merkitysyhteyden, joka tekee elämästä mielekäästä. Hän toteaa Heideggeria tulkiten, että tekniikan ongelmista ei päästä asettumalla tekniikka vastaan vaan se on ymmärrettävä uudella tavalla, ei-teknisesti. Oikea suhde tekniikkaan edellyttää teknisestä asenteesta luopumista, jonka Passinmäki rinnastaa Heideggerin ajatukseen *silleen jättämisestä*. (Passinmäki 2002, 22-26)

Modernin ihmisen kodittomuus ilmenee Passinmäen (2002, 11) mukaan yksitasoisuutena sekä asumisessa että rakentamisessa. Yksitasoisuudesta puhuessaan Passinmäki tarkoittaa sitä, että modernit rakennukset eivät enää kasva perustastaan, joka voidaan ymmärtää

esimerkiksi luonnoksi tai olemiseksi, vaan ovat ihmisen representoivan ajattelun tuotteita. (Passinmäki 2002, 11-12) Tämän koen liittyvän siihen, että arkkitehtuuri on tekijälleen liiaksi itseilmaisua tai näyttäytyä kuin erillisenä saarekkeena, sekä fyysisestä että mentaalista paikastaan irrallisena. Suurimmaksi syyksi kodittomuuden tunteelle näen juurettoman elämisen tavan ja hyvinvoinnista, aistimellisuudesta ja kokemuksellisuudesta liian etäälle joutuneen asutosuunnittelun. Kaupunkisuunnittelussa näen yksitasoisuutta, joka suurelta osin johtuu ajallisen kerroksellisuuden vähenemisestä. Vanhaa rakennuskantaa hävitetään taloudellisen tehokkuuden nimissä ja tilalle tehdään nopeasti ja harmillisen usein laadultaan kehnoa uudisrakentamista. Vanhaa rakennuskantaa aidosti arvostava suhtautuminen sekä suojeluun panostaminen ovat hyviä keinoja tuoda asuinympäristöihin monitasoisuutta. Ajallisuuden lisäksi elinympäristöihin voi monin toimin tuoda erilaisia ja eritasoisia merkityksiä; kun ajattelen paikkoja ja ympäristöjä kuin ihmisiä omassa olemisessaan, syntyy kunnioitusta, josta nouseva suunnittelu ja rakentaminen antavat paikalle lisämerkityksiä ja vahvistavat ohentuneita merkitysisältöjä.

Passinmäki (2002, 12) toteaa ihmisen elämän muuttuvan silleen jättämisen myötä kaksitasoiseksi, jolloin hän ei enää todellistu ainoastaan yhteisöllisen olemisensa pohjalta vaan hänen olemisellaan on myös yksilöllinen taso. Liitän tämän kaksitasoisuuden aiemmin käsitellyn Brummettin kodin käsitteistön (Semi ja Salmi 2016, 39) *liittymättömyys / yhteenkuuluminen* käsitteisiin. Tulkitsen Passinmäen korostavan näiden molempien yhtäaikaisen toteutumisen merkitystä; kaksitasoinen elämä todellistuu sekä yhteisöllisen että yksilöllisen olemisen pohjalta. Kodittomuuden tunteen voittamiseksi rakennusten tulee kasvaa sekä ihmisen luonnon ja olemisen että paikan luonnon ja olemisen perustoista.

Ennen, nyt

Olen ajatellut perinteistä rakentamista, verrannut sen luonnetta tämän päivän rakentamisen tapoihin. Materiaaleja ja teknisiä apuvälineitä oli käytössä vähemmän ja rakennusaineiden kuljetus pitkien matkojen päähän oli mahdotonta tai työlästä. Siksi olikin luonnollista käyttää ensisijaisesti paikallisia materiaaleja ja rakentaa näiden sanelemien ehtojen mukaan mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti ja kestävästi. Arkkitehtoniset ominaisuudet, kuten korkeus, mittasuhteet, aukotus, massiivisuus tai keveys, syntyivät lähtökohdista käsin. Myös rakennusmestarin ja kirvesmiehen taidoilla oli erityisen suuri merkityksensä. Tunnistan vanhoissa rakennuksissa sellaisen luonnollisuuden ja pakottomuuden, joka nousee hyvästä vuorovaikutuksesta luonnon kanssa.

Tänä päivänä rakennusaineiden suhteen on paljon valinnanvaraa. Teollisuus tuottaa lukuisia erilaisia aineita ja materiaaleja suunnittelijoiden käyttöön ja niitä kuljetetaan koko maailman laajuisesti. Samalla moderni informaatioteknologia ja tiedonsiirto ovat häivyttäneet rajoja, joihin ihminen oli tottunut. Tämä mahdollisuuksien loputon taivas heijastuu itsestäänselvästi myös arkkitehtuuriin ja koko rakennettuun ympäristöön. Olen huomannut nykyrakentamisessa teknistä ja tunteetonta suhtautumista rakennusalueen tai tontin luonnollisiin lähtökohtiin. Maastonmuotoja ei aina kunnioiteta suunnitelman lähtökohtana. Nykyaikainen työkalusto mahdollistaa nopeasti toteutettavan mittavankin maaperän muokkaamisen, jolloin raskas kalusto vaatii jo itsessäänkin rankkaa kasvillisuuteen ja maaperään kajoamista.

Koen nykyarkkitehtuurissa näyttävän vaikuttavuuden ja silmää ruokkivien piirteiden ohessa juurettomuutta ja irrallisuutta. Tehokkuuden ja nopeuden ohjaamassa tekemisen tavassa luonnolliset lähtökohdat uhkaavat unohtua ja sisältö ohentua merkitysköyhäksi. Omissa suunnitelmissanikin haen puutalolle vallitsevan trendin mukaista ehjää geometrista muotoa, jota en halua millään ylimääräisellä rikkoa. Etsin ratkaisuja, jotka säästävät muodon eivätkä vie huomiota siltä. Vesikaton ja räystäiden tehtävä tulee juuri ja juuri

täytettyä, kun teen niistä niin pienet ja eleettömät kuin mahdollista. Suunnitelma onkin eleettömyydessään ja yksinkertaisuudessaan kaunis. Muoto antaa puumateriaalille oikeutta — näen suunnitelman istuvan niin omaan minimalistiseen makuuni kuin myös suomalaiseen mielenmaisemaan. Kuitenkin huomaan, että olosuhteiden vaatimuksiin vastaava rakenne voisikin tehdä rakennuksen olemukselle hyvää. Nämä ominaisuudet viestivät rakennuksen kuuluvan paikkaansa, nousevan alkuperästään ja juurestaan. Kestävän ja ajattoman, aisteja ravitsevan ja mieltä hoitavan arkkitehtuurin tekeminen kysyy monien, joskus toisiaankin vastaan asetuvien periaatteiden puolustamista. Aion omissa suunnittelutöissäni tarkastella yhä lähempää ja yhä tarkemmin olosuhteiden, paikan ja asujansa olemusta. Oman työnsä pohtiminen ja uudet opit muovaavat myös ammatti-identiteettiä. Yritän antaa suunnittelussani lähtökohtien ohjaamaksi ja poissa tarpeesta tehdä aina uudenlaista ja erikoista. Arkkitehtuurin ei tarvitse elää tiukasti muodin tai trendien mukaan; jatkuvuus on välttämätöntä, jotta ihminen voi kiinnittyä ympäristöönsä ja kokea turvallisuutta.

4.4 ZUMTHOR

Haluan tässä kohtaa puhua Peter Zumthorista siksi, että näen hänen työskentelyssään kiinnostavaa poeettista suhtautumista, mutta monessa mielessä pidän hänen töitään myös esimerkillisinä tämän ajan arkkitehtuuriteoksina. Ne ovat moderneja, esteettisiä ja täysin omaa aikaansa heijastelevia, mutta samalla hienoja esimerkkejä juurevasta, läsnäoloa ja hyvinvointia korostavasta arkkitehtuurista. Tunnelmaa, ilmapiiriä ja kokemuksellisuutta korostavaa arkkitehtuuria ajatellesani en voi myöskään häntä sivuuttaa. Zumthor tunnetaan luonnonmateriaaleja suosivana arkkitehtina ja mielestäni hänen lähestymistapaansa kuvaavat parhai-

ten ilmaukset tinkimätön ja hiljainen. Luonnehtisin hänen töitään myös minimalistisina ja ympäristöönsä sulautuvina. Zumthorin kirjan *Atmospheres* (2006a, 7) esipuheessa Brigitte Labs-Ehlert kertoo Zumthorin arvostavan sellaisia paikkoja ja rakennuksia, jotka tarjoavat ihmisille turvasataman ja huomaamatonta tukea. Hän myös valaisee Zumthorin loputonta kiinnostusta tutkia ja eritellä, millaisista elementeistä ainutlaatuinen läsnäoloa, hyvinvointia, harmoniaa ja kauneutta luova ilmapiiri syntyy. Zumthor ei usko ulkoiseen näyttävyyteen, mutta näkee estetiikan keskeisessä roolissa ilmapiirin luomisessa. (2006a, 7)

Lapsuudessa oli aika kun koin arkkitehtuuria ajattelematta sitä. Joskus voin melkein tuntea tietyn ovenkahvan kädessäni, metallikappaleen joka on muotoiltu kuin lusikan takaosa. Minulla oli tapana tarttua siihen, kun menin sisään tätini puutarhaan. Tuo ovenkahva näyttäytyy yhä erityisenä merkinä pääsemisestä erilaisten tunnelmien ja tuoksujen maailmaan. Muistan soran äänen jalkojen alla, pehmeänä hohtavan vahatun tammipiportaan, kuulen raskaan etuoven sulkeutuvan takanani kävellessäni pimeää käytävää pitkin ja astuessani keittiöön, talon ainoaan todella kirkkaasti valaistuun huoneeseen. Taaksepäin katsottuna näyttää siltä, että tämä olisi talon ainoa huone, jonka katto ei hävinnyt hämärään; lattian pienet kuusikulmaiset laatat, tummanpunaiset ja sovitetut niin tiukasti yhteen, että niiden väliset saumat olivat lähes huomaamattomat, olivat kovat ja taipumattomat jalkojeni alla, ja keittiön kaapista peräisin olevan öljymaalin tuoksu. Kaikki tässä keittiössä oli tyyppillistä ja perinteistä, siinä ei ollut mitään erityistä. Mutta ehkä se oli juuri se tosiasia, että se oli niin täysin ja niin luonnollisesti keittiö, että se on jättänyt pysyvän jäljen mieleeni. Tämän huoneen ilmapiiri liittyy lähtemättömästi ideaani keittiöstä. Nyt jatkan matkaa ja puhun tädin puutarhaportin kahvan jälkeisistä ovenkahvoista, maasta ja lattiaista, aurin-

gon lämmittämästä pehmeästä asfaltista, kastanjanlehdillä peittyneistä kiveyksestä syksyllä, ja kaikista ovista, jotka sulkeutuivat niin eri tavoin, toiset täydesti ja arvokkaasti, toiset ohuella, halvalla kopinalla, toiset kovasti, leppymättömästi ja pelottavasti. Tämänkaltaiset muistot sisältävät syvimmän arkkitehtuurikokemuksen, jonka tiedän. Ne ovat arkkitehtuurin ilmapiirin ja kuvien arkkuja, joita tutkin arkkitehdin työssäni.

tekijän vapaa suomennos Peter Zumthorin kirjoituksesta

(2006b, 7-8)

Zumthor vaikuttaa ammentavan enemmän mielikuvista kuin fyysisistä tekijöistä; vahva mielikuva on kyllä painanut hänen mieleensä myös tarkkoja fyysisiä jälkiä. Hän näyttää makustelevan tarkasti kaikkea, mikä on häntä erityisellä tavalla koskettanut, tiloja ja rakennuksia, inspiroivia kirjoja ja musiikkikappaleita. Tunistan itsessäni samanlaista taipumusta; haen muistumia ilmapiireistä ja tunnelmistapaalamalla mielikuvien kautta tiloihin ja hetkiin. Minusta Zumthorin ajattelussa korostuu poeettinen suhtautuminen arkkitehtuurin sekä suunnittelijan että koki-ajan näkökulmista. Tämä näyttää vaikuttavan niin materiaalien koostumuksessa ja läsnäolossa, mittasuhteiden käsittelyssä kuin valon käyttäytymisessäkin.

Zumthor on kertonut (2006b, 19) nuoruudessaan kuvittelleensa runouden kuin värillisenä pilvenä, joka koostuu enemmän tai vähemmän hajanaisista metaforista ja viittauksista, joita nautinnollisuudestaan huolimatta on vaikea yhdistää luotettavaan maailmankuvaan. Arkkitehtina hän on oppinut ymmärtämään, että vastakohta tuolle nuorena kuvitellulle runouden määritelmälle onkin lähempänä totuutta. Kun

arkkitehtuuriteos koostuu muodoista ja sisällöistä, jotka yhdistyessään onnistuvat luomaan syvällisen tunnelman, jolla on voimaa vaikuttaa ihmisiin, on sillä taideteoksen ominaisuuksia. Tällä taiteella ei ole tekemistä kiinnostavien rakenteiden eikä omaperäisyydenkään kanssa, vaan se koskee oivalluksia, ymmärrystä ja ennen kaikkea totuutta. Hän ehdottaa runouden olevan odottamatonta totuutta, joka elää hiljaisuudessa, ja arkkitehtuurin taiteellisenä tehtävänä on antaa tälle odotukselle muoto. Zumthorista rakennus itsessään ei koskaan ole runollinen. Sillä on korkeintaan hienovaraisia ominaisuuksia, jotka antavat tiettyinä hetkinä ymmärtää jotain sellaista, jota emme koskaan ennen ole pystyneet ymmärtämään aivan sillä tavoin. (Zumthor 2006b, 19)

Zumthor (2006b, 83) puhuu musiikin, kuvataiteen ja runouden taian lisäksi *todellisuuden taian* (*magic of the real*), jolla hän kuvailee arkisia tilanteita, joissa kaikki on kohdillaan. Joskus, yhdessä hetkessä, erityisen arkkitehtuurin, maiseman tai ympäristön välittämä taika on äkkiä läsnä; se on aineellistunut kuin sielun mitattavaksi muuntunut kasvu. Hän on kuvaillut (2006b; 84) arkipäiväisen hetken aamupäivän tuokiosta opiskelija-asuntolan kahvitilassa. Ihmisten mielentilat, yhteinen nautinto odotetusta kahvikupillisesta, äänet, valot, värit, ilmanlaatu ja kaikki aineellisen ja aineettoman läsnäolon elementit luovat odottamattoman täydellisen hetken. Jälkikäteen ajateltuna hänen ollut vaikea itsekään ymmärtää, mikä tuossa hetkessä niin kovin liikutti.

Todellisuuden taika on kuin alkemiaa, jolla todelliset aineet muunnetaan ihmisen tuntemuksiksi, luodaan se erityinen hetki, jolloin aine, arkkitehtonisen tilan sisältö ja muoto, tulee emotionaalisesti omaksutuksi ja tarkoituksenmukaiseksi.

tekijän vapaa suomennos Peter Zumthorin kirjoituksesta (2006b, 85)

Mieleeni nousee kuva Rooman kadulta. Olimme juuri kahden ystäväni kanssa kesän loppumista enteilevässä haaleanharmaassa ja kosteutta tihkuvassa säässä käyneet ihmettelemässä turistien massoittamaa Fontana di Treviä ja vaikuttumassa Pantheonin ihmeellisestä valosta. Näiden jälkeen jatkoimme vähän päämäärätöntä kulkemistamme kävelykadulla ja hetken mielijohteesta sekä pizzapalojen houkuttamina poikkesimme sisään kadulle avautuvaan pieneen ja arkiseen take away -kahvilaan. Paperiseen taskuun sujautetun pizzapalasen kanssa istahdin kahvilan ainoalle penkille joka oli siinä kohtaa, missä meillä on seinä kylmän ja lämpimän ilman rajana. Täällä seinä puuttui ja tunsin istuvani melkein kävelykadulla, mutta kuitenkin omassa paikassani, viereistä liiketilaa rajaavaan seinään selkäni nojaten. Jalkani nauttivat tauosta ja kielelle nouseva vesi muistutti, että aamiaisesta on jo kulunut tovi. Juusto venyi suun ja pizzaa pitelevän käden välissä, samalla tasapainottelin kylmää limutölkkiä polveni päällä. Kapealla kävelykadulla oli aiempien ihmis-massojen jälkeen juuri sopivasti ihmisiä, liikehdintää, puheensorinaa ja katseltavaa. Hetkellinen auringonpilkahdus osui kapeaan, keveän sateen kostuttamaan katutilaan. Joukko tummansinisiin pukuihin ja jakkupukuihin pukeutuneita, hyväntuulisia italialaisia astui juuri kadulta kahvilaan lounastamaan. Taustalla soi jokin itselleni tuntematon, mutta tunnelmaan täydellisen hyvin sopiva musiikkikappale. Tuossa hetkessä koin todellisuuden taian. Tätä hetkeä varten oli tultava Roomaan, totesin ystävälleni. Tätä tulin hakemaan.

Tekijän muistiinpanoista 18.10.2019

Zumthor (2006a, 19) kysyy itseltään, voiko arkkitehtonisena ilmaisuna saavuttaa tuollaisten hetkien intensiteetin ja mielialan. Näitä pohtiessaan hän kehottaa itseään ja muita ottamaan oppia säveltäjistä ja siirtämään musiikin taiteen keinoja arkkitehtuuriin. Diatoniset soinnut, rytmisyys, melodia, yksinkertaisuus, läpinäkyvyys ja rakenteiden vakaus; nämä kaikki elementit, niiden suhteet ja keskinäiset jännitteet, toimivat myös arkkitehtuurin kielessä. Samalla hän näkee musiikiteoksissa *arkkitehtuuria*; Zumthor kuvaa (2006b, 10-11) Bachin musiikin arkkitehtuuria, jossa hänen mukaansa piilee myös sen pohjimmainen vaikuttavuus. Musiikki perustuu selkeään ja avoimeen rakenteeseen, jossa melodisten, harmonisten ja rytmisten elementtien yksityiskohtia on mahdollista noudattaa menettämättä tunnetta sävellyksen kokonaisuudesta. Jäljittäessään musiikillisen kankaan yksittäisiä lankoja, voi oppia ymmärtämään musiikin rakennetta hallitsevia sääntöjä; rakenne luo merkityksen osista koostuvalle kokonaisuudelle. (Zumthor 2006b, 10-11) Näen mielessäni Zumthorin teorian arkkitehtuuriteokseen projisoituna. Minusta rakennuksen teknisellä perustalla on yhtäläinen vaikutus musiikkiteoksen rakenteen kanssa; se on kuin koossa pitävä voima, joka sekä selvästi näkyvänä tai hienovaraisemmin esiin nousevana on kokonaisuuden kannalta merkityksellinen.

Yksi tunnetuimmista Zumthorin rakennuksista on Sveitsin Alpeilla sijaitseva Vals Therme kylpylä, joka on rakennettu paikallisesta kivistä. Pia Parkkinen (2008) kirjoittaa materiaalien lisäksi Zumthorille olevan tärkeää myös sen, miten valo lankeaa ja miten tila sekä mittasuhteet asettuvat. *Lopulta niiden kaikkien on natsattava yhteen. Materiaalit, mittasuhteet, skaalat reagoivat toisiinsa. Se on vähän kuin alkemiaa*, on Zumthor todennut. Jälkipolville jäävänä perintönä hän korostaa laatua ja yksilöllisyyttä. Hän ei tee typologisia, tietyyppisiä rakennuksia, vaan aina ainutlaatuisia ratkaisuja. (Parkkinen, 2018) Tällaisen alkemian hallitsemiseksi tarvitaan erityisiä kykyjä. Se kysyy kokeilemista ja tutkimista sekä uskoa lopputulokseen, jossa olemassaolevista aineksista jalostuu uusia ominaisuuksia kantava kokonaisuus. Kysyn myös, näenkö itsessäni tällaisia alkemistin kykyjä. Tunnistan itseni visuaalisesti

aktiiviseksi ihmiseksi; *elän silmilläni* ja tarvitsen paljon visuaalisia kokemuksia, harmoniaa ja kauneutta arkeani voimaannuttamaan. Pidän itseäni myös vahvasti aistivana ja herkästi havainnoivana ihmisenä ja samantyyppisiä ominaisuuksia näen monissa luovilla ja taiteellisilla aloilla toimivissa ihmisissä. Uskon vahvasti aistivien ja visuaalisesti aktiivisesti havainnoivien persoonien päätyvän juurikin luovaa ajattelua kysyville aloille. Aistimuksien imeminen ja kuvittelun taito antavat aineksia uuden luomiseen ja Zumthorin kuvaileman alkemisen prosessin tapahtumiseen.

Beauty is in the eyes of the beholder. Kauneus on katsojan silmissä.

Peter Zumthor

(2006b, 84)

Zumthor (2006b, 8-10) ihailee tarkkaa ja aistillista tapaa käyttää materiaaleja. Hänen mielestään sellainen näyttää juurtuneen muinaiseen materiaalien käytön perustietoon, joka samalla paljastaa kaikki kulttuurisesti välittyneet merkitykset ylittävän materiaalien ytimen. Luulen pohjan ilmiömäiselle materiaalin tajulleen kehittyneen häneen jo lapsuudessaan. Zumthorin huonekalupuuseppä-isä halusi poistaa jatkajan työlleen ja tämä olikin neljä vuotta isänsä oppipoikana. *Kasvoin perheessä, jossa kaikki tehtiin käsin. Kaiken, mitä isäni pystyi tekemään itse, hän teki.* (Parkkinen, 2018)

Suunnittelutyöstä Zumthor (2006a, 7) toteaa, ettei sekään seuraa millään tapaa suora- viivaista, lineaarista polkua, vaan paikan lukeminen, sen sisäistäminen, tarkoitusten ja tavoitteiden perusteellinen selvittäminen, arkkitehtuurin luonnostelu, suunnittelu ja muotoilu on eräänlainen kiertynyt ja muutuva prosessi. Zumthorista puhuttaessa (Parkkinen, 2018) tavataan käyttää sanaa tinkimätön; hän ei tee kompromisseja. Hän haluaa myös valvoa projektinsa suunnittelupöydältä loppuun asti ja pidellä ohjia tiukasti käsissään. Hänen mielestään tällaista toimintatapaa ei tarvitse edes perustella.

Teen työtäni kuin taiteilija. Et koskaan kysyisi taiteilijalta, miksi hän on niin tinkimätön.

Peter Zumthor

(Parkkinen, 2018)

Kun luen Zumthorin (2006b, 18-19) intohimosta työpiirustuksia kohtaan, tulee mieleeni Alvar Aalto ja hänen työpiirustustensa valtava määrä. *Kaikista arkkitehtien tuottamista piirustuksissa suosikkini ovat työpiirustukset. Ne ovat yksityiskohtaisia ja puolueettomia. Niiden*

käsityöläisten ansiosta, jotka antavat kuvitellulle esineelle materiaalsen muodon, ne ovat vapaita assosiativisesta manipulaatiosta. Ne eivät yritä vakuuttaa ja tehdä vaikutelmia kuten projektipiirustukset, vaan näyttävät sanovan: Tämä on täsmälleen sitä miltä se näyttää. Työpiirustukset ovat kuin anatomisia piirustuksia. Ne paljastavat jotain salaisesta sisäisestä jännityksestä, jonka valmiin arkkitehtuurin ruumis on haluton paljastamaan: yhdistymisen taidetta, piilotettua geometriaa, materiaalien kitkaa, kantamisen ja pitämisen sisäisiä voimia, ihmisen työtä, joka on luonnostaan ihmisen tekemisissä asioissa. (Zumthor 2006b, 18-19)

Oma suhteeni työpiirustuksiin on kahtalainen; ymmärrän niiden tärkeyden kokonaisuuden kannalta, mutta niiden tekeminen on vaatinut eniten opettelua ja sinnikästä työtä. Työpiirustuksen vaatiman kolmiulotteisuuden hahmottamisen parissa olen kokenut hienoimmat uuden oppimisen hetkeni. Odotan pääseväni työpiirustusten kanssa yhä enemmän sinuiksi ja omaksuvani Zumthorin oppeja niihin suhtautumisessa. Näen työpiirustuksilla erityistä arvoa assosioituneen kuvallisuuden vastavoimana. Niiden rehellisyys on kaunistelmattomuudessaan puhuttelevaa. Kuvissa on vain se, ja kaikki se, jota suunnitelma todella sisältää. Työpiirustus ei sievistele tai jätä kertomatta; kaikilla rakennusosilla on todellinen nimi ja olemassaoleva materiaali. Minusta ne ovat kuin musiikkiteoksen nuotisto. Usein ne yllättävät myös kauneudellaan.

5.1 VIRTAAAN

Kun kuvia tuotetaan enemmän kuin koskaan ennen, olen jo aiemmassa tarkastelussa hakenut vastauksia sille, miten kuvallisuus muovaa ajatteluamme ja havaintotapojamme. Anita Sepän (2007, 14) mielestä teknologiavastaisen näkökulman sijasta on mielekästä pohtia mahdollisuuksia hyödyntää modernia teknologiaa uudenlaisen kriittisen kulttuurin ja ajattelun luomisessa. Hän on pohjannut ajatuksiaan jo 1930-luvulla kulttuurin kuvallistumisen ongelmia pohtineen Walter Benjaminin kirjoituksiin ja uskoo, että moderni teknologia voidaan valjastaa palvelemaan yhtä hyvin hyviä kuin huonojakin päämääriä; ratkaisevaa on välineen käyttötavat ja niitä ohjailevat intressit. Seppä suhtautuu kriittisesti niihin visuaalisen kulttuurin tulkitsijoihin, joille kuvien massatuotanto ja siihen sidoksissa oleva teknologia näyttäytyy ainoastaan ongelmallisena kehityssuuntana ja todellisuuden katoamisen aiheuttajana. Selvää on, että ymmärryksemme kuvista ja kuvallistumisesta on vielä keskeneräinen. (Seppä 2007, 14-16)

Allekirjoitan varauksetta Sepän (2007, 14-16) esille nostaman myönteisen suhtautumisen merkityksen kehittyvää teknologiaa kohtaan. Kuvallisuus niin kuin muutkin aikamme ilmiöt ovat tämän päivän kulttuuria ja ne näkyvät joka tapauksessa myös rakennustaiteessa ja asumisessa. Urbaanin elämäntavan ja miljööön kuvavirtoja en voi pysäyttää enkä edes tarkastella kovin analyttisesti. Myös Pallasmaa (2016, 31) neuvoo hyväksymään kuvien virran ja katselemaan sitä kuin voimistettuna haptisena tuntemuksena; elää ja tuntee se uudella tavalla kuin uimari veden virtauksen ihollaan. Näin varmasti tapahtuu myös luonnostaan, mutta tietoisestikin on hyvä astahda kriittisyyden ilmapiiristä uteliaisuuden piiriin ja tutkia löytäisimmekö uudenlaista katselemisen tapaa. Silmän vallan moittimisen sijaan yritän tavoitella aistien välistä tasapainoa.

Tehtävä

Pallasmaan (2016, 12) mukaan taiteen ja arkkitehtuurin vahvistamalla minuudentunteella ihminen pääsee osallistumaan unen, mielikuvituksen ja mielihalun mentaalisiin ulottuvuuksiin. *Jokaisen rakennuksen perimmäinen merkitys on arkkitehtuurin ulkopuolella; sen kautta tietoisuutemme suuntautuu takaisin maailmaan ja kohti omaa minuuttamme ja olemassaolon tunnettamme. Merkityksellinen arkkitehtuuri saa meidät kokemaan itsemme kokonaisina kehollisina ja henkisinä olentoina.* Itse asiassa tämä on merkityksellisen taiteen suuri tehtävä. (Pallasmaa 2016, 12)

Pallasmaa (2016, 12) puhuu unen, mielikuvituksen ja mielihalun mentaalisiin ulottuvuuksiin osallistumisesta ja Bachelard (2003, 19) oikeastaan kattaa nämä samat ulottuvuudet uneksinnan käsitteellään. He liikkuvat aivan saman ajatuksen ympärillä ja näkevät tiloissa mahdollisuuksia eheyttävien, minuuden ja olemassaolon tunteiden vahvistajana. Kun arkkitehtuuri voi parhaimmillaan olla täydentämässä ihmisen kokemusta itsestään kehollisena ja henkisenä olentona, ei sen tehtävä ole millään tapaa vähäpätöinen. Tällaisen tehtävän ajattelemisen vahvistaa työni merkityksellisyyden tuntua. Se myös saa arkkitehdin työn näyttämään ensisijaisesti palvelutehtävänä. Kuuntelemalla ja kuulemalla, jakamalla omia taitojani ja osaamistani — ennenkaikkea minuutta ja sisimpääni — muiden käytettäväksi, voin onnistua luomaan asuinympäristöä, joka auttaa ihmisyyden suurten kysymysten äärellä.

Juhani Ihanus on *Psykoanalyysi ja taide* teoksessa (2014, 24) eritellyt ajatuksia herättävästi taiteiden kymmenen suurta I-funktiota (viereinen sivu) elämäntaidon kehittämisessä ja selittänyt lyhyesti niiden sisältöä.

Näen erittelyssä myös arkkitehtuuriin läheisesti liittyviä ja ajattomia funktioita. Arkkitehtuurin laadullinen onnistuminen on vaikeasti mitattava ominaisuus, mutta kaikenlaisen muun taiteen ohella voin tutkia arkkitehtuurin tehtävän täyttymistä lähestymällä edelle listattuja

Innoitus	<i>Inspiraatio</i>
Imaginaatio	<i>Mielikuvitus</i>
Intuitio	<i>Äkillinen oivallus</i>
Ihmettely	<i>Taiteiden kielillä ihminen tutkii omaa hämmästyttävää, mikä vireyttää aivoja.</i>
Identifikaatio — Identiteetti	<i>Taiteiden avulla voi rakentaa itseä.</i>
Ideaali	<i>Ihanteiden ja mahdollisten maailmojen näyttämö</i>
Innovaatio	<i>Luova kekseliäisyys</i>
Integraatio	<i>Eheyttäminen, yhdistäminen</i>
Illuusio	<i>”Ikään kuin” -tila</i>
Ilahtuminen	<i>Positiiviset tunnetilat</i>

Ihanus 2014, 24)

teemoja — en kuitenkaan niin, että yleisesti paikkansa pitävää, mitattavaa tai totuudeksi verrattavaa vastausta sille tulisikaan saada. Eri rooleissa arkkitehtuurin tekijänä ja kokijana voin kysyä itseltäni noiden elämäntaitoa kehittävien funktioiden olemassaoloa tai toteutumista. Näistä nostan arkkitehtuurin piiriin erityisesti *identifikaation / identiteetin* ja *integraation* funktiot. Identifikaatio, oman itsensä rakentuminen ja olemassaolon tapa tässä maailmassa on elämänlaadun kannalta olennainen, samoin integraation eheyttävän tehtävän toteutuminen. Nostan listasta esille vielä *ilahtumisen* ja myönteisten tunnetilojen mahdollistumisen, jotka ovat minulle taide-elämysten ihanteellisinta antia.

Kaj Nymanin (1998, 157) mukaan arkkitehdin ammattitaidossa on keskeistä kyky ennakoida mitä ihmiset tuntevat käyttäessään suunnitelmien mukaan toteutettua ympäristöä. Arkkitehdiltä kysytään kykyä antaa muoto sille mitä ihmiset tuntevat ympäristöään kohtaan, kun he toimivat siinä vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Hänen kauttaan tulisi toteutua sellainen intentio, joka täsmällisten merkkien välityksellä, väkivaltaa tekemättä, voi saada muodon toisen sielussa. (Nyman 1998, 157)

Välttämätön ymmärrys arkkitehdin, asiakkaan ja yleisön välillä on riippuvainen yhteisestä tunteesta, joka on syvälle juurtunut yhteiskuntaan, toteaa Nyman (1998, 156). Hän nostaa esiin ajatuksen Alvar Aallon 1957 pitämästä puheesta: *Arkkitehtuurissa on taka-ajatus, joka aina kurkkii kulman takana, ajatus luoda paratiisi. Se on talojemme ainoa tarkoitus. Jos emme kuljettaisi tätä ajatusta koko ajan mukamme, kaikki talomme olisivat yksinkertaisempia, triviaalimpia ja elämästä tulisi — niin, tulisiko siitä ylipäättänsä elämää. Joka talolla, jokaisella rakennustaiteen tuotteella, joka on sen symboli, on pyrkimys näyttää, että me haluamme rakentaa maanpäällistä paratiisia ihmisille.* (Nyman 1998, 156)

Nyman (1998, 161) tiivistää, ettei humaani arkkitehtuuri ole totalitaarista vaikka sisältääkin järjestystä. Se järjestys ei tule ulkopuolelta kurinpitona vaan kasvaa sisältä arkkitehtuurin olemuksesta, inhimillisyydestä. Arkkitehtoniset intentiot, ihmisyyden arvot, yhtyvät esineelliseen ilmaisuun, mikä synnyttää kauneutta. (Nyman 1998, 161) Tällaista ihmisyyden syviin arvoihin nojaavaa puhdasta kauneutta voin olla luomassa oppimani kielen avulla.

Kun arkkitehti osaa kieltä, hän käyttää sitä omalla yksilöllisellä tavallaan, ja käyttäjä tulkitsee hänen ilmaisujaan omasta ihmisyydestään käsin, hänkin yksilöllisellä tavallaan. Sillä tavoin kumpikin vahvistuu inhimillisyydessään.

Kaj Nyman

(1998, 117)

Niinkuin Pallasmaa (2016, 12) toteaa, viisas arkkitehti työskentelee koko keholaan ja minuudellaan. Työskennellessään rakennuksen parissa arkkitehti työstää samanaikaisesti toista, käännteistä perspektiiviä, minuuttaan, tarkemmin sanoen eksistentiaalista kokemustaan. Luovassa työssä tapahtuu voimakas samaistuminen tai projektio, jossa tekijän henkisestä ja ruumiillisesta olemuksesta tulee työn tapahtumapaikka. (Pallasmaa 2016, 12) Edellinen pohdinta avaa ymmärtämään sitä, kuinka joskus joku teos — rakennus, valokuva tai runo — voi vaikuttaa niin käsittämättömän suuren tunnereaktion. Teos on tapahtunut tekijän henkisessä ja ruumiillisessa olemuksessa, josta se on siirtynyt aineen kautta tapahtumaan kokijansa henkiseen ja ruumiilliseen olemukseen. Se on kuin ihme, ja tässä ihmeessä tekijän ja kokijan välissä toteutuu yksi sanoinkuvaamattoman suuri inhimillinen palvelu- ja välitystehtävä. Tällaisen ajattelemisen johtaa uudestaan mieleni sen erityisen ja kokoavan neuvon ääreen, joka kehottaa työskentelemään itseni, koko minuuteni ja ymmärrykseni kanssa, luottamaan siihen ja ammentamaan siitä.

Antamaan arvoa omalle eksistentialiselle kokemusmaailmalle sekä henkiselle ja ruumiilliselle olemukselle arkkitehdin työn keskiössä.

Filosofinen työ on oikeastaan — kuten monessa suhteessa myös arkkitehtuurissa — työskentelyä itsen kanssa. Oman ymmärryksen kanssa, sen miten asioita tarkastelee. Ja mitä niiltä odottaa (...).

Ludwig Wittgenstein

(Pallasmaa 2016, 12-13)

Alituisesti kohtaan työssäni myös sen tosiasian, että asuinympäristöjen syntyemisessä on kyse hyvin monen palasen liittymisestä toisiinsa; on paljon tekijöitä, jotka eivät lähde arkkitehdista tai hänen ajattelustaan. On reunaehdot ja intressejä, jotka piirtävät rajoja ja sulkevat ovia. Arkkitehdin toimenkuva näkyy minulle palvelutehtävän lisäksi myös ongelmanratkaisijan osana. Mielestäni on parasta ammattitaitoa löytää inspiraatio ja motivaatio myös tilanteissa, joissa näitä reunaehdot tuntuu tulevan joka suunnasta ja pelikenttä näyttää kutistuvan olemattomaksi. Hyvällä ammattitaidolla, paneutumisella ja intuitioon antautumisella, voi yhä syntyä onnellisen olemisen tyysijöitä. Kun pyrin siihen, että arkkitehtuurilla on vapauttava ja parantava rooli, on väistämättä ja jatkuvasti pohdittava kaikkia niitä vaitonaisia tapoja, joilla arkkitehtuuri on sidoksissa aikani kulttuuriseen ja henkiseen maailmaan. Minun tulee ymmärtää poliittisia, kulttuurisia, taloudellisia ja kognitiivisia ke-

hityspolkuja, mutta olla myös hyvin jäljillä havaintokokemuksen vaikutuksesta arkkitehtuurin toteutumisen mahdollisuuksiin ja sen käytettävyyteen.

Myös kielteisinä näyttäytyvien, kuhunkin aikaan kuuluvien ilmiöiden tarkastelu objektiivisessa ja hyvää hakevassa mielentilassa edistää tehtävän toteuttamista. Näitä ilmiöitä voin työstää itseni kanssa ja pyrkiä myös muokkaamaan omia odotuksiani. Kasvava tietoisuus niin suunnittelijoiden kuin asiakkaiden asenteissa on näkynyt nopeasti teknologian innovaatioissa. Haluan myös suunnata katsetta pidemmälle eteenpäin; kun teknologia on jo monissa esimerkeissä onnistunut toteuttamaan haptisen kokemuksen vahvistamista, uskon sen myös auttavan, kun arkkitehtuurin visuaalinen kuvasto muuttuu jatkuvasti kosketeltavammaksi.

Pyrkiessäni mielessäni kuvittelemaan, millaisen teknologian ja osaamisen keskellä saan tulevaisuudessa työskennellä, on vaikeaa saada luotua minkäänlaista tarkkaa näkyä; mahdollisuudet tuntuvat niin lukemattomilta ja ennalta käsittämättömiltä, että kuva jää epätarkaksi. Kuva on kuitenkin myönteinen ja innostava, tuoksu tuoreelle mullalle ja pienille vihreille iduille, joissa kasvaa ihmeellisiä asioita. Uskon, että innovatiivisuus ja inhimillisyys pelaavat samalla puolella ja uusi teknologia tulee yhä vahvemmin palvelemaan pehmeitä, vahvasti esiin nousseita arvoja. Ilmastonmuutoksen torjunta on niin suuri kysymys, että taloudellisen kasvun pitkään jatkunut ykköstila vaikuttimien kärjessä ei lienee aivan horjumaton olekaan. Toivon erityisesti innovaatioita, jotka auttavat osallisuuden ja yhteisyyden kokemisessa sekä suojan ja suojelun eri merkityksissään toteutumisessa. Tunnen, että nämä ovat arvoja, jotka tulevat pelkistymään yhä selvemmin ja laajemmin ihmiskunnan yhteisiksi.

Eheänä

Pallasmaan (2016, 55) teoksesta poimin Frank Lloyd Wrightin luonnehdinnan, jota hän on iäkkäänä ja uraansa jo taaksepäin katsellen arkkitehtuurin henkisestä tehtävästä tehnyt. *Arkkitehtuurissa tarvitaan nyt ennen kaikkea samaa kuin elämässä ylipäättään — integriteettiä. Tämä on niin ihmisen kuin rakennuksenkin syvällisin laatu. Jos onnistumme tässä, olemme tehneet suuren palveluksen moraalille luonnollemme — demokraattisen yhteiskuntamme psyykelle. (...) Kun puolustat rakennuksesi integriteettiä, et puolusta vain rakennuksen tekijöiden integriteettiä, vaan laajempaa, sosiaalisesti väistämätöntä vuorovaikutussuhdetta.* (Pallasmaa 2016, 55)

Integriteetti kuvaa minulle rehellisyyttä ja suoraselkäisyyttä, jonka ihminen kokee läpikotaisin oikein toimimisena. Näen sen myös terveeseen itsetuntoon pohjautuvana uskalluksena puolustaa näkemystä, jonka oma luonto, tieto ja intuitio yhdessä näyttävät oikeaksi. *Suomisanakirja* esittää integriteetille (”Integriteetti” 2020) merkitykset *eheys* ja *kokonaisuus* sekä synonyymit *loukkaamattomuus* ja *koskemattomuus*. Minä puolustan ja puhun mielelläni integriteetin tarpeesta elämässä yleensä, mutta myös arkkitehtuurissa. Wrightin edellä kirjoitettu arkkitehtuurimissio tuntuu hyvältä ja ajankohtaiselta tänäänkin. Integriteetin toteutuminen edellyttää kuitenkin Pallasmaan (2016, 55) mukaan laajaa ihmisyyden ymmärtämistä. Tunnen *pehmeiden arvojen* tarvitsevan väistämättä nykyistä suuremman huomion ja tilan. Uskon, että hyvinvoinnin lisääminen näkyy pidemmällä katseluvälillä myös taloudellisena hyötynä, mikä näyttää vielä olevan yksi merkittävimmistä onnistumisen mittareista. Hyvinvointia ja taloudellista hyötyä ei mielestäni pitäisikään tarkastella toisiaan vastustavina asioina. Ihminen on keskiössä myös hyvinvoinnin, taloudellisenkin, tuottajana. Myös inhimillisyys ja innovatiivisuus ovat helposti toisiaan vastustavina voimina näyttäytyviä, mitä niiden ei tulisi olla. Minusta uusi tekniikka tulisi nähdä ihmisen onnellisen olemisen palvelemiseen valjastettavina mahdollisuuksina. Omalla työlläni voin vaikuttaa siihen, että asuminen on laadukasta, vahvistavaa, parantavaa ja mielihyvää tuottavaa. Ja asuminen puolestaan on aina ihmisen elämässä merkittävä elämänlaatua säätelevä tekijä.

Aistikertymä

Olen havainnut ihmisen hakevan itselleen paljon ja erilaisia aistikokemuksia myös muutoin kuin asumisen yhteydessä. Aistimellisuuden voimistamiseen asumisen kokemuksessa löydän monia jo hyväks havaittuja keinoja, joiden huomaan enimmäkseen liittyvän materiaalisuuteen. Matti Sanaksenaho toi keskustelussamme esille materiaalin merkityksen, joka hänen mielestään menee jopa muodon edelle; *muoto syntyy aina materiaalin kielestä* (Sanaksenaho, 2019). Haptisen kokeamisen vahvistamisessa materiaalit ovatkin tärkeässä roolissa. Tuntoaistilla aistitaan painetta ja hahmotetaan kosketusta, terävyyttä, pehmeyttä, lämpötilaa, kipua ja kehon asentoja. Materiaalit, muodot, tekstuurit, lämpö ja valo ovat seikkoja, joita näen usein suunniteltavan nopeasti tai samaa kaavaa toistaen. Suurten linjojen jälkeen ja kiireessä detaljit tulee helposti ohitettua vähäisellä panostuksella. Lopputuloksen kannalta juuri tämä tulisi tehdä erityisen huolella ja tapauskohtaisesti. Oikeanlainen tekstuuri voikin olla ratkaiseva tekijä hyvältä tuntuvalle lopputulokselle.

Sanaksenaho näkee arkkitehtuurin tekemisessä *pelkistämisen* hyvänä asiana. Pelkistämällä hän tarkoittaa sitä, että tehdään vähemmän, mutta hyvin ja laadukkaasti sekä tarpeeseen vastaten (Sanaksenaho, 2019). Näenkin nykyisessä rakentamisessa sellaista suuntaa, että asiakas vaatii suunnittelijalta sekä rakennuksen toteuttamista että siihen liittyvää toiminnallisuutta koskevaa eettistä ja ekologista tarkastelua. Nämä tulisikin ottaa jokaisessa suunnitelmassa lähtökohdaksi ja pyrkiä uudistamaan omaa ajattelua yhä vastuullisempaan suuntaan. Näen arkkitehdin pitelevän merkittäviä avaimia käsissään suunnitellessaan ihmisille asuinympäristöjä, joissa nämä tekevät jokapäiväisiä valintoja ekologisuuden puolesta tai vastaan. Arkkitehti voi työllään helpottaa toimintoja ja suunnata ajatukset huomioimaan näitä valintoja. Olen keskeisessä roolissa vaikuttamassa yksilöiden elämäntapoihin, jotka ovat

tärkeä tekijä toimissa ilmastonmuutosta vastaan. Jatkuvasti uudistuva valikoima ekologisia rakennusmateriaaleja kysyy suunnittelijalta niin malttia kuin kriittisyyttäkin, mutta ennenkaikkea rohkeutta ja viitseliäisyyttä kokeilla niitä ja luopua tutuista rakentamisen tavoista.

Suuret ikkunapinnat ovat näyttävä tehokeino, joilla halutaan luoda avaruutta ja valoisuutta tiloihin. Luonnonvalo ja maisema halutaan ottaa osaksi sisätilaa. Myönteisten ominaisuuksien rinnalla on hyvä huomioida kaikki vaikutukset, joita ne tilalle aiheuttavat. Suuret lasipinnat syövät kotoisuutta, intiimiyttä, varjojen ja ilmapiirin vaikutusta. Näyttävän kokoiset avaukset ja ikkunapinnat ovat jo niin yleinen piirre nykyarkkitehtuurissa, että käsitys intiimistä elämästä on myös omassa ajattelussani niiden myötä muuttunut. Ajattelen intiimiyden kokemisen olevan hyvin yksilöllistä; myös sen suhteen voin kuulostella, millainen taso on toivottava ja sopiva. Tilojen avautumisen säätäminen tosin on melko helppoa nykyisin ratkaisuin. Pidän muuntelumahdollisuuksista, joiden avulla sama tila tuntuu muuntuvan toiseksi ja luonne avautuvasta intiimiksi. Tilan luonteen muuntaminen luo jännitettä ja lisää tilan monikäyttöisyyttä.

Automatisoitu ja älykäs valaistusteknologia on tuonut niin paljon uusia mahdollisuuksia, että koen muiden materiaaliveikkojen tavoin tämän myös asiana, johon suhtautumistaan on hyvä tarkastella. Suunnittelijana minulla tulisi loputtoman valintaluettelon äärellä olla entistä selkeämpi ajatus siitä, mitä tavoitellaan, etten harhautuisi yltäkylläisyyden edessä valitsemaan epäluontevaa ja pakotettua; fokuksen olisi hyvä pysyä yhä selkeämmin valon laadussa. Haptisuuden lisäämisen kannalta olen kuvitellut millaista voisi olla *materialisoitunut valo*, joka käsitteenä on opintojen yhteydessä tullut eteeni. Ajattelen sen valona, joka tuntuu täyttävän koko tilan ja on melkein kuin käsin kosketeltavissa, mutta kuitenkin melko huomaamattomana omassa sivuosassaan. Nykytekniikka mahdollistaa toteutuksen monenlaisille ajatuksille tilan, valon ja materian leikistä.

Valaistusta suunnittelevassa työryhmässä työskennellessäni havaitsin, että monille käyttäjille mielikuva modernista tilasta kytkeytyy automaattisesti kylmään ja voimakkaaseen valaistusmaailmaan. Myös pimeitä vuodenaikoja pyritään kompensoimaan päivänvalon kaltaisella kylmällä ja kirkkaalla keinovalolla. Ajattellessani asiaa luonnollisuuden ja pakottomuuden näkökulmasta, näen luontevana suhtautumistapana ottaa vastaan myös valon vähyys hyväksyen, vuoden syklisyyteen kuuluvana ja kauniina asiana. Voin nähdä siinä luvan ja mahdollisuuden hengähtää, levätä ja rauhoittua. Antautua luonnollisena joka vuosi toistuvan hiljentymisen ajan syleilyyn.

Vihreyden ja luonnon kaipuu näyttää elävän ihmisissä kuin ikaikaisena piirteenä ja saa useat ihmiset hakeutumaan luontokokemusten pariin. Ne, jotka asuvat luonnosta etäällä pyrkivät tuomaan luontoelementtejä asumisen ympäristöihinsä. Luontokaipuu näkyy vihersisustamisen lisäksi kaupunkiviljelynä, vuokrapalstoina ja mökkielämästä. Haluaisin nähdä meillä sovellettavan aiemmin kuvailemani sudanilasta puutarhafilosofiaa, sen rentoutta ja vapauttavaa ajattelua. Kun melko usein saamme kuulla siitä, kuinka ihmisen tulee toimia luonnon puolesta, tehdä töitä ja nähdä vaivaa sen eteen, olisikin vapauttavaa antautua yhä enemmän ajatukselle, kuinka luonto hoitaakin meitä, antaa iloa ja vahvistaa. Uskon, että henkilökohtainen ja läheinen suhde omaan puutarhaan, metsään, puistoon tai muuhun luonnon elementtiin kannustaa myös huolehtimaan siitä, eikä siihen tarvita ulkopuolista ja keinotekoista johdattelua; kun keskityn katsomaan uusin, avatuin ja tarkoin silmin sitä, mitä luonto haluaa minulle antaa, herää myös luontevaa vastuuntuntoa synnyttävä kunnioitus. Ihminen on pohjimmiltaan elänyt aina sopusoinnussa ja yhteydessä luontoon. Minusta tämä yhteys näyttää kaupungistumisen myötä ohentuneen, mutta sen uudelleen löytämisessä ja vahvistamisessa voi arkkitehdilla olla myös oma tärkeä roolinsa.

Sisältä

Pallasmaa (2016, 48) kirjoittaa Eileen Grayn käyttäneen termejä *sisäinen ja ulkoinen arkkitehtuuri* arvioidessaan arkkitehtuurin tehtävää ja tarkoitusta. Hänen suunnittelutapansa on vaikuttanut kasvavan arkielämän tilanteiden lähitarkastelusta, ei niinkään visuaalisista ennakkokäsityksistä.

Ulkoinen arkkitehtuuri on tuntunut kiinnostavan avantgarde-arkkitehteja sisäisen arkkitehtuurin kustannuksella. Ikään kuin talo luotaisiin silmän nautintoa enemmän kuin asujansa hyvinvointia varten.

Eileen Gray

(Pallasmaa 2016, 48)

Arkielämän tilanteiden lähitarkastelu on minulle oikeastaan sitä, että ajattelen kutakin arjen toimintoa siltä kannalta, millä tavalla itse mieluummin asian tekisin tai mikä auttaisi minua suoriutumaan toiminnosta miellyttävimmällä mahdollisella tavalla. Arkielämän tilanteiden elämiseen ei ole jaettavissa yleisesti päteviä ohjeita ja siksi toistan itselleni; kuuntele ihmisen tarinaa, kuuntele mitä hän haluaa kertoa. Tunnustele myös rivien välejä. Ota vastaan häntä elähdyttävät ja voimistavat mielikuvat ja anna niiden asettua suunnitteluprosessin taustakankaaseen.

Totean oman elämäkokemukseni perusteella arkielämän tilanteiden ja niiden elämisen taovan mielekkyyden olevan yksilöllisesti mieltyneitä. Moni ihminen haluaa selkeyttä ja käytännöllisyyttä, sitä että jokaiselle kodin toiminnolle on tarkasti suunniteltu ja sitä varten identifioitu tilansa. Minusta tilan ei pidä huutaa olemuksellaan, mille toiminnolle se kuuluu. Pidän kauniista ja persoonallisista tiloista, joita käytetään niin, että tila saa kertoa kuinka haluaa

tulla käytetyksi. Toki elämäntoimintojen tulee olla hoidettavissa kohtuullisen mukavasti, mutta jostain syystä ajatukseni vastustaa kaikenlaisia kaavamaisia rakenteita, joita noudattamalla kukin kodin toiminto hoidetaan.

Meillä on pihan perällä pikkuinen sauna. Sinne kävellään paljain jaloin, ensin muutama askel terassilla, siitä kaksi askelmaa alas ja polkua reilu kymmenen askelta, joiden aikana ehdin tuntea ihollani ja jalkapohjissani sen hetken sään, vuorokauden ajan, maan lämmön tai kylmyyden, ruohon pehmeiden tai kuivuuden, jään tai untuvaisen lumipeitteen. Mieheni on rakentanut saunan juuri paikkaansa sopivan kokoiseksi ja se on saanut omassa rauhassaan maastoutua; näyttää kuin se olisi hakeutunut omaan tilaansa, juuri sopivasti suuremman männyn ja toisella puolen kasvavien pienempien väliin. Pieni puukiukaasta hohkaava lämmin ja elävä valo matalan oven raosta kutsuu tulijan. Pimeässä astellessa ei näe edes piipusta taivaalle nousevaa savuvanaa, mutta tähtitaivaan useinkin.

Mökkikuutio kertoo olemuksellaan, mitä toimintoja sen suojiin sopii; siellä istutaan kolmen vieretysten tai yhden pitkänään pötköttävän mahdollisella lauteella ja heitetään löylyä. Pienin, mutta tiuhaan heitetyin vajain kauhallisista saa tasaisen lämmön ja hyvän kosteuden. Lapsetkin tykkäävät, kun ei tule äkkinäistä ja kovaa kuumuutta kasvoille. Pienempiä lapsia mahtuu syvän lauteen takaosaan tai alapenkille useampia istumaan. Tätä kirjoittaessani voin tuntea miltä istuminen tuntuu ja kuinka ihosta alkaa valua hiukinoroja. Välillä lisätään löylyä, huokaistaan. Tunnen kehossani heti, kun löylyä tarvitaan lisää — lämpösensorini ovat erityisen herkäät ja siksi olen usein kauhan varressa. Kun lämpö ja raukeus ovat levinneet ihanasti koko kehoon, on aika nostaa oven ulkopuolelta kylmä pullo juomaa ja jakaa siitä mukeihin.

Yksin ollessa saunassa on niin hiljaista, että ainoita havaittavia ääniä ovat tulen rätinä ja kiukaan suihin. Kiukaan luukku kolahtaa tutusti, kun avaan sen lisätäkseni muutaman klapin. Tiedän, että pesän kahvasta voi ottaa kiinni polttamatta sormiaan. Jos saunoja on useampia, on jutustelu aina hiljaista ja rauhallista. Puhumme kuin tilassa, jossa nukkuvan unta ei saa häiritä. Lapset haluavat kuulla tarinoita isän pikkupoika-ajoilta. Kesäiltaisain saunassa syödään saunamehujää.

Nautin siitä, että pieni ja sympaattinen saunamaja on kuin oma persoonansa, joka saa myös olla sitä — ei tule laajennuksia eikä remontteja. Elämä ja ajankulku saavat näkyä, seinät harmaantua. Sinne mahtumattomille toimintoille on löytyneet omat vakiintuneet tapansa. Saunarituaalit ovat muotoutuneet niin tutuiksi, että niitä ei tule juuri ajateltua. Kiuasvesi ämpäriin, kylmä juoma oven ulkopuolelle odottamaan, pellavainen kylpytakki vanhaan messinkiseen koukkuun seinälle. Vuosien mittaan tutuiksi käyneet rituaalit virittävät aina uudelleen mielen oikeanlaiseen tunnelmaan. Huomaan, että ne antavat saunakokemukselle myös oman lisäarvonsa, josta saunavieraat usein mainitsevat. Sauna on pieni ja ikkunaton, ainoa valonlähde on kiukaan tulipesässä räiskyvä tuli. Tässä tilassa tunnen olevani lämmössä ja turvassa, jonkinlaisen unohduksen ja muistamisen ihanassa vapaudessa.

Tekijän muistiinpanoista 13.8.2019

Kodin suunnittelun tai uudistamisen hetki on luonteva tilaisuus pysähtyä tunnustelemaan, mistä oma hyvinvointi syntyy. Omani syntyy paljon esteetikasta; huomaan eläväni silmilläni ja etsiväni kauneutta kaikkialta. Silmäni pysähtyvät sähkölankojen muodostamaan viivastoon, jossa istuvat linnut ovat täydellisen epätäydellisessä sommitelmassa. Tai tien vierustan ojassa samanaikaisesti kiharaisena ja suoraviivaisena kulkevien hiirenvirnojen varsiviidakoon. Löydän kauneutta paljon, usein sattuman ja arjen synnyttämien tilanteiden keskeltä. Rakastan arkikollaaseja, joita syntyy tarkoituksettomasti. Kääntöpuolena en voi sietää rumia asioita silmiäni edessä ja siirrän jatkuvasti tavaroita sentin tai pari paikaltaan. Es-

teettinen silmäni ei kestä kovinkaan paljon epäkohtia. Liian suuri määrä sellaisia kodissani kiristää mieltäni. Hengitykseni muuttuu pinnalliseksi ja tiuskin siirrellessäni väärin jätettyjä tavaroita omille paikoilleen. Toisinaan taas hurmaannun niin lapsen leikin jälkeisestä leluasetelmasta, etten raaski sitä siivota pois. Usein valitsen esteettisyyden jopa toiminnallisuuden kustannuksella. Teen mielelläni jonkin kodin toiminnon vähän mutkikkaammalla tavalla, jos estetiikka sitä vaatii. Minulle käytännöllisyys on hyve, mutta se saa useissa tilanteissa joustaa. Toisaalta löydän käytännöllisyyttä kysyviin ongelmiin luovia ja kauniita ratkaisuja, kun vain päätän ensin mistä asioista pidän kiinni.

Jännitteitä

Käytännöllisyyden ja esteettisyyden tasapainoilua pohtiessani olen todennut Tadao Andon ajatukset innoittavina. Arkielämän tilanteiden tarkastelu ja funktionaalisen perustan huomioonottaminen ovat hyviä ja välttämättömiä lähtökohtia asetettavaksi suunnittelun taustalle. Pallasmaa (2016, 48) on tuonut esiin Andon pyrkimystä työssään funktionaalisen ja hyödyttömän jännitteeseen tai vastakkaisuuteen. Hän lähtee hakemaan tasapainoa näiden välillä, tai oikeastaan etäisyyttä, niinkuin Ando sen ilmaisee. (Pallasmaa 2016, 48) Tämä tuntuu mielenkiintoiselta ja luovassa työssä hyvin luontevalta tavalta tutkia suunnitelmaa. Tulevatko käytännöllisyys ja hyödyttömyys lähelle toisiaan vai ovatko ne sellaisella hyvällä etäisyydellä, josta syntyykin kiinnostava jännite. Pallasmaa (2016, 48) on todennut, että arkkitehtuuriteoksen käytännölliset ja rationaaliset motiivit eivät saisi liiaksi paistaa läpi; mielikuvitusta ja tunteita sytyttääkseen teoksen on säilytettävä läpitunkematon salaisuutensa ja mysteerinsä.

Sen jälkeen kun arkkitehtuurin funktionaalinen perusta on otettu huomioon, on mielestäni etäännyttävä funktiosta. Haluan toisin sanoen tutkia kuinka pitkälle arkkitehtuuri voi tavoitella funktiota, ja kun etsintä on tehty, haluan nähdä kuinka kauas arkkitehtuuri voidaan erottaa funktiosta. Arkkitehtuurin ja funktion välinen etäisyys määrittelee arkkitehtuurin merkityksen.

Tadao Ando

(Pallasmaa 2016, 48)

Keho

Arkkitehtuurikokemuksen autenttisuus perustuu Pallasmaan (2016, 50) mukaan rakentamisen tektoniseen kieleen ja rakentamisen aktin tulemiseen aisteille ymmärrettäväksi. Katsoimme, kosketamme, kuuntelemme ja mittaamme maailmaa koko ruumiillisella olemassaolollamme, ja kokemuksellinen maailma jäsentyy ja järjestyy ruumiin keskuksen ympärille. Asuinpaikka on ruumiin, muistin ja identiteetin turvapaikka. Olemme jatkuvassa dialogissa ympäristömme kanssa ja minäkäsitystä ei voi irrottaa paikantuneesta olemassaolostaan. (Pallasmaa 2016, 50)

Ymmärrän edellisen niin, että rakentamisen tektonisen kielen pitää tulla jollakin tavoin kehossa ymmärretyksi, jotta aistit saavuttavat suunnittelijan sisäisestä maailmasta siirtyneen viestin. Tunnistan kyllä tämän omista kokemuksistani; kun kehoni rakastaa jotain rakennusta, tiedän sen ymmärtäneen ja sisäistäneen rakennukseen kirjoitetun viestin. Hyvä vuorovaikutus siirtää tilan kehooni. Kiehtovaa tässä yhtälössä on kokemuksen ainutlaatuisuus; kokijan ruumiillisen olemassaolon aines sekä rakennus tektonisine viesteineen ja aineen muotoon muutettuine lukuisine merkityksineen luovat yhtymisen tapahtumassaan ihmisestä tilan,

jossa hän on. Se tila sisältää muistin, identiteetin ja kokonaisen maailman jälkiä, mutta siihen tiivistyy myös hetken mielentila, aistimukset ja tunteet sekä rakennus sen hetken olosuhteissaan ja monissa ulottuvuuksissaan. Tuntuu loogiselta, että selkeä tektoninen kieli luo turvallisuutta ja yksinkertaistaa yhtälöä, mutta olen taipuvainen ajattelemaan, että myös tektonisen kielen suhteen toimii funktionaalisen ja hyödyttömän etäisyyteen ja jännitteeseen verrattava vaikutus. Tektonisen kielen piilottaminen, häivyttäminen tai harkitulla tavalla näyttäminen voi tuoda hyvää etäisyyttä rationaalisuuteen ja silloin toimia rakennuksen olemukselle sopivana tehokeinona.

Olen tila jossa olen.

Noël Arnaud

(Pallasmaa 2016, 50)

Pallasmaa (2016, 51) siteeraa Richard Langia, joka kuvaa mielenkiintoisesti toiminnan sisäistymistä kehoon; suuri muusikko soittaa instrumenttinsa sijaan itseään, loistava jalkapalloilija pelaa itsestään, muista pelaajista ja kehollisesti sisäistetyistä kentästä muodostuvaa kokonaisuutta, ei vain potki palloa. Pelaajan ymmärrys maalin sijainnista on ennemminkin eletty kuin tiedetty. Mieli ei asuta pelikenttää vaan sitä asuttaa kenttää tietävä ruumis, on Lang kirjoittanut. (Pallasmaa 2016, 51)

Edellisen kuvauksen voi ajatella liittyvän yllättävän läheisesti myös arkkitehdin suunnitteluprosessiin, jonka kuluessa vähitellen sisäistän maiseman ja koko kontekstin, työn funktionaaliset vaatimukset, toiveet sekä kuvittelemi rakennuksen omassa kehossani; alan tuntea alitajuisesti liikkeen, tasapainon ja mittakaavan. Lopputuloksen ollessa hyvässä vuorovaikutuksessa katsojan ruumiin kanssa, onnistuu kokemus peilaamaan tekijän ruumiillisia tuntemuksia, selittää Pallasmaa (2016, 51). Arkkitehtuuri on siis hänen mukaansa kommunikointia arkkitehdin ruumiista sen ihmisen ruumiiseen, joka kohtaa teoksen, joskus jopa satoja vuosia myöhemmin. Kommunikaatio ruumiista toiseen selittää minulle niitä tunteja, joissa keho kertoo paljon enemmän kuin tieto, näkeminen tai ymmärrys. Siksi kehossa tuntuu olevan niin paljon syvällistä viisautta.

Liian suuri tila on tukehduttavampi kuin konsanaan tilan puute.

Jules Supervielle

(Bachelard 2003, 446)

Kun tiedostamattomasti mittailen kehollani teosta tai rakennusta, uskon tämän mittakaavan toimivan merkittävimpanä viitteenä koko tilan tunnulle. Yhtälö näyttää yksinkertaiselta; kehon saadessa vastakaikua tilasta syntyy nautinnon ja suojan tunteita. Pieni ja valaistuk-

seltaan lempeä tila saa minut kokemaan olevani turvassa, mutta suuri ja kaikuva halli ei tunnu kutsuvalta tai turvalliselta. Kokemus ei tietenkään ole suoraan verrannollinen tilan kokoon, mutta suuri tila vaatii enemmän ja oikeanlaisia toimenpiteitä saadakseen pehmeää, hoitavaa luonnetta. Jos arkkitehtuuri voi olla hoitavaa, on minun vääjäämättömästi pyrittävä tekemään sellaista; lempeitä tiloja ei voi olla liikaa. Siksi voinkin ilman epäilyjä nostaa kehon tilasta tarvitseman vastakaikun ajatuksen yhdeksi ajan ilmiöiden ja muotisuuntausten yläpuolella kulkeväksi ohje- nuorakseni. Kuvittelussani voin astua syntymässä olevaan tilaan, tunnustella mikä siinä on kutsuvaa ja lämmittävää tai onko jotain luotaantyöntävää. Minulle lempeä tila näkyy kauniina ja aitoina materiaaleina, jotka näyttävät ja tuntuvat miellyttäviltä, houkuttelevat koskettelemaan, pehmentävät äänimaailmaa ja kuluvat luonnollisesti. Se näkyy myös yllättävinä kontrasteina, silmänruokana, huolellisina rajauksina, jäsentelyinä ja hienovaraisina vihjauksina. Lempeä tila on myös herkkiä yksityiskohtia, joihin katse kiinnittyy ja tuntuja, joista aistit nauttivat, sopivaa valoa ja luonnon läsnäoloa. Se on rakenteita ja mittasuhteita, jotka siirtyvät kehooni. Se on kauneutta, mielikuvia ja merkityksiä.

Laadukas arkkitehtuuri on sitä, kun rakennus onnistuu liikuttamaan. Rakennukseen astuessani onnistun samassa ymmärtämään olennaisen; ilmapiiri välittyy emotionaalisen herkkyyden kautta autenttisena. Olen herkkä ihminen, tunnen ja aistin herkästi mielentiloja ja -liikkeitä. Toivon tunteellisen herkkyyden näkyvän myös töissäni, ja uskon sen tapahtuvan aina kun olosuhteet ovat sen näyttäytymiseen otolliset. Pidän herkkyyttä hyvänä arkkitehdin ominaisuutena; herkät tulkinnat antavat töille monitasoisuutta. Itse herkästi ilmapiirejä havaitsevana ihmisenä kykenen myös mielestäni löytämään elementtejä mielihyvän ilmapiirien luomiseen. Emotionaalinen herkkyyys yhdessä rationaalisen ajattelukyvyyn kanssa luovat hyvän ammatillisen pohjan arkkitehdin työhön. Olen ollut havaitsevinani, että arkkitehdit edustavat molempiin painottuneita persoonia — yhdessä voi helposti nähdä

teknisen lahjakkuuden, toisessa taas loistaa taiteellinen herkkyys. Koen, että itselläni taiteellista herkkyyttä on vaakakupissa kuin syntymälahjana, ja ajatteluni on kyllä looginen ja hyvin teknistä osaamista pohjustava. Teknisen puolen osaamiseni vaatii kuitenkin jatkuvaa työtä ja kehittämistä. Omalle ammattitaidolleni näen tarpeellisenä ruokkia luovaa puolta elähdyttävillä kokemuksilla ja samalla tarttua rationalistisella ja pelkäämättömällä otteella tekniikan vanhoihin ja uusiin ratkaisuihin.

Leijun

Pallasmaan (2016, 51) mukaan painovoiman tuntu on olennainen kaikessa arkkitehtuurissa; merkityksellinen arkkitehtuuri saa meidät huomaamaan maan ja sen painovoiman. Arkkitehtuuri myös vahvistaa kokemusta maailman vertikaalisesta ulottuvuudesta. Samalla kun se saa meidät ymmärtämään maan syvyyden, saa se meidät unelmoimaan leijumisesta ja lentämisestä. (Pallasmaa 2016, 51) Huomaan ihmisen hakeutuvan elämysten pariin, jossa leikitellään painovoimalla. Tätä tein itsekin hypätessäni benji-hypyn sen kaikesta järjenvastaisuudesta huolimatta. Leijumisen, lentämisen ja kellumisen tunteita haetaan trampoliineilta, huvipuistoista ja vesiharrastuksista. Niiden äärellä irrottaudutaan arjen ja oman fysiikan yläpuolelle. Tätä ajatellessani muistan, että näitä kokemuksia voi mahdollistaa myös arkkitehtuurin äärellä. Konkreettisen suunnittelutyön äärellä painoon, painovoimaan ja painontunteeseen on toisinaan vaikea keskittyä; mieleni vaatii kiireettömyyden ja luovuuden tilaa, jotta suunnitelman tällaiset tasot alkavat elää kuvittelussani. Materiaalien painolla ja mittasuhteilla leikittely sekä epätyypillisten olemisen paikkojen luominen ovat omia tapojani mahdollistaa painovoimakokemuksia. Uskon, että ihminen tarvitsee sopivassa suhteessa turvallisuuden tunnetta, joka syntyy siitä, kun kokee olevansa vankasti maanpinnalla, mutta myös vapauttavia ruumiin painosta irrottautumisen kokemuksia. Minä koen ihanaa arjesta nostavaa kepeyttä, kun leijun pilarien varassa seisovassa bungalowissa ja näen laajalle avautuvan maiseman edessäni.

Myös henkisellä tasolla tarvitsen leijumisen ja arjen yläpuolelle nousemisen kokemuksia. Perusarjen turvallisuus on kuin maan paino ja syvyys, mutta irrottautumista ja inspiroitumista saan henkisyiden, hengellisyyden ja pyhyiden kokemuksista, musiikista, kuvataiteista tai taiteen tekemisestä, hyvistä keskusteluista ja luontokokemuksista. Hakeudun tarkoituksellisesti edellä mainittujen kokemusten pariin, koska ilman näitä elämäni tyypistyy yksioikoiseksi ja yksitasoiseksi. Pyhyiden kokemukset ovat syntyneet luonnon rikkumattomassa hiljaisuudessa ja erilaisissa tilanteissa, joissa olen kokenut yhteyttä suuremman todellisuuden, jumalallisuuden ja toisten ihmisten, kanssa. Nämä kokemukset ovat tuottaneet kokonaisvaltaisemman minän ja toimivat kuin suunnannäyttäjinä elämässäni. Myös taidenäyttelyiden ja inspiroivien taide-elämysten jäljiltä olen tuntenut itseni kuin uudeksi syntyneeksi. Pystyin helposti samaistumaan seuraavaan blogista löytämäni taidenäyttelykokemukseen.

Taidenäyttelyistä puheenollen. Kävin juuri Didrichsenin taidemuseossa Kuutti Lavosen näyttelyn Aika ja ikuisuus ennakkokatselmuksessa. Kuutti Lavonen on äitini lempitaiteilija ja siten jotenkin aivan itsestäänselvästi minullekin tärkeä. Näyttely on upea. Didrichsen on muutenkin yksi lempipaikoistani Helsingissä, ja kun siellä on hyvä näyttely, on käynnin jälkeen sellainen olo kuin olisi viettänyt pitkän viikonlopon jossain muualla. Lavosen töissä on läsnä rauha. Jokin ajaton ja iätön. Työt puhuttelevat minussa sitä samaa kohtaa, joka pitää vanhoista kirkoista ja rauhoittuu nähdessään laajalle levittyvän maiseman. Sitä kohtaa, joka aistii jonkin pyhän läsnäolon vaikkei osaakaan sitä sanoittaa.

Eeva Kolu

Uusi Muusa -blogissa 31.1.2020

5.2 AALTO, AALTOJA

Aallon kirjoituksia lukiessa tulen vakuutuneeksi siitä, hänen arkkitehtuurinsa poikkeuksellisen voimallinen tunneilmaisuus perustuu hänen monitasoiseen mielikuvamaailmaansa. Tästä maailmasta pääsen osalliseksi tutkiessani hänen kirjoituksiaan tai suosituista puheistaan vangittuja tekstejä, jotka onnistuvat selittämään sitä mielikuvamaailmasta kumpuaava sisältöä, joka on erityisellä ja hienovaraisella tavalla hänen töissään muuttunut konkretiaksi ja elää niissä ajattomuudessaan vahvana.

Minulle Aallon arkkitehtuuriin tutustuminen ei vielä itsessään avannut hänen rakennuksiaan kohdatessa ja kokiessa syntyvän mielihyvän salaisuutta; jonkinlainen selittämätön verho jäi yhä peittämään niitä tekijöitä, jotka tekevät hänen arkkitehtuuristaan niin erityisen inhimillistä ja tunteita herättävää. Pohdiskelin paljon sitä, mikä mahtaa olla pohjimmainen syy niiden aikaa kestäväälle olemukselle ja mikä tekee niistä erityisiä kaikessa tavanomaisuudessaan ja yrittämättömyydessään. Vasta Aallon kirjoituksiin ja ajatuksiin tutustuessani pääsin näkemään välähdyksiä hänen poikkeuksellisesta intohimostaan ja monitasoisesta sisäisestä maailmastaan. Olenkin varma, että ne ovat olleet tärkeimpiä tekijöitä hänen luodessaan rakennuksia, joista huokuu anteeksipyytelemättömyys, pakottomuus, luonnollisuus ja myös eräänlainen nöyrä itsevarmuus. Minusta ne kaikki ovat persoonia, eivät kopioita, eivätkä toisintoja keskenään. Ne ovat omasta paikastaan nousevia ja siihen kuuluvia. Niissä näkyy säästelemätön ajankäyttö, kiireettömyys, sivistys ja monitasoisuus. Aallon rakennukset eivät perustu yhteen konseptiin tai hahmoon, mutta erääksi huomattavaksi yhteiseksi tekijäksi voi havaita niiden kaikkien kyvyn kasata ja kerryttää aistimuksia. Yhdyn Pallasmaan (2016, 54) havaintoon siitä, että piirustuksina Aallon rakennukset saattavat vaikuttaa jopa kömpelöiltä ja ratkaisemattomilta, mutta tämä havainto myös vahvistaa sitä ajatusta, että näitä ei ole suunniteltu arvioitaviksi idealisoidun näköaistin rakennelmina vaan todellisessa fyysisessä ja tilallisessa kohtaamisessa eletyssä kontekstissa.

Pallasmaa (2016, 54) toteaa Aallon arkkitehtuurin läsnäolon olevan kehollista ja haptista; hän perustaa arkkitehtuurinsa ihmisen kehollisuuden ja alitajuntaan piiloutuvien vaistomaisten reaktioiden tunnistamiseen. Esineen ja käyttäjän kohtaaminen kiinnosti Aaltoa enemmän kuin pelkkä visuaalinen estetiikka. Kehollisten ja haptisten lihaskokemusten herättämiseen hän käyttää arkkitehtuurissaan siirrok- sia, vinottaisia kohtaamisia, epäsäännöllisyyttä ja polyrytmisyyttä. Aallon hienos- tuneet, kättä varten luodut tekstuurit ja yksityiskohdat esittävät kutsunsa koske- tusaistille ja luovat intiimiä ja lämmintä tunnelmaa. (Pallasmaa 2016, 54)

Kauneus intuitiivisen työn tuloksena, sen vaikutus, säteily, ihmisen esteettinen elämä, ovat vaistotoimintaa. Se on sydämen asioita ja kaikkien aikojen filosofit ovat intuitsioonin lakeja tutkiessaan tehneet turhaa työtä.

Alvar Aalto

(Schildt 1997, 56)

Göran Schildt (1997, 225) tuo *Näin puhui Alvar Aalto* teoksessaan esiin havaintonsa, jossa Aalto rakennuksia suunnitellessaan lähti mielellään yhdestä tai useammasta ydinajatuksesta, joiden ympäriltä aiheet kiteytyivät kompleksisiksi kokonaisuuksik-

si. Säveltäjä Joonas Kokkoselle suunniteltu talo kasvoi Aallon kuvailun mukaan kuin kuori sen flyygelin ympärille, jonka ääressä Kokkonen oli teoksensa luonut. Schildtin oma talo taas Aallon kertoman mukaan ilmentää *cézannelaista tilakäsitystä*, jota asiakas oli kuvannut tohtorinväitöskirjassaan. (Schildt 1997, 225) Paul Cézanne oli ranskalainen taidemaalari, jolta omaksuttuja tilakäsityksiä Aalto halusi muun modernin maalaustaiteen tilakäsitysten kanssa töihinsä soveltaa. (Cézannen taide alkoi kiinnostaa niin, että seuraavan lomamatkani kohde on nyt selvä: Aix en Provence, Cézannen ateljee ja hänen maisemansa Etelä-Ranskassa.)

Palaan ajatuksissani takaisin Villa Maireaan, koska se on noussut monista kokemistani asu-
misen rakennuksista kuin esikuvalliseen asemaan sisältäessään niin paljon kerroksellisia mielikuvia. Mosso (1967, 225) paljastaa myös Villa Mairean yhtenä teemana olleen modernin maalaustaiteen tilakäsityksen, lähinnä *cézannelaisuuden*, soveltamisen. Toinen oli taiteenkeräilyn sovittaminen Aallon aatteen mukaisesti arkiympäristöön ja kolmas näiden kaikkien ja monien muiden teemojen sulauttaminen yhteen *elimelliseksi* kokonaisuudeksi. (Mosso 1967, 225) Elimellisyys tuo mieleeni Heideggerin *oliollisuuden* käsitteen, jota Passinmäki (2006, 346) on avannut; Heidegger pohti rakennusta oliona ja totesi olioiden avaavan maailman ja tilan. Näen elimellisyydessä ja oliollisuudessa samankaltaista ihmisyyden ja elävyyden kuvaa sekä huomion siirtymisen objektista tapahtumaan. Elimellisyyden ajattelen käsitteenä, joka kertoo jonkin kuuluvan johonkin erottamattomana. Elimellisyys rakennuksessa on ominaisuus, joka minusta tekee siitä taideteoksen ja tämä teos kuuluu alueelle, jonka se itse avaa; avoimuudessa, jonka teos on synnyttänyt, tapahtuu taiteen ydin, sen olemus ja totuus. Niinkuin aiemmin kirjoitin, on Passinmäki (2006, 347) rakentamisen haasteiden edessä päätyntä hyödyntämään Heideggerin ohjetta *jättämään silleen* elämän moninaisuuden pakottamatta sitä monoliittiseen muottiin. Hän ei näe arkkitehtia puolijumalan kaltaisena runoilijana, vaan asettaa tavoitteen hyvin maltilliseksi; myös pienissä ja vaatimattomissa rakennustehtävissä voi pyrkiä tuomaan oliollisuutta esiin ja sillä saadaan aikaan pieniä murtumia *yksiulotteiseen tekniseen rakentamiseen*. Passinmäen mukaan murtumien luominen edellyttää arkkitehdilta eksistentiaalista muutosta ja uskoa siihen, että luominen voi olla

myös *vastaanottamista* ja *saamista* eikä vain järkeilyä, kuvittelua ja hallintaa. Oliollisuutta ei saa esiin pakottamalla; arkkitehtuuri on hidas taiteen laji, joka vaatii paljon tahtoa ja sitkeyttä. Tästä huolimatta luovassa prosessissa on oltava kohta, jossa päästetään tahtomisesta irti ja sallitaan rakennuksen itse pakottomasti etsiä muotoaan. (Passinmäki 2006, 346-347)

Olen kokenut suurimmat nautintoni hetket arkkitehdin työssä silloin, kun suunnitelma on kuin itseksensä alkanut kasvamaan ja näyttänyt minulle suuntaa, mihin on kulkemassa. Tällaisessa tilanteessa olen kokenut todeksi sen, että luominen voi todella olla vastaanottamista järkeilyn ja hallinnan sijaan, mutta haluan heti muistuttaa itseäni siitä, että tällaisen hetken taustalla on ollut vankka ja perusteellinen pohjatyö. Näissä töissä muistan suunnittelupaikan olleen erityisen inspiroiva; olen viihtynyt siellä pitkiä tovia tekemässä tuttavuutta ja ottamassa selvää sen luonteesta.

Tulkintoja

Astahdan vielä elimellisyyden synnyttämän teoksen avoimuuden teemaan: Teoksen avoimuuden kohtaaminen ja sen eläminen itsessään avaa totuuden, joka on jokaiselle kokijalle omansa. Olen kokenut taiteen arvostelun tekevän helposti taiteesta objektin tai kohteen. Tapahtumallisen luonteensa johdosta taideteosta ei voi millään lailla ottaa haltuun tai alistaa esteettiselle kokemukselle. Minusta tässä on kaiken taiteen, myös arkkitehtuurin, pohjimmainen rikkaus.

Omenan maku (...) perustuu hedelmän ja kitalaen kosketukseen, ei hedelmään sinänsä; samalla tavoin (...) runous perustuu runon ja lukijan kohtaamiseen, ei kirjan lehdille painettujen symbolien riveihin. Olennaisinta on esteettinen akti, kiihtymys, lähes fyysinen tunne, joka syntyy jokaisesta lukukerrasta.

Jorge Luis Borges

(Pallasmaa 2016, 15)

Taiteen kokemisen tapahtuman yksilöllisyydessä on jotain käsittämättömän kaunista. Avoimuudessa, jonka teos synnyttää, tapahtuu taiteen olemus ja totuus. Siksi ei ole oikeaa tai väärää tulkintaa.

Jatkan vielä sen verran, että ei tietenkään ole oikeaa tai väärää tapaa lukea mun kirjaa tai mitään muutakaan kirjaa. Tää tuli mieleen jo silloin, kun jaoin yhden lukijan pohdinnan kirjan nimestä ja sain toiselta lukijalta viestin, että hetkinen, ymmärsikö hän nimen ihan väärin. Vesta laulaa et ”biisi on aina poikkeuksetta kuulijan oma” ja oon aina pitänyt siitä kohdasta Lohtulauseita-biisissä. Kirjakin on lukijan oma. Sen saa tulkita ja kokea, miten haluaa.

Esikoiskirjailija Emmi-Liia Sjöholm

Instagram Stories 28.1.2020

Villa Mairea avautuu minulle yhä uudestaan myös uusin merkityksin; se on kuin kollaasi tai moninaisten mielikuvien maalaus, jonka vaikuttavuus tuntuu perustuvan siitä huokuvaan intuitiivisuuteen ja vaistonvaraisuuteen. Löydän teoksesta aina uutta ja jollakin tapaa harvinaislaatuista monitasoisuutta; sointuja ja rytmejä, ak-sentteja ja sävyjä, valo- ja varjoalueita — monista taidelajeista tuttuja elementtejä. Alvar Aalto — *Teokset 1918-1967* kirjassa Leonardo Mosso (1967, 56) toteaa Villa Mairean olevan täydellisimpiä tuloksia, joita arkkitehti on saavuttanut pyrkiessään luomaan talon *ihmistä varten*. Minusta lopputuloksesta huokuu myös arkkitehdin ja asiakkaan välillä vallinnut yhteisymmärrys, joka parhaimmillaan luo puitteet teokselle. Aalto itse on kertonut suunnitelleensa tätä kohdetta *con amore*, rakkaudella (Mosso 1967, 56).

Asunnon teemat ovat jääneet mieleeni samalla sekä intiimeinä että upeina ja monitasoisuudessaan kompleksisina; löydän niissä tavoitellun elimellisyyden. Teemoissa yhtyvät tilaan, rakenteellisiin vaatimuksiin, elämisen tapaan ja huoneiden käyttötarkoituksiin liittyvät tekijät, jotka on erityisellä taidolla onnistuttu niveltämään selkeäksi kokonaisuudeksi. Tila virtaa jatkuvana horisontaalilinjana, jossa yhdistyvät toisiinsa olohuone, musiikkihuone, ruokailuhuone, talvipuutarha ja kirjasto, mutta myös samassa *jatkuvuudessa* pihan nurmikko, uima-allas, sauna ja oleskelutilat ulkona. Vallitsevan horisontaalilinjan lisäksi tilassa tuntuu myös vahva vertikaalisuus, joka hallitsee etenkin sisätilan portaikkoja. Muistan suurta takkaa vastapäätä sijaitsevat portaat, jotka kuin kurrottuvat olohuoneeseen ja joiden rakenteesta voi aistia muiden tilojen olemassaolon toisessa kerroksessa.

Jos Aallon teoksista toisinaan muodostuu tietyn arkkitehtonisen ja inhimillisen todellisuuden tunnusmerkkejä, niin Villa Mairea symbolisoi, esittää ihanteellisella tavalla uskoamme yksinkertaiseen elämään ja kauneuteen. (Mosso 1967, 57)

Olen ihastellut useissa Aallon kirjoituksissa esiin nousevaa suhtautumistaan jokaiseen tehtävään ainutlaatuisena. Minä paneutuisin mielelläni jokaiseen tehtävään antaumuksella, koska tunnen syventyvän ja rauhallisen työskentelytavan juurruttavana ja mieltä hoitavana. Nopean ja äärimmäisyyteen tehostetun työskentelyn nurjana puolena on sen kuormittavuus ja taipumus nujertaa luovuutta. Aalto ei halunnut tehdä suunnitelmia kaavamaisesti vaan aina yksilöllisesti, ja uskon tällaisen suhtautumisen auttaneen häntä myös toteuttamaan tekniikan humanisointia, josta hän myös useissa yhteyksissä (Schildt 1997, 287) arkkitehdin tehtävänä puhuu. *Jotta rakennustaiteen tehtävä humanisoivana ihmisiä puolustavana kulttuuritekijänä syventyisi, siinä tarvitaan materiaan itseensä valettuja töitä — sanat eivät auta. Siinä tarvitaan monumentaalista voimaa, joka antaa ihmiselle toivoa, varmuutta ja itsekuria — siinä tarvitaan sosiaalista tajua, myötämielisyyttä ihmisen tragediaa kohtaan. Sen täytyy olla kiinteässä yhteydessä maahan ja olosuhteisiin. Siinä tarvitaan herkkää muototajuntaa ja ihmisen tunne-elämän tukemista. (Schildt 1997, 287)*

Aalto kertoo (Mosso 1967, 57) Villa Mairean olleen kuin laboratoriotutkimus tavallisia työläisten asumuksia varten ja esimerkki siitä, miten samaa muotoa voidaan soveltaa yhteiskunnan eri kerroksissa ja näin edistää myös taiteen demokratiaa. Aallon humaani ote puhuttelee ja tuntuu myös tässä ajassa tuoreelta ja elvyttävältä. Iloitsen siitä humaaniuden paluusta, jota näen yhteiskunnassa ja työelämässä; jonkinlainen ymmärtäväisyyden, ihmisläheisyyden ja sydämen sivistyksen esiinnousu näkyy minusta nyt monilla eri elämänalueilla. Myös arkkitehtuurin suunnittelemaan sisältyy mahdollisuuksia edistää tasa-arvoa sen monissa merkityksissä ja osallistua ratkaisemaan yhteiskunnallisia, myös globaaleja haasteita. Schildt (1997, 9) kirjoittaa Aallon sortuneen toistuvasti maailmoja syleileviin illuusioihin; yksi hänen ideologinen unelmansa oli Suomen maailmanlaajuinen lähetystehtävä ympäristön huomioonottamisen mallimaana. Minusta tämä kuvaa Aallon avara- ja kauaskatseisuutta; hän uskalsi ajatella isosti ja puhua myös ääneen ajatuksistaan, jotka usein tulivat myös tyrmätyiksi.

Suunnitteluprosessia kuvatessaan Aalto (Schildt 1997, 226) pohtii annettua tilaohjelmaa: Arkkitehdin on saatava tietää mitä ohjelman takana todellisuudessa piilee, jotta hän voi mahdollisesti käyttää asiakkaan erityistoiveita hyväksi niin, että lopputuloksella olisi asiakkaan toiveiden täyttämisen lisäksi sosiaalista arvoa ja yleistä käyttökelpoisuutta kaikkien ihmisten kannalta. Aalto painottaa, että lähes kaikkiin töihin sisältyy mahdollisuus edistää edes jollakin lailla arkkitehtuuria ja kohentaa yhteiskunnallisia oloja. Aalto lähestyy prosessia ongelmanratkaisijan roolissa, mutta hänelle ei riitä ongelman ratkaiseminen vain kyseisen rakennuksen kohdalta. Hän haluaa innovoida, oppia uutta, tutkia ja ratkoa suurempia ilmiöitä ja kokonaisuuksia. Villa Mairean prosessikuvauksessaan hän tähdentää, että haluaa erityisesti nähdä ratkaisuissa vastauksia vaihtelevien elintasojen vaatimuksiin. *Jos siinä onnistutaan, on löydetty arkkitehtoninen ratkaisu, jolla on todellista yhteiskunnal-*

lista arvoa. (Schildt 1997, 226-227) Minusta tämä kertoo Aallon yhteiskunnallisesta vastuunnosta, mutta tähän kiteytyy myös idea tekniikan humanisoinnin tehtävästä.

Görän Schildt (1997, etukannen takaosa) toteaa kirjansa esittelytekstissä, kuinka Aalto pohti jo lapsuus- ja nuoruusvuosinaan ihmisen asuinympäristöön liittyviä asioita sekä rakennuksen ja maiseman vuorovaikutusta. Valmistuttuaan hän teki merkityksellisen matkan Italiaan, jonka vaikutukset näkyivät vahvasti hänen ajattelussaan ja toiminnassaan. Myöhemmin Aalto matkusti myös Amerikkaan ja viehättyi siellä amerikkalaisesta yhteiskunnasta ja arkkitehtuurista. (Schildt 1997, etukannen takaosa) Kansainväliset vaikutteet näkyvät Aallon töissä erityisinä rikastuttavina vaikutelmina. Aallon jalanjäljissä soisin kulttuurin merkitystä tuotavan yhä enemmän arkkitehtuurin yhteydessä esille; historiaan tutustuminen ja itsensä sivistäminen avaavat niitä kulttuurisia ja vertauskuvallisia merkityksiä, joista olla ylpeä ja ammentaa.

Aallon artikkelissa *Keskisuomalainen* lehdestä vuodelta 1925 (Schildt 1997, 18) on minusta yksi erityisen hyvä ohjenuora myös tämän päivän arkkitehtuurin tekijöille. *Rakennustaiteen ainoa oikea päämäärä on: rakenna luonnollisesti. Älä pingota, älä tee mitään ilman edellytyksiä. Kaikki turha muuttuu ajan mittaan rumaksi.*

Aallon periaatteissa kuuluu täysin nykyaikainen ja tutuksi käynyt ääni, kun hän useissa yhteyksissä kritisoi kertakäyttökulttuuria ja haluaa päästä siitä eroon. Myös oma ajatukseni on se, että kaikki rakennukset tulee rakentaa niin, että voimme nähdä niiden seisovan paikallaan vielä sadan vuoden jälkeen. Joskus olen tuntenut kuuluvani vähemmistöön puolustaessani pientä ja kohtuullista rakentamista. Ilolla yhdyn Aallon ajatukseen siitä, että pieni, laadukkaasti tehty on kaunista ja kestävä. Pieni-sanana voi antaa olla siinä sellaisenaan ja huomata, että sehän onkin omana itsenään arvokas ja hyvä sana — järkiperäinen ja poeettisesti vähemmän virittynyt ilmaus sen tilalle olisi *tarpeeseen mitoitettu*. Minusta tarpeen ja kohtuullisuuden huomiointi tuntuu hyvältä ohjeistukselta myös yleisesti tähän aikaan. Olen

elämässäni tottunut aineelliseen hyvinvointiin, runsauteen ja määrällisiin seikkoihin perustuvaan laatuun, mutta monissa tilanteissa huomaan tyytyväisyyttä ja mielen luonnollista keskittymistä elämän olennaisiin, aineettomiin sisältöihin, kun saankin vähemmän. On ilmiselvää, että Aalto oli vahvan humanistisen luonnontajunsa ansiosta yksi nykyaikaisen vihreän ajattelun uranuurtajista, ja toivon kestävä ajattelun yhä vahvistuvan arkkitehtuurikeskustelussa.

Sauna

Palaan vielä löylyttelemään ja lempiaiheeseeni saunaan. Suomalaiseen saunakulttuuriin voi omien kokemusten lisäksi syventyä saunomistapojen, kansanperinteen ja saunomisen historian kautta. Saunakulttuurin ympärille on aikojen saatossa syntynyt paljon perinteitä; siihen on liittynyt erilaisia rituaaleja, terveyteen, parantamiseen ja taikuskoon perustuvia tapoja. Saunoissa on käsitelty ruokia ja pellon tuotteita, pesty pyykkiä ja peseydytty, hoidettu terveyttä kuppaamalla ja vihtomalla, synnytty ja synnytetty. Nykyaikainen saunakulttuuri on historiaansa nähden kaventunut usein vain löyly- ja peseytymiskäyttöön, vaikka jotkut perinteet, kuten vihtominen, yhä sitkeästi elää. Nykyaikainen sauna eroaa monin tavoin perinteisestä. Entisajan maa- ja savusaunojen sijaan näen paljon spa-tyyppisiä, lasiseinäisiä, upeasti viimeistelyä kokonaisuuksia paljuineen sekä uima- ja porealtaineen. Saunamaailman elämyksellisyys on suunniteltu ja räätälöity käyttäjänsä tarpeisiin. Kiuas- ja suihkumalleja on valittavana niin paljon, että jokainen löytää sieltä perisoonaansa sopivan.

Uudistuneesta saunakulttuurista huolimatta uskon tietynlaisten, saunaan liittyvien käytöstopojen elävän meissä syvälle juurtuneina. Esimerkkeinä mainitsen hiljentymisen ja huomioonottavan kanssakäymisen. Sauna on lähes jokaiselle suoma-

laiselle jollakin tapaa tuttu ja usein läheinenkin tila tai rakennus, se herättää ja synnyttää muistoja sekä vie alkukantaisten kokemusten äärelle. Saunassa puhdistutaan, hiljennytään, voimistutaan ja uudistutaan. Saunakulttuurin jatkuvuus vahvana kertoo myös mielestäni kaipuusta juurille ja juurevien asioiden läheisyyteen. Olen kiinnittänyt huomiota siihen, että omakotirakentajat haluavatkin usein sisäsaunan sijasta pihasaunan puukiukaineen, hämärää valaistusta ja intiimiä tunnelmaa.

Poeettisissa kuvissa sauna on kuin kohtu. Se on hämärä, lämmin, lempeä ja hoitava, se on terveyttä, uutta voimaa, puhtautta ja seesteisyyttä. Löylyssä mieli tyhjenee turhasta ja koko olemus siirtyy kuin toiseen todellisuuteen. Löyly, saunan sielu, tekee ilman autereiseksi, näystä eteerisen ja usvaisen. Jostain muistini kaukaisesta sopukasta, pikkukoululaisen kielen päältä nousee mieleeni Kalevalan (Lönnrot, 1849) säe *Terve löyly, terve lämmin, terve tervehyttäjälle! Löyly on poika Auterisen, Auterettaren tekemä. Auterettaren tekemä sielun lämpö näyttää kuin aamuoiselta sumulta, jossa kaikki haalistuu kauniiksi ja onnelliseksi. Autereinen valo on onnellista valoa ja sauna onnellisten, lempeiden tuntujen maailma.*

Itsessäni olen havainnut sen, että en aina keinotekoisesti rakennetussa *täydellisyyden* hetkessä saavuta sellaisia elämyksiä, joita aidot ja maanläheiset toiminnot synnyttävät. Tarkoitan tällä vaikkapa kokemusta siitä, kuinka tulen sytyttäminen pihasaunan kiukaan pesään on elämyksenä vaikuttavampi kuin kylpylässä täydelliseksi rentoutumishetkeksi suunniteltu ruusukylpy rekvisiittoineen. Rakennettuun tilanteeseen sisältyy aina odotus ja vaatimus, tietynlainen suoriutuminen odotettuun tunnelmaan ja hetken täyttymiseen, mikä saattaa hankaloittaa toivotunlaisen elämyksen syntymistä.

Vaikutuin vahvasti Aallon kirjoittamasta Jyväskylän kulttuurisaunasuunnitelmasta (Schildt 1997, 18-19): *Rakentakaamme sauna: Saunan ovi antaa suoraan alas rinteelle, portaisiin (nykyinen kivilinnoitus kelpaa perustukseksi hiukan laajennettuna). Sen oven yllä on värilyhty ja ovesta tullaan halliin jota kantaa neljä pilaria, seinät keramiikkaa, edessä uuni, jossa puu ritisee.*

*Jo nyt saunan saustuttelin,
Lämmitin kylyn utuisen.
Hauoin vastat valmihiksi,
Lempi-vastat liehautin;
Kylve veikko kyllältäsi,
Vala vettä vallaltasi,
Pese pääsi pellavaksi,
Silmäsi lumi-siruiksi!
Siitä seppo-Ilmarinen
Kävi itse kylpemähän,
Sekä kylpi kylläksensä,
Valelihe valkeaksi,
Pesi silmät sirkeäksi,
Silmäkulmat kukkeaksi,
Kaulansa kanan muniksi
Koko varren valkeaksi;
Tuli saunasta tupahan,
Tuli tuntemattomana,
Kasvot vallan kaunihina,
Poskipäät punertavina.*

Elias Lönnrot

(1849, ote Kalevalan 18. runosta)

Uunin luoma kolmijalka, jolla poltetaan kuusen ja katajan oksia. Pukuhuoneet kauniilla, pohjoismaista kuosia olevilla kankailla verhotut, itse sauna sisältä punaisella hongalla vuorattu, lauteet ja kiuas, kaikki esteettisesti huoliteltuja. Kylpy- ja pesuhuoneet kuin pohjalaisten unia Pompejista. Tarkkaan valitut saunottajat erikoisesti puettuja. Koko saunassa ei kylpyviittaa, vesiastiaa tai muuta, joka ei olisi taiteellisen työn tulos, tarkoituksenmukainen ja yksinkertainen. Kaikki viimeistä pisaraa myöten huoliteltua. Sellaisen tulisi ensimmäisen suomalaisen kulttuurisaunan olla. (...)

Tähän saunasuunnitelmaan kiteytyy mielestäni Aallon koko työfilosofian ydin; hänen intohimoinen suhtautuminen työhönsä ja kyky visioida täysin uudenlaisia kokonaisuuksia, joihin hän ”ensinäkemältä” kuvitteli myös detajien. Hänen teksteistään huokuu sivistys ja kulttuuri, oman ja suomalaisen historian tunteminen, mutta myös kansainvälisyys, joka tuo vielä oman vivahteensa suunnitelmiin. Suunnittelupaikan merkitys, siitä nousevat ainekset, suunnat ja avautumiset sekä jatkuvasti ajatteluun liittyvä tekninen puntarointi ja sen luonnollisuus näkyvät läpi suunnitteluprosessin. Nähdäkseni Aalto kuvitteli mielessään toiminnan eikä antanut tuumaakaan periksi kokonaisvaltaisuuden ja laadun asioissa. Diplomityön myötä tapahtunut lähempi tutustuminen Aallon ajatuksiin, puheisiin ja kirjoituksiin on osoittanut minulle, kuinka hän oli aikaansa edellä. Aallon ajatukset tuntuvat sopivan nykypäivään, ja en koe liioittelevani vaikka väitän nykypäivän suorastaan kysyvän hänen neuvojaan. Näen hänellä olleen poikkeuksellisen kyvyn nähdä asiat laajoina kokonaisuuksina, mutta myös tulevaisuuteen.

Porraskiveltä

Seuraavassa kirjoituksessa puhuttelee Aallon tapa analysoida vaikuttavaa maalausta, ottaa siitä oppia, imeä vaikutelmia ja tutkia tarkoin, mikä juuri tässä teoksessa liikuttaa. Kyseessä on legendaarinen Fra Angelicon maalaus *L’Annunziata*. Tämän Aalto on henkilöiden ja heitä ympäröivien muotojen, kuten rakennuksien ja puutarhan sopusoinnun vuoksi valinnut

kuvaamaan Aitta lehdessä vuonna 1926 julkaistun artikkelinsa *Porraskiveltä arkihuoneeseen* (Schildt 1997, 50-55) teemaa. Seuraavassa on otteita tästä artikkelista, joka liittyy Aallon edellisvuonna Väinö-veljelleen piirtämään atriumtaloon ja sen pääteemaan, sijainniltaan keskeiseen halliin, joka lähenee ulkoarkkitehtuuria.

Aivan erikoisista syistä olen valinnut ensimmäiseksi kuvaksi Fra Angelicon Sen miniatyyripiirteissä on paljon tähän yhteyteen kelpaavaa totuutta ja hienoutta. Se on ihan-teellinen esimerkki ”huoneeseen käymisestä”. Se selvä kolminaisuus, ihminen, huone ja yrttitarha, joka kuvassa hallitsee, tekee siitä kotikulttuurin saavuttamattoman ihannekuvan. Sama hymy, joka väreilee neitsyen kasvoilla, on yhtä voimakkaana rakennuksen herkissä yksityiskohdissa kuin yrttitarhan kimaltelevissa kukkasissakin. Siinä on selvästi ilmaistu kaksi asiaa: huoneen, julkisivun ja puutarhan yhteys ja näitten elementtien muotoilu siten, että ne ennen kaikkea tuovat esiin ihmisen ja heijastavat hänen mielentilojaan. (...)

Kotimme voi kyllä olla luonteeltaan suljettu, niinhän se on etelämaissakin, joskin toisista syistä, mutta tämä sulkeva esteettinen momentti sijoitetaan poikkeuksetta väärään kohtaan. Kotimme oikea porraskivi on siinä paikassa missä me astumme kadulta tai tieltä puutarhaan. Puutarhamuuri on sen varsinainen ulkoseinä, sen sisäpuolella vallitkoon avoin yhteys ei ainoastaan rakennuksen ja puutarhaan vaan vieläpä huonejärjestelyn, rakennuksen ja puutarhan välillä. Puutarha (piha) kuuluu kotiimme yhtä hyvin kuin mikä sen huone tahansa. Askel ryytimaista huoneisiin olkoon paljon pienempi vastakohta kuin kadulta tai maantieltä puutarhaan. Voisimme sanoa: suomalaisella kodilla tulee olla kahdet kasvot. (...)

Eräs kotisisustuksen ja sisäänkäyntiosan järjestämismuoto on englantilainen halli. (...) eräs seikka sopii sen yhteydessä esille otettavaksi. Tuollaisella suurella ja ilmavalla huoneella takkalaitteineen, karkeine lattioineen ja muista huoneista eroavine

muotokäsittelyineen on eräs tarkkasilmäisen havaitsema psykologinen tehtävä. Se on vapaan ulkoilman vertauskuva kodin katon alla. (...)

Mutta jos tahdotte saada minun siunaukseni kotinne ylle, sillä tulee olla vielä yksi ominaisuus: Teidän tulee paljastaa siinä itsenne jollakin pienellä yksityiskohdalla, siinä tulee jossakin tahallisesti näkyä heikkous, Teidän heikkoutenne. Olkoon, että tässä arkkitehdin valtuudet saattavat loppua, mutta mikään rakennustaiteellinen luoma ei ole täydellinen ilman tätä piirrettä. Se ei liity elämään, voisimme sanoa.

Artikkelia lukiessani alkaa mielikuvitukseni jo työstää uudenlaisia ideoita kohdata pohjoisen ilmastomme vaatiman jyrkän rajan lämpimien sisäosien ja ulkoilman välillä. Rakennuksen oikeanlaisen maisemaan liittämisen huomioimista olen jo oppinut, mutta puutarhasta interiööri ja hallista ulkoilma -tapaa haluan tarkastella hieman lähemmin. Minusta tarvitsemme keinoja lieventämään kylmän ja lämpimän tilan välistä vastakohtaisuutta, mutta näen tässä myös merkityksiä, jotka tukevat arkkitehtuurin sisäisen kielen voimistamista. Näen usein laajoja, avoimia nurmikenttiä kotiemme puutarhoina, mutta tonttikokojen pienentyessä interiöörityyppiset puutarhamiljööt tuntuvat luontevalta kehityssuunnalta. Puutarhan interiöörimäisyyttä korostaisi yhä selvemmin porttiaihe, jota harmillisen vähäisesti näen nykyään käytettävän. Ihastun ajatukseen, jossa käymme kadulta portista sisään ja huomaankin pian, että monet arkkitehtoniset lempikokemukseni liittyvät tämän tyyppiseen tilakokemukseen. En ole osannut siirtää luontevasti näitä kuvia suunnitelmiini, vaan ne ovat mieltyneet jonkinlaisiksi menneen ajan jäänteiksi. Juuri nyt syyhyn ajatuksesta päästä soveltamaan tätä arkkitehtuurikokemusta.

Poeettinen mielikuva hallista ulkotilana keskellä sisätilaa herättää tutun muiston. Omassa kodissani on tällainen tila, mutta nyt vasta sen todellinen tehtävä ja vaikuttavuus avautuvat itsellenikin; se tuo katuperspektiivin, talon rakenteellisen idean ja kodin intiimisyuden kättelemään toisiaan. Suunnitteluvaiheessa mietimme hallin tarpeellisuutta, tai oikeammin

sitä, voimmeko tuhlata neliöitä tilaan, jolla ei ole varsinaista aktiivista käyttötarkoitusta. Olen kotia eläessäni todennut usein tämän talomme parhaaksi ratkaisuksi; se kokoaa talon muut osat ympärilleen ja luo tasapainoa. Tila ei myöskään ole jäänyt ilman käyttöä.

Raollaan

Konkretiasta palaan kuitenkin vielä poeettisiin kuviin, joita Aallon kirjoitus minussa herättää. Olemme keskellä ulko- ja sisäpuolen dialektiikkaa, josta Bachelardilla (2003, 436-437) on myös sanansa sanottavanaan. Hänen mielestään geometrinen ilmausten näkökulmasta ulko- ja sisäpuolen dialektiikka tukeutuu korostetun geometriseen tarkastelutapaan, jossa rajoista uhkaa tulla suoranaisia raja-aitoja. Jos haluaa seurata rohkeita runoilijoita, kuten Bachelard tekee, on oltava vapaa suhteessa lopullisiin intuitioihin, joita geometrinen tarkastelutapa liiaksi rekisteröi. (Bachelard 2003, 436-437)

Termit *ulkopuoli* ja *sisäpuoli* nostavat esiin myös keskenään epäsymmetrisiä ongelmia; kuvittelun antropologian ensimmäisenä tehtävänä näyttää Bachelardin (2003, 437) mielestä olevan sisäpuolen tekeminen konkreettiseksi ja ulkopuolen tekeminen avaraksi. Mutta konkreettisen ja avaran välinen vastakkainasettelu ei hänen mielestään ole puhdas; sisäpuoleen ja ulkopuoleen ei voi liittää laatusanoja samalla tavoin — niitä ei voi *kokea* samalla tavalla. Kun aiemmin Bachelard oli näyttänyt miniatyyri-esimerkillään kuinka kaikki on inhimillistä arvoa, jopa suuruus (*mini-atyyri on avara omalla tavallaan*), niin kuvittelussa elettyjä sisä- ja ulkopuoltakaan ei voi tarkastella pelkässä vastavuoroisuudessa. Valitsemalla geometrian sijaan konkreettisempia ja fenomenologisesti täsmällisempiä lähtökohtia dialektiikka moninkertaistuu ja rikastuu lukemattomiksi vivahteiksi. (Bachelard 2003, 437-438)

Aallon kirjoitus kuvaa mielestäni juuri tätä dialektiikkaa, jossa sisä- ja ulkopuolen annetaan näkyä eri vivahteissaan ja rikkaana kuvien kokoelmana. Aallon tapa leikitellä sillä, että ulko- ja sisäpuoli ovat suhteellisia ja näyttäytyvät aina suhteessa johonkin toiseen maailmaan, on inspiroiva ja saa aikaan mielikuvien ryöpyn. Esimerkillään hän tulee antaneeksi myös kuvan sisäpuolen konkretian ja ulkopuolen avaruuden sivuuttavasta ajattelutavasta.

Portti-inspiraatioissani ryhdyn tutkimaan vielä porttiin liittyviä poeettisia kuvia. Portti on suosittu ja arkkityyppinenkin aihe runoudessa; siihen tiivistyy lähtemisten, hyvästien, koti-inpaluun ja jälleenäkemisten lisäksi vanhojen maailmojen sulkeutumista ja sulkemista sekä uusien avautumista ja avaamista, elämien alkuja ja loppuja. Portti näyttää vetävän puoleensa elämää muuttavien ja ratkaisevien hetkien kuvia.

*jätät veräjän auki, et ymmärrä
kenet täällä vähien ihmisten maassa
pitäisi vielä aidata pois*

Rea Tirola-Tyni

(2019b, 34)

Otan porttitutkimiseni avuksi Bachelardin ovea tutkivat kirjoitukset (2003, 448-449). Hän toteaa oven yksinkertaiseksi peruskuvaksi, joka sisältää hämmästyttävän paljon tutkittavaa ja uneksintaa. *Ovi on kokonainen raollaan olemisen kosmos*. Bachelard puhuu siitä alkukuvana, todellisena uneksinnan alkuperänä, johon kasaantuu monenlaisia haluja ja mielitekoja: kiusaus avata olemisen syvintä sopukkaa myöten ja halu valloittaa kaikki sulkeutuneet olennot. Ovesa havainnollistuu kaksi voimakasta mahdollisuutta, joiden mukaan on selkeästi erotettavissa kahdentyyppistä uneksintaa. Ovi voi olla suljettu, salvattu ja lukittu ja toisinaan se on taas avoin, sepposen selällään. (Bachelard 2003, 448-449) Minusta tämä oven ympärillä elävä mielikuvien maailma siirtyy melkein sellaisenaan portin olemuksen ympärille. Niihin sisältyy samat avaamisen ja sulkemisen mahdollisuudet, kaksinaisuus, joka jakaa siihen liittyvän uneksinnankin kahdensuuntaiseksi, toisistaan etäisiin maailmoin. Myös sen symboliikka on kaksinkertaista; portti sisältää käsitämätöntä tietoisuutta turvasta tai vapaudesta ja samalla sulkemisen tai vangitsemisen vihamielisyyden. Ajatuskulkua voi vielä jatkaa monille reiteille, joista yksi kysyy mihin ja mitä kohti ne avautuvat, ihmisten vai yksinäisyyden maailmaan. Mitä kaikkea voinkaan nähdä portilla tapahtuvaksi: Portti tuntuu olevan läsnä merkityksellisyyden tiivistymissä.

Bachelard (2003, 451) näkee oven kuvan konkretisoimassa sielun maailman; yhdestä esineestä, aivan tavallisesta ovesta, kumpuaa empimisen, kiusauksen, halun, turvallisuuden, vastaanottavaisuuden ja kunnioituksen kuvia. Hän toteaa ihmisen paljastavan koko elämänsä, jos hän kertoisi kaikista sulkemistaan ja avaamistaan ovista sekä kaikista niistä jotka hän haluaisi avata uudelleen. (Bachelard 2003, 451)

Oven kuvien yhteydessä Bachelard (2003, 447-448) päätyy yhä suurempien pohdintojen äärelle. Hän tarttuu poeettisen kuvittelun fenomenologian tarjoamaan mah-

dollisuuteen tutkia ihmisen olemista pinnan olemisena, pintana joka erottaa itseyden alueen toiseuden alueesta. Poeettinen kieli saa uutuuden aallot pyyhkimään olemisen pintaa, hän toteaa ja jatkaa kielen kantavan itsessään avoimen ja suljetun dialektiikkaa; merkityksellä kieli sulkee ja poeettisella ilmaisulla se avautuu. Bachelard on varovainen määritellään ihmisen olemista, koska olemisen pinnalla, alueella jolla oleminen tahtoo tulla ilmi ja tahtoo kätkeytyä, sulkeutumisen ja avautumisen liikkeet ovat hyvin monilukuiset, monille nurinkääntämislle alttiit ja empimisen kuormittamat. Siksi Bachelard päätyy muotoilemaan, että ihmisen oleminen on olemista raollaan. (Bachelard 2003, 447-448)

Sillä me olemme siellä missä emme ole.

Pierre-Jean Jouve

(Bachelard 2003, 429)

Ja vielä sattumasta: Lempilausekseni *Anna sattumalle sijaa* kehottaa näyttämään jotain, mitä ei ole suunniteltu tai järkeilty, mikä on ehkä vahingossa syntynyt. Aalto (Schildt 1997, 55) toistaen toteaa, että mikään rakennustaiteellinen luoma ei ole täydellinen ilman sattuman luomaa piirrettä. Sattumat ja näytetyt heikkoudet yhdistävät rakennuksen oikeaan ja aitoon elämään. Elämä ei ole käsikirjoitettua ja siksi myös elämänympäristön

ei tule sellaista olla. Heikkoudet tuovat esiin inhimillisyyden, jota myös toisista ihmisistä haen. Näen Aallon voimaksi hänen luottonsa intuitiiviseen luovuuteensa. Arvelen korostuneen muodoilla ja materiaaleilla kokeilemisen tuottaneen hänen töistensä huokuvan yksilöllisyyden. Sitä lienee tukenut myös hänen pitäytymisensä suunnitteluideoista etäällä. Arvelen hänen sitoutuneen jokaiseen tehtävään ja paikkaan luonnonympäristöineen niin omistautuneesti, että hän löysi niistä vaatimuksen arkkitehtoniselle laadulle. Kirjallisen ja aineellisen kulttuurin yhdistämisen tärkeys sekä arkkitehdin vastuu esittämistään tulevaisuuden visioista sopivat minusta ohjeiksi kaikkeen arkkitehtuurin tekemiseen, mutta olen pohtinut missä määrin arkkitehtina voin hallita uudistumisen seurauksia, joita suunnitellut muutokset aiheuttaisivat ihmisille, yhteiskunnalle, kulttuurille ja luonnolle. Tällainen vastuunotto on ajatuksena jopa hieman lamaannuttava; maailma muuttuu niin nopeasti ja hallitsemattomasti, että ammattitaitoisinkaan arkkitehti ei voi yltää sellaiseen. Siitä huolimatta tunnen, että rohkeille vastuunottajille on tarvetta. Näen nyky-yhteiskuntaan parhaiten soveltuvan vastuunkantamisen perustuvan ennen kaikkea yhteistyöhön. Monimutkaiset, vaikeasti hahmotettavat rakenteet ja systeemit vaativat yhä moninaisempaa osaamista ja kokonaisuuksien ymmärtämistä, johon yhteistyö on mielestäni oikea tapa vastata. Oma vastuunsa on jokaiselle osapuolella silloinkin; suunnitteluni tulee olla niin laadukasta ja vilpitöntä, että voin seisoa sen takana ujostelematta ja ylpeänä.

Kiireettä

Schildtin (1997, 107-109) teoksesta löytyvä Aallon artikkeli *Taimen ja tunturipuro* vuodelta 1947 keskittyy nimenomaan siihen ajatukseen, että rakennustaide tarvitsee aikaa. Seuraavat otteet kuvaavat Aallon työskentelytapaa ja idealle annettavaa aikaa kehittyä ja kiteytyä.

Kun minun henkilökohtaisesti on ratkaistava arkkitehtoninen ongelma, tulee työssä aina eteen - milteipä poikkeuksetta - este, jonka yli on vaikea päästä. (...) Eri vaatimusten ja osaprobleemien suunnaton lukumäärä muodostaa esteen, jonka takaa arkkitehtonisen perusidean on vaikea päästä esille. Tällöin teen - joskin tarkoituksettomasti - seuraavalla tavalla. Unohdan probleemi-sikermän määrätysajaksi, sen jälkeen kun työn atmosfääri ja lukemattomat vaatimukset ovat syöpyneet alitajuntaan. Siirryn työskentelytapaan, joka suuresti muistuttaa abstraktia taidetta. Piirrän vain vaiston johdattamana (...)

(...) oma vaistomainen uskoni on vienyt siihen, että arkkitehtonisilla ja vapailla taiteilla on yhteinen alkujuurensa, joka jollain tavalla on abstrakti, mutta sittenkin perustuu tietoon ja tutkimuksiin, jotka ovat varastoituneet alitajuntaamme. (...)

Alvar Aalto

(Schildt 1997, 107-109)

Olen oppinut arkkitehtuurin harjoittelun olevan itseltään kysymistä ja omien vastausten löytämistä, jossa prosessissa tarvitaan myös uskallusta hyljätä oivallus tai olemassaoleva vastaus yhä uudestaan. Tämän toistuvasti tehtyyni voin löytää ratkaisuja, jotka kantavat. Hyvän suunnittelun vahvuus piilee minussa itsessäni ja kyvyssäni havaita maailma sekä tunteella että järjellä. Arkkitehdin osaaminen on myös kykyä ennakoita, mitä ihmiset tuntevat käyttäessään hänen suunnitelmiansa mukaan toteutettua ympäristöä.

Vaikka Aallon suhtautuminen yhteiskunnallisiin, taloudellisiin, teknisiin ja taiteellisiin haasteisiin etsimällä jatkuvasti ja tietoisesti uusia innovatiivisia ratkaisuja tekee minuun vaikutuksen, sitä tekee vielä enemmän hänen joustava ja myös omaa tekemistään kriittisesti pohtiva ajatusmaailmansa. Heittämällä pois myös hyvänä pitämiään ajatuksia silloin kun ne

eivät saaneet yhteiskunnassa ymmärtämystä, hän näyttää esimerkkiä, kuinka tarkastella asioita monista kulmista ja oppia ihmisiltä ympärillään. Näen tällaisen toimintatavan vaativan rohkeutta, heittäytymistä ja jatkuvaa itsensä haastamista. Itse koen suunnittelijana viihtyvänä joskus liiankin hyvin löytämälläni mukavuusalueella, mikä käytännössä tarkoittaa hyviksi havaittujen ideoiden toistamista. Työläämpi tapa on vapauttaa itsensä arkipäivän rutiineista ja miettiä ratkaisut aina uudestaan. Se on myös keino uusiutua ja toteuttaa elinikäisen oppimisen ihannetta. Minusta Aallon saavutukset ovatkin juuri kovien työponnistusten ja uudistumisen tulosta eikä hän luovasta neroudestaan huolimatta ollut arkkitehtuurin ihmelapsi, jolle kaikki olisi tullut valmiiksi annettuna.

5.3 IHMISENÄ IHMISELLE

Koko diplomityöni työstämisen ajan on päässäni kuin soinut Jenni Väisäseltä (2016, 23) aiemmin lainaamani ajatus siitä, että minkä tahansa kiintymyksen takana on tarina. Väisänen (2016, 24) toteaa myös elämänmuutosten tarjoavan kiinnostavan mahdollisuuden tarkastella ihmisen tapaa rakentaa elämänsä merkityssuhteita. Muutos aloittaa aina uusien merkitysten muotoutumisen prosessin, jossa jo näkymättömiksi muuttuneet arkiset suhtautumistavat tiedostetaan ja rakennetaan uudelleen. Elämä on täynnä sattumanvaraisuuksia, yllätyksiä ja avoimia mahdollisuuksia. Ihmisten tapana on jäsentää elämänsä ja sen tuomat muutokset kulttuuristen merkitysrakenteiden ja sen tarinamallien avulla. Tässä suhteessa tarinan ja elämän välillä on ilmiselvää dialektiikkaa. (Väisänen 2016, 24) Arkkitehdin työssä voimme tutkia näitä kiintymyksiä kuulemalla tarinat niiden takaa. Kokemusten ja muistojen merkitys hyvinvointiin ja elämänmuutoksista selviämiseen on niin tärkeä, että näiden tarinoiden antia ei sovi väheksyä. Arkkitehdin koulutuksessa

ei juurikaan ole korostettu psykologisten taitojen ja ihmistuntemuksen merkitystä, mutta nostaisin ne tärkeiksi ammattitaidollisiksi vaatimuksiksi, joita on mahdollista myös tietoisesti kehittää.

Uuden kodin rakentaminen on elämänmuutos, jossa näen erityisen tilaisuuden merkityssuhteiden avautumiselle ja uusien merkitysten muotoutumiselle. Arkkitehdillä on myös roolinsa tarinan jatko-osan rakentumisessa, siksi haluan kuulla mahdollisimman sisältörikkaasti sen alkuosan. Syvimpien merkitysten äärelle on matkaa eikä aina mahdollisuutta päästä. Oikeita kysymyksiä tärkeämpää on luottamuksellinen ja kunnioittava ilmapiiri, jossa asiakas ja suunnittelija tietävät jakavansa ja saavansa yhteisen tavoitteen nimissä. Päästäkseni tarinoiden äärelle, voin kysyä muisteluista lempipaikoista ja muista merkittävistä paikoista, tuntemuksia siitä, johon koti on suunnitteilla. Voin tutustua tähän tuttuun tai tutkimattomaan — kulkea ristiin rastiin, tarkastella kauneimmat näkymät, ihmetellä auringonkierrot ja maaston muodot, ystävystyä. Voin rohkaista erityisten muistojen ja tunnelmien jakamiseen, yrittää saada palasia mieluisista lapsuusmuistoista ja muistoihin kiinnittyvistä tiloista, materiaaleista tai muista aineksista. Minusta on aina kiinnostavaa kuulla, millainen on ihmisen mielenmaisema tai hänen oma paikkansa maailmassa. Poimin miellekarttaan niitä kuvia, joissa elävät elämänsä muistot ja kokemukset, joihin hän kauneimmin ja voimaannuttavasti on kiinnittynyt. Parhaimmillaan tarinan palasista rakentuu vähitellen sekä kuva että suhde, johon suunnittelijana kiinnyn niin, että haluan oman eksistentiaalisen kokemusmaailmani, tietojeni ja taitojeni kautta tarinaan vuorosanani kirjoittaa, *con amore*.

Matti Sanaksenaho (2019) nosti keskustelussamme yhdeksi arkkitehdiltä yhä enemmän kysytyksi ominaisuudeksi *eläytymisen* kyvyn. Eläytyminen asiakkaan arkeen ja elämään sekä oman ajatuksensa mukauttaminen siihen vaatii paneutumista ja ihmissuhdetaitoja. Kuunneltuaan asiakkaan tarinan, tietäessään hänen tarpeensa ja tavoitteensa, voi universaaleista hyvää oloa tuottavista elementeistä, joihin voidaan lukea hyvin monentyyppisiä asioita luonnonvalosta tervan tuoksuun, suodattaa hänen tarpeeseensa sopivia. Hän korostaa

myös suunnittelijan luottamista omaan intuitioonsa ja uskallusta heittäytyä sen vietäväksi. Tämä vaatii rohkeutta, mutta Sanaksenahon kokemuksen mukaan hyvän pohjatyon tehtyään suunnittelijan tulee antaa antautua ja luottaa täysin intuitioonsa. *Tieto perustelee valinnat jälkikäteen.* (Sanaksenaho, 2019)

Minulle eläytymisestä tulee mielen lapsen maailmaan asettuminen. Se ei tapahdu ohikulkiessa tai ylhäältä katsahtaen. Aikuisena voin helposti ohittaa tai tulkita väärin lapsen viestiä. Vastaanottaakseni sen oikeanlaisena, täytyy minun laskeutua lapsen tasolle ja kuunnella häntä ilman ennako-oletuksia, hoputtelua tai ohjailua, kuulla mitä hän todella sanoo ja tarvittaessa auttaa häntä kertomaan. Usein sorrun itsekin kiireen keskellä oletuksiin, joilla ei ole totuus pohjaa. Olen oppinut, että lapsesta voi oppia paljon, kun todella antautuu hänen maailmaansa ja katselee sitä uteliaan avoimin lapsen silmin. Lapsen intuitiivinen ääni puhuu vielä kirkkaana ja vahvana. Tällaisen samantyyppisen eläytymisen uskon toimivan myös kaikenikäisten ihmisten kanssa. Herkkyydellä hänen maailmaansa ja katselukulmaansa aset-tautuen, kuulemalla, voin päästä tämän sisimmän äärelle.

Katolta juurille

Taideteoksen rikkaus on Pallasmaan (1993, 76) mukaan sen herättämien mielikuvien elinvoimaisuudessa, ja mikä paradoksaalista, monitulkintaisimpia mielikuvia herättävät yksinkertaisimmat ja arkkityyppisimmät hahmot. Myös arkkitehtuurissa voin ajatella monitulkintaisimpien mielikuvien heräävän aivan arkkityyppisimpien hahmojen avulla. Arkkityypit mieltyvät minulle kuin ihmisten yhteisinä sielunsisältöinä. Tämä aika kehottaa hakemaan kaiken aikaa uudenlaisia ratkaisuja. Siihen tulee vaatimus jo kestäväen elämäntavan kannalta, mutta huomaa monien ihailevan rohkeita kokeiluja ja uudenlaisia muotoja. Näen paljon kattomuodoilla leikkittelyä

ja niiden toteuttamiseksi kehiteltyjä uusia teknisiä ratkaisuja, joilla mahdollistetaan vaikka katto ilman räystäitä.

Harjakatto nousee perinteestä ja käytännöllisyydestä; se sopii ilmasto-olosuhteisiin, joissa me elämme, mutta myös kulttuuriseen maisemaan, onhan se jo savupirtistä, suomalaisen talonpoikaisen rakentamisen arkkityypistä, meille tutuin kattomuoto. Harjakattoon on luontevana osana kuulunut myös räystäs, joka suojaa seiniä sääolosuhteilta. Kappalemaisten ja räystäättöminä toteutettavien rakennusmassojen ystävänä olen alkanut lämmitä ajatukselle, jossa voisin räystäälle ja muille luonteville rakennusosille antaa luvan olla omana, tarpeellisena ja tärkeänä osana paikallaan, niitä häpeilemättä ja piilottamatta. Rehellisyys tekee rakennuksen tektonisesta kielestä helposti lähestyttävää ja ymmärrettävää.

Kun lähden hakemaan jotain pakottamalla, saattaa syntyä kestänytöntä. Kun muoto ei synny tarpeesta tai käytännöllisyydestä, voin päätyä kuorruttamaan ja tekemään keinotekoista tai juuretonta. Näin ajatellessani haluan kuitenkin muistuttaa itselleni intuition ja sattumanvaraisuuden, mutta myös leikkimielisyyden hyvää synnyttävästä voimasta. Tällaiset elementit kenties vastaavat itsessäni sellaiseen kokemosioon tai muistoon, joka synnyttää mielihyvää palauttaessaan minut lapsuuteni maailmaan. Ajatukseni palaa taas makuasioihin, jotka ovat juuri mielihyvähäkökemuksista kumpuavia ja siksi niin erilaisia eri ihmisillä. Yhteiset yksinkertaiset ja arkkityyppiset hahmot pystyvät kuitenkin ilmentämään yhteisiä sielunsisältöjä, joista ihminen uskoakseni saa vastauksia ajan jatkumoon kuulumisen tarpeeseensa. Ne myös heijastelevat ajattomuutta ja vahvistavat intersubjektivistista yhteisen kokemisen kieltä.

Uskon arkkityyppisten hahmojen arvon ja merkitysten avautuvan usein vasta, kun niistä käydään etäämmällä. Harjakatto minulle arkkityyppisenä ilmentymänä saa tuntemaan ajan jatkumoon kuulumista ja kokemaan yhteistä juurevuutta ajassa, jossa kaikki ympärillä muuttuu nopeasti. Eletty elämä, tämän hetken rajallisuuden ymmärtäminen ja tulevaisuuden epä-

varmuus johdattavat yhä enemmän ajattomien muotojen ja luonnonmateriaalien, rehellisyyden äärelle. Tunnen niistä syntyvän maailmaa, jossa menneisyys ja nykyhetki luontevasti kohtaavat.

Pallasmaa (1993, 76) puhuu taiteen kielestä vertauskuvien kielenä. Taiteen kokemisessa olemme vuorovaikutuksessa ruumiillistuneiden muistojemme ja maailmamme välillä. Hän toteaa vertauskuvien ja muistojen olevan tärkeimpiä tekijöitä arkkitehtuurikokemuksen synnyssä. Siksi vanhassa ja tutussa voi olla yllättävää arvoa, joka aukeaa vasta ajan kuluessa.

Tietyissä mielessä kaikki taide on kotoisin ruumiistamme.

Adrian Stokes.

(Pallasmaa 1993, 76)

Some

Sosiaalinen media levittää trendit hetkessä kaikkien tietoisuuteen. Nähdäkseni voimakkaat trendit vaikuttavat homogenisoivasti kuvien välittämiin ilmiöihin; kotien rakentamisen ja sisustamisen suhteen syntyy yhdenmukaisia täydellisyyden sääntöjä, joita noudattamalla yritän pysytellä nopeatempoisen trendiaallokon harjalla. Tällainen ajaa jatkuvaan muutokseen ja uudistamiseen — siitä minkä olen vaivalla luonut, on tuossa aallokossa hetkessä aika ajanut ohi. Keskusteluissa ihmisten kanssa olen huomannut, että se mihin hän käyttää aikansa, ei välttämättä olekaan sopusoinnussa omien arvojen kanssa ja tämä ristiriita koetaan uupumusta aiheuttavana. Tiivis trendien seuraaminen voi johtaa siihen, että omat arvot ja oman näköinen elämä eivät välttämättä toteudu. Esikuvalta omaksuttu arvomaailma ei olekaan omakohtainen. Jaana-Mirjam Mustavuoren (2007, 35-36) mukaan elämän mielen ja merkityksen katoamisen taustalla on usein kysymys siitä, *miten* elää; silloin käydään kampaailua oman ihmisyyden säilyttämisestä mielettömässä maailmassa. Hän näkee vaikeisiinkin mielen haasteisiin kätkeytyvän kuitenkin arvojen taisteluun kuuluvaa myönteistä energiaa ja eteenpäin suuntautuvaa ponnistelua.

Nykyisessä jaettuina kokemuksia pursuvassa maailmassa tulen helposti peilanneeksi elämäni toisten ihmisten kautta, mikä voi olla vaikeuttamassa itsestäni oppimista ja estämässä näkemästä selvästi sitä, miltä aivan omannäköinen elämäni näyttäisi. Jatkuva peilaaminen ja muiden elämän siloteltujen yksityiskohtien näkeminen vääristää kuvaa normaalista. Tavoitan hyvin Helsingin Sanomissa julkaistun Heini Maksimaisen (2020) tuoreen artikkelin *Väärin sisustettu* ajatuksen. Sisustuksen jatkuva muokkaaminen on Suomessa vasta muutama sukupolven ikäinen ilmiö; sisustamisesta tuli keskiluokan harrastus 1960- ja 70-luvuilla. Vielä 1950-luvulla hankittiin naimisiin mentäessä huonekalut ja samoilla kalusteilla pärjättiin hautaan asti. Viime vuosikymmenet on eletty sisustusbuumia, jota ovat buustanneet ikeat, kodinmuutosohjelmat, uudet sisustuslehdet ja myöhemmin sisustusblogit sekä kuvajakosovellukset inspiraatiokuvineen. Kuvavirta ruokkii vertailua ja muiden elämästä syntyy usein vääristynyt kuva. (Maksimainen, 2020)

Häpeää ja empatiaa

Maksimaisen artikkeli avaa myös nykyilmiötä, jota kutsutaan *kotihäpeäksi*. Se näkyy muun muassa niin, että kylään saapuville vieraille aletaan selitellä sisustusratkaisuja. Artikkelissa ilmiötä kuvaillaan sosiaalisen aseman pönkittämisenä, joka tyyppillisesti parikymppisillä näkyy oikeaoppisena lahkeenlevytenä — myöhemmin erottautumisen areenaksi muodostuu koti. Artikkelissa esiin nostetussa tutkimushankkeessa on tutkittu suomalaista makua ja kulttuuripääomaa. Tutkimus perustuu Pierre Bourdieun makua koskevaan klassikkoteoriaan, jonka mukaan maku ja luokka-asema ovat yhteydessä toisiinsa. Kulutusvalinnoilla vahvistetaan omaa identiteettiä tietyn ryhmän jäsenenä ja muista erottautumista. Ryhmän sisällä ihanteet samankaltaistuvat ja tämä tuottaa paineita. Kun elämäntilanne ja varallisuus mahdollistavat oman asunnon hankkimisen, remontit ja designhuonekalut, tuleekin kodista samalla paikka, josta aletaan tuntee paineita. Instagramista ja sisustuslehdistä kopioiduissa haaveissa asutaan harkitun tyylikkäässä kodissa, jossa pidetään hyvää huolta illallisvieraista ja viherkasveista. Selitellessään vieraille keskeneräistä sisustustaan, haluaa ihminen oikeastaan sanoa, ettei ole tyyliäjuton juntti. (Maksimainen, 2020)

Kotihäpeän vastapainoksi on alettu puhua *kotiposiitivisuudesta*, iloitsee Maksimainen (2020). Vastuullisuudesta on tullut niin suuri trendi, että uuden ostaminen alkaa tuntua kiusallisemmalta kuin muodista jääneen ruokailuryhmän käyttäminen. Edelläkävijä sisustaa kirppislöydöin eikä kaiken tarvitse sopia yhteen. Sisustuksen selittämisen sijaan ilmaiseksi saatu epätäydellinen kaluste nähdäänkin uusin silmin. Maksimainen kirjoittaa todellista edelläkävijyyttä olevan sen, että kelpuuttaa kotiinsa kierrätysesineen, joka ei ole designia eikä vintagea. *Se vain on*. (Maksimainen, 2020) Ekologisemman ja samalla armollisemman ihanteen esiinnousu kertoo myös elämässä yleisesti näkyvästä integriteetin vahvistumisesta; jokapäiväisten valintojen halutaan vastaavan täysin omaa arvomaailmaa ja ja niistä ollaan ylpeitä.

Empatia on häpeän vahvin vastalääke. Kyse ei ole ainoastaan siitä, että oma empatiatarpeemme tulee täytetyksi; häpeänsietokyky vaatii sitä, että kykenemme suhtautumaan toisiin ihmisiin empaattisesti. (Brown 2012, 63)

Meidät on tehty suhteista, se on biologiassamme, kirjoittaa Brené Brown (2012, 327) kirjassaan *En olekaan yksin — totuus perfektionismista ja riittämättömyyden tunteesta*. Lapsena yhteydentarpeemme liittyy eloonjäämiseen, kasvaessamme se merkitsee *kukoistusta* — emotionaalista, fyysistä, henkistä ja älyllistä. Yhteys on ratkaisevaa, koska jokaisen perustarve on tulla hyväksytyksi, kuulua joukkoon ja saada arvostusta sellaisena kuin on. Voimme omalta osaltamme olla luomassa yhteyden kulttuuria, joka kasvaa arkipäivän rohkeudesta. (Brown 2012, 327) Suhtautumalla henkilökohtaisesti näkemääni ja kuulemaani voin olla muuttamassa häpeän kulttuuria yhteyden kulttuuriksi. Myös vaikeiden aiheiden ja tapahtumien kohtaaminen ja näkyväksi tekeminen vahvistavat yhteyttä, johon elämän mielekkyys suurelta osin perustuu. Työelämän mielekkyydessä pätevät samat taidot ja keinot, sama yhteyden tarve.

Mustavuori (2007, 35) on siteerannut Jyri Puhakaista, joka kirjoittaa meissä itsessämme olevasta ytimestä tai juuresta, joka kutsuu taistelemaan ihmisen aitouden ja ydinhämmisyyden puolesta. Jokin meissä kaipaa eheyttä, aitoutta ja välitöntä yhteyttä elämän luovaan perusvoimaan.

On vain yksi opettaja. Mikä se on? Elämä itse. Ja jokainen meistä on tietysti elämän ilmentymä, mitään muutahan emme voisi olla. Elämä on sekä ankara että loputtoman kärsivällinen opettaja. Se on ainoa auktoriteetti, johon meidän pitää luottaa. — Meidän ei tarvitse mennä mihinkään erityiseen paikkaan löytääksemme tämän vertaansa vailla olevan opettajan, emmekä tarvitse mitään erityisen rauhallista tai ihanteellista paikkaa; itse asiassa mitä sekavampi paikka, sitä parempi. Keskivertotoimisto on hyvä paikka, keskivertokoti ihanteellinen.

Charlotte Joko Beck

(Mustavuori 2007, 124)

Epäilemättä elämään kuuluvat aina haasteet ja koettelemukset, mutta se on monilta osin myös muovattavissa. Niin meistä jokainen tekee sekä tietoisesti että tiedostamattaan. Pelkästään olemalla olemassa jokainen antaa oman panoksensa ja siten vaikuttaa elämän kulkuun ja sen kauneuteen. Runossaan *O Me! O Life!* Walt Whitman pohtii ihmiselämän koettelemuksia.

Voi minua! Voi elämää! Mitä hyvää tällaisessa elämässä? Whitman kysyy. Hänen vastauksensa on:

Se että olet täällä, että sinulla on elämä ja olet oma itsesi, että mahtava näytelmä jatkuu ja voit antaa oman panoksesi, runon.

(Kim ja Mauborgne 2017, 11)

Olen havainnut kuormituksen pahoinvointia aiheuttavaksi tekijäksi; ihmiset ovat ylikuormittuneita, maapallo on ylikuormittunut, ja siksi molemmat oireilevat. Joskus ympäristöasioita ajatellessa tulee olo, kuin olisi jäämässä hyökyaallon alle. Tietoa tulee niin paljon joka suunnasta ja asioille ilmenee lukemattomia näkökulmia, myönteisiä ja kielteisiä puolia. Tilanne tuntuu ylivoimaisen suurelta ja olo syylliseltä. Olisi niin paljon tietoa ja mielessä kaikki se, mitä voisi tai pitäisi tehdä. Olen yrittänyt muuttaa lähestymistavan käänteiseksi; sen sijaan että mietin mitä voisin tehdä enemmän, mietinkin mitä voin tehdä vähemmän. Ajatus keventää taakkaani välittömästi. Olen niin tottunut haluamaan, tekemään ja tavoittelemaan enemmän ja äkkiä ymmärränkin, että se mitä oikeasti tarvitsen on vähemmän. Vähemmän

tekemistä, suorittamista ja tavaraa, enemmän olemista, arvostusta ja huolenpitoa. Muutetuani arkielämässä pieniä asioita, olen havainnut, että se mikä on hyväksi ympäristölle, on oikeastaan aina hyväksi myös minulle. Kun juon kahvia vähemmän tai kävelen lyhyet matkat teen hyvää itselleni ja samalla ympäristölle. Tietoisempi kuluttaminen lisää myös omaa hyvinvointiani. Huolenpito antaa enemmän kuin välinpitämättömyys ja vanhan arvostaminen enemmän kuin uuden haaliminen. Pienten muutosten myötä huomaan elämän hidastuvan, siirtyvän verkkaisempaan tahtiin. Näen yhä selvemmin, että elämänrytmi, jossa elämme on liikaa sekä ihmisille että maapallolle. Vähempään tiivistyy merkityksiä ja rikkautta, jota määrä ja vauhti laimentavat. Sisäinen kompassini, sydän, tuntee kyllä kaikki rakkaudelliset keinot tehdä maailmasta parempi paikka.

Samassa veneessä

Opinnäyteprosessi on ollut minulle nautinnollinen; olen saanut luvan kanssa kasvattaa kirjapinoa, poimia houkuttelevia ajatuksia, tarttua niihin, innostua ja tutkia lisää. Tämä on ollut kuin opintomatka, josta palattuaan näkee kotikontunsakin uudessa valossa. Kaiken tarkoituksena on ollut onnellisen olemisen tyyssijojen tutkiminen niin, että siitä saisi aineksia mielekkään arkkitehtuurin tekemiseen.

Olen oivaltanut, että tärkeämpää kuin kysyä mitä on kysyä *miten*. Miten olen, miten kohtaan, miten katselen, miten suhtaudun muihin ja itseeni, siihen mitä kannan sisälläni. Miten elän olemassaoloni hetken, tämän, joka on tässä, nyt.

Vielä yksi sähköposti, yksi vatsalihasliike, yksi tsemppaus. Elämä tuntuu usein keskittyvän siihen, miten saisi lisää, mistä löytäisi seuraavan tai haalisi vielä jotain olemassaolevan päälle. Jo lapsena halusin nopeasti sitä, minkä tiesin olevan tulossa; odottaminen tuntui tuskalliselta, uudet kokemukset, uusi tieto ja uudenlaiset taidot kiinnostivat vanhaa enemmän. Se, mitä ei ole vetää puoleensa vastustamattomalla voimalla. Eteenpäin katsominen ja haluaminen kuuluvat ihmisyyteen; näen ihmisen tavoittelemassa asioita, tahtomassa toteuttaa sen mistä uneksii, keräämässä varoja tulevaa varten ja toivomassa kasvua. Ajatus kasvusta liittyy mielessäni usein asioiden enenemiseen. Kasvun olemus näyttäytyy jonkin suurenemisena, laajenemisenä ja pidempään kestämisenä.

Tarkkaillessani luontoa, huomaan asioiden olevan toisin. Siellä mikään ei kasva aina: loputon kasvu ei ole. Kasvettuaan tarpeeksi elävä alkaa jossain kohtaa vähetä ennen kuin loppuu. Vanha painuu kumaraan. Puu lahoaa. Metsä kaatuu ja maatuu, kunnes kuolee. Elävä päästää aineksensa kiertoon uuden elämän aluiksi. Olemassaolomme ja elämän perusluonnetta katsellessa ajatukseni kiertyy siihen, kuinka kaikki kokemani perustuu siihen, miten asioihin suhtaudun. Hyväksyntä ja nöyryys tapahtuvan tai tapahtuneen edessä kasvattavat ihmisyydessä, kun taas tosiasioiden nopea ohittaminen, väistäminen, kieltäminen tai syylistäminen eivät auta eteenpäin. Myös arkkitehtuuri voi auttaa hyväksyvään, avoimiin aisteihin ja rehellisiin kohtaamisiin perustuvaan olemisen tapaan. Arkkitehtuuri on aistien kautta tapahtuvaa minuuden ja maailman yhteensovittamisen taidetta, mutta jokaisen rakennuksen perimmäinen merkitys on arkkitehtuurin ulkopuolella. Merkityksellisyys on siinä, että arkkitehtuuri auttaa meitä kokemaan itsemme kokonaisina kehollisina ja henkisinä olentoina.

Jatkuvan kasvun idea on saanut meidät uskomaan, että vain enemmän olisi enemmän ja tuottaisi meille hyvää. Kuitenkin myös päinvastainen näyttää olevan totta. Luopuminen antaa tilaa sille, mikä on merkityksellistä. Vähentäessäni sitä, mikä ei ole tärkeää, saan enemmän tilaa sille, mikä on. Kun en voi saada tai tehdä kaikkea, on tehtävä valintoja. Karsiminen edellyttää sitä, että tiedän mikä on tärkeää. Kun merkityksellinen lisääntyy, vähempi tuntuukin enemmän, koska se saa enemmän ulottuvuuksia: syvyyttä, painoarvoa ja kykyä kohottaa. Vähentäminen lisää rauhaa ja selkeyttä; se luo olosuhteita onnelliselle olemiselle ja avaa reittejä sisäisen tietämisen äärelle.

Ihmisen monenlaisia tietämisen tapoja ei voida korvata koneella tai laskennallista tehoa lisäämällä. Parhaimmillaankin teknologia kykenee vain jäljittelemään luontoa. Ihmisen kyky havainnoida on käsittämättömän hienovarainen, tarkka, tehokas ja moniulotteinen; samantapaiseen ei mikään yksittäinen tekninen laite yllä. Minusta on aika herätä arvostamaan ihmisen sisäistä viisautta ja huomaamaan, miten monenlaisia tietämisen tapoja meissä on.

Innovatiivisuus ja inhimillisuus eivät saisi olla vastakkain tai vaihtoehtoja toisilleen. Tietoisella uteliaisuudella sekä mahdollisuuksia, uusia näkökulmia ja katselemisen tapoja etsivällä asenteella voin helpommin hyväksyä ja kääntää myönteisiksi myös näennäisesti kielteisinä ilmenevät asiat. Iloitsen siitä merkityksellisyyden tunteesta, joka on syntynyt työn avaamasta näkymästä syvimmäksi ammatilliseksi tehtäväkseeni; auttaa ihmistä asumaan maailmaa onnellisena.

Työni myötä olen löytänyt luonnossa käsittämätöntä viisautta ja moniulotteisuutta. Jatkotutkimuksessa olisi kiintoisaa paneutua tarkemmin ja rajatummin luonnontilojen poetiikkaan sekä siihen mitä luontoa havaitsemalla voi arkkitehtuurin tekemiseen oppia; kuinka siirtää luonnon hyvää ja hoitavaa vaikutusta ihmisen luomiin tiloihin. Metsän geometrian tutkiminen olisi kiinnostavaa laajentaa luonnon geometrian tutkimiseen. Myös kodin tuntu ja kodin ulkopuoliset kodin tuntuiset tilat ovat minua houkuttelevia teemoja. Olen kiinnittänyt huomiota Alvar Aallon arkkitehtuurissa nähtäviin pieniin, mutta merkittäviin korkeuseroihin, jotka synnyttävät tilaan luonnonomaista jäsentymistä; tila näyttäytyy elävänä ja metsämäisenä. Villa Mairean muutama porrasaskelma erottamassa eteishallia päätasosta vertautuu mielikuvassani luonnonympäristön pieniin korkeusvaihteluihin. Aallon vapaan muodon viivasto, luonnosta muistuttavat tilarakenteet ja cézanelainen tilanjäsennystapa herättävät haluni ottaa lisää selvää.

Aallon kirjoitukset kiteyttävät minusta oivaltavasti arkkitehtuurin taiteen tekemisen ydintä; kokonaisuuden eri osasten, niiden yhteyden ja jännitteen sekä elementtien muotoilun niin, että ne ensisijaisesti tuovat esiin ihmisen ja heijastelevat hänen mielentilojaan. Koskettavuus syntyy vilpittömydestä, ei laskelmoinnista. Taiteessa on ja tulee olla intuitiivinen alue, joka jää selittämättömäksi. Bachelardin siteeraama runoilija, J. H. van den Berg, näkee runoilijat ja taidemaalarit synnyn-

näisinä fenomenologeina. Toteamuksen tulisi päteä myös arkkitehtiin; elän jatkuvasti ratkaisua ongelmiin, joiden ratkaiseminen pohtimalla on täysin toivotonta. Vain ymmärtämällä tai vaistoamalla tilan kätkeytyjä merkityksiä ja tunnesisältöjä olen kykenevä luomaan rakennuksia, jotka herättävät ihmisen kokemaan omaa olemassaoloaan voimakkaammin ja synnyttävät syvää mielellistä sisältöä. Ihmiset kaipaavat kotiin, turvapaikkaan, ja etsivät omaa tietään. Turvassa olemisen paikka, elävyyden ja elämän lähde on löydettävissä ihmisen omasta kokemus- ja elämysmaailmasta.

Ihmisen kokiessa turvattomuutta, muuttuu elämä selviytymiseksi. Rakkaudella on ääretön kyky kunnioittaa ihmistä, suojata, piirtää rajat. Saadessaan elää rakkauden kohteena, rakkaudessa, ihminen tuntee olevansa turvassa. Yhteyden ja hyväksynnän luomaa turvaa eivät pysty minkäänlaiset seinät luomaan. Talon tarvitsen kodikseni ja paikaksi uneksinnalle, mutta syvimmän tarpeen, rakkauden, kokemisen myötä saan turvapaikan, jossa en tunne uhkaa. Ja toisaalta, suurimman rakkauden tunteen lämmössä ei hetkellinen seinien puuttuminenkaan haittaa. Turvapaikan voi löytää myös itsessään. Kun tunnen itseni, hyväksyn ja annan arvoa minuudelle ja omalle olemiselleni, osaan levätä itsessäni ja uneksia siellä missä kulloinkin olen. Minusta kodissa ja rakkaudessa on paljon yhtäläistä. Myös kodittomuutta, millaista tahansa, kokiessaan ihminen tuntee itsensä uhatuksi ja oleminen muuttuu selviytymiseksi. Uskon, että hyvällä kodilla on rakkauden tapaan kykyjä kunnioittaa, suojata ja piirtää rajoja. Hyvä koti hoitaa, vahvistaa, palauttaa ja elvyttää.

Bachelardin esille nostamat aiheet olivat hänen aikanaan kadonneet modernin arkkitehtuurin kielestä. Hän kohdisti huomion tietoisten ja tiedostamattomien arkkitehtuurielämysten taustalla oleviin mentaaliin tekijöihin, *arkkitehtuurin mieleen*, ja paljasti vähäpätöisiltäkin tuntuvien arkkitehtuurikuvien runolliset sisällöt ja niiden punoutumisen eksistentiaalisiin kokemuksiimme. Hänen teoksensa herättivät rohkaisua aikana, jona inhimilliset päämäärät olivat joutuneet sivurooliin rakentamisen taiteessa. Olen tuntenut Bachelardin tapaan

huolta inhimillisten päämäärien heikentymisestä — nyt ne näyttävät jäävän tehokkuuden ja taloudellisen kasvun varjoon. Tunnen, että näiden periaatteiden ja suunnittelunäkemyksen mieliin palauttamiselle on taas tarvetta. Samalla iloitsen niistä merkeistä, jotka osoittavat inhimillisten ja pehmeiden arvojen esiinnostusta.

Olen pitänyt taide-elämyksiä tärkeänä ja jopa välttämättömänä rakennusaineena luovan työn tekijälle; kuvataiteen merkitys on itselleni ollut erityinen, niin myös musiikkielämysten. Runouden ja kirjallisuuden olen nähnyt viihdyttävänä ja irrallisempana — en ole sisäistänyt näiden antia ja potentiaalia tilojen luomisessa. Ymmärtämättömyydestäni huolimatta kokemani poeettiset ja kaunokirjalliset kuvat ovat kuitenkin jättäneet ja jättävät jälkensä kaikkeen tekemiseen. Työni myötä niiden arvo on noussut silmissäni ja näen sanoissa sellaista voimaa, joka pystyy ihmisiin; ne löytävät, avaavat ja synnyttävät käsittämättömiä merkitysten, tunteiden ja muistojen kuvia, tekevät kokonaisiksi, rakentavat siltoja ja yhteyksiä.

Kirjoitan näitä loppupohdintoja päivänä, jona lapset ovat olleet toistaiseksi viimeisen päivänsä päiväkodissa ja kouluissaan. Virus on kääntänyt maailman toisenlaiseen asentoon, jossa ihminen heittelehtii, hakee tasapainoa ja maan painovoimaa jalkojensa alla, yrittää ymmärtää tapahtuvaa. Nämä päivät ovat saaneet kysymykset virtaamaan lävitseni; mitä tapahtuu nyt, entäpä seuraavaksi, miten saan suojattua ne, jotka ovat vaarassa. Vastaukset viipyvät, koska niitä ei ole. Maailma on siirtynyt uudenlaiseen aikaan, jossa varmuus on ylellisyyttä ja näkymä eteenpäin sumea. Kysyn, miten tällaisessa epätarkassa ja vaikeaselkoisessa tilassa on mahdollista tehdä yhtään mitään. Ei ehkä olekaan. Uskon, että ainut mahdollinen selviytymiskeino on *antautua*. Päästää irti halusta kontrolloida ja yksinkertaisesti hyväksyä se, ettei tiedä. Romaanissa päähenkilö on tottunut hänelle täysin uuteen, outoon maailmaan: *Niin laivalla on kaikki, entinen unohtuu. Olen tottunut uuteen ja tiedän paikkani*

jo tarkkaan täällä. Ehkä näin käy myös meille. Huomaamme olevamme samassa veneessä ja unohdamme menneen. Vähän kerrallaan totumme uuteen ja löydämme siinä oman paikkamme.

KIITOS

Aulikki Herneojalle ajasta ja paneutuneisuudesta. Hyvästä ohjauksesta, lämpimästä kannustuksesta, timanttisista neuvoista ja naurusta. Ne ovat aina tulleet juuri oikeaan hetkeen.

Matti Sanaksenaholle hyväntuulisesta juttutuokiosta ja ajatuksista.

Aale Luusualle pyyteettömästä avusta. Ellen Mäkelälle kirjoituksista. Petri Räihälle antoisista juttutuokiosta.

Lafkan väelle ilmapiiristä, jossa on hyvä oppia, kehittää ja uskoa itseensä.

KI3lle yhteishengestä, vertaistuesta ja ystävyysuhteista. Yhteisistä periksiantamattomuuden hetkistä.

Kaikille opiskelun ja kurssitarjonnan seasta löytyneille ihmisille. Kun sain oppia ja kysyä. Kun huonona hetkenä sain moin ja hymyn.

Marisalle, Päiville, Sennille ja muille vertaisdippailusta, jossa jaettiin, tuskailtiin, tsempattiin ja inspiroiduttiin.

Ystäville keskusteluista ja rinnalla kulkemisesta.

Perheelle. Äidilleni sinne ylös, ja isille kaikesta ihmettelystä ja ihastelusta, järkkymättömästä tuesta. Sisaruksille. Että olette.

Aarteille. Miidalle, Silvalle, Aukulle, Vilkolle, Sulolle, Uhtulle ja Sointulle. Kun asetatte mittasuhteita uusiksi, näytätte kuinka tarttua hetkeen ja teette elämästäni hullua ja parasta.

Tumpille. Rakkaudesta. Että uskoit minuun ja passitit lähettämään ennakkotehtävät.

HENKILÖGALLERIA

Alvar Aalto (1898 — 1976) oli suomalainen arkkitehti, muotoilija ja akateemikko. Hän on kansallisesti ja kansainvälisesti arvostetu arkkitehtuurin modernismin merkittävä hahmo. Aallon koko ura heijastaa arkkitehdin pyrkimystä ratkaista uusi tehtävä aina ennakkoluu-lottomasti ja uutta luovalla tavalla.

Jokainen tehtävä on erilainen, sentakia ei ratkaisuja voi tehdä kaavamaisesti.

Tadao Ando (1941–) on yksi Japanin merkittävimmistä nykyarkkitehdeista. Hänet tunne-taan erityisesti pelkistetyistä betonirakennuksistaan, joissa yhdistyvät japanilainen pe-rinne, modernismi ja luonto. Hänellä ei ole varsinaista arkkitehdin koulutusta, vaan Ando on saanut oppinsa lukemalla ja matkustelemalla.

Länsimainen sivilisaatio on lisäämisen kulttuuri. Itämainen on vähentämisen kulttuuri.

Gaston Bachelard (1884 — 1962) oli ranskalainen filosofi ja ajattelija, joka nousi ar-vostettuun asemaan Ranskan akatemiassa. Hänen laaja-alainen työnsä on vaikuttanut tieteenfilosofian, poetiikan, estetiikan, arkkitehtuurin teorian, psykiatrian ja kasvatus-tieteen aloilla. Hän tutki myös kuvittelukykyä ja psykoanalyysia.

Kuva valaisee tietoisuuden.

Päivi Granö (1958 —) on Lapin yliopiston kuvataidekasvatuksen professori. Hänen kes-keisiä tutkimusteemojaan ovat lasten ja nuorten visuaalinen kulttuuri erityisesti medias-sa, paikan tutkimus sekä metodiset kysymykset.

Paikka on ihmisen koettu ja eletty sijainti.

Martin Heidegger (1889 — 1976) oli saksalainen, eksistentiaalistisesta ja fenomenologisesta ajattelustaan tunnettu filosofi. Hän käsitteli ensisijaisesti olemisen kysymystä ja hänen vaikutuksensa on ulottunut filosofiaan lisäksi dekonstruktioon, kirjallisuusteoriaan, teologiaan ja arkkitehtuurin teoriaan.

Kysymykset ovat teitä vastaukseen. Jos vastaus joskus myönnettäisiin, sen pitäisi olla muutos ajattelussa, eikä jotakin asiantilaa koskeva väite.

Juhani Ihanus on suomalaisen kirjallisuusterapian isähahmo ja kulttuuripsykologian, aate- ja oppihistorian sekä taidekasvatuksen ja taidepsykologian dosentti, jonka kirjalliseen tuotantoon kuuluu satoja kansainvälisiä ja kotimaisia julkaisuja.

Vastavuoroinen myötätunteminen ei käännä kasvoja pois toisen hyväksyvistä katseesta, vaan solmii reflektiivisiä ja muuntavia merkityssuhteita.

Lauri Louekari (1952 —) on arkkitehti ja tekniikan tohtori, joka nostaa työssään suunnittelijana, opettajana, tutkijana ja kirjoittajana näkyvästi esiin paikallisuuden ja perinteen merkitystä. Hän on tutkinut arkkitehtuurin ja luonnon tilarakenteiden suhdetta monitieteellisestä ja taiteellisesta näkökulmasta. Louekarin arkkitehtuurissa yhdistyy omaperäisellä tavalla moderni, usein veistoksellinen muotokieli perinteiseen puurakentamiseen.

Merkityksen kiinnittyessä aineeseen tuntuu kuin materia saisi henkisen ulottuvuuden.

Kaj Nyman on arkkitehti ja yhdyskuntasuunnittelun professori emeritus, joka on toiminut myös tutkijana ja kaupunkisuunnittelijana. Hän on kirjoituksillaan ja kirjoillaan tarttunut keskeisiin arkkitehtuurin ja kaupunkiympäristön kehitystä koskeviin aiheisiin, jotka ovat valtavirrasta poikkeavina saaneet joskus jyrkkääkin kritiikkiä, mutta myös paljon kiitosta.

Taitelijana arkkitehti on muodon antaja. On annettava sitä muotoa, joka itse elämälle on välttämätön; on autettava ihmisiä asumaan runollisesti.

Juhani Pallasmaa (1936 —) on kansainvälisesti arvostettu arkkitehti, arkkitehtuurikirjoittaja, opettaja ja luennoitsija, joka on julkaissut lähes viisikymmentä kirjaa sekä satoja esseitä, artikkeleja ja esipuheita. Hänen ajattelussaan korostuvat kulttuurisen perinteen merkitys, ihmisen kehollisuus ja moniaistisuus sekä taiteen eksistentiaalinen sisältö. Pallasmaa on fenomenologisen pohdintansa rinnalla puhunut paljon myös eri taiteenalojen sekä taiteen ja tieteen välisen vuorovaikutuksen puolesta.

Eletty tila ylittää aina geometrian ja mitattavuuden.

Pekka Passinmäki on arkkitehti ja tekniikan tohtori, joka on tutkinut poetiikan ja teknologian suhdetta arkkitehtuurissa sekä modernin ihmisen kodittomuutta.

Vain kokemuksellisuutensa ja aistiensa välityksellä ihmisen on mahdollista palauttaa yhteys perustaansa.

Anne Stenros (1954 —) on arkkitehti ja tekniikan tohtori, joka on tutkinut tilarakenteen teorioita kokonaisvaltaisesta näkökulmasta, joka huomioi ihmisen ja tilallisen ympäristön välisen dialogisen vuorovaikutussuhteita.

Tilallinen todellisuus koostuu kahdesta eriluonteisesta elementistä: kiintopisteistä ja niiden välisistä etäisyyksistä.

Peter Zumthor (1943 —) on kansainvälisesti arvostettu sveitsiläinen arkkitehti, joka tunnetaan luonnonmateriaaleja suosivasta, tinkimättömästä tyylistään. Hänen ilmaisutansa on hiljainen, läsnäoleva ja ilmapiiriä sekä kokemuksellisuutta korostava.

Runous on odottamatonta totuutta, joka elää hiljaisuudessa. Arkkitehtuurin taiteellisenä tehtävänä on antaa tälle odotukselle muoto.

LÄHTEET

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Aaltola, Juhani ja Raine Valli, toim. 2010. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Aikio, Inger-Mari. 2015. *Beaivvás cuohká gaba. Aurinko juo kermaa : runomusiikkiteos*. Sidottu. Monikielinen. Kautokeino: DAT.

Bachelard, Gaston. 2003. *Tilan poetiikka*. Suomentanut ja esipuhe Tarja Roinila. (Ranskankielinen alkuteos: *La poétique de l'espace*. 1957). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Backman, Jussi ja Miika Luoto, toim. 2006. *Heidegger — Ajattelun aiheita*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry.

Bognar, Botond. 1985. *Contemporary Japanese architecture: its development and challenge*. New York: Van Nostrand Reinhold.

Brown, Brené. 2012. *En olekaan yksin — totuus perfektionismista ja riittämättömyyden tunteesta*. Suomentanut Suna-Marija Önder. (Englanninkielinen alkuteos: *I Thought It Was Just Me*. 2007) Helsinki: Basam Books Oy.

Eväsoja, Minna. 2008. *Bigaku: japanilaisesta kauneudesta*. Helsinki: Tammi.

Granö, Päivi. 2013. ”*Visuaalisuus kokemuksena ja tietämisenä paikan tutkimuksessa*”. Teoksessa *Visuaalisen kokemus — johdatus moniaistiseen analyysiin*. Toimittajat Päivi Granö, Anne Keskitalo ja Suvi Ronkainen, 67-77. Rovaniemi: LUP Lapin yliopistokustannus

Granö, Päivi, Anne Keskitalo ja Suvi Ronkainen, toim. 2013. *Visuaalisen kokemus — johdatus moniaistiseen analyysiin*. 2013. Rovaniemi: LUP Lapin yliopistokustannus.

Granö, Päivi, Outi Tuomi-Nikula ja Jaakko Suominen. 2004. ”*Oma koti kullan kallis — johdannoksi*”. Teoksessa *Koti — Kaiho, paikka, muutos*. Toimittajat Päivi Granö, Jaakko Suominen ja Outi Tuomi-Nikula, 7-12. Pori: Turun yliopisto. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV.

Granö, Päivi, Jaakko Suominen ja Outi Tuomi-Nikula, toim. 2004. *Koti — Kaiho, paikka, muutos*. 2004. Pori: Turun yliopisto. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV.

Grönros, Eija-Riitta (päätoimittaja), Minna Haapanen, Tarja-Riitta Heinonen, Leena Joki, Liisa Nuutinen ja Marjatta Vilkamaa-Viitala, toim. 2006a. *Kielitoimiston sanakirja*. I. osa. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Grönros, Eija-Riitta (päätoimittaja), Minna Haapanen, Tarja-Riitta Heinonen, Leena Joki, Liisa Nuutinen ja Marjatta Vilkamaa-Viitala, toim. 2006b. *Kielitoimiston sanakirja*. 2. osa. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Hyyry, Antti. 2009. *Uuni*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Hägg, Vuokko ja Maria Lindqvist. 2014. Johdanto ”*Psykoanalyysi ja taide — kirjan lukijalle*”. Teoksessa *Psykoanalyysi ja taide*. Toimittajat Vuokko Hägg ja Maria Lindqvist, 7-18. Helsinki: Therapie-säätiö.

Hägg, Vuokko ja Maria Lindqvist, toim. 2014. *Psykoanalyysi ja taide*. Pirkko Siltalan juhla-kirja. 2014. Helsinki: Therapie-säätiö.

Ihanus, Juhani. 2014. Artikkelit ”*Reflektioita..*”. Teoksessa *Psykoanalyysi ja taide*. Toimittajat Vuokko Hägg ja Maria Lindqvist, 19-25. Helsinki: Therapie-säätiö.

Ihanus, Juhani, toim. 1989. *Kantavat sanat*. Lappeenranta: Etelä-Saimaan Kustannus Oy.

Ingalsuo-Laaksonen, Ulla, toim. 2018. *Niin kuin vaaran rinteellä kasvava puu*. Kuusamon taiteilija Lahja Koivusen elämä ja taide. Kuusamo: Wazama Media Oy.

Jalonen, Olli. 2019. *Merenpeitto*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Jansson, Tove. 2017. *Muumipappa ja meri*. Suomentanut Laila Järvinen. (Ruotsinkielinen alkuteos: Pappan och havet. 1965). Helsinki: WSOY.

Kim, W. Chan ja Renée Mauborgne. 2017. *Uusi sininen meri: rohkeus kasvaa*. Kääntäjä Eija Tervonen. Helsinki: Alma Talent.

Koho, Timo. 1998. *Alvar Aalto muutoksen etsijä*. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Korpelainen, Heini, Hille Kaukonen ja Jaana Räsänen. 2014. *Arkkitehtuurin abc -löytöretki rakennettuun ympäristöön*. Arkkitehtuurin tiedotuskeskus. Suomen Arkkitehtiliitto SAFA.

Laine, Timo. 2010. ”*Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma*.” Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Laitinen, Riitta. 2004. ”*Johdanto tilan kokemisen kulttuurihistoriaan*”. Teoksessa *Tilan kokemisen kulttuurihistoriaa*. Toimittaja Riitta Laitinen, 1-13. Turku: Turun yliopisto. Kulttuurihistorian laitos.

Laitinen, Riitta, toim. 2004. *Tilan kokemisen kulttuurihistoriaa*. Turku: Turun yliopisto. Kulttuurihistorian laitos.

Latomaa, Timo ja Juha Perttula, toim. 2006. Kokemuksen tutkimus. Merkitys - tulkinta - ymmärtäminen. Vantaa: Dark Oy.

Louekari, Lauri. 2006. *Metsän arkkitehtuuri*. Oulu: Oulun yliopisto. Teknillinen tiedekunta. Arkkitehtuurin osasto.

Luoto, Miika. 2006. ”Heideggerin kysymys alkuperästä” Teoksessa *Heidegger — Ajattelun aiheita*. Toimittajat Jussi Backman ja Miika Luoto, 320-336. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry.

Luusua, Anna. 2016. ”Experiencing and evaluating digital augmentation of public urban places”. Väitöskirja. (verkkojulkaisu). Julkaistu 20.9.2016. Oulun yliopisto. [<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526213316.pdf>]

Lönnrot, Elias. 1849. *Kalevala*. Toinen painos. (verkkojulkaisu). Julkaisupäivämäärää ei mainita. Google Kirjat. Kirjahakemisto. [https://books.google.fi/books/about/Kalevala.html?id=cTEruWn-V37QC&printsec=frontcover&source=kp_read_button&redir_esc=y]

Modiano, Patrick. 2019. *Uinuvia muistoja*. Suomentanut Lotta Toivanen. (Ranskankielinen alkuteos: *Souvenirs dormants*. 2017). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö WSOY.

Mosso, Leonardo. 1967. *Alvar Aalto — Teokset 1918-1967*. Suomentaneet Pirkko Peltonen ja Pekka Suhonen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Mustavuori, Jaana-Mirjam. 2007. *Elämän juurilla — Ruumiillisuus ja läsnäolo*. Helsinki: Kirjapaja.

Myyrä, Johannes. 2014. Artikkel ”Psykoanalyysin..”. Teoksessa *Psykoanalyysi ja taide*. Toimittajat Vuokko Hägg ja Maria Lindqvist, 40-48. Helsinki: Therapie-säätiö.

Niskanen, Sirkka. 2006. ”Hermeneuttisen psykologian tieteenfilosofian traditio”. Teoksessa *Kokemuksen tutkimus. Merkitys - tulkinta - ymmärtäminen*. Toimittajat Timo Latomaa ja Juha Perttula, 89-122. Vantaa: Dark Oy.

Nyman, Kaj. 1998. *Talojen kieli*. Helsinki: Rakennusalan Kustantajat RAK, Kustantajat Sarmala Oy.

Pallasmaa, Juhani. 2016. *Ihon silmät — arkkitehtuuri ja aistit*. Suomentanut Kirsi Heinen-Blomstedt. (Englanninkielinen alkuteos: *Eyes of the Skin*. 1996). Norderstedt, Saksa: ntamo.

Pallasmaa, Juhani. 2014. *Kohtaamisia: Kirjoituksia arkkitehtuurista ja taiteesta*. Norderstedt, Saksa: ntamo.

Pallasmaa, Juhani. 1993. *Maailmassaolon taide: Kirjoituksia arkkitehtuurista ja kuvataiteista*. Helsinki: Kuvataideakatemia. Painatuskeskus Oy.

Passinmäki, Pekka. 2006. Artikkel ”Arkkitehtuuri ja olevan avautuminen”. Teoksessa *Heidegger — Ajattelun aiheita*. Toimittajat Jussi Backman ja Miika Luoto, 340-348. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry.

Passinmäki, Pekka. 2011. ”Arkkitehtuurin uusi poetiikka. Fenomenologinen tutkimus teknologian ylittämisen mahdollisuudesta nykyarkkitehtuurissa.” Väitöskirja, Tampereen teknillinen yliopisto.

Passinmäki, Pekka. 2002. *Kaupunki ja ihmisen kodittomuus*. Tampere: 23°45. niin & näin -lehden filosofinen julkaisusarja.

Peltomäki, Pirjo. 2014. "Kotona asuvan ikäihmisen perheen hyvä vointi". Väitöskirja. (verkkojulkaisu). Julkaistu 24.10.2014. Tampereen yliopisto. [<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/96167/978-951-44-9524-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>]

Pitkänen-Walter, Tarja. 2014. Artikkelit "Kuvataiteet..". Teoksessa *Psykoanalyysi ja taide*. Toimittajat Vuokko Hägg ja Maria Lindqvist, 56-78. Helsinki: Therapeia-säätiö.

Raami, Asta. 2016. *Älykäs intuitio ja miten käytämme sitä*. Helsinki: Kustantamo Schildts & Söderströms.

Rossi, Leena-Maija ja Anita Seppä, toim. 2007. *Tarkemmin katsoen —visuaalisen kulttuurin lukukirja*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Sadeniemi, Matti (päätoimittaja), Arvo T. Inkilä, Arvo Keinonen, Ilmari Kohtamäki, T. O. Koilo, Reino Peltola, Jussi Rainio, Hannes Teppo, Viljo Tervonen ja Jorma Vuoriniemi, toim. 1967. *Nyky-suomen sanakirja*. Suomen kirjallisuuden seura. Porvoo: WSOY.

Sallinen, Susanna. 2004. "Koti-ikävä ja nostalgia arjen kokemuksena". Teoksessa *Koti — Kaiho, paikka, muutos*. Toimittajat Päivi Granö, Jaakko Suominen ja Outi Tuomi-Nikula, 79-102. Pori: Turun yliopisto. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitoksen julkaisuja IV.

Schildt, Göran. 1998. *Alvar Aalto — mestariteoksia*. (Englanninkielinen alkuteos Alvar Aalto: Master Works). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Schildt, Göran. 1997. *Näin puhui Alvar Aalto*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
Semi, Taina ja Tuija Salmi. 2016. *Yötaivaan toivo — muistiystävällinen ympäristö tilasta kokemukseen*. Helsinki: T&J Semi Oy, GeroArtist.

Seppä, Anita. 2007. "Kulttuurin kuvallistuminen. Teknologisoitumisen seuraus vai teoreettinen ylilyönti?". Teoksessa *Tarkemmin katsoen —visuaalisen kulttuurin lukukirja*. Toimittajat Leena-Maija Rossi ja Anita Seppä, 14-35. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Stenros, Anne. 1992. "Kesto ja järjestys. Tilarakenteen teoria". Väitöskirja. Espoo: Teknillinen korkeakoulu. Helsinki: Yliopistopaino.

Tirola-Tyni, Rea. 2019a. *Kirjeitä Maurice Ravelille*. Liminka: Rokkimopo Kustannus.

Tirola-Tyni, Rea. 2019b. *Oksat valoa*. Liminka: Rokkimopo Kustannus.

Tolstoi, Leo. 1983. *Lapsuus, poikaikä, nuoruus*. Suomentanut Esa Adrian. (Venäjänkieliset alkuteokset: Detstvo. 1852; Otročestvo. 1854; Junost'. 1857.) Helsinki: Tammi.

Tukiainen, Maaretta. 2019. *Tärkeintä tänään — Näin saat vähemmällä enemmän*. Jyväskylä: Tuuma-kustannus.

Väisänen, Jenni. 2016. "Olipa kerran kotitila - Narratiivinen tutkimus paikan ja kodin merkityksistä". Pro Gradu -tutkielma. (verkkojulkaisu). Julkaistu 29.3.2016. Itä-Suomen yliopisto. [http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20160484/urn_nbn_fi_uef-20160484.pdf]

Zumthor, Peter. 2006a. *Atmospheres*. Birkhäuser: Publishers for Architecture.

Zumthor, Peter. 2006b. *Thinking architecture*. (Second, expanded edition). Birkhäuser: Publishers for Architecture.

Nettilähteet

Asunmaa, Martti. 2019. *Pohjoispohjalaisen kulttuuri-identiteetin juuria. Rakentamisen historiaa.* (verkkojulkaisu) Julkaisupäivämäärää ei ole mainittu. Kirjastovirma -pohjoispohjalaista kulttuuriperintöä -sivusto. [http://www.kirjastovirma.fi/kulttuuri-identiteetti/10] Viitattu 22.10.2019

Backman, Jussi ja Miika Luoto. 2007. *Heidegger: ajattelu ja teokset.* (verkkojulkaisu). Julkaistu 26.9.2007, muokattu 16.9.2014. Filosofia.fi -portaali. Portti filosofiaan. Eurooppalaisen filosofian seura ry. Tampere. [https://filosofia.fi/node/2404] Viitattu 14.11.2019

Burakoff, Katja. 2018. *Aistit vuorovaikutuksessa.* (verkkojulkaisu). Julkaistu 18.10.2018. Papunet-verkopalvelu. Kustantaja Kehitysvammaliitto. Espoo. [https://papunet.net/tietoa/aistit-vuorovaikutuksessa] Viitattu 20.1.2020

Hakalahti, Niina. 2003. *Täyttä asiaa parantavista tarinoista.* (verkkojulkaisu). Julkaistu 26.8.2003. Helsinki: Lukukeskus. kiiltomato.net - Lysmasken. Kirjallisuuskritiikin verkkolehti. [https://kiiltomato.net/juhani-ihanus-koskettavat-tarinat-johdantoa-kirjallisuusterapiaan/] Viitattu 14.1.2020

"Haptinen". 2020. Suomisanakirja.fi -portaali. Suomen kielen sanakirja netissä. (verkkojulkaisu) [https://www.suomisanakirja.fi/haptinen] Viitattu 16.3.2020

"Integriteetti". 2020. Suomisanakirja.fi -portaali. Suomen kielen sanakirja netissä. (verkkojulkaisu) [https://www.suomisanakirja.fi/integriteetti] Viitattu 5.3.2020
Kolu, Eeva. 2020. "Tammikuun murusia". *Uusi Muusa* (blogi). Julkaistu 31.1.2020. [https://www.uusimuusa.fi/blog/2020/1/31/tammikuun-murusia] Viitattu 2.2.2020

Maksimainen, Heini. 2020. *Väärin sisustettu.* (verkkojulkaisu). Julkaistu 19.2.2020. Helsingin Sanomat. [https://hs.fi/elama/art-2000006411575.html] Viitattu 20.2.2020

Parkkinen, Pia. 2018. *Jyväskylä sanoi ei huippuarkkitehdille, jonka asiakkaaksi on lähes mahdoton päästä.* (verkkojulkaisu). Julkaistu 22.1.2018. Yle uutiset. [https://yle.fi/uutiset/3-10029869] Viitattu 21.10.2019

Shingler, Noora. 2020. "Kotimainen Kuura Essentials teki aromaterapiasta helppoa". *Kemikaalicocktails* (blogi). Julkaistu 31.1.2020. [https://www.kemikaalicocktail.fi/2020/01/kotimainen-kuura-essentials-teki-aromaterapiasta-helppoa/] Viitattu 31.1.2020

Soldan, Mikaela. 2015. *Kieli on ikkuna maailmaan.* (verkkojulkaisu). Julkaistu 18.2.2015. Yliopisto-lehti. Kieli ja kulttuuri. Helsingin yliopisto. [https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/kieli-kulttuuri/kieli-on-ikkuna-maailmaan] Viitattu 19.11.2019

"Suoja". 2020. Suomisanakirja.fi -portaali. Suomen kielen sanakirja netissä. (verkkojulkaisu) [https://www.suomisanakirja.fi/integriteetti] Viitattu 18.3.2020

"Taktiilinen". 2020. Suomisanakirja.fi -portaali. Suomen kielen sanakirja netissä. (verkkojulkaisu) [https://www.suomisanakirja.fi/taktiilinen] Viitattu 16.3.2020

Willette, Jeanne S. M. 2010. *Charles Baudelaire and Art Criticism.* (verkkojulkaisu). Julkaistu 13.8.2010. Art History Unstuffed -sivusto. [https://arthistoryunstuffed.com/ baudelaire-art-criticism/] Viitattu 7.6.2011.

Muut lähteet

Keskustelu Aale Luusuan kanssa. Sähköposti 9.11.2019.

Keskustelut Aulikki Herneojan kanssa. 2019 - 2020.

Keskustelu Matti Sanaksenahon kanssa. 11.11.2019.

Keskustelut psykoterapeutti Petri Räihän kanssa. 2019 - 2020.

Kirjoitukset. Ellen Mäkelä. Kotiin saapuminen. Tunnen tämän paikan. Sähköposti 19.11.2019.

Kuvalähteet

Holborn, Mark, toim. 2009. Syntyy uusi ihminen. Lennart Nilssonin valokuvat Anne Fjellström. (Ruotsinkielinen alkuteos: Ett barn blir till. 2009). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
Kannen sisälehdän kuva s. 200. Editointi Marketta Saukkonen.

